

Nr 286.

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag
till lag om semester m. m.; given Stockholms slott
den 22 april 1938.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill
Kungl. Maj:t härmed

dels, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid
fogade förslag till

lag om semester samt

lag om ändring av 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270),
dels ock inhämta riksdagens yttrande beträffande å den internationella
arbetsorganisationens konferenser år 1936 antagna förslag till konvention
(nr 52) angående semester, rekommendation (nr 47) angående semester samt
förslag till konvention (nr 54) angående årlig semester för sjömän.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Förslag
till
Lag
om semester.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å arbetstagare i allmän eller enskild tjänst med undantag av sådana arbetstagare hos staten, för vilka gälla särskilda föreskrifter rörande semester. Från lagens tillämpning är ock undantagen arbetstagare, som är medlem av arbetsgivarens familj eller som avlönas uteslutande genom andel i vinst.

2 §.

Där för arbetstagare i någon yrkesgrupp med hänsyn till anställningens art eller varaktighet, anställningsort, levnadsålder eller andra sådana omständigheter längre semester i allmänhet utgår än som föreskrives i denna lag, skall dylik sedvänja, med beaktande av övriga bestämmelser i lagen, lända till efterrättelse för arbetstagarna i yrkesgruppen.

Har mellan arbetsgivare och arbetstagare träffats avtal, som innefattar avstående från rätt till semester eller i något avseende mindre förmåner för arbetstagaren än vad i denna lag stadgas, vare avtalet i sådan del ogillt, med mindre annat i lagen anges.

3 §.

Arbetstagare, som innehaft sin anställning sedan minst etthundraåttio dagar, äge rätt till semester enligt vad i 4 § stadgas.

Överlåtelse av företag eller fartyg må icke inverka på arbetstagarens rätt till semester. Ej heller må avbrott i anställningen utöva sådan inverkan, såframt det med hänsyn till omständigheterna skulle vara oskäligt.

Anställning, som icke kan anses utgöra arbetstagarens huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla, berättigar icke till semester.

4 §.

Semester utgår för kalenderår och omfattar en dag för varje kalendermånad anställningen varat under närmast föregående kalenderår (kvalifikationstid); dock må annan period av samma längd gälla såsom kvalifikationstid, såframt överenskommelse därom träffas mellan parterna.

Rätt till semester föreligger endast för kalendermånad, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst aderton dagar. Härvid skall med dag, å vilken arbete utförts, jämföras dag, varunder arbets-

tagaren åtnjutit semester eller varit oförmögen till arbete på grund av olycksfall i arbetet eller sådan sjukdom, som avses i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, eller fullgjort i värnpliktslagen föreskriven repetitionsövning, landstormsrepetitionsövning eller landstormsbefälsövning. Dag, under vilken arbetstagaren varit oförmögen till arbete eller fullgjort militär tjänstgöring, må dock icke räknas honom till godo, därest arbete eljest uppenbarligen icke kunnat beredas honom å sådan dag.

I semestern inräknas icke söndagar, helgdagar och sedvanliga fridagar.

5 §.

Övergår arbetstagare hos samma arbetsgivare till sådan anställning, som medför rätt till semester med hänsyn till anställnings- och arbetsförhållandena under löpande kalenderår, må semestern, med inräknande av arbetstagaren enligt 4 § tillkommande semesterdagar, utgå med högst det antal dagar, vartill han i den nya anställningen är berättigad för helt år.

6 §.

Arbetsgivaren äge bestämma, när semester skall utgå. Därvid skall iakttagas, att semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskomelse om annan ordning träffas med arbetstagaren.

Vad sålunda föreskrivits om att semestern skall utgå i ett sammanhang skall icke gälla beträffande arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande binäringar och trädgårdsskötseln samt beträffande hembiträde i lantushåll.

Semestern må icke utan arbetstagarens medgivande förläggas till tid, då arbetstagaren i samband med havandeskap avhåller sig från arbete eller är oförmögen till arbete av anledning, som i 4 § andra stycket sägs, eller fullgör sådan militär tjänstgöring, varom i samma stycke förmäles.

Semester för arbetstagare å fartyg må icke utan arbetstagarens medgivande utgå annat än i svensk hamn.

7 §.

Arbetsgivaren skall senast fjorton dagar före semesterns början på lämpligt sätt underrätta arbetstagaren om tiden för semestern; dock att vad sålunda stadgats icke skall gälla beträffande arbetstagare å fartyg.

8 §.

Under semester skall lön utgå.

Arbetstagare, som är avlönad med tidlön, beräknad för vecka eller längre tidsenhet, äge uppbära den å semestertiden belöpande lönen. För annan arbetstagare skall lönen för varje semesterdag utgå med belopp, motsvarande hans genomsnittliga inkomst för dag, då arbete för arbetsgivarens räkning utförts under de månader av senast förflutna kvalifikationstid, för vilka semesterrätt föreligger. Hänsyn skall därvid icke tagas till lön, som utgått för tid utöver den för arbetstagaren normala arbetstiden. Har arbetstagaren varit frånvarande från arbetet av orsak, som omförmäles i 4 § andra stycket, skall vid beräkning av semesterlönens storlek hänsyn tagas, beträffande från-

varo på grund av semester till den för semestertiden uppburna lönen samt beträffande frånvaro på grund av övriga orsaker till den lön, som arbetstagaren sannolikt skulle hava uppburit för berörda tid, därest han utfört arbete för arbetsgivarens räkning.

Arbetstagare, som är i arbetsgivarens kost men under semestern icke till någon del uttager denna förmån, äge rätt till skäligen ersättning för kosten. Ersättning för kost utgår härvid jämväl för söndag, helgdag och sedvanlig fridag, som infaller under semestern.

Vid beräkning av semesterlön skall hänsyn icke tagas till förmån av fri bostad eller till löneförmån, som är avsedd att utgöra ersättning för särskilda kostnader.

9 §.

Arbetstagare, som utför arbetet i sitt hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, är icke berättigad till semester utan endast till semesterlön.

Sådan förmån utgår, under den i 3 § första stycket angivna förutsättningen, såframt arbetstagarens sammanlagda arbetsinkomst hos arbetsgivaren under den kvalifikationstid, som i 4 § första stycket omförmäles, uppgår till ett belopp, minst motsvarande etthundraåtta gånger den genomsnittliga dagsförtjänsten å orten för arbete av den art, varom fråga är, under en arbetstid av åtta timmar. Semesterlönen utgör fyra procent av arbetstagarens sammanlagda arbetsinkomst hos arbetsgivaren under nämnda kvalifikationstid.

Beträffande arbetstagare, som avses i denna paragraf, skall vad i 3 § andra och tredje styckena samt 8 § tredje och fjärde styckena är stadgat äga motsvarande tillämpning.

10 §.

Användes arbetstagare vid jordbruk uteslutande till djurskötsel, må arbetsgivaren i stället för semester utgiva ersättning till arbetstagaren med belopp, motsvarande vad denne skulle hava uppburit i lön under semestern.

11 §.

Å fartyg anställd arbetstagare, som önskar erhålla semester, skall göra skriftlig ansökan därom hos arbetsgivaren. Har sådan ansökan icke gjorts, skall arbetsgivaren i stället för semester utgiva ersättning till arbetstagaren med belopp, motsvarande vad denne skulle hava uppburit i lön under semestern; dock att arbetsgivaren i stället må, såframt överenskommelse därom träffas med arbetstagaren, under högst ett år uppskjuta semestern.

12 §.

Arbetstagare, som lämnar sin anställning eller entledigas därifrån, innan han åtnjutit honom enligt 4 § tillkommande semester eller enligt 9 § tillkommande semesterlön, skall erhålla ersättning därför enligt de i 8 och 9 §§ stadgade grunderna. Vid beräkning av ersättningens storlek skall hänsyn jämväl tagas, beträffande ersättningen för semester till de kalendermånader av löpande kalenderår, för vilka semesterrätt föreligger, och till den inkomst,

som därunder åtnjutits, samt beträffande ersättningen för semesterlön till den inkomst, som åtnjutits under det löpande kalenderåret.

Vad sålunda stadgats skall icke gälla, då anställning avbrytes genom dödsfall eller upphör till följd av arbetstagarens pensionering.

13 §.

Arbetstagare, som under någon del av semestern utför avlönat arbete inom sitt yrke, miste rätten till lön under semestern.

14 §.

Asidosätter arbetsgivare sina förpliktelser enligt denna lag, gälde, förutom semesterlön vartill arbetstagaren på grund av lagen kan vara berättigad, ersättning för uppkommen skada.

Vid bedömande om och i vad mån skada uppstått skall hänsyn tagas även till arbetstagarens intresse av att erhålla semester och övriga sådana omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Om det med hänsyn till den skadevällandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst, skadans storlek eller omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas; fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må ock äga rum.

15 §.

Älägges skadeståndsskyldighet flera, skall den fördelas mellan dem efter den större eller mindre skuld, som provas ligga envar till last.

16 §.

Envar, som vill fordra lön, ersättning eller skadestånd enligt denna lag, skall anhängiggöra sin talan inom två år från utgången av det år, varunder arbetstagaren enligt lagen ägt åtnjuta den förmån, till vilken anspråket hänför sig. Försummas det, vare talan förlorad.

17 §.

Mål, som avse tillämpningen av denna lag, upptagas och avgöras av allmän domstol; dock att mål beträffande arbetstagare, vilkas arbetsavtal regleras av kollektivavtal, skola anhängiggöras vid arbetsdomstolen.

I fråga om anhängiggörande och utförande hos arbetsdomstolen av talan jämlikt denna lag skall gälla vad i 13 § lagen om arbetsdomstol stadgas, ändock att målet ej är sådant som i sistnämnda lag sägs.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938, från och med vilken dag semester rätt enligt lagen kan förvärvas. Lagen skall dock icke verka rubbning i sådant avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare, som gäller för viss, vid lagens ikraftträdande ännu icke tilländalupen tid.

Med anledning av denna lag upphäves från och med den 1 januari 1939 5 § m) lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

Förslag
till
Lag

**om ändring av 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922
(nr 270).**

Härigenom förordnas, att 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

56 §.

Om arbetstiden å fartyg och om semester gäller vad därom är särskilt stadgat.

Å fartyg — — — tåla uppskov.

Envar av — — — och helgdagar.

90 §.

Befälhavaren skall tillse, att ett exemplar av denna lag och av lagen om semester finnes tillgängligt å fartyget. Åsidosätter han skyldighet, som nu sagts, straffes med böter, högst etthundra kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 12 mars 1938.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för övriga departement frågan om genomförandet av *lagstiftning angående semester* samt anför:

Historik.

Rätten att årligen erhålla semester, d. v. s. ledighet utan avstående av löneförmåner, var till en början förbehållen statens högre befattningshavare. Så småningom har emellertid semestertanken vunnit allmän tillämpning såväl bland statens och kommunernas befattningshavare som bland tjänstemännen i enskild tjänst. Jämväl flertalet arbetargrupper har numera en regelbunden, ehuru oftast kortvarig semester.

Semesteridén har i stort sett vuxit fram utan stöd av lagstiftning. Sålunda innehåller t. ex. 1922 års sjömanslag, som reglerar anställningsvillkoren för befälhavare och besättning å fartyg, icke några bestämmelser om semester. Lagbestämmelser om semester finnas för närvarande endast i arbetarskyddslagen. Rätten till semester regleras för statens och kommunernas tjänstemän genom avlöningsreglementen, för tjänstemän i enskild tjänst genom muntliga eller skriftliga överenskommelser, tjänstereglementen eller kollektivavtal och för arbetarna huvudsakligen genom kollektivavtal.

Legostadgan och tidigare förslag till lagstiftning om arbetsavtal.

En första antydning till legal reglering av semesterfrågan kan spåras i tjänstehjonslagstiftningens bestämmelser om s. k. fridagar. I äldsta tider ansågs tjänstehjon, som innehade anställning, icke kunna under löpande legostämma med laga verkan sluta tjänsteavtal för tiden därefter. Tjänstehjonet, för vilket var stadgat tjänstetvång, måste därför hava viss tid på sig för att söka ny anställning. Denna tid var bestämd till sju dagar, den s. k. städjestämman, och därunder var tjänstehjonet fritaget från tjänstetvånget. Rättsutvecklingen gick sedermera i den riktningen, att tjänstehjon, som ville frånträda sin anställning, tillerkändes rätt och ålades skyldighet att före den löpande legostämmans utgång skaffa sig ny anställning. De sju fridagarna bibehölls emellertid, ehuru de ej voro erforderliga för sitt ursprungliga ändamål, och

förlades till början av nästkommande legostämma. För stad nedsattes dock antalet till fyra. Enligt 1833 års legostadga utgjordes legostämman av tiden den 24 oktober—den 24 oktober, i Stockholm den 24 oktober—den 24 april och den 24 april—den 24 oktober. Tjänstehjon skulle inställa sig i tjänst, å landet sist å sjunde dagen och i staden sist å fjärde dagen efter flyttningdagen, därest ej annorlunda vid städjandet vederbörande emellan överenskommits. Att märka är emellertid, att stadgandet ej var av tvingande natur samt att det allenast gällde vid tillträde av ny anställning, däremot ej vid fortsättande av förutvarande anställning. Legostadgan upphävdes i sin helhet genom lag den 4 juni 1926.

Under arbetet med tillskapandet av en avtalslagstiftning har vid skilda tillfällen semesterfrågan upptagits till behandling och föranlett förslag till lagbestämmelser. Sålunda innehöll ett av en särskilt tillkallad kommitté år 1900 avgivet förslag till lag om tjänsteavtal mellan husbönder och tjänare bestämmelser om semester. Enligt förslaget skulle tjänare, som vore anställd på helt eller halvt år, äga åtnjuta ledighet, vid helårstjänst under sex och vid halvårstjänst under tre söckendagar. I brist av åsämjande ägde husbonden med hänsyn till göromålen bestämma, när tjänaren skulle åtnjuta denna ledighet. Tjänaren kunde förbehålla sig att komma i åtnjutande av en eller flera av dessa fridagar före tillträdet av tjänsten. Däremot upptogs ej bestämmelser om semester i ett av samma kommitté år 1901 avgivet förslag till lag om vissa arbetsavtal. Ej heller funnos några bestämmelser angående semester i de av Kungl. Maj:t till 1910 och 1911 års riksdagar avlåtna propositionerna med förslag till lag om vissa arbetsavtal.

Arbetstidskommitténs förslag till lag om arbetarsemester.

Frågan om allmän arbetarsemester bragtes inför riksdagen år 1917 genom motioner, som väcktes inom båda kamrarna (I: 92 och II: 309). I dessa motioner föreslogs skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning och eventuellt förslag beträffande allmän arbetarsemester. Motionerna biföllos av riksdagen, som beslöt att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och på vad sätt en allmän arbetarsemester skulle kunna genomföras i vårt land, samt att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Riksdagens skrivelse överlämnades sedermera till arbetstidskommittén. Denna avgav under år 1920 ett betänkande med förslag till lag om arbetarsemester. Lagen, som skulle vara av tvingande karaktär, hade av kommittén givits enahanda tillämplighetsområde som gällde för lagen den 17 oktober 1919 om arbetstidens begränsning. Detta innebar, att den föreslagna lagen huvudsakligen skulle äga tillämpning beträffande kroppsarbetare vid rörelse och vissa andra arbetsföretag, vari i regel flera än fyra arbetare användes till arbete för arbetsgivarens räkning, eller som, vad rörelser anginge, bedreves i samhälle med viss större folkmängd. Enligt lagförslaget skulle rätt till sammanhängande semester under minst åtta dygn, i vilken tid jämväl skulle inräknas söndagar, å tid mellan den 15 maj och den 16 därpå följande september föreligga för arbetare, som utan avbrott varit anställd

hos samma arbetsgivare eller företag från och med den 16 september närmast föregående år och som sedan minst en månad användes till arbete, varå lagen ägde tillämpning. Beträffande semesterlönens beräkning stadgade förslaget, att arbetare, där ej annorlunda vore avtalat, skulle äga att för semestern bekomma avlöning med ett belopp, motsvarande minst arbetarens arbetsförtjänst för en vecka, beräknad efter den tidlön, vartill arbetaren vid tiden för semesterns början vore berättigad. Kunde semesteravlöning ej tillförlitligt bestämmas på dylikt sätt, skulle arbetsförtjänsten beräknas efter den tidlön, som i orten vore gängse för sådant arbete, vartill arbetaren användes. Tillsyn å efterlevnaden av lagen skulle utövas av yrkesinspektionens befattningshavare. Därjämte föreslogos vissa straffbestämmelser för arbetsgivare, som visade uppenbar försumlighet i skyldigheten att bereda arbetare semester eller som i övrigt icke åtlodde lagens bestämmelser.

1930 års riksdag.

Vid 1930 års riksdag väcktes inom andra kammaren en motion (nr 260 av herr Karlsson i Grängesberg m. fl.), vari hemställdes, att riksdagen måtte antaga ett motionen bifogat förslag till lag om arbetarsemester. Enligt detta förslag skulle den arbetare vid rörelse och annat företag, vilken från och med den 1 januari varit anställd hos samma arbetsgivare eller företag, å tid mellan den 15 maj och den 16 därpå följande september beredas semester under minst femton dagar eller, om avtalet under nämnda tid upphörde till följd av uppsägning från arbetsgivarens sida, tilldelas semesteravlöning som om arbetaren vid tiden för anställningens upphörande erhållit semester. Arbetare, som uppsagt sin anställning, skulle däremot icke vara berättigad till semester. Under hänvisning bland annat till den pågående omarbetningen av arbetarskyddslagen hemställde andra lagutskottet (utlåtande nr 20), att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Utskottets hemställan bifölls av båda kamrarna.

Bestämmelser angående semester i arbetarskyddslagen.

Arbetstidskommitténs betänkande i semesterfrågan remitterades till, bland andra, socialstyrelsen för yttrande. Styrelsen, vilken år 1922 anbefallts att inkomma med vissa förslag till ändringar i 1912 års lag om arbetarskydd, ansåg sig böra besvara remissen genom att upptaga frågan i samband med arbetarskyddslagens revidering. I ett av styrelsen år 1925 avgivet betänkande med förslag till reviderad lag om arbetarskydd (statens off. utredn. 1925: 34) uttalade styrelsen, att en lagstadgad verklig reglering av arbetarsemester, åtminstone för det dåvarande, skulle möta stora svårigheter. Styrelsen hade därför trots det vara välbetänkt att gå en medelväg, som skulle stödja kravet på semester utan att alltför hårt binda parterna i avseende å semesterrätten. Styrelsen föreslog därför, att i arbetarskyddslagen skulle intagas en bestämmelse, att åt arbetare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos samma arbetsgivare någon längre tid, borde, såvitt möjligt under den varmare årstiden, beredas sammanhängande ledighet (semester) under minst en vecka med i skälig mån bibehållen avlöning.

Sedan socialstyrelsens förslag till reviderad lag om arbetarskydd överarbetats inom socialdepartementet, framlades vid 1931 års riksdag i propositionen nr 40 förslag till lag angående ändring i vissa delar av arbetarskyddslagen. Förslaget upptog, bland annat, den bestämmelsen [5 § m)], att åt arbetstagare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos arbetsgivaren eller företaget någon längre tid, borde, i allmänhet under den varma årstiden, beredas semesterledighet under minst fyra söckendagar, vilken ledighet i regel borde vara sammanhängande och förlagd i omedelbar anslutning till sön- eller helgdag.

Förslaget bifölls i denna del oförändrat av riksdagen och lag i ämnet utfärdades den 12 juni 1931 (nr 288). Det må framhållas, att en arbetstagare icke å förevarande bestämmelse kan grunda något civilrättsligt anspråk gentemot arbetsgivaren, utan att det ankommer på yrkesinspektionen att tillse, att bestämmelsen efterlevs.

1932—1937 års riksdagar.

Vid envar av 1932—1937 års riksdagar väcktes inom andra kammaren motioner (61/1932, 80/1933, 285/1934 och 338/1935 av herr Karlsson i Grängesberg m. fl. samt 16/1936 och 6/1937 av herr Olsson i Stockholm m. fl.), vari hemställdes, att riksdagen måtte vidtaga sådan ändring i den i arbetarskyddslagen intagna bestämmelsen angående semester, att semesterledighet under minst femton dagar skulle å tid mellan den 15 maj och den 16 därpå följande september beredas åt arbetare, som från årets början varit anställd hos samma arbetsgivare eller företag. På hemställan av andra lagutskottet (utlåtanden nr 14/1932, 15/1933, 4/1934, 6/1935, 57/1936, 3/1937) beslöt riksdagen, att motionerna icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd.

Förslag till lag om arbetsavtal.

Under år 1931 tillkallades inom socialdepartementet särskilda sakkunniga att biträda med verkställande av utredning och utarbetande av förslag om rättslig reglering av de i enskild tjänst anställdas arbetsavtal och vad därmed ägde samband. De sakkunniga, vilka antogo benämningen »kommittén angående privatanställda», avlämnade år 1935 betänkande med förslag till lag om arbetsavtal (statens off. utredn. 1935: 18). Förutom rent avtalsrättsliga regler upptog lagförslaget bestämmelser angående vissa materiella förmåner, bland annat angående semester.

Enligt kommitténs förslag skulle lagen om arbetsavtal äga tillämpning å avtal, varigenom ena parten (arbetstagaren) åtog sig att mot ersättning arbeta i tjänst hos andra parten (arbetsgivaren). Med arbetstagare avsågos såväl kroppsarbetare och därmed jämställda som s. k. anställda. Från lagens tillämpning undantogs emellertid arbetsavtal i de fall, då arbetstagaren anställdes av riksdagen eller av en till statsförvaltningen hörande eller under riksdagen lydande myndighet eller av kommunal myndighet i kraft av särskild författning. Ej heller skulle lagen gälla för avtal, varigenom arbets- tagare av redare eller befälhavare anställdes för tjänstgöring ombord å fartyg.

Lagens stadganden skulle principiellt vara dispositiva, d. v. s. vad som följde av avtal eller sedvänja skulle i allmänhet gälla före lagens stadganden. Endast i de fall, där så särskilt angivits, skulle de givna bestämmelserna vara tvingande. Även i dessa fall skulle emellertid avtalet vara gällande, i den mån dess innehåll vore bestämt genom sådant kollektivavtal, som avses i lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal.

Vid avvägningen av de materiella förmåner, som genom lagen skulle tillerkännas arbetstagarna, utgick kommittén från en uppdelning av arbetstagarna i tre olika kategorier. Till grund för uppdelningen lades arten av arbetstagarens befattning och arbete. Till gruppen 1 hänfördes sålunda arbetstagare, som hade till uppgift att handhåva ledningen av ett företag eller del därav eller som eljest innehade befattning, som krävde särskilda kvalifikationer och högre, genom studier eller erfarenhet förvärvad utbildning. Gruppen 2 skulle omfatta arbetstagare, som hade till uppgift att utföra skriv-, räkne-, tecknings-, beräknings- eller annat kontorsarbete eller försäljnings-, förmedlings-, expedierings- eller annat sådant kommersiellt arbete eller arbete, som krävde genom studier förvärvad utbildning, eller husligt eller därmed jämställt arbete av mera ansvarsfull beskaffenhet eller arbete, som innefattade vakttjänstgöring av särskilt ansvarsfull beskaffenhet. Övriga arbetstagare hänfördes till gruppen 3.

Den grundläggande bestämmelsen om semester utformades så, att arbetstagare skulle, sedan ett år förflutit från det han tillträtt anställning hos arbetsgivaren eller företaget, äga rätt till årlig semester. Semesterns längd bestämdes för arbetstagare, tillhörande gruppen 1, till tre veckor samt från och med elfte anställningsåret till fyra veckor, för arbetstagare, tillhörande gruppen 2, till två veckor samt från och med elfte anställningsåret till tre veckor samt för annan arbetstagare till en vecka. Som tvingande bestämmelse föreskrevs, att arbetstagare, tillhörande gruppen 1 eller 2, skulle vara berättigad till semester under två veckor och arbetstagare, tillhörande gruppen 3, under en vecka. I fråga om förlängning av semestern föreskrevs, att anställningstid före 21 års ålder icke skulle räknas. Om arbetstagaren under året närmast före semesterns början varit i arbete mindre än elva månader, fick semestern förkortas med en tolftedel, dock endast med hela dagar, för varje månad, som arbete icke utförts.

En anställning, som kunde karakteriseras som bisyssla eller som avsäga arbete, vilket till sin natur icke vore sammanhängande, berättigade ej till erhållande av semester.

I fråga om semesterlörens beräkning föreskrevs, att lönen skulle utgå oavkortad, varvid avdrag dock finge göras för lön, som vore avsedd att utgöra ersättning för särskilda kostnader. Om lönen beräknats efter annan grund än tid, skulle densamma utgå med det belopp, arbetstagaren sannolikt skulle hava förtjänat, om han varit i arbete. Kunde utredning därom icke vinnas, skulle lönen utgå med belopp, motsvarande arbetstagarens genomsnittsinkomst under året närmast före semesterns början eller, där avbrott i arbetet ägt rum, under den del av året, varunder arbetstagaren

varit i arbete. Ersättning för kost skulle utgå enligt värdet å den ort, där kosten vanligen åtnjötes. Det föreskrevs vidare, att överenskommelse, att lön, som beräknades efter tid, ej skulle utgå till fullo, skulle vara ogill.

Enligt förslaget skulle arbetsgivaren äga bestämma, när under året semester skulle utgå. Det föreskrevs emellertid, att semestern skulle utgå i ett sammanhang och förläggas i omedelbar anslutning till sön- eller helgdag.

Om en arbetsgivare icke berett arbetstagare honom tillkommande semester, skulle arbetsgivaren, ändå att annorlunda överenskommits, vara pliktig att antingen snarast låta arbetstagaren åtnjuta semester eller till denne utgiva ersättning med belopp, motsvarande värdet av de löneförmåner, som skulle hava utgått.

Om arbetsavtal upphört, innan arbetstagaren åtnjutit semester för sista anställningsåret, skulle arbetsgivaren vara pliktig att till arbetstagaren utgiva särskild ersättning, motsvarande löneförmånerna under den semester, vartill han varit berättigad. Sådan ersättning skulle emellertid utgå till fullo endast om avtalet upphört den 1 juni eller senare. Hade avtalet upphört före nämnda datum till följd av uppsägning från arbetsgivarens sida eller av anledning, som berättigade arbetstagaren att häva avtalet, skulle arbetsgivaren vara skyldig att utgiva ersättning med hälften av nämnda belopp. Om avtalet upphört på grund av omständighet, som enligt lagen berättigade arbetsgivaren att häva avtalet, skulle den särskilda ersättningen för icke åtnjuten semester ej alls utgå. Bestämmelserna angående semesterersättning skulle vara tvingande.

Talan angående fordringsanspråk på grund av arbetsavtalet skulle enligt lagförslaget anhängiggöras inom två år från det anställningen upphörde, vid risk av talans förlust.

Betänkandet med förslag till lag om arbetsavtal remitterades för yttrande till ett mycket stort antal myndigheter och organisationer. I vad de inkomna yttrandena avsågo frågan om semester har redogörelse för innehållet i yttrandena lämnats i ett av särskilda, den 10 juni 1936 tillkallade sakkunniga den 16 december 1937 avgivet betänkande med förslag till lag om semester (statens off. utredn. 1937: 49), till vilket jag här tillåter mig att hänvisa.

Förslaget till lag om arbetsavtal har icke föranlett någon lagstiftningsåtgärd.

Vid 1936 års riksdag väcktes motioner (I: 212 av herr Hamrin m. fl. och II: 474 av herr Andersson i Rasjön m. fl. samt I: 256 av herr Bagge m. fl. och II: 548 av herr Anderson i Norrköping m. fl.), vari hemställdes, att riksdagen måtte för sin del fatta beslut om en lagstiftning om arbetsavtal i huvudsaklig överensstämmelse med de förslag, som kommittén angående privatanställda framlagt i sitt betänkande. Ifrågavarande motioner, vilka behandlades av andra lagutskottet (utlåtande nr 57), vunno icke riksdagens bifall.

Vid årets riksdag yrkades i motioner (I: 180 av herr Domö m. fl. och II: 286 av herr Bagge m. fl.), att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t hem-

ställa, att utredningen rörande frågan om lagstiftning angående arbetsavtal skyndsamt fullföljdes och avslutades samt att förslag till sådan lagstiftning därefter framlades för riksdagen. På hemställan av andra lagutskottet (utlåtande nr 16), som hänvisade bland annat därtill, att ett av de viktigaste av de av kommittén angående privatanställda behandlade problemen nämligen frågan om semester varit föremål för särskild nyligen avslutad utredning, beslöt riksdagen, att motionerna icke skulle föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Förslag till konvention angående semester.

Å internationella arbetskonferensens första sammanträde i Washington år 1919 framfördes på svenskt initiativ förslag, att frågan om arbetarsemester skulle uppföras på konferensens dagordning. Sedermera har vid olika tillfällen och från skilda håll påyrkats, att denna fråga måtte upptagas till behandling av arbetskonferensen. I oktober 1933 beslöt slutligen internationella arbetsbyråns styrelse, att semesterfrågan skulle uppsättas å dagordningen för 1935 års konferenssammanträde. I januari 1934 beslöt styrelsen vidare, att arbetstagare inom lantbruket skulle undantagas samt att frågan om semester för sjömän skulle upptagas vid ett särskilt konferenssammanträde år 1936 för behandling av sjömäns arbetsvillkor.

På basis av en av internationella arbetsbyrån utarbetad rapport behandlades frågan om semester vid en första diskussion vid arbetskonferensens nittonde sammanträde år 1935. Med ledning av denna diskussion utarbetade arbetsbyrån härefter ett frågeformulär i ämnet, som tillställdes medlemsstaternas regeringar. På grundval av de inkomna svaren upprättades inom arbetsbyrån ett förslag till konvention angående semester, vilket behandlades av internationella arbetskonferensen vid dess tjugonde sammanträde i juni 1936 och då med vissa ändringar antogs. Konferensen beslutade vidare antaga en rekommendation angående semester.

Texterna till nämnda konventionsförslag och rekommendation ävensom till det i det följande omförmälda förslaget till konvention angående semester för sjömän torde i översättning få såsom bilaga (*Bilaga C*) fogas till statsrådsprotokollet i förevarande ärende.

Konventionsförslaget äger tillämpning på alla dem, som sysselsättas inom sådana offentliga eller enskilda företag eller anläggningar, vilka uppräknas i den första artikeln. Dessa äro i huvudsak företag inom industri, hantverk, skeppsbyggeri och kraftproduktion, företag inom hus-, väg- och vattenbyggnad samt annan anläggningsverksamhet, transportföretag av olika slag, gruvor, stenbrott och liknande företag, handelsföretag, företag och förvaltningar, vilkas personal huvudsakligen sysselsättes med byråarbete, tidningsföretag, anstalter för vård av sjuka, vanföra, fattiga eller sinnessjuka, hotell-, restaurang- och nöjesföretag. Däremot omfattar konventionsförslaget icke sjöfart, jordbruk, husligt arbete och hemarbete. Arbetskonferensen antog i sådant hänseende fyra resolutioner, vari arbetsbyråns styrelse uppmanades att på dagordningen för en följande konferens upptaga frågan om semester

för vissa särskilda grupper av arbetstagare, vilka icke ansågos lämpligen kunna innefattas i det föreliggande konventionsförslaget, nämligen i husligt arbete anställda, portvakter (utom de i industriella och kommersiella företag anställda), hemarbetare samt arbetare inom jordbruket. Frågan om semester för sjöfolk behandlades vid konferensens tjuguförsta sammanträde under hösten 1936.

Därest tveksamhet råder, om visst arbete faller under konventionsförslagets tillämpningsområde, skall enligt bestämmelse i förslaget myndighet i varje land efter samråd med vederbörande arbetar- och arbetsgivarorganisationer uppdraga gränsen mellan sådana företag, som avses i konventionsförslaget, och sådana, som falla utom dess tillämpningsområde. Undantag kunna av vederbörande myndighet göras beträffande företag, däri endast sysselsättas medlemmar av arbetsgivarens familj, samt offentliga förvaltningar, vilkas tjänstgöringsvillkor berättiga till årlig semester av minst samma varaktighet, som föreskrives i konventionsförslaget.

Varje person, på vilken konventionen äger tillämpning, skall efter ett års oavbruten tjänst vara berättigad till en årlig semester om minst sex arbetsdagar. För minderåriga arbetare under 16 år, lärlingar däri inbegripna, skall semestern omfatta minst tolv arbetsdagar. I semestern få icke inräknas offentliga eller sedvanliga fridagar eller avbrott i arbetet på grund av sjukdom. Semestern skall i allmänhet vara sammanhängande; dock må den nationella lagstiftningen medgiva semesterns uppdelning men endast beträffande sådan del av semester, som överskrider minimivaraktigheten. Förlängning av semestern i visst förhållande till tjänstetiden bör föreskrivas i den nationella lagstiftningen.

Under semestern skall den anställde uppbära antingen den vanliga avlöningen, beräknad på sätt den nationella lagstiftningen stadgar, jämte konstant ersättning för löneförmåner in natura eller en genom kollektivavtal fastställd avlöning.

Överenskommelse om avstående från rätten till semester eller från uttagande av semestern skall vara ogiltig. Den nationella lagstiftningen kan föreskriva, att person, som åtager sig betalat arbete under semestern, skall mista rätten till avlöning under semestertiden.

Arbetstagare, som, innan han uttagit honom tillkommande semester, avskedas på grund av omständighet, som är att tillskriva arbetsgivaren, skall erhålla ersättning för varje honom tillkommande semesterdag enligt de grunder för beräkning av lön under semestern, som föreskrivas i konventionen.

För att underlätta tillämpningen av konventionen bör varje arbetsgivare på sätt, som godkänts av vederbörande myndighet, i en liggare föra anteckningar för varje arbetstagare över tidpunkten för anställningen, semesterrätten, tiden för semesterns uttagande samt avlöningen för semestertiden.

Vidare föreskrives i konventionsförslaget, att varje medlemsstat, som ratificerar konventionen, till säkerställande av dess tillämpning skall anordna ett system av påföljder.

Det föreskrives särskilt, att intet i konventionen skall rubba en lag, dom,

sedvänja eller överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare, vilken tillförsäkrar förmånligare villkor än dem, som stadgas i konventionen.

Medan konventionsförslaget alltså avser att giva allmänna föreskrifter om semesterns minimivaraktighet, villkor för semesterrättens inträdande, semesterns kontinuitet, grunderna för beräkning av lön under semester och dylikt, hava vissa mera detaljerade eller mera krävande regler för semester-systemets tillämpning placerats i den rekommendation angående semester, som antogs samtidigt med konventionsförslaget. I ingressen till denna rekommendation angives som konferensens uppfattning, att semesterns ändamål är att bereda arbetstagarna tillfälle till vila, rekreation och utveckling av deras anlag. Vidare uttalas, att konferensen anser det antagna konventionsförslaget angiva de minimikrav, som varje semestersystem måste motsvara. Rekommendationen kan sägas uppställa vissa önskemål, som i den nationella lagstiftningen borde i görligaste mån förverkligas angående den närmare bestämningen av villkoren för semesterrättens förvärvande, semesterns kontinuitet, semesterns förlängning i förhållande till tjänstetiden, beräkningen av ersättning under semestern samt speciella semesterförmåner för minderåriga arbetare.

Den för förvärvande av rätt till semester fordrade oavbrutna tjänstgöringen bör enligt rekommendationen icke påverkas av avbrott, som orsakas av sjukdom eller olyckshändelse, familjetilldragelser, militärtjänst, utövande av medborgerliga rättigheter, förändring i ledningen av företaget eller tidvis återkommande oförvällad arbetslöshet, som icke överstiger viss angiven gräns, allt för såvitt arbetstagaren återgår till sin tjänst. Beträffande anställning, där arbetet icke fortgår regelbundet hela året, bör villkoret om oavbruten tjänst anses fyllt, då arbetstagaren fullgjort arbete visst antal dagar under en bestämd tidrymd. Några mått angivas icke i rekommendationen på denna punkt; rekommendationen avser endast att framhålla önskvärdheten av att sådana mått fastställas i den nationella lagstiftningen.

I avsikt att möjliggöra att jämväl sådana arbetare, som icke äga stadigvarande anställning under ett helt år hos samma arbetsgivare, skola komma i åtnjutande av semester, uttalas i rekommendationen, att semester bör vara intjänad efter ett års arbete, vare sig hos samma eller flera arbetsgivare, samt att varje regering bör vidtaga verksamma åtgärder till förebyggande av att de av semestern föranledda kostnaderna komma att drabba enbart den senaste arbetsgivaren.

I fråga om semesterns kontinuitet kompletteras konventionens föreskrift i denna punkt med rekommendationens bestämmelse, att det bör tillses, att, när i undantagsfall uppdelning eller överförande till ett följande år av semester lämpligen medgives, sådant medgivande icke motverkar semesterns ändamål att möjliggöra rekreation och att uppdelningen, utom under exceptionella förhållanden, begränsas till två perioder, av vilka den ena icke må understiga den föreskrivna minimitiden.

Semesterns förlängning i förhållande till tjänstetiden bör enligt rekommendationen börja så tidigt som möjligt och inträda med regelbundna mellan-

tider, så att visst minimum uppnås efter ett visst antal år, t. ex. tolv arbetsdagar efter sju års tjänstgöring.

I fråga om beräkning av lön under semester för arbetare, som helt eller delvis avlönas efter avkastningen eller per styck, angives i rekommendationen det rättvisaste sättet vara att beräkna den genomsnittliga arbetsförtjänsten under en någorlunda lång tidrymd, varigenom variationerna i avlöningen utjämnas.

Slutligen giver rekommendationen uttryck åt önskemålet, att i bestämmelserna om semester i den nationella lagstiftningen särskild hänsyn tas till de minderåriga arbetarnas behov av längre fritid för att under en period, som är av stor betydelse för den personliga utvecklingen, underlätta övergången från skollivet till förvärvsverksamheten.

I propositionen nr 56/1937, genom vilken riksdagens yttrande inhämtades över vissa av den internationella arbetsorganisationens konferens år 1936 vid dess tjugonde sammanträde fattade beslut, lämnades redogörelse för ifrågavarande konventionsförslag och rekommendation. Därvid erinrades om att särskilda sakkunniga tillkallats för utredande av frågan om laglig reglering av semesterförmånen, varjämte uttalades, att beslut rörande ratifikation av konventionen angående semester vid sådant förhållande borde anstå i avvaktan på de sakkunnigas förslag och de åtgärder, som därav kunde förordas. Beträffande rekommendationen angående semester yttrades, att de synpunkter, som innehölls däri, syntes vara beaktansvärda. Med hänsyn till den pågående utredningen kunde emellertid för det dåvarande inga särskilda åtgärder med anledning av rekommendationen ifrågakomma.

Andra lagutskottet anförde i utlåtande nr 14/1937 över propositionen, att utskottet anslöte sig till uppfattningen, att ratifikation av konventionsförslaget då ej borde äga rum samt att inga särskilda åtgärder med anledning av rekommendationen för det dåvarande kunde ifrågakomma. Utskottets uttalanden godkändes av riksdagen.

Förslag till konvention angående semester för sjömän.

Såsom förut nämnts beslöt internationella arbetsbyråns styrelse i januari 1934, att frågan om semester för sjömän skulle upptagas vid ett särskilt konferenssammanträde år 1936 för behandling av sjömäns arbetsvillkor. Därjämte beslöts, att frågan skulle upptagas till första behandling vid ett förberedande tekniskt sammanträde i november 1935 med representanter från 24 av de största sjöfartssidkande nationerna. Till detta förberedande sammanträde utarbetade internationella arbetsbyrån en rapport angående semesterförhållandena för sjömän i skilda länder. Med ledning av den vid sammanträdet i november 1935 förda diskussionen utarbetade arbetsbyrån herefter ett frågeformulär i ämnet, som tillställdes medlemsstaternas regeringar. På grundval av de inkomna svaren upprättades inom arbetsbyrån ett förslag till konvention angående semester för sjömän, vilket behandlades av internationella arbetskonferensen vid dess tjuguförsta sammanträde i oktober 1936 och då med vissa ändringar antogs. Någon särskild rekommendation angående semester för sjömän antogs däremot icke av konferensen.

Konventionsförslaget äger tillämpning på befälhavare, övriga befälspersoner och medlemmar av manskapet, radiotelegrafister i tjänst hos bolag för trådlös telegrafi däri inräknade, å alla havsgående fartyg, vare sig i allmän eller enskild tjänst, som äro inregistrerade å ett område, för vilket konventionen gäller, och som i kommersiellt syfte användas till transport av gods eller passagerare. Enligt bestämmelse i konventionsförslaget skall nationell lag giva föreskrifter om i vilka fall fartyg skola betraktas såsom sjögående. Konventionsförslaget äger däremot icke tillämpning å personer, som äro anställda å fartyg, vilka användas till fiske, valfångst eller liknande ändamål. Ej heller äger konventionsförslaget tillämpning å personer, som äro anställda å fartyg, vilkas besättning uteslutande består av redarens familj eller som icke uppbära lön för sin tjänst eller endast uppbära en nominell lön eller uteslutande avlönas med andel i vinsten eller som uteslutande eller förnämligast arbeta för egen räkning. Slutligen föreskrives bland annat, att resande hamnarbetare ej gå in under konventionsförslaget.

Varje person, på vilken konventionen äger tillämpning, är efter ett års sammanhängande tjänst hos samma företag berättigad till en årlig semester, vilken belöper sig, för befälhavare, övriga befälspersoner samt radiotelegrafister till minst 12 arbetsdagar och för övriga medlemmar av besättningen till minst 9 arbetsdagar. För beräkning av den tidpunkt, då semesterrätt inträder, föreskrives, att tjänst, som förrättas utan att det sker till fullgörande av anställningskontrakt, skall inräknas i tidrymden för sammanhängande tjänst, varjämte korta avbrott i tjänsten, vilka icke kunna tillskrivas arbetstagarens åtgöranden eller fel och tillhoppa ej överstiga sex veckor, icke skola anses avbryta sammanhanget i den tjänstetid, som föregår eller efterföljer. Vidare skall tjänstetiden icke anses bli avbruten genom växling i äganderätten eller ledningen för det fartyg, å vilket vederbörande sjöman tjänstgjort.

Liksom i den allmänna konventionen angående semester föreskrives, att i semestern icke få inräknas offentliga eller sedvanliga fridagar eller avbrott i tjänsten på grund av sjukdom. Ej heller skall i semestern inräknas ledighet, som beviljats till ersättning för veckoledighet eller för fridagar, varunder arbete förrättas till sjöss.

I fråga om semesterns uppdelning på flera perioder eller ersättande med kontant betalning föreskrives i konventionsförslaget, att den nationella lagstiftningen eller kollektivavtal må angiva de särskilda omständigheter och villkor, under vilka semester kan uppdelas eller sammanläggas med en följande semester eller, under exceptionella omständigheter då tjänsten så kräver, kan ersättas med kontant betalning, minst motsvarande den i konventionsförslaget omnämnda lön, som skall utgå under semestertid.

Semester för sjöman skall enligt förslaget alltid givas i det land, där fartyget är registrerat, och i någon av följande hamnar, nämligen den hamn där fartyget har sin hemort eller i vilken den till semester berättigade anställdts eller där fartygets resa slutar. Därest överenskommelse kan nås, må dock semestern givas i annan hamn.

I konventionsförslaget angående semester för sjöman hava intagits mot-

svarande bestämmelser som i det allmänna förslaget till konvention angående semester beträffande semesterlönens beräkning, förbud mot avstående av rätt till semester och ersättning för semester till den, som lämnar sin tjänst, innan han uttagit honom tillkommande semester. Vidare lämnas samma föreskrifter angående skyldighet för arbetsgivare att föra register rörande semestrarna, om införande av ett system av påföljder till säkerställande av konventionens tillämpning och om att konventionen icke skall medföra någon minskning i sådana förut tillämpade villkor, som äro fördelaktigare än de i konventionen givna.

I propositionen nr 239/1938 angående vissa av den internationella arbetsorganisationens fjärde sjöfartskonferens år 1936 fattade beslut har chefen för handelsdepartementet anført, att konventionsförslaget angående semester för sjömän upptagits till behandling inom socialdepartementet i samband med förberedelser till lag om semester för arbetstagare i allmänhet.

Utländsk lagstiftning.

Beträffande den utländska lagstiftningen angående semester tillåter jag mig att hänvisa dels till den i betänkandet med förslag till lag om semester å sid. 23—36 intagna redogörelsen för lagstiftningen i Belgien, Frankrike och Norge och dels till den i betänkandet med förslag till lag om arbetsavtal å sid. 131—135 intagna redogörelsen för lagstiftningen i Finland, Tyskland, Österrike, Polen, Tjeckoslovakien, Luxemburg, Italien, Spanien och Rumänien.

Sedan sakkunnigförslaget framlagts, har i Danmark förslag till lag om semester underställts riksdagen. För detta lagförslag kommer jag nu att lämna en redogörelse.

Danmark.

Enligt det framlagda förslaget skall lagen omfatta varje arbetare och anställd, vare sig vederbörande är sysselsatt i offentlig eller privat tjänst. Lagen omfattar dock icke personer, som falla under lagarna om statens tjänstemän, om lärlingar och om rättsförhållandet mellan husbonde och medhjälpare. För dessa grupper är nämligen semesterfrågan ordnad genom den särskilda lagstiftningen. Vidare undantagas från semesterlagen arbetstagare å fartyg, såvida de uteslutande avlönas genom andel i vinsten.

Huruvida viss arbetstagare omfattas av lagen eller icke skall vid tvist avgöras av direktören för Arbejds- og Fabrikstilsynet, om möjligt efter förhandlingar med organisationerna på området. Beslutet kan inom fjorton dagar överklagas hos socialministern.

Den arbetstagare, som omfattas av lagen, har rätt till semester med en dag för varje månad, under vilken han utfört arbete. Har det utförda arbetet varit av kortare varaktighet än en månad, sättes semesterrätten i förhållande till sysselsättningsens längd, därvid dock icke arbete av kortare varaktighet än en vecka skall medräknas.

Som avbrott i anställningen skall icke anses sådan frånvaro från arbetet, som föranledes av sjukdom, olycksfall, militärtjänst, tillfälligt uppehåll i arbetet till följd av driftsmässiga hänsyn, semester samt barnsbörd. Semesterns längd bestämmes dock i förhållande till sysselsättningstiden.

För diversearbetare inom sådana arbetsområden, där det kan vara vanskligt för de sysselsatta att uppfylla kravet på en veckas arbete i samma företag, kan socialministern fastställa närmare regler för rätten till semester. Personer, som äro sysselsatta i jordbruket, ha, så snart de under ett års förlopp arbetat minst tjugofem dagar i samma företag, rätt till semester, därvid semesterersättningen beräknas i förhållande till den uppburna arbetslönen.

Överlåtelse av företag eller fartyg under anställningstiden inverkar icke på semesterrätten.

Som kvalifikationsperiod för semestern skall gälla tiden från den 1 april föregående år till den 31 mars under löpande kalenderår.

Arbetsgivaren äger bestämma tidpunkten för semestern men är bunden av en bestämmelse om att semestern skall givas i ett sammanhang under tiden från den 2 maj till den 30 september. För arbetstagare å havsgående fartyg kan emellertid semestern, om så av förhållandena synes påkallat, förläggas till annan del av året. För arbetstagare å fartyg gäller vidare, att semestern skall givas, så snart hänsyn till tjänsten medgiver det och från den tidpunkt, varom avtal träffas. Därest överenskommelse om annan ordning icke träffas, kan semestern lämnas, när fartyget anlöper en av följande danska hamnar, nämligen den hamn i vilken fartyget är hemmahörande, den hamn i vilken den semesterberättigade blivit anställd eller den hamn där fartygets resa slutar.

För i jordbruket sysselsatta personer kan semestern delas, därvid emellertid minst sex dagar skola utgå i ett sammanhang. Äger den semesterberättigade utfå mer än sex dagars semester, behöva endast de sex sammanhängande semesterdagarna falla under den fastställda semesterperioden. För den händelse en förläggning av semestern till den legala semesterperioden till följd av yrkets säsongbetonade karaktär eller av andra grunder är uppenbart olämplig för företaget, kan direktören för Arbejds- og Fabrikstilsynet efter förhandlingar med arbetsgivar- och arbetarorganisationerna inom yrket medgiva, att semestern delas och gives å annan tid än den fastställda semesterperioden.

Under semestern skall lön utgå med fyra procent av den under kvalifikationsperioden intjänade avlöningen. Semesterlönen utbetalas av arbetsgivaren i samband med semesterns början. Därest den fackliga organisation, under vilken företaget lyder, icke utbetalar semesterlönen eller garanterat lönen, kan utbetalning ske genom ett system med semestermärken (en semesterkassa). Närmare regler härom fastställas av socialministern.

Vid beräkningen av semesterlönen skall hänsyn icke tagas till lön, som är avsedd att utgöra ersättning för särskilda kostnader, eller till lön för övertidsarbete. Såframt i lönen ingå kost och logi, skall värdet härav beräknas enligt de för olycksfallsförsäkringslagen givna bestämmelserna. För

den händelse ett företag inställt verksamheten under semestern, äger den arbetstagare, som icke är berättigad till semester under alla de dagar, då arbetet sålunda ligger nere, ej rätt till någon särskild gottgörelse utöver semesterlönen.

Arbetstagare i statens eller kommuns tjänst, vilka i enlighet med fastställda avlöningsreglementen äro tillförsäkrade semester, falla icke under lagen, såvida direktören för Arbejds- og Fabrikstilsynet anser, att de genom avlöningsreglementena fastställda semesterförmånerna icke äro sämre än vad som tillförsäkrats arbetstagarna i allmänhet genom lagen. Socialministern kan vidare efter att hava inhämtat yttrande från direktören för Arbejds- og Fabrikstilsynet föreskriva, att lagen icke skall gälla yrkesområde, inom vilket arbetstagarna genom särskild överenskommelse äro tillförsäkrade semester enligt regler, som icke ställa dem sämre än om de fallit under lagen.

Lagen gör i övrigt ingen inskränkning i sådana längre gående semesterförmåner, som kunna utgå jämlikt andra lagar och föreskrifter, överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare, skiljedom eller sedvänja.

Den semesterberättigade är skyldig att använda de lediga dagarna till semester. Rätten till semesterlön bortfaller under hela semesterperioden, därest arbetstagaren under semestern åtager sig avlönat arbete.

Varje avtal, varigenom den i lagen fastställda rätten till semester eftergives, skall vara ogiltigt. Den arbetsgivare, som träffar ett sådant avtal, straffas med böter. Överlåtelse av semestermärken straffas likaledes med böter.

Avgörandet av frågor enligt lagen för arbetstagare å fartyg ankommer på ministern för handel, industri och sjöfart, sedan han inhämtat yttrande från Statens Skibstilsyn. Ministern för handel, industri och sjöfart kan vidare för arbetstagare å havsgående fartyg giva sådana undantag från lagens bestämmelser, som kunna anses vara nödvändiga och lämpliga till följd av de för sjöfarten gällande säregna förhållandena.

Lagen är avsedd att träda i kraft den 1 juli 1938. Vid beräkningen av semesterrätten under år 1939 skall hänsyn endast tagas till arbetsförhållandena under tiden från den 1 juli 1938 till den 31 mars 1939, varför under 1939 semestern enligt lagen icke kan uppgå till mer än nio dagar. Inom sådant yrkesområde, där semester hittills icke har utgått eller semestern varit kortare än en vecka, skall den på tiden den 1 juli 1938—31 mars 1939 belöpande semesterlönen uppgå till två procent av lönen och semesterrätten till hälften av det enligt lagen gällande dagantalet.

1936 års semestersakkunniga.

De sakkunnigas direktiv.

Den 5 juni 1936 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för socialdepartementet att tillkalla högst sex sakkunniga att inom departementet biträda med utredning rörande frågan om en laglig reglering av arbetares och andra löneanställdas rätt till semester.

Då nämnda bemyndigande begärdes, redogjorde jag i egenskap av föredragande departementschef till statsrådsprotokollet till en början för semester tankens utveckling i vårt land samt för gällande lagstiftning om semester och tidigare framlagda förslag i ämnet. Härefter anförde jag följande:

Vid den ytterligare utredning av föreliggande fråga, som jag nu ansåge böra komma till stånd, torde övervägas införandet i lagstiftningen av generella och till sin natur tvingande bestämmelser rörande semester för i princip samtliga kategorier arbetare och andra löneanställda. Utredningen borde sålunda omfatta jämväl sådana statens och kommunernas befattningshavare, vilka kunde beröras av kollektivavtal och vilkas semesterförmåner ej vore reglerade genom i administrativ väg utfärdade författningar eller andra särskilda bestämmelser. Jämväl borde undersökas i vad mån förmånen av semester kunde beredas säsongarbetare samt eljest icke för bestämd tid anställda arbetare. Att närmare precisera utredningsuppdraget torde för närvarande icke kunna eller böra ifrågakomma. Vid utredningen borde samarbete åvägbringas med hembiträdesutredningen.

Med stöd av förutnämnda bemyndigande tillkallade jag därefter, såsom förut nämnts, den 10 juni 1936 sex sakkunniga¹⁾. Dessa antogo benämningen »1936 års semestersakkunniga».

I skrivelse den 23 oktober 1936 hemställde de sakkunniga, att särskilda utredningar måtte verkställas dels genom socialstyrelsens försorg angående den omfattning, i vilken rätt till semester för närvarande tillkomme olika grupper av arbetstagare, ävensom angående de grundläggande villkoren för åtnjutande av semester, dels ock genom kommerskollegii försorg angående de kostnader för näringslivet samt staten och kommunerna, som skulle uppkomma genom en tvingande lagstiftning om semester enligt olika alternativ för semesternas längd. Med anledning härav uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 22 januari 1937 åt socialstyrelsen att verkställa undersökning angående semesterförhållandena enligt gällande kollektivavtal samt beträffande kommunala befattningshavare och privatanställda och vissa särskilda kategorier av anställda i allmän eller enskild tjänst. Vidare uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 12 februari 1937 åt kommerskollegium att verkställa utredning angående industriens kostnader vid genomförande av lagstadgad semester för inom industrien anställda.

De sakkunniga hava till fullföljande av sitt uppdrag avgivit det den 16 december 1937 dagtecknade, förut omförmälda betänkandet med förslag till lag om semester. I betänkandet framlagda lagförslag torde såsom bilaga (*Bilaga B*) få fogas till statsrådsprotokollet i förevarande ärende. I betänkandet hava intagits de av socialstyrelsen och kommerskollegium utarbetade redogörelserna för de nyss nämnda undersökningarna. Jag tillåter mig att beträffande dessa redogörelser hänvisa till betänkandet.

¹⁾ Till sakkunniga utsågos ledamoten av riksdagens första kammare byråchefen Oskar Hagman, tillika ordförande, ombudsmannen Ragnar Casparsson, ledamoten av riksdagens andra kammare godsägaren friherre Arvid De Geer, direktören Ivar Larson, ombudsmannen Helge Rydberg och ledamoten av riksdagens första kammare jägmästaren Gustaf Tamm.

De sakkunnigas förslag.

De sakkunnigas förslag till lag om semester kan karakteriseras som en social skyddslagstiftning med tvingande bestämmelser av minimikaraktär. Samma förmåner hava utmätts för alla, som komma att omfattas av lagen. Den i förslaget till lag om arbetsavtal förekommande s. k. kategoriklyvningen har alltså avvisats av de sakkunniga. Majoriteten av de sakkunniga har vidare avstyrkt en bestämmelse om att sådan sedvänja i fråga om semesterrätt, som innebure bättre förmåner för arbetstagarna än vad lagen tillerkände dem, skulle gälla framför vad lagen i övrigt stadgade. Enligt sakkunnigförslaget ankommer det alltså principiellt på de olika grupperna av arbetstagare att själva med egna medel söka antingen bibehålla rätten till en längre semester än den genom lagstiftningen bestämda eller ernå en sådan förmånligare ställning.

Inga straffbestämmelser eller föreskrifter om övervakning från något statligt organ av lagens tillämpning hava intagits i förslaget. Det ankommer i stället på löntagarna själva att genom talan hos domstol skydda den rätt, som tillerkännes dem genom lagen. Särskilda bestämmelser föreslås om att arbetsgivare, som åsidosätter vad honom enligt lagen åligger, skall vara pliktig att gälda skäligt skadestånd.

I fråga om domstolskompetensen föreslå de sakkunniga en fördelning mellan arbetsdomstolen och de allmänna domstolarna i så måtto, att mål beträffande arbetstagare, vilkas arbetsavtal regleras av kollektivavtal, skola anhängiggöras vid arbetsdomstolen, medan övriga mål, som avse tillämpning av lagen, skola upptagas och avgöras av allmän domstol.

Lagen omfattar alla löneanställda i privat tjänst, d. v. s. såväl arbetare som de s. k. anställda. Undantag har endast gjorts för vissa närstående släktingar till arbetsgivaren, nämligen för den, som är anställd hos make, föräldrar eller adoptant, barn eller adoptivbarn. En person, som uteslutande avlönas genom andel i vinsten, går icke heller in under lagen. Vidare stadgas, att anställning, som är att betrakta som bisyssla, icke berättigar till semester. Vad beträffar arbetstagare i statens eller kommuns tjänst, föreslås undantag för dem, som äro underkastade ämbetsmannaansvar. Under lagen skulle alltså huvudsakligen falla de i statens och kommunernas tjänst anställda arbetarna.

Särskilda bestämmelser lämnas om vem som enligt lagens mening skall betraktas som arbetstagare respektive arbetsgivare. Vid utformningen av bestämmelserna härom hava till förebild tagits stadganden i 2 § första stycket lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete. Det föreslås sålunda, att med arbetstagare skall förstås envar, som mot avlöning användes till arbete för annans räkning utan att i förhållande till honom vara att anse såsom självständig företagare. Med arbetsgivare skall förstås envar, för vilkens räkning sådan arbetstagare användes till arbete utan att mellan dem står någon tredje person, vilken såsom självständig företagare åtagit sig att ombesörja arbetets utförande. Enligt uttalande i motiveringen avse de sakkunniga emellertid att med de nu anförda bestämmelserna ernå en i viss utsträck-

ning annan tolkning än den som tillämpas enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

De sakkunniga hava avvisat tanken på att med lagens hjälp införa ett system med semesterkassor, enligt vilket rätt till semester skulle kunna intjänas under varje arbetsanställning, hur kortvarig den än månde vara. Det föreslås i stället, att i lagen skola införas bestämmelser om viss kvalifikationstid, innan rätt till semester uppkommer. Denna tid har i förslaget satts till minst fyra månader från det arbetstagare tillträtt anställning hos arbetsgivaren. Det föreskrives särskilt, att avbrott i anställningen icke må inverka på rätten till semester, såvida detta med hänsyn till omständigheterna kan anses vara oskäligt.

Semesterns längd har bestämts till en dag för varje kalendermånad, under vilken anställningen varat. För helårsanställda uppgår semestern alltså till tolv dagar. I fråga om rätten till semester har en kombination gjorts mellan anställning och utfört arbete på sådant sätt, att rätten till semester endast föreligger för kalendermånad, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete minst aderton dagar. Utföres arbetet i arbetstagarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, skall vid beräkning av antalet arbetade dagar till grund läggas det utförda arbetets mängd.

Under vissa omständigheter kan tid, under vilken arbetstagaren, trots att anställningen fortlöper, icke utför något arbete, jämsställas med arbetad tid. Detta gäller främst semestertiden själv samt vidare frånvaro till följd av olycksfall i arbete eller sådan yrkessjukdom, som omfattas av lagen den 14 juni 1929 om försäkring för vissa yrkessjukdomar. Dessutom har med arbetad tid jämsställts tjänstgöring vid repetitionsmöte men däremot icke annan värnplikts-tid. Ej heller har i förslaget privilegierats vanlig sjukdomstid eller tid i samband med havandeskap.

Semesterrätten beräknas per kalenderår. Antalet semesterdagar under ett löpande år bestämmes med hänsyn till arbetstagarens anställnings- och arbetsförhållanden under närmast föregående kalenderår. Det föreskrives särskilt, att överlåtelse av företag eller fartyg icke må inverka på arbetstagarens rätt till semester. I fråga om tidpunkten för utgivande av semester föreslås som huvudregel, att arbetsgivaren skall äga bestämma, när semester skall utgå. Han bindes emellertid enligt förslaget genom särskilda bestämmelser dels om en viss semesterperiod — tiden den 2 maj—30 september — dels ock om att semestern skall utgå i ett sammanhang; i båda fallen så framt icke överenskommelse om annan ordning träffats med arbetstagaren. Från bestämmelserna om att semestern skall utgå i ett sammanhang och under viss period av året ha undantag gjorts för vissa anställda, nämligen för arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande binäringar samt trädgårdsskötseln, för hembiträde i lantushåll, för å fartyg anställd arbetstagare samt för arbetstagare vid företag inom annat yrkesområde, där en förläggning av semestern till den angivna tidsperioden skulle med hänsyn till arbetets säsongbetonade natur eller av andra omständigheter vara för arbets-

givaren uppenbart olämplig. För de sålunda angivna arbetstagarkategorierna äger alltså arbetsgivaren frihet att uppdelat semester i flera perioder och förlägga den till vilken tid av året han själv finner lämplig.

Beträffande sjöfolkets rätt till semester föreslås vissa speciella bestämmelser. Sålunda skall semester, såframt icke annat överenskommes mellan parterna, utgå i någon av följande svenska hamnar, nämligen den hamn där fartyget har sin hemort, den hamn i vilken arbetstagaren anstälts eller den hamn där fartygets resa slutar. Vidare föreslås rätt för arbetsgivaren att i de fall, då fartyg icke anlöper svensk hamn, antingen under högst ett år uppskjuta utgivandet av semester till de å fartyget anställda eller i stället för semester utgiva ersättning med belopp motsvarande semesterlönen.

Arbetsgivaren skall senast en vecka före semesterns början på lämpligt sätt underrätta arbetstagaren om tiden för semester.

Vid beräkningen av semester skall enligt förslaget gälla, att i semester icke skola inräknas söndagar men däremot alla helgdagar eller sedvanliga fridagar, då dessa infalla under semester.

I fråga om semesterlönens beräkning föreslås, att arbetstagare, som är avlönad med tidlön, beräknad per vecka eller längre tid, skall äga uppbära den å semester belöpande lönen. För övriga arbetstagare skall lönen för varje semesterdag utgå med belopp, motsvarande arbetstagarens genomsnittliga inkomst per dag, under vilken arbete för arbetsgivarens räkning utförts under kvalifikationsperioden. Vid beräkning av semesterlönen skall hänsyn icke tagas till lön, som är avsedd att utgöra ersättning för särskilda kostnader, exempelvis felräkningspengar, ersättning för slitning av kläder och verktyg samt resebidrag. Därjämte skall till arbetstagare, som är i arbetsgivarens kost, under semester utgå skälig ersättning för kosten.

Då en arbetstagare lämnar sin anställning, skall avräkning ske med arbetsgivaren i fråga om intjänad men ännu icke åtnjuten semester. Arbetstagaren äger i sådant hänseende för varje semesterdag, som han icke kunnat uttaga, rätt till ersättning enligt de för semesterlönens beräkning stadgade grunderna. Hänsyn skall därvid tagas till förhållandena intill dagen för anställningens upphörande.

De sakkunniga hava icke framlagt förslag om den tidpunkt, vid vilken lagen bör träda i kraft, men hava påpekat, att semesterrett enligt lagen icke kan förvärfvas förrän från och med dagen för ikraftträdandet.

Den i 5 § m) i arbetarskyddslagen intagna bestämmelsen angående semester föreslås skola upphävas.

Särskilda yttranden hava avgivits av ledamöterna Larson, Rydberg och Tamm. Redogörelse för vad som anförts i reservationerna kommer att lämnas i det följande i samband med behandlingen av de särskilda frågorna.

Yttranden över de sakkunnigas förslag.

Över de sakkunnigas förslag hava infordrade yttranden avgivits av socialstyrelsen, kommerskollegium, medicinalstyrelsen, lantbruksstyrelsen, stats-

kontoret, arbetsdomstolens ordförande, försäkringsrådet, riksförsäkringsanstalten, arbetsrådet, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, domänstyrelsen, rikets hovrätter, allmänna civilförvaltningens lönenämnd, kommunikationsverkens lönenämnd, delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet, överståthållarämbetet och samtliga länsstyrelser.

Kommerskollegium har bifogat yttranden från samtliga handelskamrar i riket och fullmäktige i järnkontoret. Vidare har lantbruksstyrelsen bifogat yttranden från Sveriges allmänna lantbrukssällskap och samtliga hushållningssällskap. Genom överståthållarämbetet och länsstyrelserna hava de större kommunerna beretts tillfälle att avgiva yttranden. Av denna rätt har ett stort antal kommuner begagnat sig. De avgivna yttrandena hava bifogats överståthållarämbetets och länsstyrelsernas utlåtanden.

Yttranden hava jämväl inkommit från de flesta landstings förvaltningsutskott.

Därjämte hava följande sammanslutningar, vilka därtill beretts tillfälle, inkommit med yttranden, nämligen landsorganisationen i Sverige, som bifogat yttranden från svenska transportarbetareförbundet och samverkande byggnadsfackförbundens centralråd, svenska arbetsgivareföreningen, som bifogat yttranden från ett flertal anslutna förbund, de anställdas centralorganisation (Daco), tjänstemännens centralorganisation, svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska lantarbetsgivareföreningen, Sveriges skogsägareförbund, Sveriges köpmannaförbund, svenska bankföreningen, svenska sparbanksföreningen, svenska järnvägarnas arbetsgivareförening, Sveriges droskbilägares riksförbund, Sveriges lasttrafikbilägares riksförbund, Sveriges omnibusägares riksförbund, Sveriges trafikbilägares riksförbund, omnibusägarnas arbetsgivareförbund, Sveriges redareförening, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, kooperativa förbundet, riksförbundet landsbygdens folk, de kvinnliga kårsammanslutningarnas centralråd, svenska lantbruks-tjänstemannaföreningen, svenska brukstjänstemannaföreningen, föreningen Sveriges aktiva handelsresande, svenska journalistföreningen, hembiträdesföreningarnas samarbetskommitté och svenska försäkringsbolags riksförbund. Yttrande har jämväl inkommit från Sveriges industriförbund.

Redogörelse för innehållet i de avgivna yttrandena kommer att lämnas i det följande vid behandlingen av de särskilda frågorna.

Det av de sakkunniga framlagda förslaget till lag om semester har med ledning av de däröver avgivna yttrandena blivit föremål för överarbetning inom socialdepartementet. Jag övergår nu till en redogörelse för departementsförslaget, därvid jag till en början vill behandla frågan, om en lagstiftning angående semester över huvud bör genomföras och vid jakande svar å denna fråga, hur lång tid som skall bestämmas för semestern.

Departementsförslaget.

Frågan om lagstiftning angående semester och om semesterns längd.

De sakkunniga.

I fråga om semesterns natur uttala de sakkunniga, att den uppfattningen numera torde ha stabiliserats, att semester vore en förmån, som i likhet med andra i arbetsavtalet ingående materiella förmåner utgjorde en rätt för den anställde att åtnjuta, så snart de i avtalet härför uppställda förutsättningar uppfyllts. Detta kunde också uttryckas så, anförda de sakkunniga, att rätten till semester och jämväl till lön under semestertiden successivt intjänades genom anställning under viss tid och det därunder utförda arbetet, allt i enlighet med de närmare bestämmelser, som inginge i arbetsavtalet. Semesterlönen vore med andra ord att betrakta som en uppskjuten del av lönen för den gångna tidens arbete.

De sakkunniga framhålla den stora betydelsen för arbetstagarna av en årlig semester av ej allt för kort varaktighet. De uttala sålunda, att de korta uppehåll, som vunnes genom arbetstidsförkortningen till i allmänhet åtta timmar om dagen samt den regelbundet återkommande söndagsvilan, icke kunde anses vara tillräckliga för att åt den i förvärsarbete sysselsatte individen bevara hälsa och arbetskrafter. För detta ändamål erfordrades en sammanhängande ledighet, varunder man helt kunde avkoppla från de eljest förekommande arbetsuppgifterna. En tids sammanhängande ledighet hade också visat sig hava en gynnsam inverkan på personalens arbetskraft och arbetsglädje. Vidare vore att märka, att arbetstagarna även under en tämligen kort semesterperiod finge tillfälle att ägna sig åt friluftsliv eller genom resor skaffa sig nya intryck eller eljest tillgodose sådana intressen, som under det dagliga förvärsarbetet måste eftersättas. En ordnad semesterrätt medförde emellertid vissa fördelar även för arbetsgivarna. En befattningshavare, som vore utvilad och hade arbetsglädje, förrättade ett bättre arbete än den, som aldrig finge tillfälle att koppla av från det dagliga enahanda. Det torde vara naturligt, att arbetsintensiteten förbättrades genom en regelbunden vila.

Den av socialstyrelsen efter framställning av de sakkunniga verkställda utredningen angående de privatanställdas semesterförhållanden utvisar bland annat följande:

Enligt de av arbetsgivarna lämnade uppgifterna, vilka berörde sammanlagt mer än 67,200 anställda, skulle endast 2.5 procent sakna semesterrätt. 11.8 procent av de semesterberättigade hade en årlig semester om högst sex arbetsdagar. Under tolv dagars semester hade 16.9 procent. Enligt uppgifterna från personalen, omfattande mer än 16,100 anställda, skulle 2.9 procent sakna semester. 8.2 procent av de semesterberättigade hade en årlig semester om högst sex arbetsdagar, medan procenttalet av dem, som hade en semester understigande tolv arbetsdagar, utgjorde 11.

Av den utav socialstyrelsen likaledes efter framställning av de sakkunniga gjorda undersökningen av kollektivavtalens bestämmelser framgår följande:

574,000 arbetare eller 74.7 procent av hela antalet avtalsberörda arbetare hade rätt till semester vid årsskiftet 1936/1937. De återstående 194,000 avtalsberörda arbetarna, vilka alltså saknade semesterrätt, vore till största delen att finna inom de säsongbetonade grupperna. Av de semesterberättigade arbetarna hade icke mindre än 60.3 procent en kortaste semester av mindre än sex arbetsdagar. Med begreppet kortaste semester avsåges härvid den semester, som i avtalen vore stipulerad för de vanliga kategorierna av vuxna arbetare inom respektive branscher. En kortaste semester om jämnt sex arbetsdagar hade 26.2 procent av de semesterberättigade arbetarna. Detta innebure alltså, att endast 13.5 procent av de över huvud till semester berättigade arbetarna hade en längre semestertid än sex arbetsdagar. En kortaste semestertid om tolv arbetsdagar eller mer hade endast 3.9 procent av de semesterberättigade arbetarna. En tendens till ökning av den kortaste semestern till åtminstone sex arbetsdagar hade emellertid kunnat iakttagas under de senaste åren. Detta hade speciellt varit fallet beträffande de under år 1937 ingångna kollektivavtalen.

De sakkunniga framhålla i anslutning till en redogörelse för de huvudsakliga resultaten av ifrågavarande undersökningar, att orsaken till att de anställda lyckats förvärva sig så mycket bättre semesterförmåner än vad arbetarna förmått torde vara att söka i det förhållandet, att det för arbetsgivarna vore väsentligt lättare rent ekonomiskt sett att giva en längre semester åt denna till antalet betydligt mindre grupp av arbetstagare. Trots att arbetarnas organisationer i regel varit starkare och mera slagkraftiga än de anställdas, hade arbetarna därför fått nöja sig med en kortare tids semester än vad som kommit de anställda till del.

Härefter anför de sakkunniga följande:

Då det sålunda visat sig vara mycket svårt för arbetarna att genom förhandlingar eller stridsåtgärder förvärva sig rätt till semester av tillräcklig längd, hade det så småningom blivit allt mera klart, att samhällets hjälp härför erfordrades. Att samhället i detta hänseende komme arbetstagarna till hjälp vore även motiverat av synnerligen starka skäl. Det måste nämligen anses utgöra ett betydande samhällsintresse att medverka till att medborgarnas arbetskraft vidmakthölles. Samhället borde därför på allt sätt söka främja, att de i förvärvslivet sysselsatta, i den mån så vore möjligt, erhöles en årligen återkommande ledighet av tillräcklig längd. Åtgärder härför kunde jämföras med exempelvis den förebyggande sjukvården, på vilken stora summor offrades. Även ur rent ekonomisk synpunkt vore det för samhället fördelaktigt, att arbetstagarna erhöles regelbunden vila, då ju samhället alltid i sista hand finge övertaga försörjningen av de medborgare, som icke längre förmådde att sörja för sig själva. Man borde ej heller blunda för att genom införandet av en längre tids årlig semester vikariat i många fall kunde åtkommas för åtskilliga eljest arbetslösa personer.

Att det trots den principiella avtalsfriheten för parterna på arbetsmarknaden vore ett berättigat statsintresse att tillse, att såvitt möjligt alla arbetstagare erhöles en årlig semester av tillräcklig längd, och att lagstiftningsvägen vid behov måste tillgripas för att genomföra detta önskemål hade mer och mer blivit erkänt.

Sedan de sakkunniga förordat, att en lagstiftning med tvingande bestämmelser angående semester genomföres, framhålla de följande allmänna synpunkter angående lagstiftningens innebörd:

Grunden till att samhället inskrede och genom lagbestämmelser tillsäge, att arbetstagarna erhöile viss semester, vore att söka i en rekreationssynpunkt, d. v. s. att samhället icke ansäge sig kunna stillatigande åse, att arbetstagarnas hälsa och krafter försleto genom ett oavbrutet arbete utan längre uppehåll. Samma synpunkt hade för övrigt redan tidigare föranlett, att samhället fastställt en viss längsta tid per dygn, under vilken arbete finge utföras. Någon annan grund än denna rekreationssynpunkt för att samhället skulle inskrida och bereda vissa medborgare en förmån, vilken finge bekostas av andra medborgare, vore icke heller tänkbar, då ju avtalsfrihet principiellt rädde å arbetsmarknaden. Förslag om obligatorisk skiljedom i arbetstvister hade åtskilliga gånger diskuterats men hade i vårt land ständigt avvisats. Om samhället därför lagstiftade angående rätt för arbetstagarna till semester av viss längd, finge denna lagstiftning endast sträcka sig så långt som det kunde sägas vara oundgängligen nödvändigt för att ur sociala synpunkter bereda löntagarna erforderlig vila, varjämte nödig hänsyn själfvallet måste tagas till att lagstiftningen vore möjlig och lämplig att genomföra ur ekonomiska synpunkter. En lagstiftning på området måste därför uppfattas som en social skyddslagstiftning och betecknas som ett ur rekreationssynpunkter nödvändigt undantag från den principiella avtalsfriheten.

Även om grunden till genomförandet av en lagstiftning om semester utslutande vore att söka i en rekreationssynpunkt, kunde man dock icke underlåta att konstatera, att den med samhällets hjälp erhållna semesterrätten komme att åtminstone i vissa fall innebära en ganska betydande ekonomisk förmån för arbetstagarna. Detta förhållande framträdde väl icke för de arbetstagare, vilka fortlöpande under flera år bibehölle sin anställning hos samma arbetsgivare. För dem komme den lagstadgade semesterrätten icke att innebära en ökad lön utan i stället en möjlighet att med bibehållandet av samma inkomst årligen få viss tids ledighet från det dagliga arbetet. Däremot komme semesterrätten för alla de övriga arbetstagare, som kunde uppfylla kvalifikationsbestämmelserna, att innebära en direkt och omaskerad löneförmån. Detta gällde samtliga grupper av arbetstagare, vare sig de hade en anställningstid överstigande eller understigande ett år, så snart de av någon anledning slutade sin anställning och uppfyllde de i lagen givna föreskrifterna för erhållande av semester. Vid utformandet av semesterlagens bestämmelser och särskilt i vad dessa gällde avgränsningen av kvalifikationsvillkoren måste man också städse utgå från att semesterrätten innebure en ren löneförmån. Det förhållandet föreläge alltså, att grunden till lagstiftningen om semester utslutande vore att söka i en rekreationssynpunkt men att lagen i sin utformning vore direkt avhängig av att semesterrätten vore en löneförmån.

Det borde i detta sammanhang utsägas, att det icke skulle vara önskvärt, om arbetsgivarna skulle söka kompensera sig för kostnaderna för den ökade semester genom lönesänkningar. Meningen kunde nämligen icke vara, att den ekonomiska standarden för exempelvis arbetare med mångårig anställning hos samma arbetsgivare skulle bliva sänkt till följd av att de av samhället tillerkändes en längre semester än de hittills lyckats tillkämpa sig. En tvingande lagstiftning om semester komme därför att verka såsom en ökad belastning på produktionen. Huru långt man borde gå vid lagstiftandet måste vid sådant förhållande, såsom också nyss antytts, bliva beroende på

en avvägning mellan vikten av vila och produktionens förmåga att bära de ökade kostnaderna.

Av de utav socialstyrelsen verkställda utredningarna om semesternas längd framgår, att den genomsnittliga längden av semestern för arbetarna torde utgöra omkring fem à sex dagar med en tendens till ökning intill sex dagar för dem, som hittills erhållit kortare semester. Beträffande de anställda är förhållandet däremot det, att flertalet av dem redan uppnått en semester om minst fjorton dagar.

Den av kommerskollegium utförda beräkningen av utgiftsökningen för industrien vid en lagstadgad semester om sex, nio eller tolv dagars längd har med hänsyn till kostnaderna endast omfattat ett förhållandevis ringa antal företag. De sakkunniga anse dock, att de av kommerskollegium anförda siffrorna för kostnadsökningen giva en tillförlitlig bild av storleksordningen. Av kommerskollegii redogörelse för undersökningen framgår, att den procentuella kostnadsökningen i genomsnitt för samtliga undersökta företag vid en semester av sex, nio och tolv dagar utgör i förhållande till det beräknade produktionsvärdet (relativ kostnadsökning) respektive 0.15, 0.57 och 1.02 procent samt i förhållande till räntekostnaderna respektive 2.1, 8.4 och 14.7 procent. Den absoluta kostnadsökningen vid respektive sex, nio och tolv dagars semester skulle år 1936 för industrien hava utgjort i runt tal respektive 6 miljoner, 30 miljoner och 55 miljoner kronor. Kommerskollegium framhåller, att den med utgångspunkt från kostnadsökningen för de undersökta företagen gjorda generaliseringen av de erhållna resultaten skedde endast med största tvekan och under betonande av den stora osäkerhet, som måste vidlåda en dylik kalkyl, och av att den framkalkylerade kostnadsökningen endast kunde giva på sin höjd en ungefärlig föreställning om storleksordningen av ifrågavarande merkostnad. Vidare anför kollegium vissa omständigheter, som kunna tänkas verka höjande eller sänkande på den kalkylerade kostnadsökningen. Det torde särskilt böra framhållas, att kollegium vid verkställande av dessa kostnadsberäkningar utgått från att semesterlönen skulle bestämmas i enlighet med de i kollektivavtalen föreskrivna timlönerna, vadan alltså de i regel högre ackordsförtjänsterna ej kunnat inverka på beräkningarna.

För jordbrukets vidkommande har någon kostnadsberäkning icke företagits. För denna näring kan det emellertid endast bliva fråga om ökning i kostnaderna på grund av att lön skall utbetalas för flera semesterdagar. Det torde, framhålla de sakkunniga, säkerligen ofta visa sig bliva möjligt inom jordbruket att giva semester till de helårsanställda utan att extra arbetskraft därför behövde anställas.

De sakkunniga uttala som sin uppfattning, att det, beträffande behovet av viss tids semester ur synpunkten att arbetstagaren skulle erhålla tillräcklig rekreation, icke vore möjligt att använda en på vetenskapliga grunder gjord avvägning av behovet. Det torde i stället vara nödvändigt, att man bestämde sig för en viss tid, som kunde anses vara skälig. De sakkunniga ville som sin uppfattning anföra, att två veckors ledighet måste

anses vara minimum för att en arbetstagare skulle kunna erhålla tillräcklig vila och återvinna krafterna.

I fråga om den ekonomiska sidan medgiva de sakkunniga, att tolv dagars semester komme att medföra en avsevärt ökad belastning på näringarna. Den av kommerskollegium beräknade relativa ökningen av 1.02 procent i förhållande till det beräknade produktionsvärdet vid en semester om tolv dagar gäve emellertid vid handen att, om än de sammanlagda kostnaderna för industrien bleve stora vid genomförandet av en allmän semester om tolv dagar, den relativa storleksordningen för de enskilda företagen dock ej vore sådan, att man torde behöva befara några större svårigheter för näringslivet att anpassa sig efter lagstiftningen. De sakkunniga ville särskilt hänvisa till ett uttalande från arbetsgivarhåll i Frankrike om att de genom den omfattande sociala lagstiftningen föranledda svårigheterna icke vore att hänföra till den förlängda semestern utan i stället huvudsakligen berodde på den samtidigt införda 40-timmarsveckan.

De sakkunniga anföra vidare bland annat följande:

I den allmänna diskussionen angående införandet av en lagstadgad rätt till semester hade bland annat såsom skäl mot en förlängning av den nu utgående semestern anförts, att bristen på yrkesutbildad arbetskraft därigenom skulle komma att skärpas. De sakkunniga kunde emellertid icke anse en sådan följd av semesterlagstiftningen vara trolig, enär man torde kunna räkna med att industrien allt mera överginge till att giva alternerande semester. Vid sådant förhållande erfordrades ingen utökning av produktionsapparaten eller varaktig anställning av ett större antal arbetare. Med hänsyn till att industrien under den tid, som semester lämnades, kunde verkställa omplacering av den befintliga utbildade arbetskraften, torde den under semestertiden inkallade extra arbetskraften i regel ej behöva vara yrkesskicklig.

De sakkunniga ville särskilt framhålla ett vägande skäl för att semestern bestämdes till tolv dagar. Intresset bland arbetarna vore för närvarande mycket stort att erhålla en väsentlig förlängning av den nuvarande semestern. Det torde kunna sägas, att en allmän folkmening nu stode bakom detta krav. Därest en förlängning icke skulle komma till stånd eller den skulle anses vara otillfredsställande för arbetarna, hade man alltså att vänta krav på en ytterligare utökning av semestern vid förhandlingar om nya kollektivavtal. Omfattande strider på arbetsmarknaden skulle kunna uppkomma om denna sak. Att frågan skjutits i bakgrunden vid den senaste tidens avtalsförhandlingar torde helt vara beroende på vetskapen om att en lagstiftning förbereddes. Det måste sägas vara ett statsintresse av första ordningen att göra strider om semesterns längd onödiga. En lagstiftning om tolv dagars semester skulle säkerligen medföra som resultat, att semesterfrågan ej längre bleve lika aktuell vid avtalsförhandlingarna.

Det torde även böra framhållas, att Sverige icke komme att vara ensamstående om en allmän semestertid av tolv dagar. I såväl Frankrike som vårt grannland Norge utginge för närvarande semester om denna tid. Beträffande Norge gällde dock, att man lagstiftningsvägen icke sträckt sig längre än till nio dagar; den allmänna semestertiden om tolv dagar hade sålunda kommit till stånd genom kollektivavtal.

Därest man nu skulle åtnöja sig med en semester om exempelvis nio arbetsdagar, skulle, framhålla de sakkunniga slutligen, krav säkerligen omedelbart komma att resas på en förlängning av denna tid upp till två veckor.

I afgiven reservation har herr *Larson* förklarat sig anse, att avvägningen av semesterförmånerna liksom av lönerna bäst handhades av parterna själva å arbetsmarknaden genom förefintliga organisationer. Endast på så sätt kunde tillbörlig hänsyn tagas till alla samverkande ekonomiska och tekniska faktorer och utvecklingen med större smidighet anpassas efter växlingarna i å ena sidan behovet och å andra sidan förmågan. Det vore därför enligt herr *Larsons* uppfattning till skada för näringslivet, att staten ingrepe reglerande i en fråga av så betydande ekonomisk omfattning som semestern. Överlämnades det åt organisationerna på arbetsmarknaden att liksom tidigare även på denna punkt få leda utvecklingen efter de ekonomiska förutsättningarna, torde även arbetstagarnas intresse av ökad ledighet och rekreation under trygga förhållanden i längden bäst bli tillgodosedda.

Beträffande kostnadsökningen vid en semester om tolv dagar har herr *Larson* anfört följande:

En utökning av semestern medförde ej endast en ökning av lönekostnaden; därigenom beskures ock möjligheten att utnyttja de produktiva krafterna, såväl de mänskliga som det i maskiner och andra anläggningar nedlagda kapitalet. Härei låge den största ekonomiska uppoffringen, vars storlek vore svår att uppskatta, särskilt då fråga vore om följderna av minskningen i konkurrenskraft för exportindustrierna. Att man här sammanlagt för vårt lands vidkommande måste räkna med en kostnad av över hundra miljoner kronor om året, torde dock vara otvivelaktigt.

Herr *Larson* har uttalat, att genomförandet utan möjlighet till längre tids anpassning av en lagstiftning om semester, som även för kroppsarbetare i regel skulle utgå med tolv dagar, måste medföra ekonomiska svårigheter av sådan storleksordning, att åtgärden icke kunde försvaras trots dess vällovliga syfte. Det kunde åtminstone tillsvidare ej vara försvarligt att framtvinga en lagstadgad minimisemester, som vore längre än den, som nu gällde för det stora flertalet kroppsarbetare. I enlighet härmed har herr *Larson* förordat, att semesterns längd bestämdes till en dag för fulla två månader, som anställningen varat, d. v. s. för helårsanställda till sex dagar.

Herr *Tamm* har i sin reservation anfört, att han trots betänkligheter främst med avseende på den hårda ekonomiska belastning, som genom en lagstiftning komme att påläggas vårt näringsliv, i frågans nuvarande läge dock icke ville motsätta sig införandet av allmänna föreskrifter beträffande en rimligt utmätt semester särskilt med hänsyn till det allmänna önskemålet, att en nöjaktig tidsperiod av vila och omväxling måtte beredas så stora grupper som möjligt av vårt lands arbetstagare, i den mån de kunde anses vara i behov därav.

Herr *Tamm* har beträffande semesterns längd anfört, att han i detta avseende ansåge sig kunna — under förutsättning av viss övergångstid — godtaga majoritetens mening.

Såsom framgår av redogörelsen för de båda av internationella arbetsorganisationen godkända förslagen till konventioner angående semester, har

semesterns längd bestämts, i den allmänna konventionen till minst sex dagar samt i konventionen för sjöfolk till minst tolv dagar för befälhavare, övriga befälspersoner och radiotelegrafister samt till minst nio arbetsdagar för övriga medlemmar av besättningen.

Yttrandena.

Såväl bland myndigheterna som organisationerna äro meningarna synnerligen delade i fråga om lämpligheten att lagfästa rätten till viss tids semester och att för helårsanställda bestämma semesterns längd till tolv dagar. Bland myndigheterna hava följande tillstyrkt förslaget eller i vart fall förklarat, att de icke ville motsätta sig en lagstiftning i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas förslag, nämligen socialstyrelsen, kommerskollegium, medicinalstyrelsen, riksförsäkringsanstalten, generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, byggnadsstyrelsen, domänstyrelsen, överståthållarämbetet samt länsstyrelserna i Stockholms, Gotlands, Malmöhus, Hallands, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Värmlands, Kopparbergs, Västernorrlands och Västerbottens län.

De myndigheter, som avstyrkt en lagstiftning om semester eller anfört starka betänkligheter däremot, äro följande, nämligen vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen samt länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads, Älvsborgs, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Jämtlands och Norrbottens län.

Av landstingens förvaltningsutskott hava praktiskt taget samtliga och av de hörda kommunerna det långt övervägande flertalet förklarat sig icke hava något att erinra mot de sakkunnigas lagförslag.

Samtliga handelskamrar, Sveriges industriförbund, fullmäktige i järnkon-toret och alla de hörda arbetsgivarorganisationerna hava bestämt avstyrkt bifall till lagförslaget. Samtliga arbetstagarorganisationer hava däremot tillstyrkt bifall till huvudlinjerna i detsamma.

Jag övergår nu till att lämna en redogörelse för de avgivna yttrandena, i vad dessa avse frågorna om en lagstiftning angående semester bör genomföras och om semesterns längd. Jag börjar därvid med de myndigheter och sammanslutningar, som intagit en positiv ståndpunkt i frågan.

I princip tillstyrkande yttranden.

Socialstyrelsen förordar, att en lagstiftning om minimisemester genomföres i huvudsaklig överensstämmelse med sakkunnigförslaget. Styrelsen uttalar, att den givetvis hade att bedöma det framlagda lagförslaget närmast ur sociala synpunkter. Huruvida och i vad mån detsamma läte sig förverkliga med hänsyn till tekniska och ekonomiska faktorer vore däremot en annan, ganska invecklad fråga, vartill styrelsen icke hade möjlighet och ej heller direkt anledning att taga någon bestämd ståndpunkt.

Styrelsen framhåller vidare, att erfarenheten från förhandlingar om kollektivavtal syntes hava givit vid handen, att från arbetarnas sida ofta läm-

nats företrädare åt löneökning framför semesterförbättring. Hade sålunda arbetsgivarna kunnat gå med på att förbättra arbetarnas villkor, sadet arbetarna helst hava sett, att förbättringen fått form av höjda löner, även om de mer och mer lärt sig uppskatta semesterförmånen. Å andra sidan torde det näppeligen kunna förnekas, att man ej heller på arbetsgivarhåll haft ögonen tillräckligt öppna för semesterfrågans stora betydelse utan ofta, under åberopande av ekonomiska och produktionstekniska skäl, motsatt sig jämväl synnerligen blygsamma anspråk på semesterförbättring. Vid dessa förhållanden måste det enligt styrelsens förmenande vara socialt berättigat, att staten ingrepe för att ändra ett sådant betraktelsesätt. Det allmänna hade det största intresse av att folkmaterialet, nationens förnämsta tillgång, hölles i så gott skick som möjligt.

Styrelsen yttrar härom följande:

Vad arbetstagarna beträffade, hade man härvid bland annat att tänka på arbetarskyddsåtgärder av olika slag, på arbetslokalernas sundhet, arbetstidens reglering o. s. v. Häri inginge nu också som ett väsentligt moment att tillse det arbetstagarna — då de icke alltid själva insåge värdet av semester i jämförelse med förhöjd lön och denna fråga ej heller syntes tillräckligt beaktas från arbetsgivarhåll — genom statens ingripande erhölle möjlighet till en ur vilo- och rekreationssynpunkt tillfredsställande semester. Härvid kunde emellertid ej nog framhåvas vikten av att man från såväl statens som respektive organisationers sida gjorde allt i upplysningsavseende för att förmå arbetstagarna att även begagna semestern för det avsedda ändamålet.

Socialstyrelsen ifrågasätter, huruvida man icke något starkare, än vad de sakkunniga gjort, såsom skäl för en semesterlagstiftning av tvingande karaktär kunde åberopa vissa synpunkter, som hänförde sig till arbetsmarknaden. Styrelsen anför härutinnan följande:

Under den senare tiden hade livligt diskuterats frågan om arbetstidens förkortning i syfte att i någon mån inskränka arbetslösheten samt att minska den psykiska och fysiska påfrestning, som den mångenstädes högt uppdrivna arbetstakten medförde. Frågan om en lagstadgad semester förtjänade enligt styrelsens mening att beaktas i detta sammanhang. Ur arbetstagarnas synpunkt borde en arbetstidsförkortning genom en skäligt tilltagen semester vara att föredraga framför en förkortning av arbetstiden genom en minskning av den dagliga arbetstiden. Det förhölle sig nämligen i allmänhet så, att en fritid, fördelad på varje dag, icke kunde utnyttjas av den enskilde på samma rationella sätt som en sammanhängande, flera dagar omfattande fritid. Av skäl, som torde vara tämligen självklara, vore sålunda de enskilda arbetstagarna som regel bättre betjänta av en ur allmänna synpunkter önskvärd arbetstidsförkortning genom en lagstadgad semester av nöjaktig omfattning än av en motsvarande reduktion åstadkommen genom den dagliga arbetstidens nedbringande.

Enligt styrelsens förmenande komme en lagstiftning om minimisemester att gynnsamt påverka arbetsmarknaden därigenom, att vid avtalsförhandlingar för de stora arbetstagargrupperna efter en dylik lagstiftnings genomförande semesterfrågan knappast i samma utsträckning som förut skulle påkalla avtalsmässig reglering. Styrelsen yttrar vidare följande:

Visserligen hade under senare år semesterfrågan icke i påfallande grad försvårat avtalsförhandlingarnas gång eller förorsakat strid på arbetsmarknaden. Detta torde dock hava berott mindre på bristande intresse hos arbetstagar- nas organisationer för semesterfrågan än på just den omständigheten, att man allmänt väntat, att detta problem inom en nära framtid skulle lösas genom en lagstiftning av tvingande karaktär. Den verkan, som den nu föreslagna lagstiftningen haft i arbetsfredsfrämjande riktning redan innan den kommit till stånd, borde kunna påräknas i större utsträckning efter dess genomförande.

Socialstyrelsen yttrar, att den allmänna utvecklingen på produktions- teknikens område kunde åberopas såsom ett ytterligare skäl för statligt ingripande till åstadkommande relativt snabbt av bättre semesterförhållanden för folkets stora massa. Tack vare de vetenskapliga och tekniska hjälp- medlen hade vår produktionsförmåga under senare tid väsentligt ökats, och all anledning finnes att antaga, att denna utveckling komme att fortsätta. Härigenom skapades de ekonomiska förutsättningarna för en utökad fritid. Styrelsen fortsätter härefter:

Jämsides härmed ginge en utveckling inom de stora massornas livsföring hän mot en ökad förståelse för och ett bättre tillvaratagande av den för- ströelse och rekreation, som friluftsliv i olika former, folkbildning och andra aktuella fritidssysselsättningar bjöde. Det borde ligga i det all- männas intresse att anpassa samhällets hithörande anordningar efter denna utveckling.

Med stöd av dessa överväganden finner socialstyrelsen, att ur de syn- punkter, som styrelsen hade att företräda, det låte sig väl försvaras, att en i lag reglerad, icke alltför knappt tilltagen semester tillförsäkrades dem, som icke redan på grund av särskild författning åtnjöte en sådan förmån. De sakkunnigas förslag torde i viss mån bidra till att göra den stora massan delaktig av den tekniska och kulturella utvecklingens frukter.

I fråga om semesterns längd yttrar socialstyrelsen, att styrelsen ur de synpunkter, ur vilka den hade att bedöma frågan, funne den av de sakkunniga utmätta minimitiden för semestern vara skäligen för tillgodoseende av vilo- och rekreationssyftet.

Kommerskollegium yttrar, att med hänsyn till inom industrien rådande förhållanden med avseende å semester några principiella invändningar numera knappast kunde resas mot en lagstiftning om semester av viss begränsad omfattning. Kollegium ansågo sig därför böra instämma i förslagets syfte. Vissa betänkligheter kunde dock anföras mot lagförslagets detaljbestämmel- ser, särskilt med hänsyn till de betydligt ökade ekonomiska bördor, som genom förslagets godkännande skulle komma att påläggas näringslivet. Att exakt beräkna kostnaderna torde vara svårt men att det rörde sig om avse- värda belopp, om man toge hänsyn till landet i dess helhet, syntes vara ofrånkomligt. Därjämte träffades säkerligen en del näringsgrenar hårdare än andra och i många fall torde utsikterna till att genom rationaliserings- åtgärder och dylikt neutralisera ens någon del av verkningarna vara ganska små. Vad först beträffade den lagstadgade semesterns längd, ginge förslaget härutinnan avsevärt utöver hittills utbildad praxis inom ett flertal viktiga

näringsgrenar. Kollegium funne sig icke kompetent att bedöma de folkhygieniska synpunkter, som härvid för de sakkunniga torde hava varit avgörande, men ville dock giva uttryck åt vissa av hänsyn till näringslivet förorsakade betänkligheter, som underströkes av innehållet i en stor del av de kollegium tillhandakomna yttrandena. Kollegium ville icke förneka, att den hittillsvarande utvecklingen av de anställdas semesterfråga kunde giva anledning att beträffande stora delar av näringslivet antaga en utveckling i framtiden mot den av de sakkunniga förordade minimisemestern utan ingripande genom lagstiftning. Kollegium ville dock samtidigt betona, att de av den fortsatta ekonomiska utvecklingen beroende förutsättningarna härför näppeligen kunde bedömas med någon större grad av säkerhet. Ett bakslag eller åtminstone ett stillestånd i den hittills i stort sett för Sverige fördelaktiga utvecklingen av de ekonomiska förhållandena vore kanske icke uteslutet. Kollegium ansåge sig därför icke kunna tillstyrka förslaget i denna del annat än under förutsättning, att en ej alltför knappt tilltagen övergångstid fastställdes, så att en så småningom skeende anpassning bleve möjlig.

I avgiven *reservation* har kommerserådet Landberg förklarat, att han för sin del ville förordna ett varsammare framgångssätt än det av kommerskollegium föreslagna vid tillskapandet av en lagstiftning för arbetstagare inom näringslivet i allmänhet. Reservanten har vidare yttrat, att han ansåge, att kollegium bort förordna den formen för näringslivets anpassning till en lagstiftning på förevarande område, att en lag i ämnet nu finge en begränsad giltighetstid av förslagsvis fem à sex år samt att under denna tid semestern utmättes till från början sex eller sju dagar för år och där- efter, på sätt kollegium föreslagit, årligen ökades med en dag men med maximering under lagens giltighetstid av semestern till nio dagar.

Medicinalstyrelsen framhåller att, i den mån fråga vore om längre tids anställning, en lämplig semester, som bidroge till att bibehålla arbetarens fulla hälsa och arbetskraft, bleve till fördel för företagets produktion. Såge man saken ur sambällets synpunkt, torde denna sats få generell giltighet.

Medicinalstyrelsen uttalar vidare, att styrelsen från de synpunkter, som den hade att tillgodose, icke hade anledning att framställa någon erinran mot de sakkunnigas förslag, i vad detsamma gällde semestertidens minimilängd.

Riksförsäkringsanstalten yttrar, att anstalten ur de synpunkter den hade att företräda i princip ville tillstyrka det föreliggande förslaget. Den av kommittén föreslagna längden på semestern syntes också vara lämpligt avvägd, under förutsättning att vårt lands näringsliv ansåges äga ekonomisk möjlighet att bära de ökade bördor, som genom förslagets genomförande skulle påläggas detsamma. Därom torde det emellertid icke tillkomma riksförsäkringsanstalten att göra något uttalande.

Generalpoststyrelsen anför, att styrelsen i princip intet hade att erinra emot att från det allmännas sida åtgärder vidtoges, som syftade till att bereda arbetstagare en för rekreatiönsändamål lämpligt avvägd semester. Frågan,

huruvida den i det remitterade förslaget verkställda utformningen av semesterbestämmelserna, särskilt beträffande semestertidens längd och lönen under semestern, vore den ur både social och ekonomisk synpunkt riktigaste och lämpligaste, kunde väl vara föremål för delade meningar. För postverkets vidkommande syntes emellertid förslaget kunna i stort sett godtagas.

Telegrafstyrelsen har icke något att erinra mot att en allmän reglering av semestern skedde i enlighet med det framlagda förslaget, dock med vissa av styrelsen förordade ändringar. Styrelsen fäster uppmärksamheten därå, att förslagets fulla realiserande komme att för telegrafverkets del medföra en ökning av verkets årliga driftkostnader med i runt tal 450,000 kronor.

Byggnadsstyrelsen förklarar, att styrelsen med undantag för bestämmelserna om kvalifikationstidens längd och förläggning samt semesterlönens beräkning icke hade någon erinran att göra mot föreliggande lagförslag. Då det emellertid här gällde ett nytt område för statens lagstiftande verksamhet, förutsatte styrelsen, att man med uppmärksamhet komme att följa de erfarenheter och rön, som kunde vara ägnade att motivera ändringar eller jämkningar i en blivande lagstiftning. Mot den i betänkandet föreslagna längden av semestern syntes i och för sig intet vara att erinra.

Domänstyrelsen uttalar, att styrelsen efter prövning av de förhållanden, som talade för och mot förslaget, funnit sig icke böra motsätta sig dess genomförande. Styrelsen lämnar en approximativ beräkning angående de ökade kostnader för domänverket, som skulle uppstå, därest förslaget genomfördes. Slutsumman uppgår till 408,112 kronor, varvid styrelsen angiver, att detta belopp endast avsåge direkta merkostnader i form av semesteravlöning.

Styrelsen anför härefter följande:

De merkostnader, som vid förslagets genomförande skulle uppstå för domänverket, vore av den storleksordning, att styrelsen ur kostnadssynpunkt måste ställa sig tveksam till frågan om förslagets genomförande. Vinstmarginalen för skogsbruket och skogsindustrien vore nämligen som regel så ringa, att det vore nödvändigt att noga tillse, att de på produktionen vilande kostnaderna icke stege mer än som vore oundgängligen nödvändigt, och detta så mycket mer som ifrågavarande rörelsegränar för sin prissättning och avsättning vore beroende främst av förhållandena på världsmarknaden. Ur ekonomiska synpunkter ansåge domänstyrelsen, att det skulle vara mest ändamålsenligt, att en allmän semesterlag med tvingande lagbestämmelser icke genomfördes, utan att i stället semestern genom kollektivavtal bestämdes för olika rörelsegränar efter deras ekonomiska bärkraft.

Överståthållarämbetet, som i princip varmt ansluter sig till förslaget, anser den av de sakkunniga föreslagna utformningen av semesterlagstiftningen utgöra målet för reformsträvandena å ifrågavarande område samt yttrar vidare i huvudsak följande:

Den lagstadgade obligatoriska semesterrätten för samtliga arbetstagare komme att sätta på prov samhällets förmåga att bära den ekonomiska belastningen av densamma. Arbetsgivarnas förmåga att bära belastningen vore givetvis helt olika. Hur stor belastningen komme att bli, låte sig helt säkert icke beräknas. Måhända kunde den medföra, att de små arbets-

givarnas möjlighet att bereda arbetstagaren den lagstadgade semestern kunde realiserats allenast genom avstående för egen del från all semester. Härigenom skulle en del av lagstiftningens syfte gå förlorad. Ämbetet ansåge därför, att längden av semestern icke borde nu bestämmas till den föreslagna utan till ett mindre antal dagar med rätt till dessas förläggande även under annan del av året än som föreslagits och att den vidsträcktare semesterrätt förslaget innehölle borde genomföras genom successiv ändring av lagen, förslagsvis på det sätt, att giltighetstiden för lagen bestämdes till visst antal år samt vid uppkommen fråga om giltighetstidens förlängning antalet semesterdagar, i mån av vunnen erfarenhet, utökades samt tiden för dessas tillgodonjutande inskränktes ävensom att de ytterligare ändringar vidtoges, som kunde anses påkallade. Ett dylikt successivt tillvägagående för vinnande av det i förslaget framlagda målet syntes tillrådligt jämväl ur den synpunkten, att det här gällde ett ingrepp på ett rättsområde, vilket, avseende rättsförhållanden mellan enskilda, av ålder varit föremål för avtalsfrihet med öppen möjlighet till smidig anpassning efter vad förhållandena tid efter annan påkallade.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför följande:

Att varje arbetstagare för att så länge som möjligt bibehålla hälsa och spänstighet vore i behov icke endast av regelbunden omväxling i arbete och vila utan även av periodvis återkommande längre tids fullständig avkoppling från arbetet vore en sanning, som i vår tid alltmera trängt igenom och numera kunde anses hava vunnit allmänt erkännande. Härom vittnade icke minst de senaste årtiondenas utveckling på kollektivavtalets område, som företedde en fortgående utökning av semestertidens längd och utsträckning av semesterförmånen även till arbetsområden, där den tidigare icke varit vanlig. Betraktad ur synpunkten av samhällets intresse att bevara och skydda individens arbetskraft mot förtidig förslitning vore semesterfrågan i hög grad en social angelägenhet, som i den mån arbetstagarna icke själva förmådde hävda sina berättigade intressen kunde och borde regleras genom lagstiftning. Med hänsyn till den ökade belastning för näringslivet, som varje utökning av semesterförmånerna förde med sig, måste det emellertid anses vara av vikt, att vid en lagstiftning på området skyddssynpunkten strängt fasthölles, så att ingripande icke skedde i vidare mån än som vore nödvändigt för att arbetstagarnas oundgängliga behov av rekreation skulle bliva i möjligaste mån tillgodosett.

Vad anginge den av de sakkunniga i sådant avseende föreslagna tiden av tolv arbetsdagar ville länsstyrelsen ingalunda bestrida, att inom flertalet arbetsområden en semester av denna omfattning för året om sysselsatta arbetstagare vore i och för sig synnerligen önskvärd och ur sociala synpunkter motiverad. Den borde därför också enligt länsstyrelsens mening genomföras, om och i den mån det kunde ske utan sådana störande inverknings på näringslivet, som äventyrade dess effektivitet och beskure dess möjligheter att hävda sig i konkurrensen med utlandet. Denna sida av saken hade knappast vunnit tillbörligt beaktande vid utredningen och det måste särskilt betecknas som en brist, att ingen tillförlitlig utredning verkstälts om de ökade direkta och indirekta kostnader för näringslivet, som förslagets genomförande komme att medföra. Att dessa kostnader bleve högst betydande vore emellertid uppenbart, liksom även att för många industrier svårigheter uppstode att rationellt ordna driften, om semestertiden på en gång utökades till det dubbla. En mjukare övergång än förslaget förutsatte torde därför under alla förhållanden vara nödvändig.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser, att det otvivelaktigt vore rimligt, att en arbetstagare efter ett års så gott som oavbrutet arbete under en icke alltför kort tid finge tillfälle till avkoppling från sitt alldagliga arbete och möjlighet till rekreation. Denna princip torde numera vara allmänt erkänd även bland arbetsgivare, och även utan lagstiftning torde en förlängning av semestertiden för anställda arbetare komma att på avtalsvägen arbeta sig fram. Då det vore möjligt, att denna väg icke ledde till målet, hade länsstyrelsen i princip icke något att erinra mot en lagstiftning på området. En dylik lagstiftning borde i möjligaste mån ansluta sig till gällande sedvänja beträffande formerna för semester och så avvägas, att den icke innebure sådan tunga för industrien, att icke blott arbetsgivare utan även arbetstagare bleve lidande därav. Det borde ej förbises, att det här gällde stora ekonomiska intressen. Det vore all anledning att gå fram med en viss försiktighet, och det vore uppenbart, att de ökade kostnaderna för industrien och de olägenheter, som i olika avseenden kunde följa av en alltför långt gående lagstiftning på detta område, ingalunda enbart drabbade industriföretagen och det däri nedlagda kapitalet utan även såväl direkt som indirekt arbetarna.

Länsstyrelsen i Malmöhus län yttrar, att en semesterlag sådan som den föreslagna skulle medföra betydande ekonomiska verkningar inom näringslivet. Olägenheterna komme emellertid att göra sig mycket olika gällande inom olika näringsgrenar. Småföretagen och alldeles särskilt hantverket komme att få det betydligt svårare att bemästra de nya ekonomiska svårigheterna än de större industrierna. Vad exportindustrien anginge vore det tydligt, att denna allenast hade att lita till ytterligare rationaliseringsmöjligheter. Vid förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagare angående rätt till semester prövades varje näringsgren eller företag för sig, och det godkända avtalet måste i stort sett byggas på ett vägande av näringsens eller företagets förmåga att påtaga sig den ekonomiska bördan av avtalet. En lag av här ifrågasatt innebörd kunde däremot medföra, att en näringsgren eller ett företag plötsligt försattes i ett ekonomiskt läge, som bleve ohållbart. På grund av de anförda förhållandena skulle länsstyrelsen närmast vara benägen för att avstyrka antagande för närvarande av en semesterlag över huvud, men med hänsyn till att semesterfrågan för privatanställda och arbetare icke syntes kunna i avtalsväg så snabbt, som med hänsyn till semesterns betydelse för folkhälsan vore önskligt, erhålla en allmängiltig lösning, ville länsstyrelsen icke uttala sig mot en lagstiftning i ämnet. En uppmjukning av lagförslaget syntes dock böra göras i ett par avseenden.

Länsstyrelsen i Hallands län uttalar, att värdet av en utsträckt och tryggad semester för landets alla arbetstagare ur social och folkhygienisk synpunkt måste anses vara så betydande, att ett lagfästade av semesterrätten enligt länsstyrelsens mening vore berättigat. Semesterfrågan skulle även härigenom i stort sett föras ur stridslinjen vid träffandet av överenskommelser mellan parterna på arbetsmarknaden, vilket länsstyrelsen vore förvissad om skulle vara till gagn för den sociala freden. Länsstyrelsen ville sålunda i princip tillstyrka, att rätten till viss minimisemester reglerades genom lag. Det

finge å andra sidan icke förglömmas, att de ökade kostnaderna för en utvidgad och förlängd semester skulle bäras av näringslivet. Landet genomlevde just nu en period av utpräglad högkonjunktur, under vilken arbetslönerna högst avsevärt stegrats. Inom flera arbetsområden torde man därvid ha nått gränsen för det som för närvarande vore möjligt att bära.

Länsstyrelsen anför vidare följande:

Även om den av många väntade lågkonjunkturen uteblev, torde näringslivet i stort icke vara vare sig ekonomiskt eller tekniskt berett att med ett slag genomföra den stora utökning av semestern, varom här vore fråga. Därom vittnade tillfullo de betänkligheter mot den föreslagna lagen, som från olika håll kommit till synes. För länsstyrelsen stode det klart, å ena sidan att en utsträckt semester för huvudparten av vårt arbetande folk vore välbehövlig och i det långa loppet komme att betala sig i form av ökad arbetsduglighet och minskad utnötning hos den enskilde arbetaren och förbättrad folkhälsa i allmänhet, å den andra sidan att dessa goda verkningar ytterst vore beroende av att näringslivet ej betoges möjligheterna att utveckla sig normalt och upprätthålla arbetarnas lönestandard.

Länsstyrelsen rekommenderar, att den beramade lagstiftningen genomföres med all varsamhet.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län förklarar, att det otvivelaktigt vore betydelsefullt för folkhälsan, att en var arbetstagare årligen kunde erhålla icke allt för kort ledighet. Ur denna synpunkt vore det givetvis önskvärt, att arbetstagarna genom lag garanterades dylik ledighet. I vad mån den föreslagna lagen om semester anpassade ledighetens längd på ett sådant sätt, att den lagstadgade semestern kunde genomföras utan olägenheter för näringslivet, vore en fråga, som i stort sett undandroge sig länsstyrelsens bedömande. Länsstyrelsen framställer härefter erinringar mot vissa punkter i förslaget samt förklarar sig slutligen i övrigt icke hava funnit anledning till erinran.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län anför följande:

Att säkerställa åt de stora grupper arbetstagare, som i förevarande förslag avsåges, en viss, ej alltför kort tids sammanhängande, årlig ledighet för rekreation måste såsom ägnat att motverka den förslitning av människomaterialet, vartill vår tids högt uppdrivna arbetsintensitet ledde, anses vara ett samhällsintresse av synnerlig vikt. Då icke genom arbetsavtalslagstiftning eller eljest kunnat åt arbetstagarna tryggas rätt till en semester av tillräcklig längd, föreläge enligt länsstyrelsens mening ej bärande skäl till invändning mot att samhället för ändamålet lämnade sin hjälp i form av genomförandet av en särskild lagstiftning angående semester, även om därigenom skedde ett avsteg från principen om avtalsfrihet mellan parterna på arbetsmarknaden. Mot förevarande förslags huvudgrunder, som syntes välbetänkta, vore från länsstyrelsens sida ej något att erinra. Med hänsyn till den föreslagna lagstiftningens djupgående ekonomiska konsekvenser för näringslivet och särskilt exportindustrin ansåge länsstyrelsen emellertid oundgängligen erforderligt, att den avsedda semesterrätten genomfördes allenast successivt, så att näringslivet finge skäligen tid att anpassa sig efter de genom lagen förändrade förhållandena.

Länsstyrelsen tillstyrker alltså, att förevarande förslag med den jämkning, som kunde föranledas av ett successivt genomförande av semesterrätten, måtte läggas till grund för lagstiftning i ämnet.

Länsstyrelsen i Värmlands län uttalar sin anslutning till de av de sakkunniga anförda allmänna synpunkterna i frågan om lagstiftning angående semester. Länsstyrelsen yttrar vidare, att det torde vara vanskligt att på förhand fälla något omdöme om de ekonomiska konsekvenserna av den föreslagna semesterlagstiftningen för arbetsgivaren och näringslivet. Det måste framhållas, att arbetsgivarnas förmåga härutinnan vore ganska skiftande. Måhända kunde sålunda det mindre önskvärda förhållandet komma att inträffa, att de små arbetsgivarna bleve lidande och själva bleve nödsakade att avstå från ledighet för att kunna ge arbetstagaren föreskriven semester. Med hänsyn till övriga oberäknliga ekonomiska konsekvenser för näringslivet kunde det ifrågasättas, huruvida icke övergången borde göras så mjuk, att arbetsgivarna erhöles nödigt rådrum för att inrätta sig efter semesterlagens krav.

Länsstyrelsen redogör härefter för vissa punkter i de sakkunnigas förslag, vilka för arbetstagarna vore förmånligare än vad som gällde för statens tjänstemän. Länsstyrelsen yttrar slutligen, att den ifrågasatta lagstiftningen ur de synpunkter, länsstyrelsen hade att företräda, i övrigt icke gäve anledning till erinran.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser, att det vore ett berättigat statsintresse att tillse, att såvitt möjligt alla arbetstagare erhöles en årlig semester av tillräcklig längd. Då detta mål ej kunde ernås på frivillighetens väg, syntes en lagstiftning i ämnet vara erforderlig, en åtgärd som även vidtagits i åtskilliga andra länder. Mot det framlagda lagförslaget hade länsstyrelsen intet att erinra.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län, som finner, att skälig semester med bibehållen lön för varje arbetstagare ur social synpunkt måste anses vara synnerligen eftersträfvansvärd, har principiellt sett intet att erinra mot den av de sakkunniga föreslagna semestertidens längd. Länsstyrelsen gör anmärkning mot vissa bestämmelser i förslaget samt förordar, att lagstiftningen genomföres successivt.

Länsstyrelsen i Västerbottens län yttrar, att ur rekreationssynpunkt den nu utgående semestern måste anses otillräcklig. Mot den föreslagna minimtiden torde ej vara något att erinra, för såvitt den kunde genomföras utan alltför stora ekonomiska risker för de därav berörda företagen.

Svenska landstingsförbundet förklarar, att inga befattningshavare hos landstingen för närvarande vore uteslagna från rätt till semester. Med något undantag hade även den lägst avlönade personalen minst fjorton dagars semester. Med hänsyn härtill föreläge tydligen icke något direkt behov av att utsträcka den föreslagna lagstiftningen till att avse landstingens befattningshavare. Å andra sidan syntes, för den händelse lagbestämmelserna erhöles en tillfredsställande utformning, intet vara att erinra mot att de finge avse även landstingens befattningshavare, detta så mycket mindre som jämväl statens och primärkommunernas befattningshavare i viss utsträckning skulle omfattas av lagstiftningen i fråga.

Av *landstingens förvaltningsutskott* hava de utskott, som avgivit yttrande — med undantag dock för Kalmar läns norra landstings förvaltningsutskott —

förklarat sig icke hava något att erinra mot att den ifrågasatta lagstiftningen finge gälla jämväl för landstingens personal.

Såsom förut anförts har det långt övervägande flertalet av de *kommuner*, som yttrat sig i frågan, förklarat sig icke hava något att erinra emot en lagstiftning i enlighet med det av de sakkunniga framlagda förslaget.

I det av *landsorganisationen i Sverige* avgivna yttrandet uttalas, att landsorganisationen såväl beträffande principerna för den ifrågasatta lagstiftningen som i avseende å utformningen av dessa principer i allt väsentligt kunde ansluta sig till de sakkunnigas förslag. Vad anginge den principiella motiveeringen understryker landsorganisationen lagstiftningens uttalade karaktär av social skyddslagstiftning. Landsorganisationen anför härefter följande:

En rättslig reglering av här ifrågavarande innehåll betecknades i betänkan-det såsom ett avsteg från den principiella avtalsfriheten i förhållandet mellan arbetsmarknadens parter. Lika litet som andra fri- och rättigheter kunde emellertid avtalsfriheten anses obetingad. Alldeles särskilt beträffande avtal av den sociala betoning, arbetsavtalet ägde, måste friheten betingas av vissa allmängiltiga förutsättningar i avseende å individernas skydd för vitala behov och intressen, även om omfattningen av detta skydd visserligen vore beroende av en av historiska och sociala förhållanden bestämd och med dem växlande värdering. Det rörde sig i dessa fall om värden av den allmänt mänskliga och samhälleliga vikt, att de under alla förhållanden borde vara oavhängiga av de ekonomiska konjunkturernas och de fackliga maktförhållandenas skiftningar och därmed undandragna det fria förfogande, som den avtalsmässiga regleringen förutsatte.

Till nu antydda förutsättningar vore i främsta rummet att hänföra dem, vilka avsåge den enskilde arbetarens skyddande gentemot kroppslig skada, ohälsa och överansträngning i arbetet, och vilka inom arbetsrättens område kommit till uttryck i lagstiftningarna om arbetarskydd och arbetstidsbegränsning. Hit vore också att hänföra semesterrätten. På de olika orsaker, vilka föranlett, att denna rätt hittills icke gjorts till föremål för laglig reglering, skulle landsorganisationen icke närmare ingå. Här finge endast framhållas, att lagstiftningsfrågans aktualisering under senare tid måste — särskilt för kroppsarbetarnas vidkommande — ses mot bakgrunden av den industriella verksamhetens radikala omgestaltung genom produktionsmetodernas rationalisering med den därav följande skärpta påfrestningen och förslitningen av den mänskliga arbetskraften. Den utveckling av ännu för ett par årtionden sedan oanad omfattning och intensitet, som här ägt rum och alltjämt fortginge, vore tydligen i och för sig ett tillräckligt skäl för statsmakterna att ägna semesterfrågan uppmärksamhet, liksom den bland arbetarna själva medfört en ökad insikt om betydelsen av denna fråga och föranlett en omprövning av tidigare ståndpunkter beträffande formerna för dess reglering.

Från landsorganisationens sida hade under årens lopp i olika sammanhang understrukits detta av den fortskridande rationaliserings- och mekaniseringsprocessen aktualiserade behov för kroppsarbetarna av en utsträckt semesterledighet. Av landsorganisationens uppfattning om semesterregleringens karaktär av skyddsreglering följde, att den i likhet med de sakkunniga ansåge ifrågavarande behov böra tillgodoses genom tvingande lagstiftning, tillförsäkrande alla arbetstagare en generellt fixerad minimisemester.

Landsorganisationen meddelar, att organisationen tidigare framfört förslag om tolv dagars semester såsom ett minimikrav. För att arbetarna skulle av semestern utvinna verklig vila och rekreation vore det nödvändigt, att de

sattes i tillfälle att uppsöka annan miljö än arbetssortens, så att icke semesterledigheten endast bleve ett sysslolöst vegeterande på denna ort.

Landsorganisationen framhåller tillika följande:

Det torde icke numera på allvar ifrågasättas, att kroppsarbetarna — den i avseende å arbetsprestationens fysiska påfrestning, arbetstid och arbetshygien sämst ställda arbetstagargruppen — skulle vara i behov av en semester av åtminstone samma tidslängd som den, vilken enligt praxis åtnjötes av t. ex. lägre kontorspersonal. Att likväl detta behov icke blivit tillgodosett kunde visserligen förklaras med de ekonomiska och arbetsorganisatoriska förhållanden, till vilka de sakkunniga hänvisade. Men det borde också utsägas, att kroppsarbetarnas styvmoderliga behandling i semesterhänseende säkerligen ytterst bottnade i den klassgruppering av arbetstagarna efter sociala linjer, som kännetecknat och ännu i stor utsträckning kännetecknade den borgerliga samhällsuppfattningen.

Landsorganisationen anför vidare, att förslaget om tolvdagarssemester enligt de sakkunniga vore grundat på en avvägning mellan å ena sidan arbetstagarnas skäligen behov och å andra sidan möjligheten och lämpligheten av att genomföra lagstiftningen med hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna. För industrins vidkommande hade den av kommerskollegium företagna utredningen givit vid handen, att den föreslagna reformen komme att innebära en kostnadsökning av 1.02 procent i förhållande till det beräknade produktionsvärdet år 1936. Det vore landsorganisationens övertygelse, att denna direkta kostnadsökning skulle väl kompenseras av de indirekta vinster, som en utsträckt semester måste medföra i form av ökad individuell arbetsförmåga och arbetseffekt samt en bättre folkkraft och folkhälsa. I detta sammanhang borde icke heller förbises betydelsen ur arbetsfredssynpunkt av att semesterfrågan i största utsträckning avfördes från avtalspolitikens område, där den hittills utgjort en stående tvistefråga, och där den, därest icke lagstiftningen komme till stånd, säkerligen skulle för framtiden visa sig utgöra ett ännu allvarigare irritationsmoment än hittills.

Landsorganisationen vitsordade riktigheten av de sakkunnigas antagande, att den omständigheten att semesterfrågan skjutits i bakgrunden vid den senaste tidens avtalsförhandlingar helt varit beroende på vetenskapen om att en lagstiftning förbereddes.

Vidare yttrar landsorganisationen:

Med styrka finge framhållas, att kostnadssynpunkten icke kunde få tillmätas utslagsgivande betydelse; ett ensidigt hävdande av denna synpunkt skulle i själva verket leda till ett avvisande av varje krav på semester. Vid en avvägning av de intressen, som här stode mot varandra, borde det icke ifrågakomma, att ett såsom nödvändigt fastslaget behov för arbetarna av socialt skydd åsidosattes, med mindre det ådagalades, att möjlighet saknades för vårt lands arbetsgivare att bära nu ifrågavarande kostnadsökning. Såsom de sakkunniga uttalat vore ökningen icke av den storleksordning, att man torde behöva befara några större svårigheter för näringslivet att anpassa sig efter lagstiftningen.

De anställdas centralorganisation och tjänstemännens centralorganisation anför i gemensamt yttrande, att en på laglig väg genomförd semester om

tolv dagar uppenbarligen vore av omedelbart intresse allenast för de arbetstagare, vilka icke vore tillförsäkrade semester av minst nämnda längd. De i privat tjänst anställda med relativt få undantag liksom praktiskt taget samtliga i kommunal tjänst anställda vore redan tillförsäkrade sådan semesterledighet, varför lagstiftningen ur denna synpunkt icke vore av intresse för dem. En laglig reglering av semestern finge däremot indirekt betydelse jämväl för dessa arbetstagargrupper i så måtto, att en lag, förutom att göra semestern till en samtliga arbetstagare tillkommande rätt, kodifierade vissa med semesterrätten sammanhörande, hittills omstridda men avgörande principer. I övrigt bleve för de anställda i stort sett frågan icke vad den föreslagna lagstiftningen gäve, utan fast mer hur densamma kunde förmodas påverka för närvarande rådande förhållanden. Det stode klart för de båda tjänstemannakårerna, att en sådan lagstiftning, även om den kunde betecknas såsom en social skyddslagstiftning, sannolikt bleve ägnad att försämrade förmanerna åtminstone för vissa grupper av arbetstagare, vilka vid lagens ikraftträdande befunno sig i ett bättre läge än de, för vilka lagstiftningen i första hand vore avsedd.

Organisationerna ansluta sig till huvudtanken i de sakkunnigas förslag, att samtliga arbetstagare skulle erhålla en lagligen garanterad semester av minst tolv dagar. I yttrandet framhålles, att ett endast begränsat värde kunde tillmätas de kostnadsberäkningar, som de sakkunniga låtit utföra för att erhålla en uppfattning om tyngden av den ekonomiska börda genomförandet av en lag om tolv dagars semester för samtliga arbetstagare skulle pålägga industrien, då man icke i dessa kunnat taga hänsyn till den ökade arbets effektivitet, som bleve en följd av en längre semester.

Organisationerna anföra, att de såge sig nödsakade att inlägga en gensaga mot det sätt, på vilket majoriteten av de sakkunniga ansett sig kunna avfärda frågan om särskilda semesterbestämmelser för den stora gruppen av anställda. Vidare yttra organisationerna, att en semester på tolv dagar knappast kunde anses såsom fullt tillräcklig för någon arbetstagargrupp utan såsom en etapp på vägen mot en ytterligare utsträckt semesterledighet. Begränsningen till tolv dagar för arbetarna motiverades därför av hänsyn till de enskilda företagens ekonomi och till en tidigare rådande dålig sedvänja. Med understrykande av denna uppfattning ansågo organisationerna framför allt angeläget, att man undveke att giva de nu föreslagna tolv semesterdagarna någon sakrosankt karaktär.

Organisationerna tillstyrka lagens antagande under det uttryckliga förbehållet, att en bestämmelse till skydd för sedvänja intages i lagen.

Kooperativa förbundet framhåller, att de kooperativa företagens anställda redan i vida övervägande grad åtnjöte regelbunden semesterledighet av samma längd och på minst lika gynnsamma villkor i övrigt, som föresloges av semestersakkunniga, och att lagen därför icke torde komma att på något mera ingripande sätt påverka arbetslivet inom de kooperativa företagen.

Svenska lantbrukstjänstemannaföreningen anser en lagstiftning på området vara synnerligen välkommen och behövlig, då ett stort antal tjänstemän för

närvarande ej alls åtnjöte någon sammanhängande semesterledighet. Föreningen anser emellertid, att frågan om en lagligt reglerad semester bort lösas genom en lagstiftning, som även genomförde regler om uppsägningstid, lön vid sjukdom m. m.

Svenska brukstjänstemannaföreningen har i och för sig icke något att erinra mot en lagstiftning om tolv dagars minimisemester för alla arbetstagare. Föreningen meddelar, att stora grupper av dess medlemmar redan nu hade en längre årlig semester än tolv dagar. Den föreslagna lagstiftningen komme sålunda att blott i ringa utsträckning bliva till fördel för föreningens medlemmar. Föreningen uttrycker sitt beklagande över att de sakkunnigas majoritet icke i något enda avseende tagit hänsyn till de synpunkter, som framförts av representanten för de privatanställda. Oro på arbetsmarknaden kunde lätteligen bliva följdén, om icke hänsyn i tillräcklig utsträckning toges till de privatanställdas förhållanden. I den utformning lagen fått i sakkunnigmajoritetens förslag kunde den åtminstone i vad den rörde de privatanställda få motsatt verkan till den avsedda.

Föreningen Sveriges aktiva handelsresande anser, att frågan om en längre, sammanhängande och i lag reglerad semester borde och måste med det snaraste få en tillfredsställande lösning. Endast om den anställde finge en ledighet om minst tolv dagar, kunde hans semester bliva vad den vore avsedd att vara, nämligen ett tillfälle till rekreation och vila.

Svenska journalistföreningen meddelar, att semesterrätten för journalister sedan många år vore reglerad genom bestämmelser i normalkontraktet för journalister. Semesterns längd för journalisterna utgjorde minst en månad.

De kvinnliga kärsammanslutningarnas centralråd tillstyrker lagens antagande under förutsättning, att en bestämmelse om skydd för sedvänja infördes i lagen.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund anser, att den rätt till semester med en dag för varje månad anställningen varat, som enligt lagförslaget skulle tillkomma arbetstagarna, ur humanitär och folkhygienisk synpunkt måste anses fullt befogad. Förbundet meddelar vidare, att lagförslaget ej innebure någon väsentlig förändring i redan rådande bruk för den arbetargrupp, som förbundet närmast hade anledning att taga ställning till. Hembiträdenas semester utginge nämligen i regel med minst två veckor per år.

Bortsett från frågan om kvalifikationstidens förläggning har *hembiträdesföreningarnas samarbetskommitté* icke något att erinra mot lagförslaget utan tillstyrker varmt, att en allmän semesterlag kommer till stånd.

Yttranden utan bestämt ståndpunktstagande.

Arbetsdomstolens ordförande har icke uttalat någon uppfattning, huruvida en lagstadgad semester över huvud eller av den längd de sakkunniga föreslagit lämpligen borde genomföras med hänsyn till den börda, som därigenom pålades näringslivet. Vid granskningen av förslaget har arbetsdomstolens ordförande därför inskränkt sig till de mera juridiskt-tekniska frågorna

I likhet med de sakkunniga finner *statskontoret* det i och för sig önskvärt, att arbetstagare — för att erhålla möjlighet till vila och rekreation — mera allmänt bereddes någon tids semesterledighet årligen. Huruvida, vad det enskilda näringslivet beträffade, detta syfte borde vinnas genom frivilliga överenskommelser mellan arbetsgivare och arbetstagare eller med lagstiftningens hjälp, vore ett spörsmål, på vilket statskontoret ej ansåge sig böra ingå.

Länsstyrelsen i Kronobergs län anser, att det varit att föredraga, om semesterfrågan kunnat avgöras genom förhandlingar mellan de berörda parternas organisationer, varvid utvecklingen kunnat anpassas efter företagens bärkraft och inom olika näringsgrenar föreliggande förhållanden. Mot syftet med det framlagda lagförslaget hade länsstyrelsen emellertid intet att erinra. Beträffande semestertidens längd måste, såsom de sakkunniga framhållit, en avvägning ske mellan arbetsgivarnas förmåga att bära kostnaden och de anställdas behov av en sammanhängande ledighet.

Järnvägsstyrelsen delar till fullo de sakkunnigas uppfattning, att semestern borde tjäna ett rekreatiönsändamål — vilket ju även semesteravlöning vid en anställnings upphörande kunde göra — men finner däremot riktigheten av de sakkunnigas ståndpunkt om semesterlönen som en uppskjuten del av lönen för en viss tids arbete synnerligen diskutabel. Järnvägsstyrelsen meddelar, att ett avsevärt antal av de arbetstagare i statens järnvägars tjänst, på vilka den föreslagna lagen skulle komma att tillämpas, redan nu vore tillförsäkrade sådana semesterförmåner, att föreliggande förslag icke berörde dem beträffande semesterns längd eller semesterlönens storlek. De övriga, rörande vilka så icke vore förhållandet, utgjorde dock ett så stort antal, att ett genomförande av förslaget skulle medföra väsentliga kostnader. Enligt en approximativ beräkning torde kostnaderna belöpa sig till 600,000 å 700,000 kronor om året.

Hovrätten för Övre Norrland citerar de sakkunnigas uttalande om att grunden till lagstiftningen uteslutande vore att söka ur rekreationssynpunkt men att lagen i sin utformning vore direkt avhängig av att semestern vore en löneförmån. Hovrätten förmenar, att denna utgångspunkt icke kunde vara riktig, samt anför härom följande:

Grunden till lagstiftningen, lagens ratio, borde också få vara bestämmande för lagens utformning, och det borde erfordras nytillkommande praktiska synpunkter av stor vikt för att därav skulle påkallas jämkningar i vad som betingades av själva grunden till lagstiftningen. Utformades lagen ur synpunkten av att semesterrätten skulle vara en löneförmån, och gjordes därigenom avvikelser från vad en skyddslagstiftning på området i och för sig påkallade, föreläge stor fara för att lagstiftarna övergivit den grundsats om statens neutralitet i förhållande till parterna på arbetsmarknaden, som de sakkunniga själva proklamerat.

Avstyrkande yttranden.

Vattenfallsstyrelsen, som förklarar sig ha full förståelse för nödvändigheten av att arbetarna finge tillfredsställande möjligheter till rekreation, ut-

talat sig emellertid mot en reglering av semesterförhållandena på arbetsmarknaden genom utfärdande av en lag om semester. Till belysande av principfrågan anför styrelsen följande:

När lagen om arbetstidens begränsning på sin tid genomfördes, kombinerades den icke med något stadgande om kompensation i lönehänseende för arbetstidens minskning, utan det överläts åt de avtalslutande parterna på arbetsmarknaden att överenskomma om huruvida och i vad mån dylik lönekomensation skulle utgå.

Den nu föreslagna lagen om semester hade motiverats med samma skäl, företrädesvis rekreationssynpunkten, som legat till grund för förutnämnda lag, vadan även semesterlagen avsåge en begränsning av arbetstiden. Ifrågasvarande lagförslag hade emellertid, i olikhet med arbetstidslagen, erhållit en sådan utformning, att semesterrätten innebure en löneförmån för arbetstagarna. Detta förhållande framträdde tydligast beträffande säsongarbetare och andra arbetare, vilka icke hade fortlöpande anställning hos en och samma arbetsgivare. För dessa arbetare skulle lagförslagets förverkligande medföra en ren löneökning utöver de avtalade lönerna.

I hittills gällande arbetsavtal hade de olika slagen av löneförmåner, såsom kontant lön, semester, sjukvård m. m., genom frivilliga överenskommelser avpassats i förhållande till varandra, så att summan av dessa löneförmåner kunde anses motsvara det ekonomiska läget inom vederbörande näringsgren under den tid, avtalet gällde. Den föreslagna semesterlagens omedelbara genomförande skulle alltså innebära en av statsmakterna dekreterad ökning av arbetstagarnas löneförmåner under avtalstiden. Hittills hade ett dylikt ingripande från statsmakternas sida i lönesättningen på arbetsmarknaden ansetts strida mot den allmänna uppfattningen här i landet.

Skulle en semesterlag genomföras, som icke — eller i varje fall endast i ringa grad — strede mot denna uppfattning, hade lagens bestämmelse om semestertidens längd bort anpassas efter den semestertid, som vore stipulerad i majoriteten av nu gällande kollektivavtal. En lämplig begränsning syntes härvid bliva sex dagar per år.

När betänkandet med förslag till semesterlag författades, rådde högkonjunktur och enastående goda förhållanden för näringslivet. Nu tydde många tecken på en inbrytande depression, och den stund kunde snart vara inne, då näringslivet finge uppbjuda alla sina krafter för att bära sina kostnader. Det syntes därför mycket tveksamt, om det just nu vore klok politik att i lag införa en stel semesterbestämmelse, som innebure en avsevärd ökning av kostnaderna.

För egen del hyllade sig vattenfallsstyrelsen till den uppfattningen, att en fråga med de ekonomiska verkningar, som en avsevärt förlängd semester för alla anställda arbetare finge, bäst och lämpligast borde få arbeta sig fram avtalsvägen. Härigenom åstadkommes den bästa anpassningen av semesterförmånen i förhållande till övriga löneförmåner samt de ekonomiska förutsättningarna och de skiftande arbetsförhållandena inom olika arbetsområden.

Vattenfallsstyrelsen meddelar, att ett genomförande av det föreliggande förslaget skulle för statens vattenfallsverks vidkommande medföra en kostnadsökning, som enbart beträffande semesterlönerna till verkets drifts- och byggnadsarbetare kunde uppskattas till 150,000 à 200,000 kronor per år. Styrelsen yttrar vidare följande:

Om man antog, att ett kraftstationsbygge krävde en byggnadstid av fyra år och en arbetsstyrka av i medeltal 400 man, skulle semesterkost-

naderna vid ett dylikt byggnadsföretag genom den föreslagna lagen ökas med sammanlagt cirka 140,000 kronor för hela byggnadstiden. Härtill komme kostnadsökningar och förluster, vållade av förlängd byggnadstid och försenad igångsättning av kraftstationen på grund av på olämpliga tider förlagda semestrar. En semesterlagstiftning enligt de sakkunnigas förslag skulle emellertid vålla fördyring jämväl av maskiner och andra konstruktioner, som vattenfallsstyrelsen måste beställa hos privata verkstäder, samt av materialier av olika slag, vilka erfordrades för byggnadsarbetena. En verkställd beräkning gäve vid handen, att alla ovannämnda omständigheter tillsammans skulle, vid oförändrade arbetsmetoder, medföra en fördyring av kraftstationen med lågt räknat 3.5 procent. Huruvida sådan fördyring framdeles kunde begränsas genom omläggning av arbetsmetoderna låte sig icke nu bedöma.

Semesterlagen komme även att verka fördyrande på vattenfallsverkets distributionsanläggningar samt drift- och underhållskostnader, och detta beträffande såväl arbetslöner som materiel. Det sämre utnyttjande inom näringslivet av abonnerad kraft, som följde av förlängd och olämpligt förlagd semester, komme jämväl att inverka menligt på vattenfallsstyrelsens verksamhet, men det vore ej ens tillnärmelsevis möjligt att angiva siffror härför.

Visst vore emellertid, att, om den föreslagna semesterlagen antoges, den för statens vattenfallsverks del komme att medföra dels ökat behov av anläggningsanslag, dels ock minskning av de driftöverskott, som inlevererades till statsverket, i båda fallen med belopp, vilka icke nu kunde angivas men säkerligen bleve beaktansvärda.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen framhåller, att parterna på arbetsmarknaden hitintills själva fått avgöra sina mellanhavanden rörande löner och övriga anställningsförmåner, ett system, som visat sig fungera på ett tillfredsställande sätt. Det kunde därför starkt ifrågasättas, huruvida för dessa stora medborgargrupper vidkommande det över huvud kunde anses påkallat att införa en särskild lagstiftning om den bland löne- och övriga anställningsförmåner ingående förmånen av semester.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser, att det föreliggande förslaget icke bör godtagas. Länsstyrelsen anför, att den av de sakkunniga angivna arbetarskyddssynpunkten i mycket viktiga avseenden frånträtts av dem. I verkligheten hade innebörden av lagförslaget för mycket stora grupper blivit en lagstiftning om viss arbetslön. Å andra sidan hade lagförslaget icke tagit hänsyn till det särskilda behov av arbetsledighet, som föreläge för vissa arbetstagare, exempelvis sjuksköterskor, arbetare, som sysselsattes i särskilt höga temperaturer, arbetare med stadigvarande nattjänst o. s. v. Anledningen härtill vore tydligen, att de sakkunniga eftersträvat att göra lagstiftningen lika för alla, som fölle inom förslagets tillämpningsområde.

Länsstyrelsen anför vidare följande:

Av flera inre och yttre anledningar hade under senare år, såvitt länsstyrelsen kunnat finna, växande förståelse funnit plats vid förhandlingarna om kollektivavtalen. Från arbetsgivarnas sida hade man varit benägen att ge arbetarna deras andel av företagets inkomst, i den mån det varit förenligt med företagets stabilitet och rimliga förräntning. Arbetarna åter hade lärt sig att uppskatta den kontinuerliga sysselsättningen och dess beroende av företagets stabilitet. Ur samhällssynpunkt vore denna utveckling uteslutande lycklig. Arbetsvillkoren förbättrades, i den mån det ekonomiska läget gjorde det möjligt, och det förefölle då, som om föga anledning skulle finnas till ingrepp

genom lagstiftning på löne marknaden just under en sådan utveckling. Om ett sådant ingripande innebure en belastning av betydande storlek, vore denna fastlåst på ett mera orörligt sätt än genom avtal. Kanske bures belastningen utan alltför stora svårigheter under en högkonjunktur, men om företaget skulle kunna hålla även vid ogynnsamma lägen, måste belastningen sannolikt leda till att företagen sökte på annat sätt minska sina kostnader eller övervältra utgifterna på konsumenterna.

Länsstyrelsen i Södermanlands län yttrar, att det vore icke blott i arbetarklassens berättigade intresse utan också till hela samhällets välförstådda bästa att, i den mån en möjlighet till ökning i det allmänna välståndet uppkomme som följd av ökad produktivitet inom näringslivet, arbetarna erhöles sin beskärda del av denna välständsökning. Länsstyrelsen uttalar härom följande:

Grunderna för denna uppfattning torde icke behöva här utvecklas, utan den fråga, som uppställdes sig, vore endast, i vilken form denna arbetarnas rättmätiga andel i resultatet av näringslivets ökade avkastning borde komma dem till del. Härvidlag kunde man skilja på två huvudformer: antingen kunde arbetarna i form av högre lön få större andel i vinsten av en viss produktion, eller också kunde deras arbete och därmed även produktionsresultatet minskas med bibehållen avlöning. Denna distinktion kunde och borde under alla förhållanden upprätthållas, även om det vore vanligt att söka blanda bort begreppen genom tal om att en minskning i arbetstiden brukade leda till en ökad rationalisering av arbetet och därmed göra produktionsminskningen mindre än som direkt följde av arbetstidens förkortning; dessa rationaliseringsmöjligheter funnes uppenbarligen även med oförändrad arbetstid och utgjorde alltså då en latent reserv att tillgripa för näringslivet i händelse av påfrestningar av ena eller andra slaget och vore alltså ingalunda direkt förbundna med arbetstidens förkortning. I viss mån gällde detsamma om påståendet att ökade möjligheter till rekreation för arbetarna medförde ökad intensitet i arbetet och därmed uppvägede produktionsminskningen; ingen ville väl i det nu aktuella fallet påstå, att varje utsträckning av semestertiden exempelvis för den redan i stor utsträckning mekaniserade exportindustrien skulle kunna helt kompenseras genom en av arbetarnas rekreation möjliggjord ökad arbetstakt under resten av året.

I detta läge syntes det länsstyrelsen tveksamt, huruvida det ur samhällets och arbetarklassens sammanfallande synpunkter lände till det största gagnet att välja att bereda arbetarna den slags förmån, som bestode i ytterligare minskning av arbetstiden. Då ännu mycket stora arbetargrupper, kanske till och med omfattande arbetarnas majoritet, hade en lägre inkomst än som vore socialt önskvärt ur humanitära, befolkningspolitiska och icke minst nationalekonomiska eller köpkraftshänsyn, måste man fråga sig, om det kunde vara den riktiga vägen att genom lagstiftning ens i någon mån bromsa möjligheterna till löneförbättring; som nyss antytts måste man nämligen fasthålla, att, även om uppfattningarna växlade om storleken av semesterförmånernas ekonomiska innebörd, alla dock måste erkänna, att de hade en viss ekonomisk inverkan, vilket alltså måste försvåra en i och för sig önskvärd lönehöjning. Icke ens ur rekreationssynpunkt vore det för övrigt säkert, att en utsträckning av semestertiden alltid vore bättre än en däremot svarande arbetsinkomst; säkerligen vore de arbetare många, som av ekonomiska skäl icke skulle kunna på ett ur rekreationssynpunkt fullgott sätt utnyttja två veckors semester utan som skulle ha större behållning av en däremot svarande löneökning, som kunde användas till bättre utnyttjande av en kortare ledighetstid och av lördagseftermiddagar och söndagar under den vackrare årstiden.

Med fullt erkännande av önskvärdheten av att så stora grupper som möjligt finge del av de förmåner, som en ökad semesterledighet innebure, måste länsstyrelsen alltså helt allmänt ställa sig tveksam till frågan, huruvida man för närvarande bäst gagnade dem man ville hjälpa genom att lagstiftningsvägen forcera fram en utsträckning av semestertiden, som ännu icke på långt när uppnåtts avtalsvägen. En ytterligare anledning till dylik tvekan låge för länsstyrelsens vidkommande i erfarenheten därom, att vid avtalsförhandlingar mellan arbetsgivare och arbetare det torde vara mycket vanligt, att från början kravet på ökad semester framställdes från arbetarsidan, men att, när det i slutuppgörelsen gällde att välja mellan ett bifall till detta yrkande och en höjning av arbetslönerna med den eller de procent, som kunde antagas svara däremot, arbetarparten förr släppte semesterkravet än en sådan ekonomisk förbättring.

Det syntes därför länsstyrelsen vara väl värt övervägande, huruvida icke anledning funnes att för närvarande begränsa sig till ett sådant lagstadgande, som nuvarande chefen för socialstyrelsen i en reservation till det av kommittén angående privatanställda avgivna utlåtandet ifrågasatt, nämligen att arbetstagare skulle äga rätt till årlig semester under så lång tid, som med hänsyn till anställningens art och varaktighet, anställningsorten, arbetstagarens ålder och andra sådana omständigheter vore brukligt i fråga om arbetstagarens yrke; från och med kalenderåret efter det, varunder arbetstagaren tillträtt sin anställning, skulle arbetstagaren dock vara berättigad till årlig semester under minst en vecka.

Även om man trots nu anförda betänkligheter skulle anse sig böra i princip biträda kravet på en lagstadgad utökning av den nu sedvanliga eller avtalsstadgade semestertiden, syntes länsstyrelsen föreliggande utredning knappast kunna läggas till grund för en dylik lagstiftning. Detta berodde framför allt därpå, att utredningen i sin allmänna motivering och sedan vid utbyggandet av förslaget grundade sig på två skilda synpunkter, mellan vilka bestode en inre motsättning.

Länsstyrelsen utvecklar sin uppfattning härom på följande sätt:

Utredningen fastslog till en början, att grunden till genomförandet av en lagstiftning om semester uteslutande vore att söka i en rekreationssynpunkt, och i det sammanhanget sades det, att för sådana arbetstagare, vilka fortlöpande under flera år bibehölle sin anställning hos samme arbetsgivare, den lagstadgade semesterrätten icke skulle komma att innebära en ökad lön utan i stället en möjlighet att med bibehållandet av samma inkomst årligen få viss tids ledighet från det dagliga arbetet. För övriga arbetstagare däremot — alltså endast för en del av arbetarstammen — komme semesterrätten att innebära »en direkt och omaskerad löneförmån». Något längre fram i betänkandet hette det, att semesterlönen i själva verket vore uppskjuten lön, och när de sakkunniga sedermera skulle motivera förslagets närmare utformning, hade de helt kommit bort från rekreationssynpunkten och uppbyggde förslaget på den uppfattningen, att själva rätten till semester, alltså rätten till en arbetsfri tid med bibehållen inkomst, vore en »förmån, som man intjänar successivt genom anställning och arbete». Härtill kunde framför allt anmärkas, dels att de sakkunnigas förslag på detta sätt kommit att, i stället för att utgöra ett led i arbetarskyddets utveckling, få karaktären av en lagstiftning, som ingrepe på det område rörande arbetsvillkoren och arbetsersättningens omfattning, som arbetsgivare och arbetare hittills varit eniga om att vilja förbehålla direkta förhandlingar dem emellan, och dels att de sakkunniga, genom att sålunda som grund för lagstiftningen fastslå en sats,

som icke överensstämde med deras utgångspunkt, kommit till att kunna motivera stadgande av semesterrätt för sådana kategorier av arbetare, nämligen säsongarbetarna, beträffande vilka de sakkunniga själva sade, att man icke med fog kunde göra gällande, att de annat än i undantagsfall hade behov av semester som rekreation. De sakkunniga syntes icke erinra sig, att ett dylikt resultat stode i direkt motsättning mot vad de tidigare sagt därom, att för utsträckande av semestertiden utöver den tidrymd, som *ur rekreationssynpunkt* kunde anses vara oundgängligen nödvändig, arbetstagarna måste lita till sina egna krafter; samhället — sade de — ville och kunde därvid icke inskrida till deras hjälp.

Sammanfattningsvis uttalar länsstyrelsen, att länsstyrelsen, med allt be- hjärtande av betydelsen ur rekreationssynpunkt av en någorlunda väl till- mätt semester för alla arbetarkategorier, icke kunde tillstyrka, att betänkan- det lades till grund för lagstiftning i ämnet.

Länsstyrelsen i Östergötlands län är ense med de sakkunniga därutinnan, att, om semestern skulle kunna fylla sitt ändamål att bereda verklig rekrea- tion för arbetarna, den icke finge tillmätas för knappt och i största möjliga utsträckning borde vara sammanhängande. Enligt länsstyrelsens uppfattning kunde det emellertid icke anses såsom en självklar sak, att lösningen av arbetstagarnas semesterfråga bäst vunnes på den av de sakkunniga anvisade vägen. Utvecklingen under de senare åren hade visat, att arbetsgivarna ingalunda ställde sig avvisande mot semesterkravet. Arbetarna ägde ock i sina organisationer en god hjälp för främjande av sina intressen även på det område, varom nu vore fråga. — De sakkunnigas förslag innehölle icke någon fullständig utredning rörande konsekvenserna i ekonomiskt hänseende för landets näringar av den föreslagna semesterlagen. Länsstyrelsen erkände emellertid, att en något så när exakt utredning i detta hänseende vore svår om ens möjlig att åvägabringa. Dock måste länsstyrelsen ställa sig betänk- sam inför ett förslag, vars ekonomiska konsekvenser kunde så litet över- blickas som de sakkunnigas. Länsstyrelsen vore på de anförda grunderna icke för närvarande och på den av de sakkunniga förebragta utredningen beredd att tillstyrka genomförandet av den föreslagna lagstiftningen.

Länsstyrelsen i Jönköpings län anför följande:

Det differentierade behovet av ledighet hade i ringa mån blivit beaktat. Grunden för lagstiftningen angåves visserligen vara att söka i en rekrea- tionssynpunkt, men i utformningen av lagtexten hade man skjutit behovs- principen åt sidan. I stället hade den ledande synpunkten blivit att i sam- band med semesterrätten bereda såvitt möjligt alla arbetare, oavsett om överhuvud behov av garanterad ledighet förefunnnes, en löneförmån. Anmärkas finge, att de sakkunnigas ståndpunkt i förevarande avseende syntes vara dikterad av föreställningen, att helårsanställda arbetare eljest skulle såsom varande de »bäst ställda» bliva i lönehänseende gynnade i förhållande till andra »mindre väl ställda» grupper, en föreställning, som knappast torde vara rättvisande. Den omständigheten, att i parternas på arbetsmarknaden mellanhavanden semestern i viss mån kommit att betraktas som en löne- fråga, syntes icke motivera ett ytterligare accentuerande därav i samband med en legislativ reglering av semestern. Det torde få anses mindre lyckligt, om i en skyddslagstiftning av ifrågavarande art den sociala innebörden finge träda tillbaka i sådan grad, som här skett, och den lönepolitiska synpunkten

bliva dominerande. Inskärpandet av den uppfattningen, att semestern väsentligen borde betraktas som en löneform, syntes icke stå i samklang med lagens egentliga mening eller vara till gagn för semesterfrågans framtida utveckling.

Länsstyrelsen ifrågasätter, med erkännande av det i och för sig önskvärda i skapandet av lätt tillämpbara regler, huruvida man icke i denna sin strävan drivits för långt och därigenom fått blicken skymd för andra viktigare intressen. Bland annat torde den grundläggande bestämmelsen rörande semesterns längd — en dag för varje månad — och därav avhängiga kvalifikationsföreskrifter komma att i tillämpningen te sig onödigt formalistisk och mången gång orättvis. Berörda huvudregel syntes för övrigt mindre lyckad, då dess användbarhet begränsade sig till semester av viss tids längd.

En omläggning av bestämmelserna rörande förutsättningarna för semester-rätten i sådan riktning, att ifrågavarande rätt närmare anknötes till föreliggande behov av ledighet som sådant, skulle enligt länsstyrelsens mening vara ägnad att jämväl ur ekonomisk synpunkt underlätta en tillfredsställande lösning av arbetarsemestern.

Länsstyrelsen anser sig icke kunna tillstyrka, att det föreliggande förslaget upphöjes till lag.

Jämväl *länsstyrelsen i Kalmar län* håller det för lämpligast, att liksom hittills överlåta åt parterna att medelst avtal ordna semesterfrågan. Länsstyrelsen pekar även på den stora ekonomiska belastning, som genom en lagstadgad semester komme att påläggas näringslivet.

Länsstyrelsen i Blekinge län anser, att svaret på frågan om och i vilken utsträckning reformen nu borde genomföras måste bli avhängigt av att dess ekonomiska konsekvenser ej kunde beräknas bli större, än att de utan större olägenheter kunde av arbetsgivarna bäras icke blott under goda konjunkturer såsom de nuvarande utan även under mindre goda tider. Från håll, där erfarenhet funnes för ett mera säkert bedömande av hithörande spörsmål, hade skarpa erinringar framförts mot reformen just ur ekonomisk synpunkt. Skulle de framförda betänkligheterna stå sig även vid en närmare granskning av mera ingående natur än de sakkunniga presterat, borde enligt länsstyrelsens mening lagstiftningsvägen undvikas och spörsmålet i stället såsom hittills finna sin lösning i samband med de allmänna kollektivavtalsrevisionerna. Det måste även betecknas som principiellt oriktigt att på lagstiftningsens väg ingripa reglerande i en fråga, vars ordnande oftast ingått som ett ganska väsentligt led i redan slutna löneavtal. Skulle lagförslaget i princip vinna gillande men dess genomförande vålla olägenheter av ekonomisk eller annan art, kunde det ifrågasättas, huruvida icke lagen skulle kunna till en början begränsas till att gälla endast mera hälsofarliga yrken, där arbetarskyddssynpunkten sålunda finge bli den avgörande.

Länsstyrelsen i Kristianstads län yttrar, att behovet av semester under skulig tid finge anses uppenbart. Länsstyrelsen vore ense med de sakkunniga, att förverkligandet av detta behov i högsta grad vore ett statsintresse. Längre kunde länsstyrelsen emellertid icke följa de sakkunniga. Deras upp-

fattning om de konsekvenser, som borde dragas härur, och om den närmare utformningen av semesterinstitutet kunde länsstyrelsen icke dela.

Länsstyrelsen anför vidare följande:

Den formulering av semesterbegreppet, som de sakkunniga givit, ansåge länsstyrelsen icke riktig. Semester innefattade enligt vanligt språkbruk och gängse uppfattning ledighet med bibehållande av lön. Att den i och för sig skulle vara en löneförmån, en uppskjuten del av lönen, såsom de sakkunniga uttryckte det, så att mistning av semester skulle berättiga till ersättning, ansåge länsstyrelsen icke vara annat än en ren konstruktion. Något sådant torde åtminstone aldrig hittills hava inlagts i begreppet semester. Såsom ett led i åtgärderna för arbetarskydd vore semestern fullt befogad, men icke ur ren lönesynpunkt.

Med denna uppfattning om semesterns begrepp kunde länsstyrelsen icke heller dela de sakkunnigas uppfattning i vissa avseenden, såsom att ersättning skulle utgå för semester, som intjänats men icke kunnat utgå. Skulle de sakkunnigas uppfattning om semestern såsom en lönefråga vara riktig, syntes en lagstiftning sådan som den föreslagna icke böra komma till stånd. Därigenom skulle lagstiftarna komma att lämna den ståndpunkt av neutralitet i förhållandet till parterna på arbetsmarknaden, som syntes vara den enda riktiga.

Under åberopande av det anförda förklarar länsstyrelsen, att den icke kunde tillstyrka de sakkunnigas förslag.

Länsstyrelsen i Älvsborgs län yttrar, att det med antagandet år 1931 av bestämmelserna om semester i arbetarskyddslagen hade införts en ny princip i denna lag. Måhända komme denna fråga att nu, då bestämmelsen föresloges bliva tvingande och dessutom finge en ekonomiskt djupgående betydelse, ägnas större uppmärksamhet än vad år 1931 varit fallet. Länsstyrelsen kunde icke på allvar taga ett påstående om att ofärden nu plötsligt skulle stå för dörren, om ej semestern omedelbart höjdes från en till två veckor. Enligt länsstyrelsens förmenande borde statsmakterna även hädanefter undvika att blanda sig i arbetsavtalet och icke göra något undantag för semesterfrågan. Tillfället till försvagande av näringslivet syntes även illa valt, då man samtidigt rustade sig mot följderna av nästa depression, vars annalkande skymtades. Någon fara för undertryckande av den parts intressen, vilka man ville främja, föreläge ej. Parterna i arbetsavtalet vore varandra i styrka jämbördiga och visste själva bäst att anpassa sig efter det ekonomiskt möjliga. Skulle lagstiftningens olämpliga väg beträdas, borde man begränsa sig till sex dagars semester och sex månaders kvalifikationsperiod.

Länsstyrelsen i Örebro län förklarar, att den icke kunde förorda en lagstiftning av beskaffenhet, sådan som den föreslagna. Att från det allmänna sida tvångsvis ingripa för genomförande av vittgående stela semesterbestämmelser för så gott som samtliga arbetstagare måste vara olyckligt och kunde medföra ekonomiska verkningar, som icke kunde överblickas. Den förebragta kostnadsutredningen måste anses synnerligen bristfällig. Kostnaderna komme säkerligen att uppgå till avsevärt högre belopp än av de sakkunniga antagits. Vid en allmän depression kunde en ökad belastning för mindre starka företag bliva ödeläggande.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anför, att det låge uti begreppet semester, att arbetsfriheten åtnjötes med bibehållna löneförmåner. Länsstyrelsen kunde däremot icke godtaga de sakkunnigas åtgärd att uttänja betydelsen av ordet »löneförmån» så långt, att särskild ersättning skulle till arbetstagaren utgivas, därest semestern icke kunnat uttagas. Enligt länsstyrelsens mening innebure de sakkunnigas förslag härutinnan en principiell inkonsekvens, som krävde rättelse. Då man starkt betonat vad som vore lagstiftningens grund, hade konsekvensen fordrat, att man vid lagens utformning icke släppt utgångspunkten. Därest arbetstagaren vore i behov av vila, torde näppeligen hans intresse därav tillgodoses med kontant ersättning.

Enligt *länsstyrelsen i Gävleborgs län* syntes intet principiellt vara att erinra mot att rätten till semester fastställdes genom lagstiftning i ämnet. En sådan lagstiftning finge emellertid, såsom de sakkunniga själva anfört, icke sträcka sig längre än som kunde sägas vara oundgängligen nödvändigt för att ur sociala synpunkter bereda löntagarna erforderlig vila med iakttagande därjämte, att nödig hänsyn toges till produktionens förmåga att bära de ökade kostnader, som bleve en följd av lagstiftningen. Den utformning det framlagda förslaget erhållit syntes dock icke taga tillräcklig hänsyn till dessa utgångspunkter. Med allt erkännande av önskvärdheten att bereda löntagare ökade möjligheter till rekreation genom längre betald ledighet, ställde sig länsstyrelsen tveksam inför förslaget att i lagen införa stela semesterbestämmelser av tvingande karaktär, detta främst på grund av den ökade, i många fall sannolikt alltför tyngande belastning för näringslivet, en lagstadgad minimisemester av ifrågasatt längd skulle innebära. Länsstyrelsen hyste därtill den bestämda uppfattningen, att semesterfrågan vore särskilt ägnad att tillsvidare lösas på frivillig väg med stöd av det växande samförståndet mellan de närmast berörda parterna. Därest emellertid semesterfrågan skulle ordnas på lagstiftningens väg, syntes den allmänna minimitiden böra åtminstone till en början sättas kortare, än vad som föreslagits, för att successivt utökas till den längd, som efter hand finge anses erforderlig och möjlig.

Länsstyrelsen i Jämtlands län framhåller, att semesterfrågan icke endast vore ett spörsmål om beredande av behövliga vila utan även i eminent grad en lönefråga. I de sakkunnigas förslag vore, åtminstone beträffande säsongarbetare och andra tillfälligt anställda, rekreationsmomentet borta, och de avlönade semesterdagarna framstode som ett direkt tillägg till avlöningen. Det vore under sådana förhållanden tydligt, att man vid en lagstiftning på området måste taga den största hänsyn icke blott till de anställdas behov av vila utan även till arbetsgivarnas och det svenska näringslivets förmåga att bära den ökade belastning, som ett generellt stadgande om semester och dennas utsträckande vida utöver vad som än så länge vore vanligt i själva verket innebure. Med hänsyn till de synnerligen auktoritativa uttalandena från större arbetsgivare, handelskamrar och andra måste man ställa sig mycket tveksam, huruvida de sakkunnigas förslag lämpligen borde upphöjas till lag. Efter allt att döma skulle ett genomförande av lagen vålla särskilt stora svårigheter för exportindustrierna, för vilka det av många skäl vore svårt eller

omöjligt att höja priserna på sina produkter vid leveranser till de utländska avnämarna. Vad trävarubolagen beträffade, skulle förmodligen ökningen av omkostnaderna komma att kompenseras genom en sänkning av inköpsprisen för virket. Länets synnerligen betydande inkomstpost för försålt virke skulle därigenom sjunka. Det sannolika vore, att alltför stela och oefftergivliga lagbud, som icke smidigt kunde taga hänsyn till och på ett förnuftigt och ändamålsenligt sätt reglera föreliggande situationer, i många fall komme att verka på ett olyckligt sätt och framkalla svårigheter och missnöje. Det lämpligaste syntes därför vara, att genom överenskommelser mellan arbetsgivare och anställda särskilda regler i detta avseende fastställdes för olika yrken och verksamhetsgrenar. Över huvud syntes det vara tillrådigt — där ej till äventyrs verkliga sociala, hygieniska eller andra missförhållanden förelåge, som så att säga med naturnödvändighet framkallade ett ingripande — att staten låte sina allmänna föreskrifter på detta vansklige område i stort sett bliva allenast en offentligrättslig kodifiering av de regler, som mera allmänt framgått av parternas fria förhandlingar. Länsstyrelsen hade funnit sig icke nu kunna förordna åtgärder av sakkunnigförslagets innebörd.

Länsstyrelsen i Norrbottens län framhåller, att frågan om semester vore en angelägenhet mellan arbetsgivare och arbetstagare och såsom sådan i hög grad beroende av förmåga å ena sidan och behov å den andra. Den låte sig följaktligen icke utan stora olägenheter reglera genom generella bestämmelser av tvingande natur. Med den utveckling, som förhandlingsväsendet mellan parterna på arbetsmarknaden de senaste årtiondena undergått, torde ingen med fog kunna påstå, att arbetstagarna vore utlämnade åt arbetsgivarens godtycke. Något skydd från statsmakternas sida i form av lagstiftning syntes sålunda icke erforderligt. Det kunde även ifrågasättas, huruvida näringslivet kunde tåla den ytterligare belastning, som förslagets genomförande skulle innebära. Med kännedom om de svårigheter, vår industri under icke allt för avlägsna depressionstider haft att bekämpa, syntes det länsstyrelsen som om en återhållsamhet vore att tillråda. I fråga om semesterns längd syntes en bestämmelse om sex dagars semester vara mera lämplig för ett lagförslag än vad de sakkunniga förordat. Länsstyrelsen kunde icke förordna en lagstiftning på ifrågavarande område.

Kalmar läns norra landstings förvaltningsutskott anser, att stor försiktighet borde iakttagas med hänsyn till de vittgående konsekvenser, som ett genomförande av förslaget skulle medföra för näringslivet och landet i dess helhet. Det vore odisputabelt, att olika sysselsättnings- och arbetsförhållanden medförde högst olika behov av avspänning. Det syntes för den skull orättvist, att schablonmässigt likställa alla arbetstagare, oberoende av sysselsättningens art och intensitet. Semestertiden borde åtminstone till en början begränsas till sex dagar i avvaktan på närmare erfarenheter från lagens tillämpning.

Stockholms handelskammare framhåller, att den stora belastning, som de en efter annan företagna sociala reformerna representerade, medförde en näringslivets börda, som gjorde det svårt att möta oundvikliga kriser och

som ökade riskerna för driftnedläggelser med åtföljande arbetslöshet. Betydande kategorier av personer, som rubricerades som arbetsgivare, levde under tryckta förhållanden och kunde ofta nog icke unna sig själva någon semester. Så vore fallet med kanske de flesta mindre jordbrukare liksom med de mindre detaljhandlarna och hantverkarna, ej heller att förglömma det stora antalet husmödrar. Nödgades dessa lämna sina anställda en rundligt tillmätt semesterledighet, kunde följden knappast bli annan än en betydande ökning av deras egen redan förut tunga arbetsbörda. Det torde vara berättigat antaga, att semesterfrågan skulle kunna lösas med bättre anpassning efter behov och ekonomiska möjligheter genom de förefintliga organisationerna än genom en stel lagstiftning. Enligt förslaget skulle redan under år 1940 den fulla ledigheten med tolv dagar börja tillämpas. Såsom en reservant i kommittén påpekat, måste en dylik snabb övergång vid ett statligt ingripande av så djupgående art medföra betydande svårigheter. Det vore därför ett angeläget önskemål, att, därest en längre semester än sex dagar skulle lagfästas, övergången gjordes så mjuk som möjligt genom en successiv förlängning av semestern.

Östergötlands och Södermanlands handelskammare erinrar, att så sent som år 1935, då kommittéutlåtandet angående de privatanställda framlades, minimitiden för semester föreslogs till en vecka. Den nu föreslagna tiden av tolv dagar, söndagar oräknade, vore godtyckligt vald. Fråga vore väl, om vår arbetarbefolkning även under nuvarande semesterförhållanden kunde anses lida under en skadlig fysisk eller psykisk belastning. Enligt handelskammarens uppfattning vore så icke händelsen. Produktionsmedlens utnyttjande till full kapacitet vore för upprätthållande av industriens konkurrenskraft gentemot utlandet av vital betydelse. Redan för närvarande vore vår exportindustri ogynnsamt ställd i jämförelse med konkurrerande industriländer, där antalet arbetsdagar per år vore betydligt större än hos oss. Om semesterförmånen genom lagstiftning skulle fastställas, borde med hänsyn till det mellanfolkliga handelsutbytet ett sådant fastställande ske internationellt likformigt. Kommerskollegii ekonomiska utredning hade omfattat ett alltför litet antal företag och lämnade ej heller material för bedömande av hur stor del av kostnadsökningen för tolv dagars semester, tillhoppa 54.7 miljoner kronor, som beräknades utgöra lönekostnad och som hade sin grund i minskad produktion. En del industrier funnes visserligen, som även för närvarande — beroende på större eller mindre ordertillgång — utnyttjade produktionsapparaten mer eller mindre fullständigt, exempelvis genom att i olika omfattning använda sig av skiftarbete. Där erforderlig arbetskraft sålunda redan nu funnes att tillgå, kunde visserligen på så sätt kompenseras den eljest genom semestertidens förlängning orsakade produktionsminskningen. Men framför allt beträffande den kontinuerligt arbetande industrien saknades denna möjlighet på grund av bristande tillgång på arbetskraft. Ett stort bruk med kontinuerlig drift och en fackkunnig arbetarstam på exempelvis 400 man måste under semesterperioden, 22 veckor, ständigt ha 36 à 37 man borta. Härmed vore dock icke sagt, att icke i nu skisserade

fall produktionsminskning skulle kunna undvikas, vilket emellertid då finge ske med anlåtande av övertidsarbete. Framkomligheten av denna utväg vore emellertid beroende av avtal parterna emellan och torde förutsätta, att semestervillkoren kunde frivilligt regleras. Skulle semesterförmånerna i lag bestämmas, komme särskilt den kontinuerligt arbetande exportindustrien, vars fasta kostnader uppdelade per produktionsenhet i många fall överstege den på samma sätt uppdelade lönekostnaden, att drabbas av en kostnadsfördyring, som måste äventyra konkurrenskraften. Man torde därför ha lika stort skäl antaga, att beloppet av den beräknade kostnadsökningen uppginge till den av en reservant uppgivna summan, 100 miljoner kronor, som den av kollegium beräknade 54.7 miljoner kronor. Till jämförelse kunde erinras därom, att den av skattekommittén föreslagna höjningen i bolagsbeskattningen utgjorde 4 miljoner kronor eller 50 miljoner kronor i stället för nuvarande 46 miljoner kronor. Semestersakkunnigas förslag innebure sålunda en ekonomisk belastning av industrien, som betydligt överstege hela den statliga aktiebolagsskatten. Gentemot semestersakkunnigas uttalande om att en allmän folkmening stode bakom kravet på tolv dagars semester, ville handelskammaren framhålla, att denna för näringslivet så utomordentligt betydelsefulla fråga måste avgöras, icke på känsluskäl utan på tillförlitlig ekonomisk utredning. I stället för att, som av semestersakkunniga antytts, leda till lugnare avtalsförhandlingar, skulle med all sannolikhet förslagets godkännande förr eller senare framtvinga lönereduktioner eller i varje fall så påverka lönenivån, att faran för allvarliga strider därigenom bleve väsentligt ökad.

Näringslivets ökade bördor vid förslagets godkännande inskränkte sig, framhåller *Smålands och Blekinge handelskammare*, ej endast till lönekostnader för den utökade semestertiden utan omfattade även den kostnadsökning, som en genom den minskade arbetstiden minskad produktionsbas föranledde. Handelskammaren vore av den åsikten, att den successivt och under en lång följd av år genom förhandlingar uppnådda, avsevärt höjda nivån för reallönerna innebure ett så pass känsligt jämviktsläge mellan arbetstagarnas krav och näringarnas bärkraft, att det vore farligt att genom ett plötsligt och statligt statsingripande rubba detsamma. Under ett fåtal år hade semestertiden genom förhandlingar ökats från fyra till sex dagar inom stora delar av industrien. Det vore att märka, att arbetarna i regel ej pressat fram semesterkraven med någon större kraft, säkerligen i klart medvetande om att semesterförmånens storlek vore en lönefråga och en lönefråga, som för industrien medförde betydligt större kostnad än motsvarande ökning av semesterlönen. Enligt handelskammarens mening borde semestertiden i varje fall ej sättas längre än till nio dagar och i sådant fall med en successiv ökning från sex dagar till nio dagar med en dag per kalenderår.

Gotlands handelskammare uttalar, under framhållande av den produktionsfördyring, som förslaget komme att medföra, att en lagstiftning i ämnet hade sina fördelar men att denna borde erhålla en mera modifierad och

smidig form i huvudsaklig enlighet med den av herr Larson angivna reservationen.

Skånes handelskammare erinrar, att semesterledigheten inom industrien för närvarande växlade mellan högst två veckor, såsom i den grafiska industrien, och lägst ingen alls, såsom i den egentliga säsongindustrien. En stel legal reglering av semestervillkoren kunde knappast komma att motsvara denna naturliga differentiering av semesterbehovet. Handelskammaren ville i första hand förorda, att semesterlagstiftningen gjordes dispositiv att gälla, därest ej i kollektivavtal andra bestämmelser träffats. Jämväl de svagast organiserade arbetstagarna skulle i dessa lagens dispositiva föreskrifter få ett verkningsfullt stöd för sina anspråk på betald ledighet. Skulle emellertid lagstiftningen erhålla tvingande karaktär måste bestämt hävdas, att densamma utformades som en minimilagstiftning. De sakkunnigas förslag avveke emellertid anmärkningsvärt och oroväckande från de principer, som i denna del varit vägledande för svensk sociallagstiftning. Om hittillsvarande principer i stället tillämpades, borde kodifieringen inskränkas till utbildad sedvänja, vilken innebure, att den lagfästa semesterns längd begränsades till sex söckendagar, att kvalifikationstiden höjdes till minst sex månader samt att semesterlönen reglerades efter normallön eller timlön. Väl vore sant, att semesterkravet liksom många andra krav kunde påräkna allmän sympati. Men att därför så lättvindigt som i betänkandet skett avfärda förslaget ekonomiska konsekvenser vore knappast försvarligt, allrahelst som de föreslagna tvingande bestämmelserna vore lika godtyckliga och schematiska som mången gång djupt ingripande. Inom detaljhandeln men även i grosshandeln och vid vissa industrier torde visserligen förslaget som regel icke möta mera allvarliga svårigheter. Men för hantverkets vidkommande syntes verkningarna bliva väsentligt mera kännbara. Från representanter för byggnadsindustrien, såsom byggmästare, målare, snickare, smeder, men även från tapetserare och bilreparatörer hade med skärpa påpekats, att svårigheter föreläge redan nu att inom dylika så utpräglad säsongbetonade verksamhetsgrenar skaffa tillräckligt antal yrkesskickliga arbetare. Även inom industrien tydde inkomna uppgifter på att kostnaderna inom ett flertal branscher kunde bli betydande och verkligt kännbara. Särskilt i landskommuner med stor industri kunde ersättarproblemet skapa betydande svårigheter för den motsvarande sysselsättningen under vinterhalvåret. I företag med relativt stora fasta kostnader och små produktionsvärden per arbetare kunde den driftnedläggelse, som åtminstone tills vidare semesterledigheten nödvändiggjorde, bli kännbar.

Något trängande behov, som nödvändiggjorde statligt ingrepp i gällande avtalsfrihet, föreläge icke beträffande semesterfrågan och ett lagstadgande om minimisemester vore principiellt lika felaktigt som en lagstiftning om minimilön anser *handelskammaren i Göteborg*. Särskilt förtjänade understrykas den betydande merkostnad, som driftsinställelserna under semester tiden medförde. Enligt inhämtade upplysningar torde ett genomförande av förslaget komma att i mycket stor utsträckning leda till helt inställande av

driften under semestertiden. Kostnadsökningarna för andra näringsgrenar än industrien, vilka ökningsar ej medtagits i kommerskollegii beräkning, torde bliva betydande. En lagstadgad semester om tolv dagar skulle sannolikt nödvändiggöra ytterligare rationaliserad drift, sänkta arbetslöner och inskränkningar i exportindustriernas produktion. Handelskammaren måste bestämt avråda från en obligatorisk semestertid av tolv dagar. Enligt handelskammarens mening borde nämnda tid icke bestämmas till mer än högst sex arbetsdagar.

Västergötlands och norra Hallands handelskammare framhåller, att arbetarna vid kollektivuppgörelse i regel avstått från en ökad semester för att få största möjliga lön, enär de under förhandlingarna fått fullt klart för sig, att semesterförmånens storlek vore en ren kostnadsfråga. Produktionen torde vid dessa uppgörelser hava i form av löneförbättringar lämnat allt, vad den vid olika tidpunkter ansett sig mäktiga bära. Då de fackliga organisationerna allt mer börjat taga hand om lönefrågan och arbetsmarknaden, syntes det handelskammaren vara naturligare, om de också fått avväga semesterförmånerna.

Handelskammaren i Karlstad erinrar, att semesterfrågan vore en lönefråga och att både arbetar- och arbetsgivarorganisationer hittills enigt velat hålla statens hand borta från löneavtalsfrågor. Förslaget om precis tolv dagars semester såsom den lämpliga saknade, såvitt handelskammaren kände, vetenskaplig grund och vore således godtyckligt vald. I själva verket torde behovet av semester vara ganska växlande. Nyare undersökningar hade visat, att olycksfallsfrekvensen i hög grad sammanhängde med personlig olämplighet för visst arbete. Förslagets skadliga inverkan på exportnäringarnas konkurrenskraft torde väl belysas av det faktum, att ett stort svenskt exportföretag, vars förhållanden handelskammaren kände, räknade med 295 arbetsdygn, medan t. ex. Finland och Tyskland hade 350 arbetsdygn. De sakkunnigas önskan, att arbetsgivarna ej skulle kompensera sig för kostnaderna genom lönesänkningar, kunde under dessa omständigheter tyvärr inför den hårda ekonomiska nödvändigheten endast bli en from önskan. Genom tolv dagars semester måste en ökning av personalen på upp till femton procent ske, med i regel okvalificerad arbetskraft under den brådaste tiden, skördetid och skeppningstid, med följande starkare arbetslöshet på vintern. Handelskammaren ville därför bestämt avstyrka förslaget. Genomfördes förslaget vore det lämpligt, att — som den internationella arbetsbyrån föreslagit — den, som åtog sig betalt arbete under semestern, skulle mista rätten till avlöning under denna tid.

En tvångslagstiftning rörande semestern, innebärande att staten, sedan maximala löner numera framtvingats, genom lagtvång belastade produktionen med ytterligare kostnader för utökad semester, måste, framhåller *handelskammaren för Örebro och Västmanlands län*, medföra risk för de allvarligaste rubbningar i näringsföretagens ekonomi samt elakartade och ödesdigra slitningar vid kommande avtalsförhandlingar. Handelskammaren ville därför på det bestämdaste hävda, att ordnandet av semesterförhållandena borde

ske på frivillighetens väg. Skulle emellertid en lagstiftning komma till stånd, borde den till en början icke omfatta längre tid än sex dagar med eventuell möjlighet till en successiv höjning.

Handelskammaren i Gävle framhåller, att de svenska arbetstagarnas ställning såväl vad gällde själva lönestandarden som olika sociala anordningar torde ha få motstycken i andra länder och knappast överträffas i något. De goda ekonomiska förhållandena hade åstadkommit en växande avspänning mellan parterna på arbetsmarknaden, en på insikt vilande vilja till samförstånd hade blivit allt mera framträdande. Från ledande arbetarhåll hade man förklarat, att en mera väsentlig förbättring av arbetarnas förmåner förutsatte en växande avkastning. Gentemot talet om förslitning av den mänskliga organismen ville handelskammaren framhålla, att arbetstempot visserligen ökats men att samtidigt ökade och förbättrade tekniska hjälpmedel gjort arbetet åtminstone fysiskt mindre betungande. Arbetstiden hade avsevärt förkortats. Det stora flertalet arbetare finge vid midsommarhelgen semester, vilken faktiskt gäve en veckas ledighet från arbetet. Tvånget av konkurrens med utlandet accentuerades genom den alltmer ökade belastning, som lagts å näringslivet framför allt genom åtgärder, avsedda i första hand för social omvårdnad. Ny belastning föranledde ökad intensitet, som i sin tur medförde ökade krav. Fråga vore, om icke detta kretslopp snart måste upphöra, emedan de tekniska och organisatoriska möjligheterna icke längre medgäve det forcerade utvecklingstempo, som krävdes av dessa ständigt stegrade anspråk på näringslivet. Svårigheter av högst allvarlig art måste inställa sig för anskaffning av yrkesskicklig arbetskraft i de för vårt land dominerande industrier, vilka erfordrade sådant. En driftnedläggelse gjorde de fasta kostnaderna av olika slag särskilt betungande. Från betydande arbetargrupper torde krav komma att uppställas på semesterns förläggning till de egentliga sommarmånaderna, medan det i arbetsgivarnas intresse torde ligga att så vitt möjligt förlägga semestern till tidsperiodens början, då två helgdagar i lyckligaste fall kunde inrymmas i ledigheten. Till denna orosanledning komme en ytterligare nackdel, nämligen att större delen av ersättningsarbetarna ökade den stora skaran arbetslösa säsongarbetare under vintern. Kostnaderna för industrien under förutsättning av full drift kunde uppskattas till minst 60 miljoner kronor. Under förutsättning av driftsinställelse komme de med säkerhet att snarare överstiga än understiga 100 miljoner kronor. De allmänna omkostnadernas inverkan vore ej tillfredsställande utredd. Förbisetts hade sålunda, att t. ex. kostnaderna för elektrisk kraft — varav tillgången just under sommaren vore störst — liksom även försäljningskostnaderna borde åtminstone till en del inräknas bland fasta kostnader. Otivelaktigt måste de ökade semesterkostnaderna innebära en omkostnadsstegring så stor, att till och med arbetstagarparten vid mången avtalsförhandling skulle tveka att söka framtvinga så ökade förmåner. Det växande samförståndet på arbetsmarknaden måste lida av att den part, som gått motsidan till mötes så gott han kunnat, skulle behöva räkna med att på andra vägar påtvingas betydligt ökade bördor. Det kanske viktigaste

för att kunna rida igenom en kris vore att hava ett näringsliv, som icke pressades till eller utöver gränsen för bärförmågan.

Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare finner, att varje förlängning av semestern för arbetsgivaren innebure icke blott ökade lönekostnader utan även annan ekonomisk belastning. Det måste väl förutsättas, att vid hittills träffade avtalsuppgörelser semesterförmånerna jämsides med regleringen av lönerna anpassats efter de ekonomiska förhållandena. Även andra produktionskostnader än löner och s. k. fasta kostnader (ränta och amortering) bleve väsentligt höjda. För pappersmasse- och trävaruindustrierna vore detta först och främst fallet med råvaran, som på grund av att semesterlagen vore avsedd att omfatta även skogs- och flottningsarbetare komme att fördyras. Huruvida driftnedläggelse måste ske under semester-tiden vore svårt att avgöra. I regel skulle emellertid, om semesterperioden begränsades till fem sommarmånader, arbetsstyrkan behöva ökas med tio procent. Detta torde flerstädes möta stora svårigheter under en tid, då arbetstillgången vore riklig och då industriförvetagen redan nu hade behov av ökad personal för utförande av säsongarbeten.

Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare uttalar att, även om det kanske vore möjligt för näringslivet att bära de ytterligare pålagor semesterlagstiftningen medförde, försiktigheten dock bjöde att icke skapa framtida förpliktelser på grundval av förhållandena under en högkonjunktur, om vars varaktighet ingen kunde döma. Handelskammaren ansåge sig sålunda icke kunna förorda en lagstiftning om allmän semesterrätt. Skulle en sådan likväl övervägas, syntes det föreliggande förslaget näppeligen böra läggas till grund härför.

I egenskap av representanter för en betydande exportindustri ha *fullmäktige i järnkontoret* på det allvarligaste velat varna för en lagstiftning, som särskilt under en lågkonjunktur kunde komma att medföra menliga följder. Även för den för hemmamarknaden arbetande järnhanteringen medförde förslaget under minskad sysselsättning en väsentlig nedsättning av konkurrensförmågan gentemot utländskt järn. En överslagsberäkning för två större järnverk med ett sammanlagt arbetarantal av cirka 10,000 visade en merkostnad för tolv dagars semester av över 1,400,000 kronor. Det föreliggande förslaget avstyrktes på det kraftigaste.

Sveriges industriförbund anser det föreliggande förslaget vara utomordentligt radikalt. Förbundet hade i ett under år 1935 avgivet yttrande rörande kommitténs angående privatanställda förslag närmare yttrat sig angående de där förekommande semesterbestämmelserna, i vad de avsåge de båda högre arbetstagargrupperna. Förbundet hade därvid funnit sig böra avstyrka, att tvingande bestämmelser infördes på detta område. Förbundet intog alltså denna principiella ståndpunkt.

Förbundet finner det vara uppenbart, att en så vittsyftande förändring av hittills bestående förhållanden, som sakkunnigförslaget innebure, måste få omfattande ekonomiska återverkningar för näringslivet. Förbundet yttrar härom följande:

Utredningens material vore till omfattningen synnerligen torftigt, där en del industrigrenar saknades och där de medtagna var för sig företrädde blott av ett enstaka eller högst två företag. Vidare tillhörde de utvalda företagen så gott som alla en storleksklass, vilken ingalunda vore representativ för svensk industri, där som bekant icke storföretagen vore de till antalet dominerande utan där de medelstora och mindre fabriker till sammans sysselsatte det övervägande antalet arbetare. Utredningen lämnade intet som helst stöd för bedömande av semesterkostnadernas storlek för denna utslagsgivande del av industrien — där på goda skäl såsom ock av kommerskollegium framhållits kunde antagas, att kostnadsökningen ställde sig relativt högre än inom storföretagen — och dess siffermässiga slutsatser bleve redan av denna anledning av föga värde. Men även om den totalsumma av 55 miljoner kronor, till vilken kommerskollegium med uttryckligt betonande av siffrans osäkerhet uppskattat industriens semesterkostnader, vore i någon mån tillförlitlig, så vore därmed icke, såsom de sakkunniga syntes antaga eller vilja göra troligt, frågan om kostnaderna för näringslivet av förslagens genomförande på ett ens någorlunda tillfredsställande sätt belyst. Ty kollegii beräkningar av totalkostnaden hänförde sig endast till industrianläggningar med ett sammanlagt antal arbetare av 470,000, under det att den föreslagna tvångssemesteren vore avsedd att gälla för praktiskt taget alla arbetstagare i vårt land. Att totalantalet arbetstagare, som skulle falla under semesterlagens domvärjo, komme att väsentligt överstiga den dubbla siffran av den, som omfattades av kommerskollegii kostnadsberäkningar, torde med säkerhet kunna antagas. Det vore karakteristiskt för den bristande grundligheten i de sakkunnigas utredning, att någon närmare undersökning icke försökts ens rörande detta totalantal och den huvudsakliga grupperingen därav på olika näringsgrenar. Rörande alla områden, som sålunda läge utanför kommerskollegii undersökning, såsom jordbruk, handel, hantverk, byggnadsverksamhet, saknades i utredningen varje antydning om kostnadsökningens storlek. De sakkunnigas uppfattning, att deras förslag icke skulle vålla näringslivet »några större svårigheter», bottnade således icke på någon saklig grund, utan vore intet annat än en hypotes, vilken vid en närmare undersökning sannolikt skulle visa sig vara icke hållbar.

Förbundet framhåller, att flera av de företag, som omfattats av kommerskollegii utredning, förklarar, att driften vid förlängning av semestertiden måste helt inställas, samt yttrar vidare:

Bortsett från de stora svårigheter, som skulle erbjuda sig att överhuvud kunna anskaffa tillfällig arbetskraft under den tid av 20 veckor, då dagligen i runt tal 10 procent av den semesterberättigade arbetarstammen inom enbart industrin, d. v. s. omkring 50,000 personer, skulle åtnjuta ledighet, skulle enligt förbundets uppfattning av inre organisatoriska skäl ett upprätthållande av driften oftast ställa sig ej endast synnerligen oekonomiskt utan i många fall till och med bli omöjligt. Detta gällde i all synnerhet för industrier, som tillverkade styckeprodukter, en kategori som omfattade de flesta företagen. Hit hörde sålunda t. ex. järn- och stålmanufaktur, mekaniska verkstäder, skeppsvarv, fabriker för elektriska maskiner, metallmanufaktur, snickeri- och möbelfabriker, pappersbruk och pappfabriker, bomullsindustri, ylleindustri, trikåfabriker, sömnadsfabriker, skofabriker, gummivaruindustri m. fl. Under förutsättning av en jämn fördelning av semestern skulle i en sådan fabrik i genomsnitt 10 procent av den ordinarie arbetarstammen vara borta från arbetet under månaderna maj—september. Detta skulle innebära, att i en fabrik med exempelvis 500 arbetare 50 arbetare dagligen skulle vara frånvarande, vilkas arbetsplatser finge besättas med

arbetskraft, som ifråga om de arbetsoperationer, som skulle utföras vid arbetsplatsen, måste betraktas såsom icke yrkesskicklig. Vid styckefabrikation, där de olika arbetsstyckena passerade från den ena arbetsoperationen till den andra och produktionskapaciteten vid varje arbetsplats beräknats i förhållande till övriga arbetsplatser i fabriken för att möjliggöra en ekonomisk produktion, skulle insättandet av icke yrkesskicklig arbetskraft medföra synnerligen stora svårigheter. Ej nog med att en vid en viss arbetsoperation mindre van arbetare — en viss yrkesvana måste han under alla förhållanden besitta för att över huvud taget kunna användas — självfallet ej utförde mer än en del av det arbete, som vore normalt för en utbildad arbetare i hans ställe, utan därtill komme, att hans yrkeskunniga kolleger, som fullgjorde arbetsoperationer av annat slag, icke kunde utnyttjas i samma utsträckning som eljest. Detta bleve fallet även med de maskiner och andra produktionsmedel, som betjänades av arbetarna och som representerade företagets fasta kapitalkostnader för produktionen. Dessa förhållanden hade haft till följd, att industrier med styckeproduktion redan med nuvarande semesterbestämmelser — nästan utan undantag — funnit enda möjligheten vara att nedlägga driften under semesterdagarna. Någon ändring i detta avseende kunde så mycket mindre komma till stånd vid en förlängning av arbetarsemestern, som ju svårigheterna för ett upprätthållande av driften i mycket hög grad skulle accentueras. Snarare komme en semesterförlängning att verka så, att även en del företag, som icke hade styckeproduktion och som under nuvarande semesterbestämmelser kunnat vidmakthålla hela eller vissa delar av driften, skulle bli nödsakade att också helt inställa denna under semestertiden.

De sakkunnigas antagande, att industrien »utan alltför stora svårigheter» skulle kunna övergå till system med alternerande semester, vore sålunda enligt förbundets åsikt dessvärre i hög grad verklighetsfrämmande. Därav följde också, att det enligt de sakkunniga avsevärt dyrare alternativet, d. v. s. stängning av fabrikerna under hela semestertiden, med all sannolikhet komme att bli regel för större delen av industrien och att sålunda de förhoppningar, som de sakkunniga uttalat om möjligheten att anordna en alternerande semester, icke kunde infrias. Förbundet yttrar vidare följande:

Det framginge av kommerskollegii utredning, att man vid beräkning av kostnadsökningen i relation till företagens räntekostnader räknat med förräntningssiffror av 5 procent i stället för för närvarande 3 à 3½ procent samt att beloppet för investerat kapital uppskattats till ofta vida högre värden än balansräkningarnas. Från denna utgångspunkt hade kostnadsökningen för tolv dagars semester uttryckt i procent av räntekostnaderna uppskattats till 14.7. Denna siffra vore av angivna skäl missvisande och borde höjas mycket avsevärt, antagligen till det dubbla. Förslaget hade uttryckligen förutsatt, att den verkliga löneinkomsten skulle ersättas under semestern, medan det i utredningen kalkylerats allenast med timlönerna, vilka för den mycket stora gruppen ackordsarbetare i regel låge avsevärt under de faktiska förtjänsterna. Den beräknade kostnadsökningen hade således även av denna anledning blivit mycket för låg.

För dem, som avsatte sina varor på den inhemska marknaden, medförde en generell laglig reglering av en socialreform visserligen ett enhetligt utgångsläge i konkurrensen, men frågan om var den ökade belastningen slutligen skulle läggas — om hos företaget, arbetaren eller konsumenten — bleve

ett avvägnings- och fördelningsproblem av största betydelse för folkhushållet. För den del av hemmamarknadsindustrien, som arbetade under konkurrens med utländska industrier, torde en sådan överflyttning icke kunna ske utan att den inhemska industriens avsättningsmöjligheter äventyrades. För exportindustrien vore en överflyttning av kostnadsökningen på avnämarna i regel utesluten i alla sådana fall, där medtävlarna från andra länder icke underkastades en i motsvarande grad skärpt belastning.

Förbundet utvecklar vidare konkurrenssynpunkten på följande sätt:

Vid bedömandet av den planerade lagstiftningens genomförbarhet borde beaktas, att en semesterrätt i den omfattning, som där förutsattes, hittills icke förefunnnes i något annat land i världen än i Frankrike. Det svenska näringslivet och särskilt exportindustrien skulle sålunda enligt de sakkunnigas mening kunna bära tyngre bördor än näringslivet i andra med oss konkurrerande länder, en uppfattning som säkerligen vore oriktig och i varje fall icke vittnade om närmare insikt i hur ömtålig våra näringsars ställning ur många synpunkter vore och med vilka svårigheter de brottades. Vad nu framhållits gjorde det sannolikt, att den av lagstiftningen förorsakade ökade belastningen för särskilt exportnäringarna men även för andra förvärvsgrenar kunde åtminstone på längre sikt nödvändiggöra, att också arbetarna finge taga sin anpart av de stegrade bördorna och sålunda vidkännas en standardförsämring.

Förbundet framhåller, att den övertro på det ekonomiska livets förmåga att bära bördor, som gärna föddes under gynnsamma tider, icke borde vara grundläggande, när det gällde att besluta om åtgärder, som skulle tillämpas icke blott under de goda utan även under de dåliga åren.

Betänkandets enda sakliga motivering för uppfattningen om att två veckors ledighet måste anses vara minimum för att en arbetstagare skulle kunna erhålla tillräcklig vila och återvinna krafterna utgjordes av en hänvisning till att intresset bland arbetarna för närvarande skulle vara mycket stort för erhållande av en väsentlig förlängning av den nuvarande semestern, varför risk förefunnnes för omfattande strider på arbetsmarknaden rörande denna fråga. Denna argumentering förefölle förbundet snarare ägnad att framkalla alldeles särskilda betänkligheter mot planens genomförande. En lagstiftning enligt de sakkunnigas förslag, där semestertidens längd låge vida över vad på avtalsvägen hittills i regel ernåtts, skulle representera ett lösande med lagens maktmedel av en intressekonflikt till den ena partens ensidiga förmån. Därmed vore ett ur olika synpunkter ödesdigert prejudikat skapat, till hinder för det fortsatta arbetet på att under fri samverkan mellan arbetsmarknadens fackliga organ bereda förutsättningar för den avvägning mellan olika ekonomiska intressen, som i längden bäst torde gagna både företagare och arbetare inom vårt näringsliv.

Under åberopande av vad sålunda anförts uttalar förbundet som sin mening, att de sakkunniga schematiskt förenklat ett till sina ekonomiska konsekvenser synnerligen vittutseende problem och att den föreliggande frågan för ett allsidigt bedömande tarvade en i flera hänseenden mera ingående undersökning och en ur olika synpunkter klarare belysning än den, som erbjödes av de sakkunnigas betänkande. Med hänsyn härtill hemställde

förbundet, att någon lagstiftning icke måtte komma till stånd på grundval av detta betänkande och att semesterfrågan måtte underkastas en förnyad utredning, vid vilken grundlig uppmärksamhet borde ägnas åt problemets ekonomiska sidor.

Svenska arbetsgivareföreningen anför inledningsvis följande:

Det hade dittills mellan parterna på arbetsmarknaden rått enighet om värdet av att arbetsvilkorens reglering helt förbehölles parterna själva. I överensstämmelse härmed hade statsmakterna iakttagit neutralitet. Därmed ville ej sägas, att det allmänna helt avhållit sig från att ingripa i förhållandet mellan arbetsgivare och arbetare. Då så skett, hade emellertid syftet icke varit att påverka arbetsprestationernas prissättning, utan åtgärderna hade varit av socialvårdande natur och avsedda att förhindra sådana följder av arbetet, som kunde äventyra de i arbetet sysselsattas liv eller hälsa.

I stället för att behandla semesterfrågan såsom en arbetarskyddssak hade kommittén givit ett förslag, som särdeles ingripande reglerade de ekonomiska förhållandena mellan arbetsgivare och arbetstagare. Ehuru man i början skjutit fram rekreationssyftet såsom det väsentliga, utformades lagstiftningen nämligen sedan så, att skyldigheten för arbetsgivaren att utbetala semesterlön trädde i förgrunden. De sakkunniga sökte motivera sitt avvikande från de klart dokumenterade utgångspunkterna med förklaringen, att semestern enligt nyare uppfattning måste betraktas som en successivt intjänad förmån. Kommittén ginge så långt, att den uttalade, att det icke vore önskvärt, att arbetsgivarna sökte kompensera sig för kostnaderna för den ökade semestern genom justering av lönerna. Ingen kunde lämnas i tvivelsmål att partsintresset här uppträdde under samhällsmask.

Föreningen anför härefter följande:

En dylik ur arbetarskyddssynpunkt ovederhäftig uppläggning av lagstiftningen vore förkastlig. Lagstiftningen borde endast ha till uppgift att tillgodose rekreationssyftet. Detta kunde ske genom föreskrift om viss ledighet för sådana arbetare, som därför utan icke skulle komma i åtnjutande av erforderligt uppehåll i arbetet. Det tillkomme icke en dylik skyddslagstiftning att bygga på löneförmånerna genom att föreskriva, att utöver den avtalsbestämda lönen skulle utgå ytterligare ersättning att av arbetarna användas under ledigheten. Genom de fria överenskommelserna på arbetsmarknaden presterade arbetsgivarna i stort sett gentemot motparten de löner, som produktionen vid varje tillfälle efter då rådande ekonomiska förhållanden förmådde bära. Denna avvägning av lönen gjordes med hänsynstagande till andra förmåner, av vilka arbetstagarna samtidigt komme i åtnjutande. Det allmänna kunde finna det nödvändigt att föreskriva en längre ledighet för arbetskraftens vila; huruvida och i vad mån detta skulle medföra ändring i lönen vore en fråga, som ej borde behandlas på annat sätt än själva lönefrågan, såframt man icke från statens sida ville övergå till ett partitagande i fråga om lönesättningen på arbetsmarknaden. En annan sak vore, att lagstiftarna — med utgångspunkt från att ledigheten icke kunde tillbörligen utnyttjas i rekreationssyfte, utan att visst mått av medel stode vederbörande till förfogande — kunde låta det ankomma på arbetsgivaren att i lämplig proportion innehålla en del av intjänad arbetsförtjänst och utbetala den i samband med semesterledigheten. Endast för det fall, att semesterlönen på så sätt finge bestämmas som en del av lönen, kunde den betraktas som en intjänad förmån.

Föreningen anser, att ett sådant ingripande i lönesättningen som det föreslagna gjorde det svårare för parterna att vid de fria förhandlingarna bestämma sina ståndpunkter. Risker att statsmakterna kunde komma att pålägga ytterligare ekonomiska bördor gjorde naturligen icke en arbetsgivare benägen att vid avtalsförhandlingarna göra de yttersta eftergifterna. Ett ingripande från statens sida av den natur, som här föreslagits, kunde därför medföra utomordentligt betänkliga konsekvenser för förhållandena på arbetsmarknaden. Tvärt emot vad kommittén velat framhålla, vore därför förslaget i allra högsta grad ägnat att försvåra fredliga avtalsuppgörelser.

Beträffande tillgodoseendet av rekreationssynpunkten anför föreningen följande:

Vore det så, att arbetstagarna i allmänhet vore för erforderlig rekreation i behov av ökad ledighet i form av semester, borde det allmänna liksom hittills ingripa genom arbetarskyddsföreskrifter. Föreningen ville därvid ifrågasätta, huruvida semestern under nu rådande arbetstidsförhållanden hade sitt förnämsta värde som rekreatiomsmedel. Givetvis vore semestern ägnad att bereda en viss återhämtning. Det syntes emellertid föreningen, som om den lagstadgade arbetstidsbegränsningen, vilken nedfört arbetet till i genomsnitt åtta timmar om dagen och säkerställt en heldags ledighet i veckan för flertalet av arbetstagarna, betydde ojämförligt mycket mer som rekreationsfaktor. Semestern verkade såsom källa till krafternas återställande synnerligen olika för olika personer. Effektiviteten härutinnan vore mycket beroende av, hur ledighetsdagarna i verkligheten utnyttjades. Föreningen skulle därför vilja hålla före, att en sammanhängande semester hade sin största betydelse för den enskilde på annat sätt, nämligen såsom ett medel att låta honom utvidga innehållet i sin livsföring med resor, nöjen och annat dylikt, som egentligen ingenting annat vore än en högre levnadsstandard. Att semestern hade en sådan karaktär och verkan gjorde den naturligen icke mindre önskvärd. Men ur denna synpunkt vore beredandet av semester icke längre en arbetarskyddsfråga utan en fråga om höjandet av arbetstagarnas ekonomiska levnadsstandard. Utan tvivel hade även arbetarna och deras organisationer vid uppgörelserna om arbetstillkörens reglerande betraktat semesterförmånen såsom en dylik ekonomisk förmån, vilken måste bedömas i samband med lönefrågan. De nu gällande avtalen visade, hur arbetarnas val mellan lön och ledighet utfallit. Arbetarna hade förstått, vad semesterledigheten ekonomiskt betydde i fråga om ett rationellt utnyttjande av produktionsapparaten. De hade funnit, att de kunde förbättra sin levnadsstandard effektivare och snabbare genom att pressa på lönen i stället för på semestern, som dels betydde en lönekostnad utan motsvarande arbetsprestation, dels därjämte tvingade ett dyrbart realkapital till sysslöshet.

Sedan föreningen erinrat om vad dåvarande chefen för socialdepartementet, statsrådet Larsson, år 1931 anförde angående semesterfrågan i propositionen nr 40 med förslag till ändringar av arbetarskyddslagen — vilket återgavs å sid. 14—15 i sakkunnigbetänkandet — framhåller föreningen, att det ej anförts något bärande skäl för ett frångående av den väg, som statsmakterna för ej mer än sju år sedan slagit in på i syfte att tillgodose arbetstagarnas behov av semesterledighet. De då av departementschefen uttalade synpunkterna borde vara vägledande jämväl nu vid en som behöfvlig an-

sedd justering av lagrummet. Semesterledigheten borde därvid ej fastställas till mer än sex söckendagar. Om så ansåges lämpligt, kunde även angivas, att arbetsgivaren borde sörja för att en viss del av lönen undantoges för utbetalande i samband med semesterledigheten.

Föreningen anser, att lagstiftningen upplagts efter felaktiga principer och finner sig redan ur de nu anförda allmänna synpunkterna böra avstyrka det framlagda lagförslaget.

I fråga om längden å den semester, som skulle anses vara ett minimum såsom rekreationsmedel, hade man enligt föreningens mening mycket få objektiva utgångspunkter. Avgörande finge i stort sett bliva, vad livet självt så småningom hade framskapat. Därjämte kunde en jämförelse med andra länders lagstiftningar tjäna till ledning. Vad nu utgående semesterförmåner beträffade, ledde mycket approximativa beräkningar till att ej mer än cirka 1.5 procent av samtliga kroppsarbetare hade en semester, som uppginge till tolv dagar eller däröver. Det övervägande flertalet hade sex arbetsdagar eller därunder. Flertalet s. k. privatanställda uppnådde däremot en semester, som uppginge till tolv dagar eller därutöver. Det vore emellertid ej ovanligt, att även för dessa arbetstagargrupper begynnelsesemesteren understeg tolv dagar. Det förefölle icke för djärvt att kalkylera med att omkring 30 procent av de privatanställda hade en begynnelsesemester, som understeg tolv dagar.

Föreningen erinrar ytterligare om att 1920 års förslag till semesterlag upptagit åtta dagars semester, inklusive sön- och helgdagar, att arbetarskyddslagen föreskrev fyra dagars semester samt att 1935 års förslag till lag om arbetsavtal omfattade en veckas minimisemester för kroppsarbetare. En överblick över de utländska lagstiftningarna och internationella reglerna på förevarande område visade, att tyngdpunkten i fråga om semesterns längd vore förlagd till en vecka. I 1936 års allmänna semesterkonvention angäves semestern till sex arbetsdagar, om man undantog minderåriga arbetare under 16 år, för vilka semestern vore bestämd till minst tolv arbetsdagar.

Föreningen yttrar härefter, att man med hänsyn till de åberopade förhållandena icke borde, fullständigt oberoende av de ekonomiska konsekvenserna, hava haft anledning att antaga, att en offentlig utredning i vårt land vid nuvarande tidpunkt skulle på allvar vilja föreslå en lagstiftning, som tvingade hela näringslivet att till årsanställda arbetare utge en semester av minst tolv dagar. Ett sådant förslag vittnade föga om den moderation, som särskilt enligt utländska vittnesbörd skulle ha bidragit till det relativt gynnsamma ekonomiska läge, i vilket vårt land för närvarande befunne sig. Det måste sägas rent ut, att ett förslag av denna extrema karaktär vore ägnat att föra vårt land närmare det tillstånd av oro och ekonomisk svaghet, som för närvarande kännetecknade Frankrike.

I fråga om kostnadsberäkningarna anför föreningen, att den begränsade undersökning av kommerskollegium, som de sakkunniga betjänat sig av, icke vore ägnad att giva en fullgod bild av förslagets ekonomiska verkningar ens för det område, som undersökningen avsåge. Så mycket mindre kunde de siffror, som utginge ur denna utredning, vara representativa för det totala

näringslivet, som ju lagstiftningen vore avsedd att omfatta. Föreningen anför vidare följande:

Kommerskollegii utredning omfattade endast 24 företag, begränsade till den egentliga industrien, med ett produktionsvärde av cirka 356 miljoner kronor och ett arbetarantal av 35,276. På varje industrigren komme i flertalet fall endast ett företag. Det måste vara mycket osäkert, om uppgifterna från detta enda företag kunde vara någorlunda vägledande för hela industrigruppen.

Aven om man hölle sig endast till de direkt av utredningen berörda företagen, kunde exaktheten i resultatet ifrågasättas. Man hade underlåtit att i de fasta kostnaderna medtaga försäljningskostnader. Kostnadsbesparingen i avseende å råvaror och halvfabrikat, bränsle, elektrisk energi, smörjmedel och andra förbrukningsartiklar hade beräknats i direkt proportion till produktionsminskningen. Detta måste, åtminstone vad beträffade kostnaderna för elektrisk energi, vara oriktigt. Såsom en kostnadsbesparing hade upptagits den löneminskning, som skulle följa av att semesterlönen beräknades efter tidlön och sålunda i regel understega den genomsnittliga förtjänsten. Då lagförslaget utginge ifrån, att genomsnittsförtjänsten skulle vara normerande för semesterlönen, kunde man — på sätt även i betänkandet påpekats — ej räkna med någon som helst kostnadsbesparing i denna del. Vid beräkningen hade man i något fall utgått ifrån att kontinuerlig drift skulle kunna uppehållas genom reservmanskap. Detta torde vara ett antagande, som endast i ringa omfattning kunde få sin motsvarighet i verkligheten. I stället för att i sådant fall endast räkna med ökning i lönekostnaden, borde man därför, i motsats till vad kommerskollegium gjort, antaga en åtminstone proportionerlig produktionsminskning.

Den återopade jämförelsen med industriens räntekostnader vore utan större värde för belysande av storleksordningen av de med förslaget förenade merkostnaderna. Räntekostnaderna vore för olika företag högst variabla och gäve ingalunda någon bild av företagets produktionsförmåga. Dessutom hade anförda relationstal blivit för små, därigenom att till grund vid beräkningarna av värdet å maskiner, fastigheter, redskap, inventarier m. m. lagts taxerings- och brandförsäkringsvärdet, vilket som regel väsentligt överstege det verkliga värdet. Till felaktigheten i sistnämnda hänseende bidroge jämväl, att man räknat med en räntesats å det investerade kapitalet av 5 procent.

Föreningen anser, att man för industriens del kunde beräkna den på såväl arbetare som olika industrier ytterst ojämnt fördelade höjningen i semesterlönen, som betingades enbart av att till grund för densamma lades genomsnittsförtjänsten i stället för tidlönen, till i medeltal 15—20 procent. Den härav föranledda stegringen i produktionskostnadsökningen ledde — om man med utgångspunkt från utredningens siffror antog, att lönekostnaden inginge med 25 procent i den totala produktionskostnaden, och därjämte toge hänsyn till merkostnaden även för den redan nu utgående semestertiden — till en förhöjning av ökningsprocenten från 1.02 procent till 1.20 procent. Övriga påkallade justeringar torde ungefärligen medföra en ytterligare stegring upp till 1.25 procent. Denna kostnadsökningssiffra avsåge endast de med själva produktionsprocessen å arbetsplatsen förenade merkostnaderna. Sålunda inginge här i ej den produktionsförordning, som motsvarade den av semesterökningen föranledda förhöjningen av priserna på råvaror, halvfabrikat, förbrukningsvaror av alla slag m. m.

Räknade man med att arbetslönerna inginge i produktionskostnadssumman med i medeltal 25 procent, motsvarade den genomsnittliga produktionskostnadsökningen 5 procent ökning på arbetslönerna. En jämförelse med arbetslönesiffrorna i lönestatistisk årsbok gäve vid handen, att detta procenttal ej vore för högt beräknat utan i stället i underkant.

Föreningen applicerar härafter den av föreningen beräknade procent-siffran för den relativa ökningen av produktionskostnaderna eller 1.25 procent på hela den i industrierättelsen redovisade industrien, varigenom den totala kostnadsökningen bleve 67 miljoner kronor. Härtill beräknar föreningen för byggnadsverksamheten en kostnadsökning av 14 miljoner kronor. Återstående del av industri och hantverk, som icke upptages i industrierättelsen, kunde beräknas höja kostnadssumman med ytterligare omkring 14 miljoner kronor. För arbetarna inom handel och samfärdsel förorsakades en merkostnad av omkring 6 miljoner kronor. Lönekostnadsökningen för de 300,000 lant- och skogsarbetarna kunde beräknas till allra minst 10 miljoner kronor. De sålunda erhållna merkostnadsbeloppen utgjorde sammanlagt 111 miljoner kronor. Ökade lönekostnader för återstående arbetstagar-grupper bland de grupper av privatanställda, som genom förslaget finge utökad semester, kunde skäligen uppskattas till 5 miljoner kronor. Totalsumman bleve sålunda 116 miljoner kronor.

Föreningen anför, att merkostnaden för industri och hantverk betydde detsamma som fem à sex procents löneökning. Toges hänsyn till en ofrånkomlig förhöjning av priset på råvaror, halvfabrikat och förbrukningsvaror, motsvarade produktionskostnadsstegringen upp till tio procent på arbetslönen. Det vore kostnader av dylik storleksordning, som de sakkunniga ville påtvinga företagen, sedan dessa nyligen vidtagit betydande löneförhöjningar och då de stode inför en begynnande konjunkturförsvagning. Att detta icke kunde ske ostraffat borde ligga i öppen dag.

Föreningen yttrar härafter följande:

Vid ovanstående beräkningar hade ingen hänsyn tagits till de ekonomiska verkningar, som befarades kunna följa av den genom produktionskostnadsökningen oundvikliga konkurrensförsvagningen särskilt för våra exportindustrier. Man hade här icke att räkna med endast en produktionskostnadsfördyring å 1.25 procent utan snarare med nära det dubbla, då ju även råvaror, bränsle och material måste antagas stiga i pris i stort sett motsvarande produktionsvärdeminskningen. Med realiserandet av förevarande lagförslag stode man sålunda inför, förutom en allmän stegring av prisnivån inom landet, även en kostnadsfördyring av våra exportartiklar med över 2 procent. Den som vore underkunnig om de marginaler, med vilka många av våra exportföretag måste arbeta särskilt i mindre gynnsamma tider, insåge lätt vilka ödesdiga följder ett dylikt tvångsingripande innebure för företagens räntabilitet och förmåga att över huvud taget hålla sig uppe i världskonkurrensen. Även i tider med goda konjunkturer konsumerade angivna fördyring för flertalet företag åtminstone en betydande del av den på kapitalet belöpande vinstutdelningen.

Det finge även påpekas, att lagen komme att hårdast drabba de företagare, som hade den minsta förmågan att bära de med semestern förenade ekonomiska bördorna. För dessa torde nämligen lagen som regel innebära en utökning av semestern med mer än sex dagar.

Som en sammanfattning av sin kritik mot det föreliggande betänkandet uttalar föreningen följande:

Att framlägga ett förslag, som, på sätt i föreningens förestående yttrande utvecklats, skulle till ena partens förmån förändra avtalade ekonomiska villkor på arbetsmarknaden, väsentligt nedsätta den industriella produktionskapaciteten, i motsvarande mån fördyra den återstående produktionen och därigenom föranleda prishöjningar, äventyra exportindustriens konkurrenskraft samt framtvinga brådstörtade rationaliseringsåtgärder med åtföljande kastningar i arbetstillgången, vore icke förenligt med den opartiskhet och den omtanke om landets ekonomi, som man borde kunna fordra. Synnerligen märkligt vore efter våra förhållanden, att förslaget förts fram, utan att de ekonomiska konsekvenserna gjorts till föremål för noggrannare undersökning och klarläggande. Det kunde icke vara mycket bevänt med en kommittéutredning, om man därvid åsidosatte såväl logiska krav som ekonomiska hänsyn för att komma fram till ett på förhand bestämt resultat. Hela utredningsförfarandet bleve då närmast en demokratisk täckmantel, med vilken man sökte dölja ett diktatoriskt handlande.

Ett lagförslag av sådan beskaffenhet som det föreliggande, vilket även i sina olika delar lämnade rum för så många allvarliga erinringar, kunde icke vara moget för genomförande. Om förslaget icke ansåges kunna helt läggas åt sidan, måste föreningen bestämt påyrka, att frågan gjordes till föremål för en förnyad, allvarlig och allsidig utredning, där utredningsmännen kände sig obundna att utforma sitt förslag med hänsyn till utredningens resultat och under beaktande av alla konsekvenser.

Svenska lantarbetsgivareföreningen avstyrker på det bestämdaste det framlagda förslaget. Föreningen anför att, om man — med bortseende från de ekonomiska omständigheterna — granskade semesterfrågan uteslutande ur synpunkten av vad som kunde vara önskvärt för bevarande av arbetarnas kroppsliga vigör och för möjliggörande för dem av resor och miljöombyte, den föreslagna semestern om tolv betalda dagar syntes vara tämligen väl anpassad efter behovet. Men granskades frågan också ur ekonomisk synpunkt — och en sådan granskning vore ofrånkomlig — bleve resultatet, att en så avsevärt utökad semester syntes leda till en mycket farlig belastning av företagens bärighet. Det vore föreningens uppfattning, att semestersakkunnigas majoritet vid förslagets upprättande tagit alltför lätt på denna senare fråga. Om företagarnas svårigheter skänkts det beaktande, som sakens vikt krävde, skulle sakkunnigmajoritetens förslag med nödvändighet ha blivit utformat på annat sätt än som skett. Sådant det nu framlagts, utgjorde förslaget ett allvarligt hot mot näringlivet.

Föreningen inlägger en bestämd gensaga mot att de sakkunnigas betraktelsesätt å semesterns natur — att man successivt intjänade rätten till semester och att semesterlönen vore att betrakta som en uppskjuten del av den vanliga arbetslönen, varför en arbetstagare vid anställningens upphörande skulle ha ersättning för icke uppburen semester — skulle läggas till grund för lagstiftning om semester. Om sakkunnigmajoritetens uppfattning godkändes, skulle man enligt föreningens mening med större rätt kunna göra gällande, att den fritid, som uppkomme genom lantarbetstidslagens arbetstidsbegränsande bestämmelser, vore att betrakta som en intjänt förmån. Alldeles givet vore så icke förhållandet. Statsmakternas ingripande kunde motiveras allenast

med deras rätt att tillgodose samhällsmedlemmarnas behov av vila från arbetets förslitande inverkan på kropps- och själskrafter, men alls icke med någon rätt för statsmakterna att dekretera, vad den enskilde arbetaren skulle anses ha intjänat eller icke intjänat genom sitt arbete. Sakkunnigmajoritetens förslag om en kvalifikationsperiod om fyra månader gäve för övrigt vid handen, att de sakkunniga själva ej ansett sig kunna taga konsekvenserna av sin uttalade åsikt om semestern såsom en intjänt förmån. Ty om viss semester kunde anses intjänad under fyra månader, mötte det givetvis intet principiellt hinder mot att anse fjärdedelen så lång semester intjänad under en månad. Grunden till att sakkunnigmajoriteten undvikit att draga ut de praktiska konsekvenserna av sin ovannämnda teori — och den grunden syntes föreningen vara mycket stark — vore otvivelaktigt, att de sakkunniga ansett det ur saklighetens synpunkt nödvändigt att basera förslaget på principen om semestern såsom rekreation, ehuru de sedermera på denna bärande stam som ett främmande skott inympat den för grundprincipen alldeles främmande teori, som förvandlade hela spørsmålet till en lönefråga.

Riksförbundet landsbygdens folk yttrar, att någon principiell invändning icke torde kunna göras mot att arbetstagarna i regel komme i åtnjutande av längre betald ledighet för rekreation än vad som nu i allmänhet vore fallet. Man borde emellertid taga hänsyn till att för näringslivet semesterfrågan utgjorde en kostnadsfråga av betydande omfattning. Förbundet vore av den bestämda uppfattningen, att en beräkning av jordbrukets kostnader för en lagstadgad semester om tolv dagar måste komma till stånd, innan lagstiftningen genomfördes. De sakkunnigas uttalande om att kostnadsökningen för jordbruket icke vore av sådan karaktär, att den behövde verka avskräckande, måste betecknas såsom ett löst antagande, då någon kostnadsberäkning icke företagits.

Sveriges skogsägareförbund anser med hänsyn till det föreliggande förslagets ekonomiska återverkningar, särskilt för de arbetsgivare, som sysselsatte säsongarbetare och andra tillfälligt anställda arbetare, att förslaget icke borde upphöjas till lag. Förbundet beräknar, att den verkliga kostnadsökningen komme att närma sig 100 miljoner kronor om året.

Föreningen anför härefter följande:

Det vore möjligt, att de sakkunnigas förhoppning om att arbetsgivarna icke skulle söka kompensera sig för kostnaderna för den ökade semestern genom lönesänkningar kunde komma att infrias under goda eller stigande konjunkturer, då näringslivet arbetade med en god vinstmarginal, varifrån kostnaderna för de utökade semesterlönerna och övriga med semestern föränade utgifter kunde täckas. Under dåliga tider däremot, då näringslivet arbetade med ringa eller ingen vinst och då uppmärksamheten och krafterna i första hand måste inriktas på att till arbetslöshetens förhindrande hålla produktionen i gång, torde förhållandet med naturnödvändighet bliva ett annat. Det ginge ej att bortse från de ekonomiska sammanhangen. Skogsbruk och industri såväl som alla övriga näringsgrenar måste städse räkna med alla på dess produktion vilande kostnader. Den omständigheten, att ett betydande utgiftskomplex vore föranlett av tvingande lagbestämmelser, innebure icke, att detsamma utan vidare kunde fränses i självkost-

nadskalkylen. De sakkunniga hade å ett flertal ställen i betänkandet uttalat, att staten icke borde ingripa på löne marknaden, utan att arbetslönernivån borde få utformas förhandlingsvis mellan parterna. Det vore en utopi att tro, att lagstadgade sociala förmåner, vilka belastade näringslivet med höga kostnader, icke måste påverka den rörliga lönenivån. Om dessa sociala kostnader vore lagligt bundna, komme de måhända icke under diskussion vid den rörliga lönenivåns utformande, men de funnes där ändå och måste göra sig gällande, så visst som ingen produktion kunde bortse från sina fasta kostnader. Detta borde säkerligen stå klart även för arbetstagarparten under tider, då det vore angelägnare att över huvud taget ha arbete än att ha semester.

Vad ovan sagts gällde i särskilt hög grad beträffande skogsbruket, som för sin avsättning och ekonomi vore helt beroende av konjunkturläget inom våra viktigare exportindustrier. Skogsbruket kunde icke kompensera sig för ökade lönekostnader genom prisstegringar på hemmamarknaden utan måste inpressa sin kostnadsram inom de yttergränser, som världsmarknadspriserna å trävaror, massa och papper uppställde.

Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening framhåller, att föreningen av många skäl ställde sig betänksam till det föreliggande lagförslaget, oaktat semesterfrågan för de enskilda järnvägarnas vidkommande till stor del vore löst. Föreningen förmenar, att kommittén gått vida över motivets bärkraft, när den föreslagit som minimisemester så vittomfattande förmåner, som förslaget innehölle. Enligt av kommittén själv lämnade uppgifter skulle detta i allmänhet innebära för industriarbetarna — liksom ock för de enskilda järnvägarnas tillfälliga och extra personal — en betydlig förkortning av den anställningstid, som vore villkoret för semesterrätt, och en fördubbling av semestertiden. Föreningen ville ock med bestämdhet göra gällande, att kommittén icke tagit tillräcklig hänsyn till de privata företagens ekonomiska förmåga att bära de med den föreslagna obligatoriska semestern följande väsentliga löneutgifterna.

Beträffande semesterns längd ville det synas föreningen riktigast och lämpligast, att denna utmättes till den tid, som för närvarande vore vanligast förekommande eller sex dagar, och att till fri förhandling mellan parterna överlämnades att överenskomma om den förlängning härav, som särskilda förhållanden gjorde önskelig.

Sveriges redareförening motsätter sig bestämt en lagstiftning över huvud å förevarande område. Föreningen anför följande:

I den allmänna motiveringen till lagförslaget hade de sakkunniga anslutit sig till den principen, att semesterförmånen vore att betrakta såsom en del av det ekonomiska vederlag, som genom det enskilda arbetsavtalet utginge för arbetsprestationen. Enbart en dylik inställning borde hava lett till den slutsatsen, att reglerandet av denna förmån icke hade sin plats i lagstiftningen. Lika litet som man på lagstiftningsväg lämpligen kunde eller borde reglera lönerna för de i privat tjänst anställda arbetstagarna, lika litet vore det lämpligt eller möjligt att på dylikt sätt fristående reglera semesterfrågan. Frågan om semestertidens längd måste bedömas i samband med lönesättningen. Denna uppfattning, som från arbetsgivarehåll alltid hävdats i avseende å industrien, vore så mycket mera befogad, då det gällde sjöfarten, enär inom denna näring de anställda i mycket stor omfattning föredroge att, i stället för att taga ledighet, erhålla kontant ersättning.

De sakkunniga anförde å sid. 123 i betänkandet, att en lagstadgad semester å tolv dagar icke skulle få så vittomfattande ekonomiska konsekvenser för sjöfarten, enär redarna nyligen genom kollektivavtal tillförsäkrat manskapet en semester av sju dagar. Gentemot detta ville föreningen framhålla, att redan den vid de senaste avtalsförhandlingarna medgivna ökningen av semestern medfört icke oväsentligt ökade utgifter för näringen och att de ytterligare merkostnader, som skulle bliva en följd av en förlängning av semestern på sätt lagförslaget ifrågasatte, på intet sätt finge bagatelliseras. Denna förlängda semester skulle, inklusive kostersättning, för dücks- och maskinmanskapet i genomsnitt motsvara en löneförhöjning av mellan två och tre procent. Den svenska rederinäringen vore redan nu så över hövan betungad av en restriktiv lagstiftning, att denna ytterligare pålaga otvivelaktigt skulle komma att påskynda den tidpunkt, då densamma ej längre kunde bära alla sina bördor.

Då de sakkunniga åberopade Norge till förebild i semesterhänseende, finge erinras därom, att man där icke hade någon kostersättning under semestern. Vidare finge bemärkas, att i England, som vore världens största sjöfartsnation, föreskrifter om semester för manskapet saknades.

Förhållandevis skulle kostnaderna till följe förslaget bliva större för rederinäringen än för industrien. En fabriksägare exempelvis kunde bevilja samtliga sina anställda semester å samma tid, därvid han läte driften vid fabriken tillfälligtvis ligga nere. På motsvarande sätt kunde man icke förfara inom en så känslig näring som sjöfarten, som bland annat hade att tillgodose transportbehovet mellan vårt land och utlandet, i stor utsträckning genom reguljära linjer. Å kontor och i affärer beviljades vanligen de anställda semester i viss ordning, därvid den för tillfället lediga personalens arbete uppdelades på de kvarvarande. Semestervikarier brukade ej så ofta anställas. Det motsatta vore förhållandet inom sjöfarten. På grund av arbetstids- och bemanningsföreskrifter fordrades städse ett visst antal ombordanställda, varför redaren måste anställa vikarier för att kunna hålla fartygen i gång. De anställdas semester skulle sålunda medföra dubbla direkta kostnader för redaren, ett förhållande som i de flesta fall saknade motsvarighet i land.

Sveriges köpmannaförbund yttrar, att utvecklingen, åtminstone vad beträffade butiksbiträden, syntes ha föregripit lagstiftningen. Man torde med hänsyn härtill kunna ifrågasätta, huruvida för handelsns del ett ingripande lagstiftningsvägen för reglering av semestertiden kunde anses vara av behovet påkallat. Frivilliga överenskommelser mellan arbetsgivaren och hans anställda, eventuellt under medverkan av respektive organisationer, vore enligt förbundets mening att föredraga framför en lagstiftning. När denna, såsom fallet vore beträffande den föreslagna semesterlagen, berörde arbetsgivare och arbetstagare inom vitt skilda yrken, karakteriserades den alltid av viss stelhet och toge icke hänsyn till skiftande arbetsförhållanden inom olika yrken. Att behovet av semester varierade inom skilda yrken syntes förbundet uppenbart. Någon utredning härom hade de sakkunniga emellertid icke förebragt.

Förbundet hade tidigare förordat en semestertid om tolv dagar men dock först efter fyra års anställning. Då omsättningen av biträden särskilt i fråga om detaljaffärer vore relativt hastig, vore det uppenbart, att särskilt dessa affärer komme att åläggas ytterligare belastning, om de sakkunnigas förslag

godtoges utan varje uppmjukning. Förbundet ansåge sig böra förorda, att, därest en lagstiftning komme till stånd, rätt till tolv dagars semester skulle inträda först efter två års anställning.

I ett gemensamt yttrande anförda *Sveriges droskbilägares riksförbund*, *Sveriges lasttrafikbilägares riksförbund*, *Sveriges omnibusägares riksförbund* och *Sveriges trafikbilägares riksförbund* allvarliga betänkligheter mot en så lång obligatorisk semester som den förslaget innehölle. Organisationerna föreslå att, om en semesterlagstiftning skulle komma till stånd, semestertiden måtte bestämmas till åtta dagar.

Omnibusägarnas arbetsgivareförbund förklarar sig instämma i vad svenska arbetsgivareföreningen anfört.

De intellektuella yrkenas utövare och med dem jämställda hava sedan lång tid i allmänhet kunnat påräkna en regelbundet varje år återkommande jämförelsevis lång sammanhängande ledighet. En längre tids avbrott i det vanliga arbetet har ansetts behövt för att bereda tillfälle till vila och rekreation, framför allt emedan en sådan viloperiod visat sig fördelaktigt inverka på arbetsresultaten icke minst ur kvalitativ synpunkt. Lämpligheten av en dylik vilo- och återhämningsperiod torde numera, vad andligt arbetande personer angår, vara så allmänt erkänd, att den står över all diskussion.

Vad kroppsarbetet beträffar, har behovet och önskvärheten av en liknande sammanhängande vilo- och återhämningsperiod icke på samma sätt vunnit allmänt erkännande. Under senare år har visserligen ett betydande antal kroppsarbetare i avtalen tillförsäkrats semester, men denna är alltför ganska kortvarig.

Inom de intellektuella yrkena har semesterperioden i regel omfattat minst tre veckor. Inom vissa yrken sträcker sig semestern över en längre tidsperiod. Journalisterna hava sålunda tillförsäkrats en månads semester, och i egentlig mening ledande personal inom bank-, industri- och affärsvärlden åtnjuter likaledes en semester om en månad eller mera. Beviljandet av årligen återkommande ledighet från arbetet under en längre period torde knappast motiveras uteslutande därav, att man velat visa välvilja mot sina anställda. Företagen torde anse, att de själva hava fördel av att vissa grupper av personalen åtnjuta en jämförelsevis lång semester.

En kort semester om endast en vecka eller mindre kan naturligtvis te sig som ett angenämt avbrott i dagens enahanda rutinarbete, men den kan knappast medgiva sådana vilo- och rekreationsmöjligheter, som kunna väntas verka tillräckligt uppbyggande på organismen. Härför kräves enligt min mening ett väsentligt längre avbrott i arbetet. Det av de sakkunniga framlagda förslaget om en semester, omfattande tolv arbetsdagar, syftar till att som regel ge den sammanhängande ledigheten en faktisk längd av fjorton à femton dagar. En viloperiod av denna tidslängd torde få anses som det minimum, vid vilket man kan förvänta påtagliga resultat ur hälsosynpunkt. Jag ansluter mig därför till de sakkunnigas förslag beträffande semesterns längd.

En lagstiftning, som fastställer en sammanhängande ledighet om tolv

Departement-
chefen.

arbetsdagar, har sin huvudsakliga betydelse därutinnan, att den medför en betydande ökning av den semester, som eljest skulle komma kroppsarbetarna till godo. Övriga löntagande medborgargrupper åtnjuta, som jag förut påpekat, i allmänhet redan en semester av minst denna längd. Självfallet kunna olika meningar råda därom, huruvida en dylik semesterperiod kan hava någon betydelse för att vidmakthålla eller höja en kroppsarbetares effektivitet. För min del är jag benägen att tro, att de gynnsamma erfarenheter, som i sådant hänseende föreligga av de intellektuella yrkenas semesterförhållanden, i stort sett skola komma att bekräftas även beträffande kroppsarbetarna. Behovet av en längre återhämtnings- och viloperiod blir dessutom för stora grupper industriarbetare mera framträdande, allteftersom arbetstakten inom företagen ökas.

Det finnes vissa tecken, som tyda på en fortgående ökning av olycksfallsfrekvensen liksom andra ogynnsamma verkningar av industriarbetets moderna metoder. Den uttröttnings, för vilken den mänskliga organismen utsättes, spelar härvid sannolikt en avgörande roll. Man bör ha rätt att förvänta, att en årlig viloperiod av rimlig längd skall i icke ringa mån motverka nyss nämnda ogynnsamma verkningar. Rätt använd borde en dylik viloperiod medföra, att trötthetssymptomen försvinna och arbetaren återvänder till arbetet med friska krafter. En annan synpunkt värd beaktande är den tendens — visserligen svag men dock påtaglig — till en viss utjämning av levnadsförhållandena och förutsättningarna för livsföringen olika medborgargrupper emellan, som utmärker utvecklingen i vårt samhälle. I den mån denna utvecklingstendens giver resultat, komma förut missgynnade folkgrupper att känna trivsel med sina och samhällets förhållanden, den allmänna medborgarsolidariteten blir ökad och hela den demokratiska samhällsorganisationen blir otvivelaktigt stärkt. Ur allmän synpunkt är den därför icke endast värd att observera utan också att understödja. Den lagstiftning om semester, som nu föreslås, skulle medföra en oftast fördubblad viloperiod för kroppsarbetarna och alltså på förevarande område skapa ökad likställighet samt utgöra ett steg i riktning mot utjämning av arbets- och livsvillkoren för medborgarna i vårt samhälle.

Det anförda synes mig visa, att synnerligen starka sociala skäl tala för en semester av här förordad minimilängd. I avgivna yttranden rörande de sakkunnigas förslag torde man knappast heller kunna utläsa någon principiell opposition emot den föreslagna semesterperioden. Däremot anföras andra i och för sig — om de vore bindande — mycket allvarliga invändningar emot det föreliggande förslaget. Dessa invändningar äro väsentligen två, nämligen att kostnaderna för en semesterperiod om tolv arbetsdagar icke skulle kunna bäras av vår produktion utan, såsom svenska lantarbetsgivareföreningen uttrycker det, utgöra »ett allvarligt hot mot näringslivet» samt att förslaget ingriper på ett område, som borde vara helt förbehållet avtalsfriheten mellan parterna på arbetsmarknaden.

Till dessa invändningar knyts i en del remissvar reflexioner och påståenden, som utmynna i att förslaget om en lagstadgad 12-dagars semester i starka ordalag utdömes.

Ur denna kritik anholder jag att få gripa några yttranden, som synas mig särskilt karakteristiska.

Hovrätten för Övre Norrland finner att, om lagen utformades ur synpunkten av att semesterrätten skulle vara en löneförmån och avvikelser därigenom gjordes från vad en skyddslagstiftning på området i och för sig påkallade, stor fara föreläge för att lagstiftarna övergivit den grundsats om statens neutralitet i förhållande till parterna på arbetsmarknaden, som de sakkunniga själva proklamerat. — Ett liknande resonemang förekommer i yttrandet från *länsstyrelsen i Kristianstads län*, som förmenar att, om de sakkunnigas uppfattning om semestern såsom en lönefråga skulle vara riktig, en lagstiftning sådan som den föreslagna icke syntes böra komma till stånd. Därigenom skulle lagstiftarna komma att lämna den ståndpunkt av neutralitet i förhållandet till parterna på arbetsmarknaden, som syntes vara den enda riktiga. — Vissa handelskammare uppehålla sig särskilt vid förslaget ekonomiska konsekvenser och befarade verkningar på löne- och avtalstvister. *Sälunda* yttrar *Östergötlands och Södermanlands handelskammare*, att förslaget godkännande skulle — i stället för att, såsom av semestersakkunniga antytts, leda till lugnare avtalsförhandlingar — med all sannolikhet förr eller senare framtvinga lönereduktioner eller i varje fall så påverka lönenivån, att faran för allvarliga strider därigenom bleve väsentligt ökad. — *Handelskammaren i Göteborg* håller före, att en lagstadgad semester om tolv dagar sannolikt skulle nödvändiggöra ytterligare rationaliserad drift, sänkta arbetslöner och inskränkningar i exportindustriernas produktion. — *Handelskammaren i Karlstad* anför i skarp polemik mot förslaget, att dess skadliga inverkan på exportnäringarnas konkurrenskraft väl torde belysas av det faktum, att ett stort svenskt exportföretag, vars förhållanden handelskammaren kände, räknade med 295 arbetsdygn, medan t. ex. Finland och Tyskland hade 350 arbetsdygn. De sakkunnigas önskan, att arbetsgivarna ej skulle kompensera sig för kostnaderna genom lönesänkningar, kunde under dessa omständigheter tyvärr inför den hårda ekonomiska nödvändigheten endast bli en from önskan. Genom tolv dagars semester måste en ökning av personalen på upp till femton procent ske, med i regel okvalificerad arbetskraft under den brådsta tiden, skördetid och skeppningstid, med följande starkare arbetslöshet på vintern. — *Handelskammaren för Örebro och Västmanlands län* framhåller, att en tvångslagstiftning rörande semestern, innebärande att staten, sedan maximala löner numera framtvingats, genom lagtvång belastade produktionen med ytterligare kostnader för utökad semester, måste medföra risk för de allvarligaste rubbningar i näringsföretagens ekonomi samt elakartade och ödesdigra slitningar vid kommande avtalsförhandlingar. — *Sveriges industriförbund* yttrar bland annat i sin kritik, att för den del av hemmamarknadsindustrien, som arbetade under konkurrens med utländska industrier, en sådan överflyttning (av kostnaderna på konsumenterna) icke torde kunna ske utan att den inhemska industriens avsättningsmöjligheter äventyrades. — Ur *svenska arbetsgivareföreningens* yttrande förtjäna särskilt följande omdömen att framhåvas. Enligt föreningens åsikt gjorde ett sådant ingripande i lönesättningen som det föreslagna det svårare för parterna att vid de fria förhandlingarna bestämma sina ståndpunkter. Risken att statsmakterna kunde komma att pålägga ytterligare ekonomiska bördor gjorde naturligen icke en arbetsgivare benägen att vid avtalsförhandlingarna göra de yttersta eftergifterna. Ett ingripande från statens sida av den natur, som här föreslagits, kunde därför medföra utomordentligt betänkliga konsekvenser för förhållandena på arbetsmarknaden. Tvärt emot vad kommittén velat framhålla, vore därför förslaget i allra högsta grad ägnat att försvåra fredliga avtalsuppgörelser. I ett senare sammanhang anför föreningen, att det måste sägas rent ut, att ett

förslag av den extrema karaktär, som det av de sakkunniga framlagda, vore ägnat att föra vårt land närmare det tillstånd av oro och ekonomisk svaghet, som för närvarande kännetecknade Frankrike. Arbetsgivareföreningen sammanfattar sin kritik sålunda, att framläggandet av ett förslag, som, på sätt föreningen utvecklade, skulle till ena partens förmån förändra avtalade ekonomiska villkor på arbetsmarknaden, väsentligt nedsätta den industriella produktionskapaciteten, i motsvarande mån fördyra den återstående produktionen och därigenom föranleda prishöjningar, äventyra exportindustriens konkurrenskraft samt framtvinga brådstörtade rationaliseringsåtgärder med åtföljande kastningar i arbetstillgången, icke vore förenligt med den opartiskhet och den omtanke om landets ekonomi, som man borde kunna fordra. Synnerligen märkligt vore efter våra förhållanden, att förslaget förts fram, utan att de ekonomiska konsekvenserna gjorts till föremål för noggrannare undersökning och klarläggande. Det kunde icke vara mycket bevänt med en kommittéutredning, om man därvid åsidosatte såväl logiska krav som ekonomiska hänsyn för att komma fram till ett på förhand bestämt resultat. Hela utredningsförarbetet bleve då närmast en demokratisk täckmantel, med vilken man sökte dölja ett diktatoriskt handlande. Ett lagförslag av sådan beskaffenhet som det föreliggande, vilket även i sina olika delar lämnade rum för så många allvarliga erinringar, kunde icke vara moget för genomförande. Om förslaget icke ansåges kunna helt läggas åt sidan, måste föreningen bestämt påyrka, att frågan gjordes till föremål för en förnyad, allvarlig och allsidig utredning, där utredningsmännen kände sig obundna att utforma sitt förslag med hänsyn till utredningens resultat och under beaktande av alla konsekvenser.

Vad till en början frågan om kostnaderna beträffar, torde enighet om produktionens förmåga eller oförmåga att bära dem icke stå att vinna förrän livet självt, liksom beträffande 8-timmarsdagen, visat, huruvida de uttalade farhågorna hava något fog för sig eller icke. Kommerskollegium har beräknat, att kostnaderna för industrien skulle komma att ökas med 55 miljoner kronor årligen, och arbetsgivareföreningen räknar, såsom framgår av dess förut återgivna yttrande, med en ökning av 67 miljoner kronor årligen. Arbetsgivareföreningen beräknar vidare, att för hela näringslivet, omfattande industri, handel och samfärdsl och jordbruk och skogsbruk, kostnadsökningen skulle stiga till cirka 116 miljoner kronor per år. I fråga om produktionens totalkostnader kommer kommerskollegium till en ökning av 1.02 procent och arbetsgivareföreningen till 1.25 procent. Dylika kostnadsberäkningar kunna visserligen ge en approximativ föreställning om den ekonomiska merbelastning, som en 12-dagars semester kan tänkas medföra för den industriella produktionen, men deras betydelse såsom underlag för ett omdöme om de ekonomiska verkningarna av en semester enligt förslaget får icke överskattas. Enligt min mening är det alldeles icke möjligt att på förhand med anspråk på någon exakthet angiva, hur den föreslagna semesterperioden kan komma att i stort verka på näringslivet och utvecklingen inom detsamma. Detta skulle nämligen förutsätta, att man i penningar kunde värdera inflytandet av alla de faktorer, även de obestridligt gynnsamma, som äro förbundna med en längre tids allmän semester.

Den föreslagna semestern innebär en genomsnittlig arbetstidsförkortning av fyra procent, d. v. s. i realiteten för större delen av vår industri en för-

kortning jämfört med nu rådande förhållanden av två procent. Huruvida den kommer att medföra — under förutsättning av oförändrat arbetareantal — en lika stor produktionsminskning kan enligt min övertygelse endast erfarenheten giva vid handen. Sannolikt är det icke. Det erbjuder emellertid bland annat oöverkomliga svårigheter att beräkna, på vilket sätt man inom olika industrigrenar förmår anpassa sig efter en förlängd semester. Ovisst måste sålunda bliva, huruvida olika företagare söka ersätta den personal, som åtnjuter semester, med vikarier, huruvida man för 12-dagarsperioden kommer att helt inställa driften eller huruvida man vill försöka mera permanent öka sin personalstab med de två à fyra procent, som kunna behövas för att de årligen *sysselsattas* antal skall förbli lika stort som för närvarande. Samtliga dessa metoder torde komma i tillämpning, en metod inom vissa företag, de övriga inom andra. Jag skulle i varje fall finna det mycket överraskande, om semestern skulle leda till en faktisk minskning av den årliga produktionsmängden, ty denna bestämmes uppenbarligen icke av tillvaron eller frånvaron av semester utan av efterfrågan på de tillverkade varorna. I den mån någon minskning i totalproduktionen icke äger rum, kommer endast den kostnadsökning att inträda, som en av semestern framtvingad ökning av arbetarantalet kan föranleda.

Vad jordbruket beträffar, torde man där lättare kunna sluta sig till hur stor kostnadsökningen behöver bliva. För ett stort jordbruk, som sysselsätter exempelvis tio arbetare, torde man kunna uppskatta de mera fasta löneutgifterna till 15,000 à 18,000 kronor per år. Förlängningen av semestern kan här utan svårighet uppskattas till högst två procent, d. v. s. en merutgift av 300 à 360 kronor per år. En sådan ökning av löneutgifterna inträder emellertid *endast* om arbetsgivaren anser sig tvungen att anställa *vikarier* för *samtliga* arbetare under deras semester. På grund av arbetets natur inom jordbruket lär detta knappast bliva behöfligt.

De svårigheter att beräkna kostnaderna för en förlängd semester, om vilka jag i det föregående erinrat, kunna enligt min mening icke undanröjas. Föga skulle därför vara vunnet genom ett tillmötesgående av arbetsgivareföreningens yrkande om uppskov i syfte att åvägabringa nya, omfattande undersökningar, vilkas resultat skulle kunna göra anspråk på större tillförlitlighet.

Dessa undersökningar skulle på sin höjd kunna leda till ett närmare preciserande av de maximibelopp, vartill kostnaderna kunde uppgå. Storleken av alla de kostnadsminskande faktorer, om vilka jag erinrat, skulle alltså vara okänd. Den maximala kostnadsökningen är emellertid redan nu känd med tillräcklig noggrannhet. Den är enligt mitt förmenande icke av den storleksordning, att samhället av hänsyn till kostnadsrisken bör avstå från de fördelar, som det föreslagna utsträckandet av semestern medför.

Frågan huruvida en 12-dagars semester bör lagligen garanteras löntagarna i samhället låter sig för övrigt icke avgöras på grundval av pessimistiska eller optimistiska kostnadsberäkningar. Avgörandet blir i stället beroende av det värde ur samhällets och den enskildes synpunkt, till vilket man uppskattar friheten för människorna under en viss minimitid från bundenhet till en arbetsplats med de möjligheter en dylik frihet ger till vila och vederkvickelse.

Den meningen kan jag omöjligen dela, att en lagstiftning om en viss minimisemester skulle innebära ett obehörigt ingrepp i avtalsfriheten mellan arbetsmarknadens parter, ett ingrepp som i mera tillspetsad form — i ett par yttranden, där man särskilt fäst avseende vid de sakkunnigas resonemang om rätten till semesterersättning såsom intjänad lön — betecknas som ett brott mot den eljest hävdade principen om statsmakternas neutralitet på arbetsmarknaden. Därest denna mening skulle anses befogad, betydde det, att hela vår omfattande lagstiftning om arbetarskydd i olika avseenden innebure neutralitetsbrott. Gällande lagbestämmelser om minimiålder, om kvinnors nattarbete, om maximerad arbetstid avse i stort sett att tjäna samma syften som en semesterlagstiftning. Samhället har ansett sig böra inskrida till skydd för löntagares hälsa, familjeliv, fritidsbehov o. s. v.; semesterlagstiftningen uppbäres av alldeles likartade motiv. Den föreslås med hänsyn till hälsosynpunkter, till önskvärdheten av att bereda möjlighet till sammanhängande vila, till insikten att en viss tids frihet från sedvanligt arbete är nyttig. I princip innebär en semesterlagstiftning ingenting annat än en utbyggnad av vårt lagliga arbetarskydd. Den kan därför icke rimligen bekämpas med anlitande av sådana argument som att parterna på arbetsmarknaden såmedelst berövas sin avtalsfrihet beträffande de allmänna arbetsvillkoren.

Spörsmålet huruvida avlöning under semester skall bedömas ur den synpunkten, att den anses vara uppskjuten, förut intjänat lön har huvudsakligen teoretiskt intresse. Med själva begreppet semester är enligt vårt språkbruk förbunden fritid med åtnjutande av lön. Ledighet utan lön betraktas i vårt land i regel som permittering, vare sig ledigheten är påtvungen eller frivillig. Att, som arbetsgivareföreningen ifrågasätter, arbetsgivaren skulle erhålla rätt att innehålla en viss del av arbetslönen, som skulle utbetalas först vid semesterrättens utnyttjande, vore att giva med ena handen och taga med den andra. Såvitt bekant är, hava heller icke bestämmelser av dylik art intagits vare sig i enskilda eller kollektiva avtal, som berättiga till semester om längre eller kortare tid.

Att den semesterberättigade uttryckligen bör tillerkännas rätt till lön under semestern synes nödvändigt för att förhindra eventuella försök att kringgå semesterlagen. En arbetsgivare bör icke heller ha möjlighet att genom avsked av arbetare vid kvalifikationsperiodens slut befria sig från plikten att utgiva semesterersättning.

I de förut anförda yttrandena framföres mycket energiskt en rad farhågor för verkningarna av lagstiftning om 12-dagarssemester. Sålunda fruktar man, att den svenska produktionen skall äventyras genom försvagning av dess konkurrensförmåga, att lönereduktioner skola bli oundgängliga och i följd härav allvarliga slitningar vid framtida avtalstvister uppstå. Mot rimligheten av dylika farhågor kunna uppenbarligen inga avgörande *bevis* framläggas. De grunda sig på antaganden, mot vilka kunna ställas andra antaganden av mera optimistisk innebörd. Inför alla dessa farhågor kan jag dock icke underlåta att erinra om de ytterst energiska varningar, som från samma håll framställdes, då lagstiftning ifrågasattes om en allmän förkortning av arbetstiden. Denna för-

kortning innebar ett ingrepp i näringslivets förhållanden av en helt annan storleksordning än semesterförslaget. De då framförda allvarliga påståendena om de ytterst olyckliga följderna av en lagstadgad 8-timmarsdag för vårt näringsliv hava visat sig vara ganska verklighetsfrämmande. För min del tvivlar jag icke på att vårt samhälle, liksom vårt näringsliv, betydligt lättare kan anpassa sig efter en förlängd semester än det kunde efter 48-timmarsveckan.

Utöver vad jag här anført vill jag fästa uppmärksamheten på att jag, om ock med tvekan, i syfte att underlätta anpassningen, förordar ett par viktiga modifikationer i de sakkunnigas förslag. Sålunda torde semesterrätten böra begränsas till dem, som haft anställning hos samma arbetsgivare under en period av sex månader. Vidare torde arbetsgivarna böra erhålla rätt att bestämma tidpunkten för semestern utan att därvid, såsom i sakkunnigförslaget, någon begränsning göres till viss period av året. Härigenom komma helt andra möjligheter att beredas till en anpassning än enligt de sakkunnigas förslag.

Frågan om kriminalisering eller andra tvångsåtgärder.

De sakkunniga.

Enligt de sakkunnigas förslag skall i semesterlagen icke intagas några straffbestämmelser för den, som åsidosätter vad honom enligt lagen åligger. Någon övervakning från statligt eller kommunalt organ av lagens tillämpning skall icke heller äga rum. Det ankommer alltså principiellt sett på den enskilde arbetstagaren att genom vanlig civilrättslig talan gentemot arbetsgivaren själv bevaka den rätt, som lagstiftningen tillerkänner honom. I lagförslaget har icke intagits någon bestämmelse om förlust av semesterlönen för den arbetstagare, som missbrukar semesterrätten till att utföra annat avlönat arbete.

De sakkunniga, som erinra om att det av internationella arbetsorganisationen godkända konventionsförslaget angående semester uttryckligen föreskriver, att ratificerande medlemsstat till säkerställande av konventionens tillämpning skall anordna ett system av påföljder, anföra till stöd för sitt förslag bland annat följande:

Ett system med straffbestämmelser gentemot arbetsgivare hade i sociallagstiftningen i vårt land kommit till användning bland annat i lagen om arbetstidens begränsning. I en lagstiftning angående rätt till viss tids semester borde det emellertid ej endast vara mot arbetsgivarna, som straffbestämmelser skulle behöva införas, utan denna åtgärd borde även vidtagas mot arbetstagarna. Om man nämligen under straffhot tvingade en arbetsgivare att lämna semester av viss längd till sina arbetstagare och att utbetala avlöning för denna tid, borde arbetsgivaren rimligen kunna kräva, att arbetstagaren använde semestertiden till vila eller åtminstone ej till avlönat arbete på annat håll. Som förut anförts vore ju även rekreationssynpunkten att anse som grunden till en lagstiftning på området. Kravet på en riktig användning av semestertiden kunde därför i lika hög grad ställas ur samhällets

synpunkt. Man borde vid sådant förhållande rätteligen, åtminstone för den händelse straffbestämmelser stadgades gentemot arbetsgivarna, införa straffbestämmelser gentemot de arbetstagare, som utförde avlönat arbete under semestertiden. Vid en överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare om dubbel lön i stället för semester, skulle vidare båda parterna behöva straffas, då ju det av samhället åsyftade målet, eller att arbetstagaren finge åtnjuta vila, icke heller i dylikt fall komme att uppnås.

Ett system med straffbestämmelser krävde i och för sig noggrann övervakning. Det förutsatte alltså en stor administrativ apparat. Det torde emellertid ändock icke vara möjligt att garantera, att de givna bestämmelserna alltid komme att efterföljas. Man kunde härvidlag icke gärna anställa en jämförelse med bestämmelserna i arbetstidslagen. Där gällde det nämligen blott att undersöka, om vederbörande arbetsgivare sysselsatt sitt folk under längre tid än som medgäves i lagen. Denna gällde för övrigt ej för de minsta arbetsgivarna. I en lag om semester låge förhållandena helt annorlunda till. Det torde väl vara möjligt att kontrollera, huruvida arbetsgivarna lämnade sina anställda semester av föreskriven längd, men beträffande arbetstagarna torde det komma att visa sig vara omöjligt att erhålla kännedom om huruvida en semesterledig arbetare mot avlöning utförde arbete kanske på en helt annan ort än där han eljest vore bosatt. Man torde emellertid kunna utgå från att praktiskt taget alla arbetstagare ville komma i åtnjutande av semester. Redan med hänsyn därtill torde det knappast vara erforderligt att i denna lagstiftning införa straffbestämmelser vare sig mot arbetsgivarna eller mot arbetstagarna. Det måste i varje fall betecknas såsom uppenbart olämpligt att i en lagstiftning införa straffbestämmelser, om vilka man redan på förhand kunde med tämligen stor visshet uttala, att de icke kunde tillämpas annat än i undantagsfall. Det torde sålunda icke under några förhållanden vara möjligt att kontrollera, att den arbetstagare, som vid anställningens upphörande erhöle ersättning för den semesterlön han intjänat men ännu icke hunnit uppbära, verkligen också till vila använde så lång tid, som motsvarade semestertiden. Det kunde för övrigt anses vara ur psykologiska synpunkter olämpligt att med straffbestämmelser tvinga en person att avstå från avlönat arbete, då man i varje fall icke kunde tvinga honom att använda tiden till vila eller rekreation. Och att införa ensidiga straffbestämmelser gentemot arbetsgivarna ville de sakkunniga av skäl som nyss anförts ej förorda.

Att de sakkunniga bestämt måste avstyrka en bestämmelse om förlust av semesterlönen för den arbetstagare, som under semestern utförde annat avlönat arbete, vore utan vidare klart med hänsyn till den uppfattning om semesterlönens natur att i själva verket vara uppskjuten lön, åt vilken de sakkunniga tidigare givit uttryck.

En bidragande orsak till att de sakkunniga ansett sig böra stanna vid att avstyrka alla åtgärder av kontrollerande eller straffande art i avseende å lagens tillämpning vore följande. Som ett uppenbart missbruk av semester-rätten måste det visserligen betecknas, om en semesterledig person begagnade sig därav till att utföra avlönat arbete inom sitt eget yrke. Den som använde semestertiden på sådant sätt måste sägas göra sig skyldig till en illojal handling både gentemot arbetsgivaren, som genom lagbestämmelse tvungits att giva honom semester, och mot samhället. Han erhöle icke under sådant förhållande genom semestern den avsedda vilan eller rekreationen. Om arbetet under semestertiden emellertid icke utfördes mot avlöning utan skedde antingen för eget behov eller också för att kanske hjälpa en släkting, erhöle den semesterlediga visserligen ingen vila, men man torde dock icke kunna beteckna hans förfaringssätt som ett missbruk av semesterrätten och

i varje fall kunde man icke tänka på att bestraffa honom. Ej heller kunde det anses som ett missbruk av semesterrätten, om en intellektuellt arbetande person begagnade semestertiden till kroppsarbete, och detta vare sig arbetet utfördes mot avlöning eller ej. I åtskilliga fall erhöle han nämligen genom ett sådant användande av semestertiden den bästa rekreation, som kunde stå till buds, och han kunde med stärkta krafter återgå till sitt dagliga arbete. Det visade sig sålunda, att det näppeligen ens vore möjligt att uppställa några bestämda regler om vad som skulle kallas för ett missbruk av semesterrätten. Härtill komme svårigheten eller rättare sagt omöjligheten att kontrollera de bestämmelser, som härutinnan skulle kunna givas.

De sakkunniga förordade en bestämmelse om att arbetsgivare, som åsidosatte lagens bestämmelser, skulle vara pliktig att till arbetstagaren utgiva skäligt skadestånd. För arbetstagarna själva komme detta säkerligen att visa sig vara en fullt effektiv väg. Den torde även komma att vara tillräcklig för att tillgodose det samhälleliga intresset av att arbetsgivarna icke åsidosatte lagens bestämmelser. Antalet fall, då någon arbetstagare skulle kunna av sin arbetsgivare förmås att avstå från sin semesterrätt, komme troligen att bliva så ringa, att man kunde bortse därifrån vid diskussion av frågan, om några sanktioner å lagstiftningens genomförande borde införas eller ej. Man torde kunna utgå från att de flesta arbetstagare önskade begagna sig av den medgivna rätten till semester. Det torde vidare vara berättigat att antaga, att arbetstagarnas fackliga sammanslutningar komme att för sina medlemmar framhålla nödvändigheten av att de lojalt använde sig av den genom lagstiftningen erhållna semesterledigheten till vila och rekreation och icke till annat avlönat arbete.

Yttrandena.

Av de myndigheter, som yttrat sig beträffande denna fråga, anse arbetsrådet och medicinalstyrelsen, att någon kriminalisering ej bör ske.

Sålunda anför *arbetsrådet*, att det med hänsyn till lagens konstruktion vore fullt konsekvent, att dess bestämmelser icke, såsom fallet varit med arbetstidskommitténs förslag av år 1920, kombinerades med straffsanktion. Arbetsrådet yttrar vidare följande:

Arbetsrådet insåge jämväl tillfullo de utomordentliga svårigheter, som skulle vara förenade med en övervakning — exempelvis från yrkesinspektionens sida — av lagens tillämpning, i all synnerhet med den vidsträckt omfattning densamma erhölet. Arbetsrådet kunde dock icke underlåta att uttala vissa betänkligheter med avseende på svårigheten för de enskilda arbetstagarna att utfä sin semesterrätt. Särskilt gällde detta de arbetstagare, som saknade stödet av en organisation.

Medicinalstyrelsen förklarar sig till fullo inse, att straffrättsliga påföljder icke lämpligen borde införas i en lag av denna art och att vid sådant förhållande en riktig tillämpning av lagen måste bliva beroende av allenast ekonomiska sanktioner.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser i motsats härtill, att avsaknaden av kontrollerande anordningar vore en uppenbar brist i förslaget. Länsstyrelsen yttrar, att det säkert komme att göra lagen mindre effektiv, om man lämnade helt åt arbetstagarna att göra semesterrätten gällande. Då det vore fråga om säsongarbetarna hade åtminstone bort finnas en möjlighet för understöds-

organet att utkräva eventuell semesterfordran, som en understödsbehövande arbetare av någon anledning icke kunnat själv utkräva. Även *överståthållar-ämbetet* anser, att den av de sakkunniga i denna del intagna ståndpunkten, för vilken visserligen starka skäl talade, med hänsyn till lagstiftningens syfte att skapa rekreation icke vore fullt tillfredsställande.

Länsstyrelsen i Södermanlands län yttrar följande:

Det kunde icke synas tillräckligt att såsom skett söka trygga lagens effektiva genomförande allenast genom ett stadgande om skadeståndsskyldighet för den arbetsgivare, som icke följde lagens semesterbestämmelser. I de viktigaste av de fall, då en påföljd av lagens överträdande skulle vara önskvärd, nämligen då arbetsgivare och arbetstagare i samförstånd satte semesterbestämmelserna å sido med eller utan viss kontantersättning till arbetaren, komme det ju icke att finnas någon målsägare, som kunde göra ett skadeståndskrav gällande mot arbetsgivaren. Förslagets ståndpunkt därutinnan syntes vara en konsekvens av den sida av motiveringen därför, som låge i uppfattningen om semesterrätten såsom löneförmån. Fasthölle man däremot vid arbetarskyddssynpunkten, syntes det riktigare att stadga liknande påföljder som dem, vilka gällde enligt arbetarskyddslagen.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anför att, då syftet med lagen vore att bereda arbetstagare behövlig vila, det syntes kunna ifrågasättas, huruvida icke rätten till semesterersättning borde göras beroende av att detta syfte verkligen realiserades och sålunda annat avlönat arbete ej utfördes under semestertiden.

Beträffande *organisationernas* yttranden gäller, att arbetsgivarnas organisationer uttala sig angående frågan om kontroll å det sätt, varpå arbetstagarna använda sin semester, medan arbetstagarnas organisationer uppehålla sig vid frågan om de tvångsåtgärder, vilka böra vidtagas mot de arbetsgivare, som ej fullgöra vad dem enligt lagen åligger.

Sålunda anför *svenska arbetsgivareföreningen*, att det med skyldigheten för arbetsgivarna att betala semesterlön vid sidan om den fulla arbetslönen borde ha följt en garanti för arbetsgivaren, att ledigheten verkligen användes i rekreationssyfte. Föreningen yttrar vidare, att de sakkunniga tvekade inför sådant personligt tvång, som låge i ett förbud för individen att arbeta under vissa dagar. Ändock vore en sådan begränsning i den personliga friheten endast en naturlig följd av lagförslaget och visade klart hela lagstiftningsingripandets farliga beskaffenhet. Med en lag av föreslagen natur måste enligt föreningens åsikt följa en föreskrift om att arbetstagaren förverkade sin rätt till semesterersättning, om och i den mån han under ledigheten toge annat avlönat arbete. Detta överensstämde med 1936 års semesterkonvention. Enligt den franska lagstiftningen kunde en arbetare i motsvarande läge bli dömd till skadestånd.

Svenska lantarbetsgivareföreningen yttrar att, om arbetsgivaren skulle bekosta arbetarens vila, arbetsgivaren också borde ha rätt att fordra, att semestern utnyttjades så, att den tjänade sitt syfte. Givetvis vore det av betydelse för arbetsgivaren, att arbetaren, då han återvände till arbetet, vore utvilad och stärkt till kropp och själ. En kontroll däröver läte sig dock svårigen genomföra. Denna omständighet utgjorde ett ytterligare skäl till

avstående från den ifrågasatta lagstiftningen. Möjligheten att tillse, huruvida semestern komme till avsedd användning, borde nämligen vara bestämmande för statsmakterna, när det gällde att avgöra, om lagstiftningen skulle genomföras på detta område eller icke.

Sveriges redareförening anför att, om en bestämmelse om skadestånd komme att inflyta i lagen, denna ovillkorligen måste kompletteras på sådant sätt, att arbetstagare, vilken under semestern toge avlönat arbete, icke ägde rätt till semesterlön. Föreningen yttrar härom följande:

De sakkunniga hade i sitt betänkande bestämt avstyrkt dylik bestämmelse under motivering bland annat att man icke torde kunna bestämma, vad en arbetstagare skulle företaga sig under sin semester. Då emellertid de sakkunniga samtidigt framhölle, att det finge anses såsom ett synnerligen viktigt intresse för samhället, att detta tillsäges, att envar erhöle tillräckligt lång semestertid för rekreation och för avkoppling från det dagliga arbetet, syntes det i hög grad inkonsekvent, att man icke också tillsäges, att vederbörande verkligen använde sin tid på ett sätt, att detta syfte tillgodosåges. Arbetsgivarna torde, icke minst med hänsyn till de stora utgifter de anställdas semester innebure, hava rätt att fordra, att ledigheten verkligen användes till rekreation och icke på så sätt, att den anställde genom arbete på annat håll skaffade sig ytterligare ekonomiska fördelar. Åtminstone borde föreskrifter införas av innehåll att semesterlön icke utginge till den arbetstagare, vilken under semestern utförde annat avlönat arbete.

Sveriges köpmannaförbund anser det vara nödvändigt, att garantier skapades för att semestern verkligen av arbetstagaren komme att utnyttjas till rekreation. Något generellt förbud för arbetstagare att under semestern taga annat avlönat arbete syntes visserligen icke erforderligt. Arbetstagarna borde emellertid under sin semester icke hava rätt förrätta arbete liknande det, från vilket han åtnjöt ledighet. Det borde i lagen uttryckligt stadgas, att semestern skulle användas till rekreation.

De anställdas centralorganisation och tjänstemännens centralorganisation förklara, att en bestämmelse om skyldighet för arbetsgivare, som åsidosatte sina förpliktelser enligt lagen, att gälda skäligt skadestånd, icke innebure någon som helst garanti mot missbruk av lagen. Man finge nämligen förutsätta, att en arbetstagare, särskilt om han saknade stöd av en tillräckligt kraftig organisation, hade svårt att avvisa ett erbjudande från arbetsgivarens sida att utbyta semestern mot kontant ersättning. Inför möjligheten att en arbetsgivare kunde träffa uppgörelse med arbetstagaren om semesterförmånens utbytande mot kontant ersättning, varvid arbetstagaren skulle bliva mindre benägen att vidhålla sitt krav på ledighet, ville organisationerna påyrka, att åsidosättande av lagen skulle beläggas med böter. Organisationerna anföra härefter följande:

De sakkunnigas motivering för sitt ståndpunkttagande i detta stycke kunde icke tillmätas avgörande betydelse. Att påföljd icke skulle kunna stadgas gentemot arbetsgivaren allenast av den anledningen, att semesterens utnyttjande av arbetstagaren icke kunde övervakas och eventuellt missbruk alltså icke beivras, vore intet försvar för att man underlåte att kräva ansvar, där åsidosättandet av lagen vore lätt konstaterbart. Det förefölle för övrigt alltför lättvindigt att belysa risken för ett icke avsett utnyttjande av se-

mestern med en hänvisning till att en arbetstagare kunde utnyttja densamma till förvärvsarbete. I många fall vore utförandet av kroppsarbete, helt bortsett från om det vore avlönat eller icke, den bästa formen för semesterledighetens utnyttjande.

Organisationerna kunde icke underlåta att upptaga den av de sakkunniga avvisade parallellen med arbetstidslagen. I båda fallen gällde det en lagstiftning till arbetskraftens skydd, varigenom ett väsentligt ingrepp gjordes i arbetsgivarens och arbetstagarens inbördes förhållande. I båda fallen gällde, att en arbetstagare bröte mot lagstiftningens anda, om han toge avlönat arbete under den för rekreation avsedda, lagligen garanterade fritiden, och i intetdera fallet vore det möjligt att övervaka, att arbetstagaren verkligen använde fritiden för rekreation. För att garantera, att arbetsgivaren ställde sig arbetstidslagens föreskrifter till efterrättelse hade emellertid lagstiftaren icke tvekat varken att inrätta ett särskilt kontrollorgan eller att stadga straffpåföljd för brott mot lagen. I den år 1937 antagna lantarbetstidslagen hade också påföljdsbestämmelserna övertagits i oförändrat skick, och samma föresloges för den blivande arbetstidslagen för detaljhandeln. Någon principiell invändning mot ett stadgande om påföljd även i semesterlagen borde sålunda icke kunna resas.

Landsorganisationen anser däremot i likhet med de sakkunniga, att lagstiftningens påföljdsbestämmelser böra begränsas till regler om skadestånd. Samma ståndpunkt intar *svenska brukstjänstemannaföreningen*.

Departement-
chefen.

Beträffande frågan huruvida några straffbestämmelser böra stadgas för dem, som åsidosätta lagens föreskrifter, kan jag ansluta mig till vad de sakkunniga härom anfört. Jag vill särskilt framhålla, att jag principiellt anser, att man i så liten utsträckning som möjligt bör kriminalisera sociallagstiftningen. I likhet med de sakkunniga anser jag, att en skadeståndsbestämmelse i och för sig måste anses vara tillräcklig för att förmå tredskande arbetsgivare att efterkomma lagens påbud. Beträffande möjligheten att förmå arbetstagarna att verkligen begagna den erhållna ledigheten till vila och rekreation ställer jag mig tvivlande till nyttan av en tvingande bestämmelse med straffpåföljd. Som de sakkunniga anfört, skulle det helt visst vara omöjligt att kontrollera en sådan bestämmelse. Givet är, att man bör undvika att utfärda föreskrifter, vilkas efterlevnad icke kan kontrolleras och följaktligen icke av det allmänna garanteras.

Det måste emellertid betecknas som otillfredsställande, om arbetstagarna komma att använda semestern till att utföra annat avlönat arbete. Man torde icke kunna bortse från att det för personer i små ekonomiska förhållanden kan bli en frestelse att på sådant sätt förskaffa sig en extrainkomst. Såsom påpekats särskilt av svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges redareförening, kunna arbetsgivarna, som vid skadeståndsansvar åläggas att bereda arbetstagarna semester, också hava berättigade krav på att arbetstagarna verkligen använda semestern till rekreation. Jag anser därför, att en bestämmelse bör införas rörande förlust av semesterlön för den arbetstagare, som använder semesterledigheten till att utföra avlönat arbete. Det av de sakkunniga anförda principiella skälet mot en sådan bestämmelse bör enligt min uppfattning ej få vara avgörande, då starka moraliska och praktiska skäl tala för densamma.

Såsom de sakkunniga yttrat, kan man dock icke alltid som missbruk beteckna det förhållandet, att en semesterledig arbetstagare utför ett arbete. I betänkandet anföres särskilt som exempel härå, att det måste innebära en rekreation för en intellektuellt arbetande person, om han under semestertiden ägnar sig åt kroppsarbete. Som ytterligare exempel vill jag nämna det fallet, att en arbetstagare begagnar sin semester till att utföra honom åliggande tjänstgöring i krigsmaktens reserv. Vad man vill förhindra genom ett förbud mot avlönat arbete under semestertiden är framför allt, att de semesterberättigade arbetstagarna mot lön utföra arbete inom samma yrke, i vilket de eljest äro sysselsatta. Jag förordar därför, att bestämmelsen om förlust av rätt till semesterlön gives den utformningen, att förlusten inträder endast då den semesterlediga arbetstagaren utför avlönat arbete i sitt yrke.

Då det gäller att införa en bestämmelse om förlust av rätten till semesterlön för den, som utför avlönat arbete i sitt yrke, kunde det synas, som om förlusten av semesterlön, för den händelse arbetet utförts endast under någon kortare tid av semestern, borde inskränka sig till ett belopp, som motsvarade den tid, varunder arbetet utförts. Jag avser emellertid, att den av mig förordade bestämmelsen om förlust av semesterlön bör verka hindrande i fråga om de arbetstagare, som vilja begagna semesterledigheten för erhållande av dubbelförtjänst. Med hänsyn härtill förordar jag, att förlusten alltid skall avse hela semesterlönen, så snart avlönat arbete inom det egna yrket utförts under semestertiden och alltså oavsett den tid, som arbetet tagit, och den förtjänst, som belöper därå.

Att märka är att den förordade bestämmelsen om förlust av semesterlön är avsedd att tillämpas endast i det fallet, då arbetstagaren erhållit semester, och alltså ej, om han jämlikt 4 § 2 mom. endast erhållit semesterlön eller om han jämlikt 11 § i stället för semester eller semesterlön erhållit särskild ersättning.

Jag vill särskilt framhålla, att samhället icke genom en sådan bestämmelse åtager sig att kontrollera det sätt, varpå arbetstagarna utnyttja sin semester. Det ankommer på arbetsgivaren, om han så finner lämpligt, att inskrida och återfordra utgiven semesterersättning. I de fall, då semesterlönen ej utbetalats före semestern och arbetsgivaren innehåller lönen under påstående om missbruk från arbetstagarens sida, ankommer det på den sistnämnde att, om han anser arbetsgivaren hava förfarit felaktigt, inför domstol hävda sin rätt.

Vid bifall till förslaget om att några straffbestämmelser eller tvångsåtgärder i övrigt icke skola föreskrivas vare sig mot den arbetsgivare, som åsidosätter sina skyldigheter enligt lagen, eller mot den arbetstagare, som missbrukar semesterrätten, är det tydligt, att man icke kan förhindra träffandet av överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare om avstående från semesterrätten mot viss kontant ersättning. Emellertid torde man här kunna förlita sig på kontrollen från arbetstagarnas organisationer och från arbetskamraterna.

Lagstiftningens omfattning.

De sakkunniga.

De sakkunniga framhålla, att en lagstiftning om semester enligt sakens natur endast kunde avse löntagare, d. v. s. sådana personer, som mot avlöning vore anställda i annans tjänst. Självständiga företagare måste alltså lämnas utanför lagen. För avgörandet av frågan om vem, som skulle betraktas som självständig företagare, finge man — liksom fallet vore i fråga om annan sociallagstiftning — lita sig till praxis.

Vid övervägandet av frågan om vilken omfattning lagen borde erhålla beträffande löntagarna diskutera de sakkunniga först, huruvida under lagen borde ingå i statens och kommunernas tjänst anställda personer. De sakkunniga förorda i sådant hänseende, att en semesterlagstiftning skulle avse även de statens och kommunernas befattningshavare, vilkas anställningsform vore närmast likartad med i det privata näringslivet anställda personers. Som skäl härför anföres, att samma intressebeträffande förhandlingar om kollektivavtal för arbetare i statens och kommunernas tjänst föreläge som vid avtalsförhandlingar på den övriga arbetsmarknaden. Utanför lagen skulle alltså enligt förslaget falla sådana arbetstagare i statens och kommunernas tjänst, vilkas avlöningsförmåner reglerades genom i administrativ väg utfärdade författningar eller särskilda bestämmelser. Då emellertid en författningsföreskrift av sådan lydelse enligt de sakkunnigas mening icke skulle vara lämplig, då det gällde att göra avgränsningen mellan de kommunala tjänstemännen och de befattningshavare, som avsåges att falla under lagstiftningen, förorda de sakkunniga, att avgränsningen mellan de olika grupperna av befattningshavare i statens och kommunernas tjänst skulle ske i enlighet med strafflagens bestämmelser om vem som vore underkastad ämbetsmannans ansvar. De sakkunniga erinra om att samma avgränsning använts i lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt samt i kungörelsen den 4 juni 1937 angående förhandlingsrätt för statens tjänstemän.

I betänkandet framhålles, att vissa icke-ordinarie befattningshavare i statens tjänst och, ehuru blott undantagsvis, kommunala tjänstemän icke vore tillförsäkrade en semester om minst tolv arbetsdagar. I samband härmed uttala de sakkunniga, att man torde få utgå från att både staten och kommunerna skulle taga konsekvensen av lagstiftningen om semester och vidtaga sådana ändringar i gällande avlöningsreglementen och övriga för närvarande tillämpade bestämmelser, att semester under tolv arbetsdagar infördes för samtliga tjänstemän, vare sig de vore ordinarie eller ej.

Då något principiellt skäl varför de s. k. anställda skulle ställas utanför lagen icke föreläge, förorda de sakkunniga, att lagen skulle göras tillämplig å alla löntagare, vare sig de vore att hänföra till arbetare eller anställda.

Vissa undantag uppställas från den allmänna regeln om lagens tillämpning. Detta gäller främst beträffande dem, som äro anställda hos någon närstående släkting. Vidare föreskrives, att från lagens tillämplighetsområde

skola undantagas sådana personer, som avlönas uteslutande genom andel i vinsten. Därjämte stadgas, att en anställning, som är att betrakta som bisyssla, icke berättigar till semester.

De sakkunniga hava särskilt diskuterat lämpligheten av att låta lagen gälla beträffande vissa speciella yrkesområden. Av vad de sakkunniga härutinnan anfört torde följande böra omnämnas.

Beträffande sjöfolket erinra de sakkunniga om att å sjöfartskonferensen år 1936 antagits en särskild konvention angående semester för sjömän, som äro sysselsatta å havsgående fartyg.

Sedan 1936 års sjöarbetstids- och bemanningssakkunniga i anslutning härtill utarbetat ett särskilt förslag till lag angående semester för sjöfolk, hava semestersakkunniga genom remiss beretts tillfälle att avgiva yttrande över detta lagförslag. I yttrandet avstyrkte semestersakkunniga, att förslaget till lag angående semester för sjöfolk lades till grund för lagstiftning i ämnet. Till stöd härför anförde de sakkunniga särskilt, att en lagstiftning angående semester i vårt land med fördel syntes kunna göras gemensam för sjömän och övriga löneanställda. I vart fall kunde så ske, om man accepterade de sakkunnigas förslag och gäve lagstiftningen karaktären av en minimilagstiftning, där samma förmåner utmättes åt alla anställda.

I betänkandet anföres beträffande denna fråga följande:

Att en särskild konvention av internationella arbetsorganisationen antagits angående semester för sjöfolk å havsgående fartyg torde vara beroende på att över huvud all social lagstiftning, som berörde sjöfolk, inom arbetsorganisationen behandlades å särskilda sjöfartskonferenser. Även i vårt land hade det befunnits vara lämpligt att med hänsyn till sjöfolkets i förhållande till andra arbetstagare säregna arbetsförhållanden genomföra särskild lagstiftning i olika avseenden. Sålunda funnes en särskild lag genomförd angående sjömännens arbetsavtal. Detta förhållande måste visserligen sägas innebära ett starkt skäl för att även med avseende å lagstiftning angående semester särställa sjöfolket. En lagstiftning angående semester för sjömän skulle dock i huvudsak endast bliva en upprepning av de bestämmelser, som intoges i den allmänna lagen om semester. Enligt de sakkunnigas uppfattning måste det därför anses vara lämpligt att låta sjömännen ingå under en för alla arbetstagare gemensam lag om semester och i denna lag intaga de särskilda bestämmelser, som i olika avseenden kunde vara erforderliga med hänsyn till sjöfolkets säregna arbetsförhållanden. Det torde även böra erinras om att det till de sakkunniga givna utredningsuppdraget avsåge genomförandet av en semesterlagstiftning för i princip samtliga arbetstagare. I vart fall kunde de sakkunniga icke godtaga vad som från arbetsgivarhåll anförts om att sjöfarten bleve mindre stelt bunden, för den händelse en särslagstiftning antoges för sjömännen. Vare sig den ena eller den andra vägen valdes för genomförandet av en lagstadgad semester för sjömännen, måste nämligen utgångspunkten vara, att man avsåge att genomföra och för framtiden bibehålla de regler, som för närvarande kunde anses vara lämpliga att genomföra. Vad beträffade konkurrensen mellan sjöfarten i Sverige och övriga länder, borde det även framhållas, att en lagstiftning om tolv dagars semester icke kunde vara av alltför stor ekonomisk betydelse för sjöfartsnäringen. Enligt ingånget kollektivavtal gällde nämligen redan nu

rätt till sju dagars semester för manskapet. I övrigt kunde det särskilt nämnas, att redareföreningen i ett ur sjöfartssynpunkt så betydelsefullt land som Norge genom ingånget kollektivavtal förbundit sig att utgiva två veckors semester till sjöfolket.

Vissa särbestämmelser föreslås i lagen för sjöfolkets vidkommande.

I fråga om hemarbetarna förorda de sakkunniga, att denna arbetstagar-grupp principiellt skulle inbegripas under lagstiftningen om semester. Den eljest åberopade orsaken till att dessa arbetare ofta undantoges vid den sociala skyddslagstiftningen eller att det förelåge särskilda svårigheter att öva kontroll å hemarbetarnas arbetsförhållanden behövde, anförde de sakkunniga, icke tillmätas någon betydelse vid förevarande lagstiftning. Enligt det framlagda förslaget skulle nämligen någon samhällelig kontroll å lagens tillämpning icke äga rum, utan det ankomme i stället på arbetstagaren själv att tillse, att han erhöle de förmåner, som lagen tillförsäkrade honom. Härtill komme, att hemarbetarna inom konfektionsindustrien redan nu i kollektivavtal vore tillförsäkrade viss semester.

De sakkunniga framhålla emellertid vissa svårigheter, som särskilt borde beaktas i fråga om hemarbetarnas inordnande under en lagstiftning om semester. Detta gällde för det första avgörandet av frågan, om en hemarbetare skulle anses vara anställd hos viss arbetsgivare. De sakkunniga framhålla härom, att kravet på minst fyra månaders anställning och aderton arbetsdagar under varje månad medförde, att inga mer eller mindre tillfälliga arbetsuppgifter, som någon kunde åtaga sig att i hemmet utföra för annan person, kunde föranleda semesterrätt. Vidare hade man att taga hänsyn till att det för hemarbetarnas del icke vore möjligt att direkt avgöra antalet arbetade dagar. De sakkunniga föreslå, att man i stället skulle evalvera det utförda arbetets mängd till arbetade dagar för att därefter kunna avgöra, om arbetet utförts i sådan utsträckning, att semesterrätt intjänats av vederbörande.

Beträffande skogsarbetarna återgiva de sakkunniga vad som från arbetsgivarorganisationer inom skogsbruket anförts om vissa betydande svårigheter att låta en semesterlagstiftning gälla jämväl för denna arbetstagargrupp. Sålunda hade från arbetsgivarhåll anförts, att något ovillkorligt behov av semester icke förelåge inom en verksamhet, som icke fortginge kontinuerligt, och där den arbetande själv bestämde tiderna för arbetets utförande. Vidare ägde arbetsgivaren icke heller beträffande ett arbete, som skedde under så fria former samt vore fördelat över så stora och avsides liggande skogstrakter, någon som helst möjlighet att kontrollera, vare sig de tider, under vilka arbetarna vore i skogen, eller huru många personer, som arbetade inom ett och samma ackord. Ett arbete, som gott kunde utföras på fyra månader, kunde utan svårighet tänjas ut att räcka i sex, utan att arbetsgivaren hade någon möjlighet att påverka arbetstakten. Det vore ackordsarbetarens ensak, huru effektivt han ville arbeta. En semesterrätt för skogsarbetarna komme att utgöra en klar löneförmån.

De sakkunniga tillstyrka för sin del, att skogsarbetarna inbegripas under

den föreslagna semesterlagen. Till stöd härför anföres i betänkandet följande:

De sakkunniga funne, att stora betänkligheter måste resas mot tanken att utesluta en så betydande grupp av arbetstagare som skogsarbetarna från de förmåner, som den lagstadgade semestern innebure för övriga arbetstagare. Vål vore det sant, att åtskilliga skogsarbetare icke komme att erhålla någon förmån genom lagen, då de kanske icke uppnådde fyra månaders sammanhängande arbetsanställning hos samma arbetsgivare. De skogsarbetare, som däremot hade en så lång anställningstid som fyra månader, borde inordnas under lagen, därest detta över huvud kunde anses vara möjligt. Så vore fallet enligt de sakkunnigas uppfattning. Det torde böra framhållas, att de sakkunniga ansåge, att den körare, som åtog sig att åt skogsägaren eller avverkningsrättens innehavare avverka visst område, i allmänhet skulle betraktas såsom arbetsgivare gentemot de huggare, som han anställde. Köraren visste i de flesta fallen, huru mycket arbete som varje huggare utfört och hur lång arbetstid det kunde anses motsvara. Ofta fördes även särskilda dagsverkslistor av arbetsgivaren eller hans skogsvaktare. De mot tillämpningen av en semesterlagstiftning åt skogsarbetarna anförda svårigheterna torde också vara överdrivna. Därest en familjemedlem utfört viss del av arbetet och semesterrätt tillgodoräknades den huvudsaklige arbetaren även för sådant arbete, innebure detta visserligen en liten ekonomisk förmån för honom. För arbetsgivaren måste detta ur kostnadssynpunkt vara likgiltigt.

För jordbrukets vidkommande föreligga enligt de sakkunnigas uppfattning inga principiella svårigheter mot ett inordnande av jordbruksarbetarna under semesterlagen.

Vad som för detta yrkesområde skulle kunna tänkas motivera en undantagsbestämmelse vore den ekonomiska belastning, som lagstiftningen komme att medföra för jordbrukarna, och detta under tider, då statliga stödåtgärder i stor utsträckning måste vidtagas för näringen. Det kunde ej heller förnekas, att åtminstone de s. k. utarbetarna i jordbruket icke i samma utsträckning som arbetstagare inom övriga näringsområden vore i behov av semester för vinnande av rekreation.

De sakkunniga, som förorda, att något undantag från lagens tillämplighetsområde icke göres för arbetstagarna vid jordbruket, anföra härom i huvudsak följande:

Vid övervägandet av frågan om semesterlagstiftningens utsträckande jämväl till jordbruksarbetarna hade de sakkunniga för sin del funnit, att den ekonomiska belastning, som lagstiftningens genomförande medförde för jordbrukarna, icke vore av en sådan storleksordning, att densamma i och för sig skulle kunna motivera ett så betänkligt undantag från lagens allmängiltighet, som det skulle innebära, om jordbruksarbetarna ställdes utanför. Det borde särskilt ihågkommas, att jordbruket redan nu genom ingångna kollektivavtal förbundit sig att giva sju dagars semester åt arbetarna. Att jordbruksarbetarna skulle hava semester hade också gammal hävd i vårt land. Den utsträckning av semestertiden, varom här vore fråga, eller från sju till tolv dagar, kunde icke tänkas föranleda sådana ekonomiska konsekvenser för näringen, att man därför borde avstå från densamma. Det föreläge vidare det förhållandet, att jordbruket i det framlagda lagförslaget undantagits från skyldigheten att utgiva semester i ett sammanhang och att förlägga semestern till de varmare månaderna på året. Inom jordbruket förekomme det vid åt-

skilliga tillfällen under året perioder, då arbetet icke vore så brådslande och då alltså semester kunde givas, utan att detta behövde föranleda någon nyanställning av arbetskraft. Detta gällde även för det minsta jordbruket. Det borde icke heller förglömmas, att en bestämmelse i semesterlagen, varigenom denna icke skulle göras tillämplig för jordbruksarbetarna i allmänhet eller för vissa grupper av dem, i sin mån skulle kunna medföra ökade svårigheter för jordbruket vid dess rekrytering i allmänhet av arbetskraft.

Enligt de sakkunnigas mening bör ej heller något principiellt undantag i fråga om semesterlagens tillämpning uppställas för säsongarbetarna. I betänkandet anföres härom följande:

Beträffande säsongarbetare och övriga för kort tid anställda arbetare kunde man visserligen icke med fog göra gällande, att de hade behov av semester som rekreation i annat fall, än då anställningarna följde omedelbart efter varandra, så att vederbörande faktiskt vore oavbrutet sysselsatt under hela året. Med den allmänna synen på semesterrätten, att denna vore en förmån, som man intjänade successivt genom anställning och arbete, vore det dock väl förenligt, att semester tillerkändes även säsongarbetare och övriga korttidsarbetare. Hade man väl accepterat denna uppfattning av semesterförmånens innebörd, talade nämligen, såvitt de sakkunniga kunde finna, inga principiella skäl för att något särskilt undantag gjordes för säsongarbetarna eller någon särskild grupp av dem. Att dessa grupper av arbetare fölle under lagen syntes ock vara väl förenligt med den allmänna läggningen av förslaget. Huruvida lagen i praktiken komme att medföra någon förmån för säsongarbetarna vore direkt beroende på huru kvalifikationsvillkoret för rätt till semester utformades och särskilt då huru lång den anställningstid gjordes, som skulle berättiga till semester.

Herr *Larson* har i sin reservation anført, att han ansåge, att från lagens tillämpningsområde borde undantagas de typiska säsongindustrierna. Inom dessa yrken lämnades för närvarande ingen semester. Lönens storlek vore där anpassad efter de säregna arbetsförhållandena och oftast bestämd med tanke på att bereda arbetarna försörjning även under ledighetsperioderna. Därtill komme, att inom ett sådant verksamhetsområde som t. ex. byggnadsindustrien icke annat än undantagsvis skulle nås det rekreationssyfte, som avsåges. I den mån semesterrätt komme att inträda, skulle den därför i allmänhet komma att taga formen enbart av semesterlön. För ett sådant verksamhetsområde som byggnadsindustrien skulle lagen i föreslaget skick sålunda komma att verka förhöjande å en lön, som redan vore anpassad uppåt i följd av arbetets intermittens.

Yttrandena.

Som ett allmänt omdöme angående den omfattning, som de sakkunniga givit lagen, yttrar *socialstyrelsen*, att styrelsen icke funne anledning till några väsentliga invändningar mot förslaget och dess motivering.

Beträffande den omfattning, lagen borde givas med avseende å statens och kommunernas befattningshavare, anföres i yttrandena följande.

Försäkringsrådet finner icke fog för att från lagens bestämmelser undantagits sådana arbetstagare i statens och kommunernas tjänst, som vore underkastade ämbetsmannansvar, allra helst som många av de undantagna för närvarande i flera hänseenden åtnjöte sämre semesterförmåner än enligt lagförslaget. Beträffande statens tjänstemän kunde sålunda anföras, att semester finge åtnjutas, endast när det kunde ske utan hinder för göromållens behöriga gång, att semestertidens längd för vissa tjänstemän understeg tolv dagar, att för tjänstemän i regel betydligt längre anställningstid än fyra månader för semesters erhållande fordrades, att även söndagar inräknades i semestern samt att tjänstemän, vilka uppehölle vikariat, som kunde fortfara flera år, och därför uppbure vikariatsersättning, icke åtnjöte denna under semestern.

Stadsfullmäktige i Göteborg hava i sitt utlåtande åberopat en inom lönenämnden upprättad promemoria, vari beträffande lagstiftningens tillämpning å kommunernas befattningshavare anfördes, att några bärande skäl icke syntes föreligga för den av de sakkunniga föreslagna klyvningen av de kommunala befattningshavarna. Lagen syntes böra vara tillämplig jämväl å de befattningshavare i statens och kommuns tjänst, som vore underkastade ämbetsmannansvar. Därest den av de sakkunniga föreslagna avgränsningen ansåges böra bibehållas, torde bestämmelserna om densamma icke böra givas den formulering, som funnes i lagförslaget. Förslaget vore nämligen i denna del mycket oklart och det komme säkerligen att i praktiken bliva synnerligen svårt att avgöra, i vilka fall en kommunal befattningshavare skulle anses vara underkastad lagens bestämmelser. Den definition, som använts, kunde möjligen vara försvarbar i en lag sådan som lagen om förenings- och förhandlingsrätt men ingalunda i en lag av den beskaffenhet, som nu ifrågasattes, där det relativt ofta gällde att avgöra, huruvida en arbetstagare lydde under lagen eller ej.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anför under åberopande av vad sålunda yttrats av Göteborgs stads lönenämnd, att det syntes länsstyrelsen önskvärt, att undantag icke gjordes för arbetstagare i kommuns tjänst, som vore underkastade ämbetsmannansvar.

Stadsfullmäktige i Stockholm hava beträffande nu förevarande avgränsning av lagens tillämplighetsområde, under hänvisning till vad stadsjuristen i Stockholm anför, framhållit den föreslagna bestämmelsens svårillämplighet, något som med hänsyn till bestämmelserna om semesternas förläggande kunde bliva av betydelse för en ej ringa del av den under kommunens egen förvaltning hörande personalen. Stadsjuristen har för sin del ansett, att starka skäl talade mot ett användande av den föreslagna avgränsningen. Stadsjuristen har anför, att den av kommittén angående privatanställda föreslagna gränslinjen bättre fyllde det i detta sammanhang svårfrånkomliga kravet på klarhet och lätthanterlighet.

Statskontoret har i princip intet att erinra mot förslaget, att lagen skulle äga tillämpning å sådana arbetstagare i statens tjänst, som icke vore underkastade ämbetsmannansvar. Ämbetsverket ifrågasätter emellertid, om icke

föreskriften hellre borde så avfattas, att lagen skulle äga tillämpning å sådana arbetstagare i statens tjänst, för vilka ej i gällande avlöningsreglementen eller eljest särskilda bestämmelser om semester vore meddelade. Ett genomförande av den föreslagna lagen måste som en konsekvens medföra, att sådana ändringar i gällande avlöningsreglementen vidtoges, att icke för någon befattningshavare semester komme att understiga tolv arbetsdagar.

Hovrätten för Övre Norrland finner den föreslagna bestämmelsen vara ägnad att väcka betänkligheter. Hovrätten anför, att tillämpningen av allmänna strafflagens regler om vilka som vore underkastade ämbets- och tjänstemannaansvar ofta vore förenad med svårigheter. Infördes nu den nämnda gränsdragningen i en lag om semester, innebure detta, att den svåra frågan om tjänstemannaansvarets förhandenvaro måste avgöras beträffande praktiskt taget samtliga statliga och kommunala arbetstagare. Det syntes vara lämpligare att låta de nya lagbestämmelserna avse sådana statens och kommunernas befattningshavare, vilkas semesterförmåner ej vore reglerade genom administrativa författningar eller andra särskilda bestämmelser.

Telegrafstyrelsen yttrar, att oklarhet torde råda om huruvida vissa befattningshavggrupper, exempelvis de kollektivavtalsavlönade telefonisterna, vore underkastade ämbetsmannaansvar eller ej. Styrelsen yttrar vidare, att de sakkunniga mera tycktes ha fäst sig vid förhållandena på den enskilda arbetsmarknaden och icke beaktat särförhållandena vid statsverken. För den händelse erforderliga undantagsbestämmelser för statliga företag icke ansåges böra införas i semesterlagen, kunde frågan lösas på sådant sätt, att statens arbetare undantoges från lagens tillämplighetsområde och att särskilda föreskrifter i stället utfärdades angående semester för dem, vilka bestämmelser givetvis i tillämpliga delar borde vara lika gynnsamma för arbetstagarna som enligt den allmänna semesterlagen. Styrelsen erinrar om att ett motsvarande förfaringssätt på sin tid tillämpades i fråga om lagen om arbetstidens begränsning.

Allmänna civilförvaltningens lönenämnd anför, att förslaget innehölle vissa bestämmelser, som saknade motsvarighet i de för statens befattningshavare för närvarande gällande semesterföreskrifterna. Lönenämnden ville därvidlag allenast erinra om bestämmelsernas tvingande karaktär samt om föreskrifterna om legal semesterperiod, skadeståndsrätt, borträknande av söndagar från semestertiden, rätt att utfå ersättning för intjänad, icke uttagen semester etc. Fråga kunde då givetvis uppkomma, huruvida de föreslagna bestämmelserna i sin helhet borde fastställas att gälla även för befattningshavare i statens tjänst. Lönenämnden yttrar härom följande:

Även om de grundläggande synpunkterna på semesterfrågan kunde anses vara desamma för alla slags arbetstagare, oavsett om de vore underkastade ämbetsmannaansvar eller icke, kunde emellertid enligt lönenämndens förmenande icke därav följa, att semesterbestämmelserna borde i alla avseenden erhålla lika utformning för såväl statens tjänstemän som andra arbetstagare. Visserligen kunde det göras gällande, att staten i sin egenskap av

arbetsgivare icke borde tillerkänna sina anställda sämre förmåner än vad staten fordrade, att de enskilda arbetsgivarna skulle medgiva sina arbetstagare. Mot detta kunde emellertid invändas, att även om staten i ett avseende skulle ge något mindre, så hade staten likväl i åtskilliga andra hänseenden åtagit sig väsentligt större förpliktelser, än som i allmänhet påvillade en privat arbetsgivare. Därvid torde även böra beaktas den fastare anställning, som statstjänsten såsom sådan innebure i jämförelse med privatanställning.

Lönenämnden föreslår, att frågan om eventuellt erforderliga bestämmelser om semester för statstjänstemännens vidkommande upptages till övervägande av 1936 års lönekommitté vid den förestående omarbetningen av gällande icke-ordinariereglementen.

Kommunikationsverkens lönenämnd framhåller, att förevarande gränsbestämning, som på förhandlingsrättens område principiellt hade betydelse allenast för avgörandet, huruvida förhandlingsrätt föreläge enligt den ena eller den andra av de båda författningarna därom, beträffande det nu förevarande förslaget vore avgörande för frågan, huruvida semesterrätt över huvud tillkomme vederbörande.

Lönenämnden yttrar, att vid affärsverken och framförallt vid trafikverken stora grupper arbetstagare funnes, för vilka lagen icke syntes komma att vara tillämplig, men vilka likväl i allmänhet icke kunde anses såsom tjänstemän i detta begrepps vedertagna betydelse. I yttrandet anföres härom följande:

Lönenämnden syftade härvid på följande arbetstagare, nämligen vid postverket reservpostexpeditörer, post- och brevbärarbiträden, kontorsvakter, poststationsföreståndare, lant- och lådbrevbärare och vissa postförare, vid telegrafverket reservtelegrafexpeditörer, telegrambärare och vissa andra s. k. extra tjänstemän samt sådana växelstationsföreståndare, som avlönades av telegrafverket, och vid statens järnvägar väg- och platsvakter samt kontorsvakter. Sammanlagda antalet hithörande anställningshavare torde uppgå till något över 10,000, varav likväl en stor del icke skulle vara semesterberättigade, enär anställningen vore att betrakta såsom bisyssla. I den mån dessa anställningshavare icke helt saknade semesterrätt, vilket i stor utsträckning vore fallet, vore deras semesterförmåner i allmänhet betydligt sämre, än det föreliggande förslaget inrymde. Av sakkunnigbetänkandet syntes icke fullt tydligt framgå, huruvida avsett vore, att staten även beträffande dessa anställningshavare skulle taga konsekvenserna av en blivande semesterlagstiftning.

Lönenämnden diskuterar härefter frågan, huruvida de särskilda bestämmelserna i sakkunnigförslaget lämpligen böra överflyttas att gälla jämväl för statstjänstemännen, och kommer till det resultatet, att genomförandet av en semesterlagstiftning i enlighet med föreliggande förslag icke syntes behöva medföra ändring i gällande avlöningsbestämmelser för andra statens anställningshavare i tjänstemannanställning än vissa icke-ordinarie befattningshavare. Då en blivande semesterlagstiftning kunde komma att praktiskt tillämpas i full utsträckning först under år 1940, syntes frågan om erforderliga ändringar i avlöningsförfattningarna lämpligen böra upptagas till prövning av 1936 års lönekommitté.

Svenska landstingsförbundet anser det vara synnerligen vanskligt att utan ingående utredning avgöra, vilka av ett landstings befattningshavare som vore underkastade ämbetsmannansvar och vilka som icke vore det. Ur denna synpunkt hade det givetvis varit lyckligare, om man kunnat erhålla en i praktiken mera lättillämpad indelningsgrund av de statliga och kommunala befattningshavarna. Då det emellertid vore svårt att finna någon sådan och den av sakkunniga föreslagna redan kommit till användning i en annan lag, hade styrelsen ansett sig kunna godtaga densamma.

Svenska stadsförbundet konstaterar, att kommunernas tjänstemän även efter genomförandet av det föreliggande förslaget i det övervägande antalet fall alltjämt skulle sakna lagfäst semesterrätt. Förbundet ingår i övrigt icke på frågan om avgränsningen mellan kommunernas olika befattningshavare.

Drätselkammaren i Uppsala, som av stadsfullmäktige i staden bemyndigats att å fullmäktiges vägnar avgiva yttrande över sakkunnigförslaget, uppehåller sig vid frågan, om reserv- och beredskapsarbetare skola äga rätt till semester enligt den föreslagna lagen. Drätselkammaren anför här om följande:

Det framginge icke av motiveringen, huruvida personer, som på grund av arbetslöshet efter prövning av deras behov av hjälp beretts sysselsättning vid kommunala reserv- eller beredskapsarbeten, vore att hänföra under lagförslagets beteckning arbetstagare i kommunens tjänst. Skulle detta vara fallet, bleve dylika personer berättigade till semester, sedan de varit sysselsatta vid reserv- eller beredskapsarbeten under den i lagförslaget angivna minimitiden, därvid deras hänvisning till det kommunala reserv- (beredskaps-) arbetet skulle vara att likställa med att de »tillträtt anställning» hos kommunen.

Beträffande frågan om sjöfolkets ställning till lagstiftningen anför *socialstyrelsen*, att hinder icke torde möta att, såsom de sakkunniga föreslagit, låta lagen omfatta jämväl sjöfolket. Styrelsen anför härom följande:

Socialstyrelsen hade visserligen i ett av kommerskollegium och styrelsen gemensamt avgivet yttrande över ett förslag till lag om semester för sjöfolk framhållit, att frågan om semester för sjöfolk å sjögående fartyg vore av så speciell natur, att den väl motiverade denna frågas ordnande i särskild författning. Denna synpunkt borde dock ses från vid tillfället för yttrandet föreliggande förutsättningar. Då nu en grund syntes hava skapats för en generell semesterlagstiftning, kunde socialstyrelsen icke finna, att tillräckliga skäl kunde föreläggas för en fristående lagstiftning angående semester för sjöfolk. Att styrelsen kommit till denna ståndpunkt vore beroende bland annat på den utredning, som de sakkunniga förebragt, och på den utformning, som de sakkunniga givit lagförslaget. Härigenom torde nämligen huvudparten av de svårigheter, som kunde befaras vid en generell semesterlagstiftning, innefattande jämväl sjömännen, vara övervunnen.

Kommerskollegium framhåller, att den på avtalsvägen numera åstadkomna utsträckningen av semestertiden till sju dagar för de å fartyg anställda onekligen bidroge att minska de betänkligheter mot en lagstiftning i frågan utan avbidan på ratifikation från vissa andra länder av konventionen angående semester för sjöfolk, som av ämbetsverken tidigare framförts. Beträffande sjöfolkets ställning till lagstiftningen anför kollegium i övrigt följande:

Semestersakkunniga hade icke ansett erforderligt att förebringa utredning rörande kostnaderna för sjöfartsnäringen av det föreliggande lagförslagets realiserande. De speciella förhållanden, under vilka denna näring dreves, kunde dock medföra, att ett inordnande av sjöfolket under en allmän semesterlagstiftning finge jämförelsevis längre gående ekonomiska och driftstörande verkningar än beträffande andra delar av näringslivet. En ekonomisk utredning i förevarande hänseende skulle därför varit högeligen önskvärd i betraktande av den utsträckning, i vilken förslaget ginge utöver nu gällande praxis. Avsaknaden av en dylik utredning måste enligt kollegii uppfattning föranleda tvekan om lämpligheten av att utsträcka den allmänna semesterlagen till sjöfartsnäringen eller att i en sådan lag för sjöfartsnäringens del gå längre än till de förmåner i semesterhänseende, som enligt förutnämnda konvention skulle tillförsäkras sjöfolket. Å andra sidan förefölle det kollegium, som om det icke gärna borde ifrågakomma, att i förevarande hänseende ställa sjöfolket i ett sämre läge, i stort sett och på längre sikt, än som genom lagstiftning skulle beredas arbetstagare i allmänhet.

I avgiven *reservation* har kommerserådet Landberg anført, att ej minst de praktiska konsekvenserna av lagbestämmelser i ämnet för sjöfarten vore förtjänta av att, i varje fall innan längre gående föreskrifter än konventionens ifrågakomme, ägnas större uppmärksamhet och närmare utredas än hittills skett. Reservanten har vidhållit det av kommerskollegium och socialstyrelsen gemensamt tidigare gjorda uttalandet, att frågan om semester för sjöfolk å sjögående fartyg vore av så speciell natur, att den väl motiverade denna frågas ordnande i särskild författning.

Av *Smålands och Blekinge handelskammare* åberopas, att 1935 års förslag om arbetsavtal uteslöte sjöfarten. I varje fall borde en lämplig ändring av 8 § av nu föreliggande förslag ske. *Handelskammaren i Göteborg* erinrar, att i de flesta semesterlagar sjöfarten vore undantagen samt att knappast någon näring i vårt land vore så direkt beroende av konkurrens från andra länder som sjöfarten. *Handelskammaren i Karlstad* finner det icke välbetänkt att indraga rederiföretagen, som i många hänseenden intoge en särställning, under den föreslagna lagstiftningen.

Sveriges redareförening anser att, för den händelse en lagstiftning över huvud komme till stånd angående semester, det under alla förhållanden vore nödvändigt, att regleringen av semester för sjöfolket behandlades för sig. Den motivering, som av de sakkunniga anförts för ett sammankopplande av sjöfolkets semester med semesterbestämmelserna för industrien, vore synnerligen summarisk och i övrigt på intet sätt bärande. Sålunda hade ingen hänsyn tagits till att kommerskollegium och socialstyrelsen ansett semesterfrågan för sjöfolket böra ordnas i särskild författning.

Föreningen anför vidare:

I sin motivering för en gemensam lagstiftning framhölle de sakkunniga, att det förhållandet, »att en särskild konvention av internationella arbetsorganisationen antagits angående semester för sjöfolk å havsgående fartyg, torde vara beroende på att över huvud all social lagstiftning, som berör sjöfolk, inom arbetsorganisationen behandlas å särskilda sjöfartskonferenser». Detta vore ett märkligt uttalande mot bakgrunden av de förhållanden, som varit orsaken till denna särbehandling. Man måste gå tillbaka till år 1919 för att vinna klarhet häri. Vid den internationella konferens, som i

Washington avhölls för reglerandet av arbetstiden, undantogs sjöfarten på den grund, att förhållandena inom denna förmenades vara av så speciell natur, att man icke ansåge det vare sig möjligt eller lämpligt att därvid upptaga frågan till behandling. I stället hänsköts densamma till en särskild sjöfartskonferens år 1920 med sakkunniga representanter för såväl redare som sjöfolk. Sedermera hade s. k. sjöfartskonferenser hållits åren 1926, 1929, 1935 och 1936, därvid skilda frågor rörande sjöfolket förekommit till behandling, bland annat nu ifrågavarande ärende. Det hade sålunda alltid rätt en överensstämmande uppfattning därom, att sjöfartsfrågorna icke borde sammankopplas med frågor rörande industrien. Detta hade i ifrågavarande ämne utmynnat i att tvenne olika konventioner antagits, den ena reglerande semestern för sjöfolket och den andra för arbetarna i land. De sakkunniga hade emellertid icke ansett detta förhållande vara av den vikt, att det borde föranleda till ett utbrytande av sjöfarten ur lagförslaget.

Det sade sig självt, att en tudelning av den internationella regleringen av de sociala frågorna hade sin grund i starka sakskal, vilka ju även föranlett till, att man i de flesta länder hade en speciell lagstiftning å sjöfartens område. Den omständigheten, att i vårt land befunnits lämpligt att med hänsyn till sjöfolkets i förhållande till andra arbetstagare säregna arbetsförhållanden genomföra särskild lagstiftning i olika avseenden, ansåge också de sakkunniga innebära ett starkt skäl för att även med avseende å lagstiftning angående semester särställa sjöfolket. Men ej heller detta funne de sakkunniga utgöra anledning att avstå från en gemensam lag, enär »en lagstiftning angående semester för sjömän skulle i huvudsak endast bliva en upprepning av de bestämmelser, som intagas i den allmänna lagen om semester», med tillägg likväl av vissa särbestämmelser.

De sakkunnigas uppfattning härutinnan vore icke riktig. En följd av de olikartade förhållandena för sjöfolket och den i land anställda måste med nödvändighet medföra, att i en gemensam lag infördes ett stort antal särbestämmelser för sjöfolket. De representanter för befäl och manskap, vilka i ärendet tillfrågats av de sakkunniga, syntes också hava förutsatt detta. Att, såsom de sakkunniga syntes hava ansett, kunna lösa dessa svårigheter med att på ett fåtal punkter göra undantag för sjöfarten, måste betraktas såsom märkligt och kunde endast förklaras på så sätt, att de sakkunniga icke ägnat denna fråga tillräcklig uppmärksamhet.

Vid en jämförelse mellan konventionen om sjöfolks semester och lagförslaget skulle man finna, att det senare å ett flertal viktiga punkter vore väsentligt mera restriktivt än konventionen, något som man ur sjöfartssynpunkt bestämt måste motsätta sig. Vid införandet av föreskrifter, som medförde ökade utgifter för rederinäringen, vore det nämligen på grund av sjöfartens internationella karaktär alltid angeläget, att likartade föreskrifter komme till stånd i olika länder, så att icke ett land ur konkurrenssynpunkt komme att bli sämre ställt än andra länder. Om nu den av de sakkunniga föreslagna lagen tillämpades även å sjöfarten, skulle denna princip icke kunna genomföras vad Sverige anginge, utan den svenska sjöfarten skulle alltid vara sämre ställd än sjöfarten i länder, som ratificerade konventionen och antoge en lagstiftning i överensstämmelse därmed. Föreningen tilläte sig därutinnan i övrigt hänvisa till vad föreningen genom sin verkställande direktör tidigare varit i tillfälle framhålla för de sakkunniga, vilket refererats å sid. 122 i betänkandet.

Sjöfolkets semester kunde icke bedömas efter samma grunder och på samma sätt som semester för en i land anställd person. Sjömannens arbete vore nämligen mera omväxlande. Särskilt manskapet bytte ofta fartyg. Dessemellan ginge sjömannen längre eller kortare tid ledig i land. När

fartyget regelbundet toges ur trafik för klassificering eller för reparation och underhåll i övrigt, avmönstrades mestadels besättningen. Avmönstringar till följe uppläggningar på grund av bristande sysselsättning vore även, i synnerhet vad anginge trampfarten, en vanlig företeelse. Sjömannen hade sålunda i många fall icke sådan sammanhängande tjänst som en arbetstagare i land. En sjöman tillhörande manskapet uttog också mera sällan sin semester utan föredroge att erhålla s. k. semesterersättning. Att sjömännen icke uttog någon semester berodde även därpå, att de i så fall oftast skulle gå miste om sin anställning. Därest en sjöman å fartyg, som ginge i trafik mellan Sverige och England och som exempelvis anlöpte svensk hamn en gång i månaden, skulle taga semester, skulle sjömannen, som enligt kollektivavtalet åtnjöt en veckas semester, bli nödsakad gå arbetsledig omkring tre veckor, försåvitt han önskade komma ombord igen å det fartyg, från vilket han avmönstrat. Den avmönstrade nödgades sålunda mången gång gå arbetslös under avsevärd tid, innan han erhöle någon anställning över huvud taget. Därest lagbestämmelser om obligatorisk semester skulle införas utan möjlighet att kompensera densamma med viss ersättning, skulle detta sålunda för sjöfolket medföra uppenbara nackdelar.

Svenska arbetsgivareföreningen anser, att hemarbetarna helt borde undantagas från lagstiftningen, oavsett hur man behandlade annat intermittent arbete, utav det skälet att det i fråga om hemarbete ej kunde kontrolleras, hur många arbetsdagar visst arbete representerade, hur dessa vore fördelade på olika kalendermånader samt vem som utfört arbetet. Vad sålunda anförts ägde i viss mån tillämpning jämväl å andra arbetargrupper såsom skogsarbetare, arbetare inom sockerbetsodlingen m. fl. De sakkunniga förutsatte, att parterna skulle kunna komma överens om storleken av ett dagsverke. Utom att detta på grund av varierande arbetsförhållanden särskilt inom skogsbruket stötte på tekniska svårigheter, införde man härigenom nya anledningar till tvister mellan parterna.

Ehuru de skäl, som låge till grund för lagstiftningen, eller att staten borde tillse, att arbetstagarna komme i åtnjutande av en årlig sammanhängande vila av sådan längd, att deras arbetskrafter i möjligaste mån bevarades eller återställdes, icke ägde samma giltighet beträffande skogsarbetarna som i fråga om andra arbetstagare, har likväl *domänstyrelsen* funnit sig icke böra motsätta sig förslagets genomförande. Styrelsen framhåller emellertid, att skogsarbetarna beträffande arbetsförhållandena i flera hänseenden intoge en särställning. Med avseende å denna arbetargrupp hölle styrelsen före, att lagen i förslaget skick skulle komma att försäkra en mångfald svårigheter i fråga om tolkning och tillämpning.

Sveriges skogsägareförbund anser jämväl, att betydande svårigheter skulle uppstå vid en tillämpning å skogsarbetarna av de föreslagna bestämmelserna om beräkandet av semesternas längd och semesterlörens storlek.

Beträffande dessa frågor hänvisar jag till vad som i det följande anføres i kapitlet om de grundläggande förutsättningarna för rätt till semester.

De principer, som varit grundläggande för de sakkunnigas förslag, äro enligt *lantbruksstyrelsens* mening icke i någon högre grad giltiga för och tillämpliga å jordbrukets arbetsförhållanden. Sålunda torde man på grund av jordbruksarbetets speciella natur icke kunna säga, att behovet av

rekreation vore något mera framträdande för arbetstagare inom jordbruket. Jordbruksarbetarna hade också mycket små möjligheter att genom semesterresor av någon nämnvärd varaktighet utnyttja så pass lång semester som tolv dagar i avsett syfte, d. v. s. för erhållande av rekreation. Lantbruksstyrelsen ville icke förneka, att det av de sakkunniga åberopade motivet för semesterlagens utsträckande till jordbruket eller att ett undantag för jordbruksarbetarna i sin mån skulle medföra ökade svårigheter för jordbruket att erhålla erforderlig arbetskraft kunde ha en viss giltighet. Dess betydelse borde dock icke överskattas. Flykten från landet och jorden torde nämligen vara att söka i även andra omständigheter än jordbruksarbetarnas anställningsvillkor. Vad anginge enhetligheten i semesterlagstiftningen kunde denna i och för sig vara bra och även behjärtansvärd, men den finge dock icke göras till självändamål, som till varje pris skulle genomföras utan hänsyn till reella behov och därmed förenade konsekvenser.

Det syntes lantbruksstyrelsen, som om de sakkunniga tagit väl lätt på frågan, vilka konsekvenser ett genomförande av den föreslagna semesterlagstiftningen skulle få för jordbruket. Enligt styrelsens förmenande skulle ett genomförande av detta förslag medföra icke blott mycket betydande kostnader för jordbruket utan även stora svårigheter för driftens uppehållande. Stora svårigheter mötte givetvis att få något mera siffermässigt belägg för kostnaderna, enär några fasta utgångspunkter för en dylik beräkning icke vore möjlig att erhålla. Sålunda saknades varje hållpunkt att bedöma, i vilken utsträckning ersättare komme att påkallas för de semesterlediga.

Beträffande kostnadsökningen för jordbruket anför lantbruksstyrelsen följande:

Enligt 1932 års jordbruksräkning vore vid jordbruket varaktigt anställda cirka 190,000 arbetstagare. Av dessa vore något över 100,000 anställda vid brukningsdelar med en åkerareal intill 30 hektar. Av det sammanlagda antalet arbetstagare vore cirka 60,000 av kvinnkön. Då man av dessa siffror torde kunna draga den slutsatsen, att minst 100,000 av dessa arbetstagare åtnjöte kost hos husbonden, skulle ersättningen för kost under semester under antagande tillika, att kosten beräknades till en krona per dag, kunna uppskattas till minst $(100,000 \times 12 =)$ 1.2 miljoner kronor. Att märka vore, att denna kostnad huvudsakligen komme att drabba det mindre och medelstora jordbruket och att densamma torde få betraktas såsom en minimikostnad, som under alla förhållanden måste räknas bliva en följd utav semesterlagstiftningen, därest arbetsgivaren skulle utbetala kostersättning under semestern.

Enligt det gjorda antagandet skulle ersättare för den semesterlediga arbetskraften inkallas i full utsträckning. Därest vidare antoges, att sålunda inkallad tillfällig arbetskraft betingade en dagpenning av i genomsnitt för både mankön och kvinnkön fyra kronor för dag, skulle sålunda den sammanlagda kostnaden för semesterersättare vid jordbruket utgöra $(190,000 \times 4 \times 12 =)$ 9.12 miljoner kronor.

Under angivna förutsättningar skulle sålunda kostnaden för jordbruket vid ett genomförande av den föreslagna semesterlagstiftningen kunna tillhoppa uppskattas till $(1,200,000 + 9,120,000 =)$ 10.32 miljoner kronor.

Såsom semestersakkunniga antytt, kunde det emellertid antagas, att någon nyanställning av tillfällig arbetskraft i den utsträckning, som ovan antagits,

icke komme att äga rum. Dels komme nämligen i många fall någon arbetskraft för detta ändamål icke att finnas tillgänglig, dels torde också särskilt den mindre jordbrukaren föredraga att själv påtaga sig en dubbel arbetsbörda i stället för att inkalla extra arbetskraft med därav föranledd avsevärd kostnad. Möjligen kunde det antagas såsom sannolikt, att extra arbets hjälp komme att inkallas i ungefär halva antalet fall. Kostnaden för jordbruket skulle då under denna förutsättning kunna summariskt uppskattas till $\left(1,200,000 + \frac{9,120,000}{2} = \right)$ 5.76 miljoner kronor.

Lantbruksstyrelsen framhåller, att de anförda siffrorna icke gjorde anspråk på att vara på något sätt exakta och giva något tillförlitligt resultat i fråga om beräkningen av semesterlagstiftningens ekonomiska konsekvenser för jordbruket. De kunde emellertid måhända vara till någon ledning för frågans bedömande. Styrelsen anför vidare, att de anförda siffrorna avsåge kostnaden för hela semestern och att alltså, med hänsyn till att ett antal fridagar sedan gammalt allmänt åtnjutits av lantbrukets arbetstagare, en reducering av merkostnaden för semesterlagstiftningens genomförande för jordbruket uppenbarligen komme att inträda. Styrelsen framhåller emellertid, att det under alla förhållanden måste förutsättas, att semesterlagstiftningens utsträckande till jordbruket komme att medföra betydande kostnader för denna näring. Förslagets genomförande måste därför, anför styrelsen, just nu te sig betydligt olägligt för jordbruket i betraktande av den nyligen genomförda lantarbetstidslagen och under senare tid inträdda lönestegringar, vilka båda omständigheter medfört högst avsevärda kostnadsökningar för jordbruksdriften. Det vore därför rimligt, att jordbrukarna erhöles andrum för nödig anpassning.

Olägenheter av lagstiftningen komme att uppstå även i andra avseenden än de rent ekonomiska. Det vore naturligt, att en mindre jordbrukare, som i allo vore sin semesterberättigade arbetares arbetskamrat och själv vore hårt tyngd av arbete och i minst lika hög grad som arbetstagaren i behov av semesterledighet, skulle finna en dylik lagstiftning, som pålade honom ökat arbete och kostnader för att bereda arbetstagaren semester, under det att han själv bleve utan sådan ledighet, vara synnerligen obillig. Det vore därför utan tvivel att befara, att genomförandet av lagstiftningen skulle komma att uppväcka missnöje och opposition hos landets stora bondeklass samt hos denna alstra leda vid yrket.

Lantbruksstyrelsen yttrar, att behov av och allmänna förutsättningar för en tvingande lagstiftning om obligatorisk semester icke kunde anses för jordbrukets vidkommande vara i någon mera avsevärd grad för handen. Styrelsen ansåge därför, att det borde tagas under allvarligt övervägande, huruvida verkligen angelägenheten av en enhetlig lagstiftning å förevarande område för alla löntagare kunde i och för sig motivera denna lagstiftnings utsträckande till att omfatta jämväl jordbrukets arbetare trots de kännbara ekonomiska konsekvenser och svårigheter i övrigt, den medförde för näringen. Enligt styrelsens förmenande vore de speciella förhållandena inom jordbruksnäringen sådana, att fullgoda skäl kunde anses föreligga för att den-

samma gåves en undantagsställning i fråga om semesterlagstiftningen. Styrelsen ville dock härvidlag icke gå så långt, att styrelsen ifrågasatte, att arbetstagarna inom jordbruket helt skulle ställas utanför en eventuell semesterlagstiftning — något som sannolikt skulle visa sig medföra i psykologiskt hänseende ofördelaktiga verkningar för arbetsförhållandena inom jordbruket — men styrelsen ville dock föreslå, att antalet semesterdagar i någon mån begränsades för arbetstagarna inom jordbruket. Ökning med någon dag utöver de sex à sju fridagar, som nu i allmänhet torde gälla enligt hävd eller kollektivavtal, torde möjligen kunna gå för sig, utan att olägenheterna härav behövde bli alla för framträdande.

Riksförsäkringsanstalten ifrågasätter, under åberopande av att jordbruket icke medtagits i den av internationella arbetsorganisationen godkända semesterkonventionen, huruvida vissa grupper av jordbrukets arbetare vore i behov av lika lång semester som industriens anställda.

Länsstyrelsen i Stockholms län anför, att det för åtskilliga arbetsområden såsom jordbruk och skogsbruk liksom även för så kallat säsongarbete måste anses vara i hög grad diskutabelt, huruvida behovet av skyddsåtgärder i och för sig kunde motivera en lagstadgad semester. När de sakkunniga likväl inbegripit sådana arbetsområden under lagen hade detta, såsom även i något fall uttryckligen utsagts, skett under intrycket av en medveten strävan att även i ekonomiskt avseende tillgodose svagt ställda arbetargrupper. Hur behjärtansvärd en sådan strävan än kunde vara, måste det dock ihågkommas, att ingrepp på förevarande område, som icke vore motiverat av skyddshänsyn, bleve ett steg i riktning mot statlig reglering av arbetsmarknadens löneförhållanden och sålunda komme att främja en även av de sakkunniga såsom icke önskvärd betecknad utveckling. Med hänsyn härtill funne länsstyrelsen starka skäl tala för att jordbruk och skogsbruk liksom även säsongbetonade yrken tills vidare ställdes helt utanför den föreslagna lagstiftningen. Vad de senare beträffade torde i stort sett så komma att bli fallet, om kvalifikationstiden, såsom länsstyrelsen föreslog, utökades från fyra till sex månader.

Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller, att förslaget skulle komma att medföra avsevärd ökning av jordbrukets omkostnader. Länsstyrelsen anför härefter följande:

Det viktigaste önskemålet för hela lantarbetarnas befolkningsgrupp vore att erhålla förbättrade bostäder. Åtgärder i detta syfte kunde icke genomföras utan medverkan av jordbrukarna själva. Deras läge vore så ömtåligt för närvarande, att obligatoriska pålagor genom en semesterlagstiftning kunde göra det svårare för dem att avse medel till om- och nybyggnad av arbetarbostäderna, en utgift, som i och för sig i allmänhet knappast vore räntabel. I jämförelse därmed vore en lagstadgad semester rätt, som i verkligheten blott föga kunde utnyttjas till egentlig rekreation, av underordnat värde.

Länsstyrelsen i Södermanlands län uttalar att, alldeles oavsett att rekreatiionsbehovet för jordbruksarbetarna icke kunde vara jämförligt med industriarbetarnas behov därav, det måste anses såsom föga välbetänkt att kort efter en i två etapper genomförd arbetstidslagstiftning, som i varje fall för det medel-

stora och större jordbruket vållat stora svårigheter och en icke obetydlig ekonomisk belastning, komma med ytterligare sociallagstiftning, som verkade i samma riktning. Det syntes vidare, som om man icke ägnat tillräcklig uppmärksamhet åt frågan i vad mån lantarbetarna med nuvarande löneförmåner ägde ekonomisk möjlighet att för sig nyttiggöra en utökad semester. Den omständigheten kunde icke heller vara ägnad att öka den allmänna trivseln på landsbygden och därmed tjäna detta ofta anförda syfte med en sociallagstiftning för lantbruket, att arbetsgivarna för att deras arbetare skulle få en fritid, för vilken de ofta icke hade någon produktiv användning, skulle själva få påtaga sig en lika mycket drygare arbetsbörda.

Enligt *länsstyrelsens i Gävleborgs län* åsikt torde de föreslagna bestämmelserna för jordbruket under nuvarande förhållanden innebära svåröverskådliga konsekvenser. Då jordbrukarna, särskilt de mindre, redan nu vore i stort behov av stödjande åtgärder från det allmännas sida, syntes tiden knappast vara lämplig för införande av en utsträckt semestertid på jordbrukets område. Innan ett dylikt ingripande skedde, torde åtminstone verkningarna av den nya lantarbetstidslagen böra avvaktas.

Även *länsstyrelsen i Örebro län* anser det vara angeläget, att verkningarna av lantarbetstidslagen avvaktades, innan ytterligare bördor lades å den viktiga, länge missgynnade jordbruksnäringen.

Sveriges allmänna lantbrukssällskap erinrar till en början, att arbetstagare med fast anställning inom jordbruket redan i allmänhet åtnjöte förmånen av fridagar, motsvarande en vecka. Från jordbrukets sida skulle därför intet vara att erinra mot att rätt till nämnda antal fridagar bleve lagfäst. Syftet att bereda en mera omfattande semesterrätt finge ävenledes i och för sig enligt lantbrukssällskapets åsikt anses behjärtansvärt. Emellertid tedde sig införandet av en utsträckt semestertid på grund av den nyligen införda arbetstidsbegränsningen inom jordbruket liksom bristen på arbetskraft samt inträdda lönestegringar inom jordbruksnäringen just nu betydligt olägligt för jordbruket. Väl kunde man önska jordbruksarbetarna även denna förmån, men det vore dock rimligt, att jordbrukarna erhöles andrum för nödig anpassning. En tvångsvis genomförd utsträckning av semestertiden med därmed förenade kostnader och svårigheter kunde även i sin mån motverka andra åtgärder till främjande av jordbruksarbetarnas och deras familjers hälsa och trevnad. Lantbrukssällskapet syftade härvid närmast på bostadsförhållandena, som i betydande omfattning vore i behov av förbättringar. Avhjälpandet av brister på detta område torde också mera värdesättas av arbetarna själva. Under framhållande vidare av de stora svårigheter, som ett genomförande av förslaget skulle medföra för småbrukarna men även för brukarna av de medelstora bondgårdarna, vilka själva vore mycket hårt bundna av arbetet och nu mindre än tidigare hade möjlighet att taga ledighet för egen del, vilket stode i samband med den fortgående tendensen att minska arbetskraften vid lantbruket samt att öka kravet på fritid för arbetarna, uttalar lantbrukssällskapet som sin åsikt, att vägande skäl talade för att det beträffande arbetarna vid jordbruket och dess binärningar icke genom

tvingande lagbestämmelser genomfördes längre semestertid än sex helgfria dagar för en tjänstetid av ett år. Därest en semestertid av tolv dagar komme att föreskrivas för andra yrkesområden, så torde, framhåller sällskapet slutligen, även vid jordbruket en utökning av semestertiden efter hand komma att äga rum, där så kunde ske, varvid emellertid kvarstode möjligheten till en bättre anpassning inom jordbruket efter olika förhållanden.

Bland *hushållningssällskapens förvaltningsutskott* äro meningarna mycket delade i fråga om det föreliggande förslagets antaglighet och lämplighet för jordbrukets vidkommande. Ehuru i en del fall någon preciserad ståndpunkt till förslaget knappast kan utläsas ur de gjorda uttalandena, synes man dock vara berättigad anse, att ungefär halva antalet yttranden gå i tillstyrkande riktning, medan den andra hälften yttranden äro i övervägande grad avstyrkande. I flera fall, då semesterförslaget tillstyrkes, har detta tillstyrkande förknippats med villkor, att jordbruket genom statliga stödåtgärder beredes skälig kompensation för de genom förslagets genomförande ökade kostnaderna för jordbruksdriften, att semesterförmånen begränsas till endast fast anställda arbetare eller att kvalifikationstiden avsevärt ökas m. m. Såsom skäl för avstyrkande har i huvudsak anförts, att behov utav rekreation icke kunde anses föreligga för jordbrukets arbetare i samma grad som för industriens, att förslagets genomförande skulle medföra ökade kostnader för jordbruket i allmänhet samt att särskilt de mindre och även de medelstora jordbrukarna därigenom skulle tillskyndas stora svårigheter.

Riksförbundet landsbygdens folk framhåller önskvärdheten av att jordbruket jämte därtill hörande binärningar samt trädgårdsskötseln tills vidare skulle bliva undantagna från lagens tillämpningsområde. Förbundet anför att, om jordbruket bleve inbegripet i semesterlagen, de rådande svårigheterna att få arbetskraften att räcka till ovillkorligen komme att ytterligare förvärras. Det vore därför angeläget, att den anpassningsprocess, som den nya lantarbetstidslagen nödvändiggjorde, finge slutföras, innan nya lagstiftningsåtgärder beträffande arbetstiden vidtoges för jordbrukets del.

Svenska lantarbetsgivareföreningen anför följande:

Jordbrukets lönekostnader hade under de båda senaste åren höjts med betydande belopp. Samtidigt hade övriga driftkostnader betydligt utökats. De förnödenheter, som jordbrukarna måste köpa, hade på senare år blivit avsevärt fördyrade. Sålunda hade priset på vissa maskiner, redskap och material nära nog fördubblats. Med stöd av beräkningar, som gjorts för liden höst, sammanställda med den senare utvecklingen, ansåge sig föreningen kunna angiva, att fördyringen sedan år 1935 av samtliga driftskostnader torde uppgå till mellan 20 och 30 procent. Härigenom och på grund av de sistlidet år genomförda ändringarna i lantarbetstidslagen, efter vilka jordbruket ännu ej förmått anpassa sig, hade näringen kommit att pressas utöver gränsen för sin bärighet. Även en ringa ytterligare ekonomisk belastning kunde under nuvarande förhållanden bli vådlig. Den föreslagna semesterlagen komme — om den genomfördes — att innebära en sådan ytterligare belastning, vilken dessutom ej vore att anse såsom ringa utan tvärtom mycket stor. Med hänsyn till att jordbruksdriften för sitt bestånd vore hänvisad till statliga stödåtgärder, torde det för övrigt böra ifrågasättas, om det vore med sund socialpolitik förenligt, att staten själv lade ökade

bördor på näringen. Jordbruket vore för närvarande i behov av en återhämtningsperiod, under vilken driften kunde omorganiseras och anpassas till de nya förhållanden, som lantarbetstidslagen och de avsevärt höjda lönnerna framkallat. Genomförandet av den föreslagna semesterlagen skulle betyda nya svårigheter, innan den nödvändiga återhämtningen ens hunnit taga sin början. Om det trots dessa omständigheter förutsattes, att jordbruksnäringen skulle åläggas samma skyldigheter i form av semester till arbetstagarna som industrien, kunde detta till nöds försvaras, om det med fog kunde göras gällande, att jordbrukets arbetstagare hade ett större behov av semester än eller i varje fall samma behov som arbetstagarna inom industrien.

För jordbruksarbetarnas vidkommande låge saken emellertid — även om man granskade spörsmålet allenast ur synpunkten av deras behov — icke till så. Förhållandet vore det motsatta. Till och med sakkunnigmajoriteten anslöte sig till denna mening. Sakkunnigmajoriteten förebringade inga andra skäl däremot, än att jordbrukets rekrytering av arbetskraft skulle möta ökade svårigheter, om semesterlagen ej gjordes tillämplig jämväl på lantarbetarna. Otvivelaktigt täckte detta uttalande en allvarlig realitet men i nuvarande prekära låge för jordbruket borde denna — om den av sakkunnigmajoriteten vore allvarligt menad och droges ut i sina fulla konsekvenser — åberopas emot ett genomförande av en semesterlagstiftning som den nu föreslagna i dess helhet. Åtgärder från statsmakternas sida att minska spänningen mellan arbetsvillkoren inom jordbruket å ena och andra näringsområden å andra sidan — detta syfte låge ju bakom de senare årens lagstiftning på jordbruksnäringens område — måste ju, om de skulle bli effektiva, förenas med en avvaktande eller i varje fall en måttfull socialpolitik för arbetsmarknaden i övrigt. Skedde icke så, måste ju jordbruket, det ville säga jordbrukets företagare, bli över hövan pressade och de sociala framsteg, man berömde sig av, komma att vinnas på deras bekostnad.

Emellertid behövde omtanken om jordbrukets arbetskraft icke med nödvändighet leda till kravet på lagstadgad semester för jordbrukets del. Ty den jordbrukare, som skulle möta svårigheter att få arbetare till följe en semesterlag, som ej omfattade lantarbetarna, vore givetvis oförhindrad att — om så skulle visa sig erforderligt — överenskomma med sina arbetare om 12 dagars semester. Sakkunnigmajoritetens förslag innebure däremot, att även den jordbrukare, som till äventyrs ej hade några svårigheter att få folk, skulle nödgas anordna en utökad semester, vilket innebure, att han finge tillgripa det föreslagna korrektivet mot svårigheter, som för honom tills vidare saknade aktualitet. Häremot kunde genmälas, att utvecklingen ändock så småningom skulle göra det nödvändigt för alla jordbrukare att med sina arbetare överenskomma om semester av kanske samma längd som inom industrien. Det vore emellertid just den vägen för frågans lösning som föreningen ville förorda. Det vore nämligen ur alla synpunkter bättre, om semesterfrågan finge arbeta sig fram så småningom i praxis genom överenskommelser och avtal än om den, såsom nu föreslagits, skulle lösas genom en stel lagstiftning.

Vare sig den planerade semesterlagen gjordes tillämplig eller icke på jordbruket, komme den dock med all sannolikhet att väsentligt öka jordbrukets svårigheter att erhålla och framför allt behålla nödig arbetskraft. Under sommarhalvåret bleve industrien nödgad anordna en avsevärt utökad semester för samtliga sina arbetare. Givetvis komme på grund därav att uppstå stor efterfrågan på ersättare för de semestrande arbetarna. Varifrån komme dessa ersättare då i första hand att tagas? Frågan vore ej svår att besvara. Hittillsvarande erfarenheter gäve nämligen med all önskvärd tyd-

lighet vid handen, att det komme att bli jordbruket, som finge släppa till en betydande del av den extra arbetskraft, som industrien behövde för semestervikariat. Och detta komme dessutom att ske under sommarhalvåret, alltså under den tid, då jordbruksdriften påginge som brådst och då förlusten av en man kunde betyda risk för en betydande minskning i skördeutbytet. Det vore möjligt, att denna konsekvens av lagen för jordbrukets vidkommande kunde bliva den farligaste av alla lagens konsekvenser.

Föreningen anser, att det framlagda förslaget med hänsyn till de återopade omständigheterna vore ägnat att ingiva jordbrukarna den allvarligaste oro.

Beträffande en viktig grupp av lantarbetare, nämligen djurskötarna, anser föreningen, att förslaget gäve otydliga besked om hur semestern skulle beräknas. Föreningen anför härom följande:

Enligt riksavtalet för jordbruket erhöles en djurskötare, om hans dagliga arbetstid vore 8 timmar 18 minuter, 27 fridagar per år, och om hans dagliga arbetstid vore 9 timmar, 52 fridagar per år. Dessa 27 respektive 52 fridagar föranledde intet avdrag på lönen för årsavlönade arbetare; timavlönade årsanställda djurskötare över 18 år erhöles full betalning för 7 dagar. 4 respektive 6 av dessa fridagar skulle för årsanställda djurskötare förläggas i ett sammanhang.

De sakkunniga syntes ej närmare ha beaktat djurskötarnas förhållanden. Det talades om att jordbruket genom ingångna kollektivavtal förbundit sig att giva sju dagars semester åt arbetarna och att den föreslagna lagen sålunda medförde en utsträckning av semestertiden från 7 till 12 dagar. Anmärkningen vore riktig, såvitt den rörde årsanställda statavlönade utearbetare. Beträffande djurskötarna förutsatte de sakkunniga möjligheten av att antalet fridagar genom den föreslagna lagen kunde komma att »i någon mån utökas». Detta senare uttryck syntes ägnat att förvilla begreppen.

Vid en daglig arbetstid i ladugården av 7 timmar 45 minuter fördelades lantarbetstidslagens 108 timmar per tvåveckorsperiod på jämnt 14 arbetsdagar. Någon fridag uppkomme därvid ej så långt året vore. Vid en daglig arbetstid av 9 timmar föranledde lantarbetstidslagen 52 fridagar per år. Det vore alldeles givet, att den djurskötare, som arbetade 7 timmar 45 minuter per dag och alltså ej haft någon fridag, om den föreslagna semesterlagen genomfördes, komme att tillerkännas 12 fridagar per år. Men den djurskötare, som arbetade 9 timmar per dag, hade redan förut 52 fridagar per år. För honom borde den föreslagna semesterlagen sålunda ej föranleda någon utökning av fridagarnas antal. Det kunde visserligen genmålås, att båda de nämnda djurskötarna arbetat samma antal timmar per år och att de av denna anledning skulle vara berättigade till att på grund av den föreslagna semesterlagen komma i åtnjutande av samma utökning av fridagarnas antal. Men denna invändning hölle ej streck inför de sakkunnigas egen inställning, då de hävdade, att den dagliga arbetstidens längd eller korthet ej finge inverka på semesterdagarnas beräkning och detta t. o. m. om arbetstiden ej ens uppginge till en timme per dag.

Föreningen utginge därför från att de i lagförslaget stipulerade semesterdagarna innefattades i de 27 respektive 52 fridagar per år, som avtalet föreskrev för djurskötare, därvid dock semesterlönen — om lagförslaget genomfördes — finge omregleras.

Det kunde dock vara vanskligt att söka tolka en lag eller ett lagförslag, särskilt på ett så tidigt stadium som i här förevarande fall. Föreningens uppfattning vore, som nämnts, att de föreslagna 12 dagarnas semester måste inräknas i de djurskötarna redan förut tillerkända 27 respektive 52 fridagarna

per år. Men föreningen kunde icke bortse ifrån att det framlagda förslaget på denna punkt vore så dunkelt formulerat, att det — ehuru sannolikheten ej talade därför — dock kunde ifrågasättas, om sakkunnigmajoriteten ej rent av avsett, att de föreslagna 12 semesterdagarna helt eller delvis skulle utgå utöver de 27 respektive 52 fridagarna. Det vore av vikt för frågans bedömmande, att omnämnda punkt i förslaget närmare klarlades.

Föreningen framhåller härefter, att föreningen, om det skulle befinnas, att förslaget innebure en ytterligare utökning av djurskötarnas fridagar, finge inlägga en bestämd gensaga häremot. Redan nu yppade sig synnerligen stora svårigheter för jordbrukarna att anordna ledighetsvikariat. Bland icke djurskötare — vilka ju finge inträda som ersättare — vore stämningen på många håll rent av upprorisk med anledning av de tätt förekommande ersättartjänstgöringarna i ladugårdarna. En utökning härav kunde tänkas leda till högst allvarliga konsekvenser.

Beträffande frågan om säsongarbetarna principiellt skola inbegripas under lagstiftningen eller ej anföres i åtskilliga yttranden, att dessa arbetare till följd av deras årligen återkommande arbetslöshetsperioder icke vore i behov av semester till rekreation, och att semesterrätten för dem därför endast komme att bliva ett tillskott å lönen. Härvid vore att märka, att lönen för säsongarbetarna oftast vore bestämd under hänsynstagande till de årliga arbetslöshetsperioderna. För den händelse något principiellt undantag i lagen icke gjordes beträffande säsongarbetarna, yrkas, att kvalifikationstiden borde bestämmas på sådant sätt, att dessa arbetare likväl de facto komme att falla utanför lagen. I denna riktning uttala sig följande myndigheter, nämligen *statskontoret, riksförsäkringsanstalten samt länsstyrelserna i Uppsala, Södermanlands, Östergötlands, Kronobergs, Kalmar, Kristianstads, Göteborgs och Bohus, Västernorrlands och Gävleborgs län.*

Medicinalstyrelsen, som förordar en kvalifikationstid av sex månader, anför, att styrelsen vore medveten om att detta förslag skulle från lagens tillämpning utesluta de säsongarbetare, som icke sysselsattes hos samma arbetsgivare under så lång anställningsperiod, som nu sagts. Från de synpunkter, som styrelsen lade på frågan, förefölle det emellertid tivelaktigt, huruvida en semesterrätt för dessa arbetstagare skulle komma att fylla sitt ändamål. Styrelsen fortsätter härefter:

Varje särskild anställningsperiod skulle berättiga arbetstagaren till semesterlön för ett så ringa antal semesterdagar, att arbetstagaren för att komma i åtnjutande av en tillräcklig semesterperiod skulle bliva nödsakad att sammanlägga semesterlöner från två anställningar. Under den tid, som skulle åtgå härför, torde de uppburna semesterpenningarna i många fall konsumeras för andra ändamål och således syftet med desamma gå till spillo. Uppenbart vore även, att det vore i fråga om de längre anställningarna, som särskilt behov av semester med därav föranledd avspänning från ett långvarigt och ofta enformigt arbete föreläge. Det vore också i fråga om dessa anställningar, som största utsikten funnes, att lagen skulle kunna vinna en tillämpning, som sammanfölle med dess syfte. Styrelsen hade sig bekant, att vissa säsongarbetare såsom skogsarbetare och dylika väl kunde behöva det extra bidrag, som semesterlön, om ock endast för fyra månader, kunde innebära, men måste dock finna, att sådana arbetares eventuellt alltför ringa av-

löning borde regleras på annat sätt än genom semesterlön, som dock icke kunde komma att spela någon stor roll i sådant avseende.

Medicinalstyrelsen framhåller särskilt, att styrelsen tagit ställning till det föreliggande spörsmålet huvudsakligen under hänsynstagande till arbetstagarens behov av vila och rekreation.

Många handelskamrar, Sveriges industriförbund samt flera arbetsgivarorganisationer rikta sig vidare bestämt mot att semesterrätt skall tillerkännas säsongarbetare.

Sålunda anför *Stockholms handelskammare*, att den grundläggande principen för lagstiftningen varit rekreationssynpunkten men att denna princip emellertid frångåtts genom att kvalifikationstiden utgjorde allenast fyra månader, varigenom lagen fått en karaktär av lönetillägg. Även om de sakkunniga som stöd härför anført, att säsongarbetarna på grund av längden av den tid de varit arbetslösa vore i behov av en ekonomisk hjälp, vore det dock att märka, att frågan om lönesättningen icke hörde hemma i en lagstiftning om semester utan borde såsom hittills regleras genom fria avtal. För att belysa de orimliga konsekvenserna på denna punkt kunde det vara tillräckligt att omnämna en för handelskammaren välbekant grupp nämligen handelsresandena. Det vore för visso mycket litet tilltalande, att i de här avsedda och en mångfald andra liknande fall skrida till irriterande och sakligt onyttiga löneförhandlingar för åstadkommande av skäliga regleringar med hänsyn till semesterns intvingande i anställningsförhållandet. *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* erinrar också, att skyddssynpunkten fått träda tillbaka, då det gällde säsongarbetarna, för vilka det allvarligaste bekymret vore, att de alltför lång tid av året icke hade arbete. *Smålands och Blekinge handelskammare* anser, att från lagens tillämpningsområde borde helt undantagas arbete, som bedreves intermittent eller säsongmässigt. *Handelskammaren i Göteborg* förmenar, att semesterlagstiftningen borde utformas så, att principiellt endast de, som hade arbete hela året, tillerkändes semesterrätt. Handelskammaren finge bestämt förorda, att åtminstone verkligt säsongarbete undantoges från en lagstiftning i ämnet. *Västergötlands och norra Hallands handelskammare* erinrar, att man hittills, om ock med vissa undantag på grund av speciella förhållanden, i allmänhet uppställt kravet på ett års anställning som villkor för semester samt att då, enligt de sakkunnigas egen framställning, huvudsyftet med semestern vore att bevara hälsa och arbetskrafter minimitiden för arbetsansättningen ej borde sättas alltför kort. Lönens storlek för säsongarbetarna vore avpassad efter de säregna arbetsförhållandena och oftast bestämd med tanke på att bereda arbetarna försörjning även under ledighetsperioderna. *Handelskammaren i Karlstad* framhåller, att semester för säsongarbetare icke alls kunde försvaras med hälsoskäl. För dylika arbetare hade kompensation för uppehållen i arbetet redan kompenserats genom ökade löner. Även *handelskammaren för Örebro och Västmanlands län* framhåller, att för säsongarbetarna semesterlagen uteslutande skulle bli en ren lönelag. Lönerna inom skogs- och flottningsarbetet komme, erinrar *Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare*, givetvis att i den mån arbetet påginge fyra måna-

der fördyras, enligt beräkning med fyra procent. Svårigheterna för att tillämpa lagen på timmerkörare och timmerhuggare måste för den i dessa frågor initierade framstå såsom så avsevärda, att möjligheten för lagens tillämpning i praktiken måste ifrågasättas. De sakkunniga hade tydligen icke tänkt sig in i de svårigheter, som skulle uppstå vid utbetalning av semesterersättning till körare. Det kunde ju icke förutsättas, att körare skulle erhålla semesterersättning för hela ackordsbeloppet, d. v. s. även för den arbetsprestation, som utfördes av hans dragare. Att lämna enhetliga föreskrifter härom syntes icke vara möjligt, då den ersättning, som borde belöpa å köraren, avsevärt varierade. Då ju såväl huggare som körare i ganska stor utsträckning själva kunde disponera sin tid för sina arbeten, vilka i allmänhet utfördes på ackord, hade de ofta möjlighet att utsträcka arbetet så, att den i lagen som minimum för semesterersättning angivna tidslängden uppnåddes. Det vore orimligt, att genom lagstiftning direkt inbjuda till ett dylikt förfarande. En semesterersättning för säsongarbetarna i skogarna kunde endast hava till resultat en ökning av arbetsförtjänsten, som direkt komme att återverka å rotnettot, d. v. s. det ekonomiska utbytet av våra skogar. *Norrbottnens och Västerbottnens läns handelskammare* anför gentemot den föreslagna rätten till semester efter fyra månaders anställning, att påståendet att en säsongarbetare — exempelvis en skogsarbetare eller en stuveriarbetare i övre Norrland med stadigvarande arbete under högst sju månader av året — skulle vara i behov av rekreation i allmänhet knappast ägde fog för sig. Om lagförslagets bestämmelser tillämpades på sådana fall, innebure de en löneökning och en sådan borde icke påtvingas genom lag.

Sveriges industriförbund anför, att lagstiftningens eljest starkt understrukna karaktär av social reform lämnats åt sitt öde, då det gällde säsongarbetarna, och i stället framstode den endast som en rent lönepolitisk åtgärd.

Svenska arbetsgivareföreningen framhåller även, att man här hade helt frångått rekreationssyftet. Det funnes icke någon som helst rimlig anledning, att semesterersättning utöver lönen skulle komma delårsarbetarna till del, i all synnerhet som dessa ju icke genom lagstiftningen ginge förlustiga några arbetstillfällen. Deras lön vore ock i allmänhet avvägd med hänsyn till förekomsten av arbetslöshetsperioder. Ej heller kunde det vara önskvärt, att dessa arbetarkategorier för semestern förmåddes att utöver den nödtvungna ledigheten avstå från tillgängliga arbetstillfällen.

Föreningen anför härefter följande:

Att den intermittent sysselsatta arbetskraften i synnerligen stor omfattning hänförs under lagstiftningen kunde ej förklaras på annat sätt, än att de sakkunniga utan hänsyn till alla logiska och sakliga skäl på denna punkt avsett att enligt givna förhållningsorder tillgodose vissa grupperns rent ekonomiska intressen. Såsom direkt framginge av motiven, hade avsikten varit, att det stora flertalet hemarbetare, skogsarbetare och byggnadsarbetare skulle komma in under lagen. De sakkunniga tvekade därvid ej att framhålla sådana renodlade lönesynpunkter, som att t. ex. skogsarbetarna och byggnadsarbetarna i landsorten väl behövde en liten påökning på sin lön. När man därjämte ansågo sig genom förslaget kunna undanröja brännbara anledningar till arbetsstrider, ville föreningen framhålla, att dylika extra be-

lastningar på företagarna tvärtom måste framtvinga åtgärder från dessas sida i syfte att på andra vägar vinna lättnad, något som i stället gäve anledning till ökade motsättningar på arbetsmarknaden och snarast kunde bli en påfrestning på arbetsfreden.

Föreningen avstyrker bestämt, att lagen, om den komme till stånd, gjordes tillämplig å sådana arbetargrupper, som i följd av arbetets natur regelmässigt vore borta från arbetet någon tid av året. Föreningen förbisåge därvid icke svårigheterna med att utskilja dylika verksamhetsgrenar. Ett fullständigt undantagande av säsongyrkena från lagen borde grunda sig på en särskild undersökning. De undantagna områdena kunde angivas i särskild följdförfattning.

Svenska lantarbetsgivareföreningen framhåller likaledes, att säsongarbetarens lön i allmänhet vore beräknad med hänsyn till att den skulle räcka även för de perioder av året, då han på grund av arbetsbrist åtnjöte en nödtvungen vila. Även om inkomstsiffrorna, då fråga vore om en skogsarbetare eller en ackordsarbetare i jordbruket, vore andra än då det gällde byggnadsarbetarna i Stockholm, vore det nämnda förhållandet i princip detsamma för dessa arbetare. Vad en skogsarbetare behövde vore snarare ökade arbetstillfällen än ökat antal arbetsfria dagar. Att sänka kvalifikationsgränsen för att bereda säsongarbetaren ökad ledighet vore därför att ställa saken på huvudet.

Sveriges skogsägareförbund yttrar följande:

Kortaste anställningstid, som berättigade till semester, vore fyra månader. Därmed komme semesterrätten att sammankopplas även med säsongmässiga eller rent tillfälliga och lösa arbetsförhållanden av alla slag. Vid dessa spelade vilo- och rekreationsbehovet i de allra flesta fall ingen roll för arbetstagaren, enär han under dödsäsongen eller mellan de tillfälliga arbetsanställningarna hade arbetsfria perioder. Rätten till semesterlön bleve här i stället, såsom de sakkunniga själva påvisat, ett lagföreskrivet lönetillägg. Förslagets innebörd vore beträffande säsong- och tillfällighetsarbetarna kort och gott det, att staten föreskreve cirka fyra procents lönetillägg på alla avtal, som för sitt genomförande krävde mer än fyra månaders arbete. Det torde emellertid vid dylika anställningsformer och löneavtal i längden ej kunna frångå, att detta statsföreskrivna lönepålägg toges i betraktande vid ackordens bestämmande. Därigenom bleve i realiteten semestertillägget en fiktion. För den helårsanställda bleve semesterrätten alltid en realitet, ty den skänkte honom en viss årlig ledighet; denna förmån finge sedan hava vilka återverkningar som helst på lönenivån. För den korttidsanställda betydde det lagstadgade semesterlönetillägget endast, att viss del av lönen utbrötes och gäves särskilt namn. De totala löneförmånerna torde i längden alltid komma att regleras av starkare krafter, nämligen konjunkturläget och de avtalsslutande parternas organisatoriskt förhandlingsmässiga slagkraft. Vid sådant förhållande måste man beteckna förslaget om de tillfälligt anställdas rätt till semesterersättning i penningar såsom en fint, avsedd att låta förslaget omspanna alla arbetargrupper samt därigenom bli ur psykologisk synpunkt mer tilltalande.

Då emellertid de sakkunnigas förslag i nu avhandlade del komme att föranleda betydande praktiska tillämpningssvårigheter samt därvid säkerligen även framkalla stridigheter mellan parterna, ansåge förbundet, att säsongmässiga och tillfälliga arbetsanställningar icke borde inbegripas under lagen. Denna komme icke att för berörda arbetare medföra någon reell

fördel, men väl att föranleda strider. Semesterlagstiftningen borde, i den mån den över huvud taget funnes böra genomföras, förbehållas de arbetstagar-grupper, som med dess hjälp kunde ernå behöfelig vila och rekreation, d. v. s. de arbetstagare, vilkas arbetsförhållande i samma arbetsgivares tjänst vore kontinuerligt.

I motsats härtill anför *socialstyrelsen* att, ehuru väl icke rekreationssynpunkten utan endast vad de sakkunniga åberopat om att lagen i sin utformning vore direkt avhängig av att semesterrätten vore en löneförmån ägde tillämpning å säsongarbetarna, behjärtansvärda sociala synpunkter likväl kunde anföras för medtagandet av dessa arbetstagare, vilka väl huvudsakligen utgjordes av skogsarbetare samt byggnads- och diversearbetare. Det måste enligt styrelsens uppfattning kännas obilligt för hithörande yrkesgrupper att ensamma bliva uteslagna från en förmånslagstiftning, som eljest vore avsedd att omfatta alla slag av arbetstagare. Styrelsen fortsätter här efter:

Särskilt måste så bliva fallet med skogsarbetarna, vilka ju hörde till våra i löne- och ekonomiskt avseende sämst ställda arbetstagare. Semester torde nog också numera så att säga betraktas som ett visst tecken på ernådd mera människovärdig livsstandard, vadan det jämväl ur denna synpunkt måste kännas otillfredsställande att ej i sådant hänsende bliva likställd med andra samhällsgrupper. Och för övrigt, även om vederbörande arbetare ej skulle behöva semesterförmånen så mycket för tillgodoseende av arbetsvila, borde de dock kunna unna sig någon slags förströelse och nöje för den intjanta semesterlönen, alltså en viss rekreation, ägnad att i någon mån lysa upp den gråa vardagen.

Byggnadsstyrelsen gör det principiella uttalandet, att styrelsen ansåge en skäligt avpassad och lämpligt förlagd semester för arbetstagarna inom byggnadsindustrien vara ur olika synpunkter så välmotiverad, att bestämmelser därom borde lagfästas. Detta gällde icke allenast de egentliga arbetarna inom denna industri utan jämväl inom densamma anställd teknisk och förvaltningspersonal. — Utan tvivel vore arbetet inom byggnadsindustrien för såväl befälspersonal som arbetare att anse såsom påfrestande. Detta hade till följd, att byggnadsarbetarna, åtminstone vissa kategorier av dessa, redan i medelåldern icke längre bleve fullt mäktiga de arbetsprestationer, som med den högt uppdrivna arbetstakten numera krävdes. En samhällelig vinst vore uppenbarligen att förlänga dessa arbetares möjligheter att fylla det mått, som uppställdes för fullgoda arbetare, och sålunda fördröja tiden för deras avgång från det produktiva arbetet.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anför, att vissa svårigheter visserligen torde komma att uppstå för arbetsgivarna vid semesterrättens tillämpning inom säsongyrkena, men länsstyrelsen ansåge icke skäl föreligga att av denna anledning utesluta dessa yrkesgrupper vid en blivande lagstiftning.

Samverkande byggnadsfackförbundens centralsråd yttrar, att fackförbunden med skärpa ville framhålla det orimliga i den meningen, att byggnadsarbetaren på grund av den påtvungna tidvisa arbetslösheten icke skulle vara i behov av den rekreationsmöjlighet, som semestern avsåge. Arbetslösheten vore ingen rekreation utan både fysiskt och psykiskt dess fullkomliga motsats. Byggnadsarbetarna önskade intet hellre än att ha konti-

nuerlig arbetstillgång. Det kunde icke medgivas, att bristen härå skulle i diskussionen om semesterrätten kunna betecknas som en förmån.

Departement-
chefen.

En skyddslagstiftning av innebörd att tillförsäkra arbetstagarna viss tids semester bör enligt sakens natur givas vidast möjliga omfattning. Synnerligen starka skäl måste anföras, för den händelse undantag från lagens tillämpning skall stadgas beträffande visst yrkesområde. De sakkunniga hava för sin del ansett, att några sådana skäl av tillräcklig bärighet icke kunnat föreläggas. Lagen omfattar därför enligt deras förslag principiellt alla löntagare med undantag — förutom för familjemedlemmar och dem som avlönas uteslutande genom andel i vinst — endast för statens och kommunernas tjänstemän. Något undantag har alltså icke, såsom i lagen om arbetstidens begränsning, stadgats för det fall, då en arbetsgivare endast har ett visst mindre antal arbetstagare anställda. Ett sådant undantag har för övrigt icke heller påyrkats från något håll. Icke heller hava de sakkunniga ansett, att något undantag borde föreskrivas för viss grupp arbetstagare av orsak, att lagen icke skulle vara av samma behov påkallad för dem som för övriga arbetstagare. I enlighet härmed skulle alltså lagen gälla såväl för arbetare som för de privatanställda.

Vad beträffar undantaget för statens och kommunernas tjänstemän, är detta enligt min uppfattning påkallat av praktiska skäl. Dessa tjänstemän falla i allmänhet under särskilda avlöningsreglementen eller hava sina anställningsvillkor reglerade genom i särskild ordning utfärdade bestämmelser. Att detta undantag göres beror på att anställningsförhållandena för statens och kommunernas tjänstemän äro helt andra än för övriga löntagare. Vidare hänför sig kvalifikationsperioden för dessa tjänstemän i allmänhet till löpande kalenderår. Lagen skulle visserligen i ett par avseenden giva dem bättre förmåner än vad de äga enligt avlöningsreglementena. Som exempel härå må nämnas, att semester enligt lagen skulle utgå i ett sammanhang och att rätt skulle föreligga till semesterersättning vid anställningens upphörande. De bättre förmånerna enligt lagen torde emellertid mer än väl uppvägas av den i allmänhet längre semestertiden för ifrågasvarande tjänstemän och övriga med anställningen följande fördelar. Undantaget innebär givetvis icke, att statens och kommunernas tjänstemän icke skulle få komma i åtnjutande av semester av den längd, som lagen ger åt övriga arbetstagare. Härvidlag måste både staten och kommunerna taga de fulla konsekvenserna av lagstiftningens genomförande. Vad statstjänstemännen beträffar, lärers frågan komma att beaktas vid den förestående överarbetningen av avlöningsreglementena för den icke-ordinarie personalen. Även i fråga om sådana grupper av befattningshavare vid trafikverken, som uppmärksamats av kommunikationsverkens lönenämnd och som icke torde komma att falla under lagen men likväl icke kunna anses såsom tjänstemän i detta begrepps vedertagna betydelse, är det givet, att minst motsvarande semesterförmåner skola stadgas, i den mån anställningen icke kan vara att betrakta såsom bisyssla. Att även kommunerna, utan att någon laglig skyldighet för dem införes, komma att i det mycket ringa antal fall, då semesterrätten för deras tjänstemän

understiger två veckor, bereda tjänstemännen semester av minst sådan längd är tydligt med hänsyn till den ytterst välvilliga inställning gentemot lagförslaget, som genomgående intagits av de kommunala myndigheterna.

De sakkunniga hava förordat, att avgränsningen mellan de befattningshavare hos staten och kommunerna, som skola falla under lagen, och övriga befattningshavare, eller alltså i allmänhet tjänstemännen, skall ske i enlighet med strafflagens bestämmelser om vem som är underkastad ämbetsmannaansvar. I vissa yttranden har kritik häremot anförts. Sålunda föreslås, bland annat, att ifrågavarande föreskrift skall så avfattas, att lagen äger tillämpning å sådana arbetstagare i statens eller kommuns tjänst, för vilka ej i gällande avlöningsreglementen eller eljest särskilda bestämmelser om semester äro meddelade. I likhet med de sakkunniga anser jag emellertid sistnämnda uttryck icke vara tillräckligt klart. I vart fall torde en avgränsning av detta slag mellan skilda grupper av befattningshavare komma att visa sig vara mindre lämplig för kommunernas del. Väl är det beträffande vissa grupper av befattningshavare ännu icke fullt klarlagt, huruvida de falla under strafflagens bestämmelser om tjänstemannaansvar eller ej, men med ledning av det stora antalet rättsfall härom torde några nämnvärda svårigheter vid tillämpningen icke behöva befaras. Jag erinrar även om att statsmakterna nyligen accepterat denna form för avgränsning, då det gällt lagstiftningen om förhandlingsrätt. Att avgränsningen, då det gäller semesterrätten, skulle vara av väsentligt större betydelse än inom den sistnämnda lagstiftningen kan jag icke inse. Som jag nyss anført, kan man nämligen utgå från att såväl staten som kommunerna komma att giva samtliga sina tjänstemän semester av minst den varaktighet, som lagen föreskriver. Skiljaktighet i fråga om semesterrätten för de båda grupperna av befattningshavare torde komma att föreligga i huvudsak endast då fråga är om semesterersättning i samband med anställnings upphörande. Något större antal tvister på denna punkt torde icke vara att emotse.

Med anledning av vad av drätselkammaren i Uppsala anförts angående semesterrätten för reserv- och beredskapsarbetare torde jag böra något beröra denna fråga. Det lär få anses vara en självklar sak, att semesterrätt enligt lagen icke tillkommer en reservarbetare, vare sig det arbete han utför är av statlig, statskommunal eller kommunal karaktär. Reservarbete är nämligen en hjälpform och icke en form av anställning. Vad beträffar beredskapsarbetarna, ligger frågan däremot annorlunda till. Dessa arbetare äro anställda enligt den öppna marknadens vanliga regler. Lagens föreskrifter måste anses utan vidare tillämpliga för deras del. Den omständigheten, att beredskapsarbetarna numera hänvisas till arbetet genom arbetslöshetskommittéerna, är icke av beskaffenhet att medföra någon ändring i vad jag nu anført. Denna hänvisning utgör endast en form för tillsättandet av platserna vid beredskapsarbetet; d. v. s. man uppställer anspråk på arbetsgivaren, att han vid utförandet av arbetet skall anställa arbetare, som utpekats på visst sätt. Så snart någon väl blivit placerad vid ett beredskapsarbete, är han i vanlig ordning att betrakta såsom anställd.

Sveriges redareförening har framställt yrkande om att särskilt undantag från lagstiftningen skulle göras för sjöfolket. Som stöd för detta yrkande har föreningen anfört, att sjöfartsnäringen icke skulle kunna bära de genom en lagstiftning om tolv dagars semester uppkommande kostnaderna. Föreningen har, om detta yrkande icke vunne bifall, i andra hand hemställt, att en särslagstiftning skulle antagas för sjöfolket, i syfte att sjömännens säregna arbets- och anställningsförhållanden måtte kunna vinna beaktande. Om vägen med en särslagstiftning valdes, skulle det också enligt föreningens förmenande vara möjligt att taga hänsyn till konkurrensförhållandena. Lagstiftningen borde nämligen icke utsträckas längre än vad internationella arbetsorganisationens konventionsförslag på området innebure och endast genomföras i den mån konventionsförslaget ratificerades av de större sjöfartsidkande nationerna. Föreningen har vidare framställt anmärkningar i olika hänseenden mot sakkunnigförslaget. Den viktigaste av dessa anmärkningar torde vara den, att det för sjömännen ofta vore olämpligt att taga semester, enär de måste avmönstra i samband med semesterns början och sedermera icke kunde påräkna att få påmönstra omedelbart efter semesterns slut.

För sjöfartens vidkommande kunna näppeligen tänkas uppkomma andra kostnader genom lagstiftningen än rena lönekostnader. Någon brist på arbetskraft torde icke behöva befaras, varför någon uppläggning av fartyg under en semesterperiod icke kan tänkas komma att ske, därest så ej av andra omständigheter är påkallat. Enligt det för sjöfarten gällande riksavtalet äga sjömännen numera rätt till sju dagars semester. Genom lagen skulle alltså en ökning för deras vidkommande ske med fem dagar om året. Den ekonomiska belastning, som detta medför för redarna, uppgår icke till två procent å lönekontot. En ökning av kostnaderna av denna mycket begränsade storleksordning lär icke försätta näringen i något trångmål. Vad den internationella konkurrensen beträffar, vill jag i likhet med de sakkunniga erinra om att redarna i Norge, vilket land har en väsentligt större sjöfart än Sverige, genom kollektivavtal förbundit sig att utgiva tolv dagars semester till sjöfolket. Då mot detta påpekande anförts, att de norska redarna icke betungas med kosterställning under semestern, nödgas jag konstatera, att denna i rent ekonomiskt avseende måste anses vara en mindre betydelsefull sak, som icke skäligen kan få bli va avgörande för frågan, om sjöfarten skall undantagas vid semesterlagstiftningen eller icke. Jag vill upprepa, vad jag i detta kapitel inledningsvis anfört därom, att synnerligen starka skäl måste anföras, innan någon särskild grupp av arbetstagare sättes i undantagsställning vid genomförandet av en lagstiftning av förevarande art. Jag vill vidare påpeka, att kommerskollegium icke velat motsätta sig, att sjöfolket medtages vid semesterlagstiftningen.

Beträffande frågan om särslagstiftning för sjöfolket kan jag ansluta mig till vad de sakkunniga härom anfört. Bestämmelserna i en sådan särslag måste i huvudsak bli va en uppräknin g av vad som stadgas i den allmänna lagen. Erforderliga särbestämmelser för sjöfolket ha va synts mig utan svårighet kunna infogas i den allmänna lagstift-

ningen. Socialstyrelsen har också numera förklarat, att med den läggning, sakkunnigförslaget erhållit, någon erinran icke kunde göras mot att sjöfolket inbegreps under semesterlagen. Icke heller har kommerskollegium framställt något yrkande om särlagstiftning. Jag förordar därför, att sjöfolket skall inbegripas under den allmänna lagen om semester.

Uppenbart är emellertid, att de säregna arbetsförhållandena för sjöfolket nödvändiggöra vissa speciella bestämmelser. Vad Sveriges redareförening anfört om att det ofta vore olämpligt för sjömännen att uttaga semester synes böra vinna beaktande. Enligt gällande kollektivavtal förefinnes också möjlighet att utbyta semester mot semesterersättning. Jag har därför ansett lämpligt att i denna punkt vidtaga en ändring i sakkunnigförslaget och öppna möjlighet för alla arbetstagare å fartyg att välja mellan semester och semesterersättning. Om en sjöman önskar erhålla semester, skall redaren alltså vara skyldig att bereda honom denna förmån i vanlig ordning. I övriga fall skall semesterersättning utgå. Jag har emellertid ansett lämpligt att i lagen öppna jämväl en tredje utväg. I de fall, då överenskommelse träffas mellan parterna, skall nämligen semestern kunna uppskjutas under ett år. Sjömannen erhåller då det påföljande året fyra veckors semester. Även i vissa andra avseenden har jag ansett, att hänsyn bör tagas till yrkanden, som framställts av redareföreningen. Jag återkommer till dessa frågor i specialmotiveringen.

I likhet med de sakkunniga håller jag före, att hemarbetare, skogsarbetare och andra arbetstagare, som icke utföra arbetet under arbetsgivarens omedelbara kontroll, böra falla under lagen. Något principiellt skäl, varför undantag för dessa yrkesgrupper skulle göras, har icke förebragts. Jag vill emellertid framhålla, att jag med tanke på svårigheterna vid tillämpningen av lagens bestämmelser å vissa av dessa arbetstagargrupper, speciellt betskötarna och skogsarbetarna, funnit mig böra förorda ändringar i sakkunnigförslaget därutinnan, att dels kvalifikationsperioden utsträcker från fyra till sex månader, dels rätten till semester utbytes mot en rätt till enbart semesterlön och dels bestämmelsen om evalvering av arbetets mängd utbytes mot en föreskrift om att rätten till semesterlön inträder vid viss intjänad lönesumma, i samband varmed det stadgandet föreslås, att semesterlönen för de nu avsedda arbetstagararna skall utgå med fyra procent å det intjänade beloppet. Denna metod för beräkning av semesterlönen har kommit till användning i kollektivavtalet för hemarbetarna inom konfektionsindustrien. Några praktiska svårigheter vid tillämpningen av lagens bestämmelser å berörda arbetstagargrupper torde med hänsyn till de vidtagna jämkningarna i sakkunnigförslaget icke behöva befaras. Beträffande dessa frågor hänvisar jag vidare till vad jag i det följande anför beträffande de grundläggande förutsättningarna för rätt till semester.

För jordbrukets vidkommande har yrkande om undantag framställts från riksförbundet landsbygdens folk. Starka betänkligheter mot ett utsträckande av lagstiftningen till jordbruksarbetarna hava jämväl anförts av lant-

bruksstyrelsen, ehuru därvid något direkt yrkande om undantag icke framställt. Styrelsen har däremot hemställt, att antalet semesterdagar skulle minskas för jordbruksarbetarna. Undantag för jordbruksarbetarna har dessutom påyrkats av svenska lantarbetsgivareföreningen.

Vad beträffar den kostnadsökning, som skulle drabba näringen vid genomförandet av en semester om tolv dagar, hava vissa beräkningar gjorts av lantbruksstyrelsen. Styrelsen anser, att kostnaden för jordbruket för hela semestern om tolv dagar skulle kunna uppskattas till 10.32 miljoner kronor. Antar man, att extra arbetshjälp under semestern kommer att av jordbrukarna inkallas endast i ungefär halva antalet fall, beräknar styrelsen, att kostnaden för jordbruket, fortfarande för hela semestern, skulle uppgå till 5.76 miljoner kronor. Då emellertid kollektivavtalet för jordbruksarbetarna tillförsäkrar dem sju dagars semester och då inom stora delar av landsbygden av ålder är vanligt, att även icke kollektivavtalsberörda arbetare erhålla en årlig ledighet av ungefär samma längd, varjämte ledighet för personliga angelägenheter skötande i stor utsträckning förekommer, är det tydligt, att den reella kostnadsökningen för jordbruket vid tolv dagars semester kommer att väsentligen understiga de angivna siffrorna. På grund härav har jag icke heller ansett mig böra taga hänsyn till yrkandet, att verkningarna av den nya lantarbetstidslagen först skola avvaktas. För semesterns utsträckande till jordbruket kunna visserligen icke hälsoskäl framföras med samma styrka som för industri, handel och samfärdsl. Det skulle emellertid ur samhällets synpunkt säkerligen visa sig leda till olämpliga konsekvenser, om jordbruket undantoges vid en lagstiftning om semester. Ett dylikt undantag skulle otvivelaktigt försämra jordbrukets möjligheter att konkurrera om arbetskraften, därest löntagargrupperna inom alla andra områden av näringslivet erhöles semesterrätt.

Vid övervägandet av de synpunkter, som kunna tala för och mot ett inordnande av jordbruksarbetarna i allmänhet under semesterlagen, har jag efter samråd med chefen för jordbruksdepartementet ansett, att något undantag för dessa arbetare icke bör föreskrivas i lagen. Icke heller har jag ansett mig kunna tillstyrka en föreskrift om ett färre antal semesterdagar för jordbruksarbetarna.

Vad svenska lantarbetsgivareföreningen anført om djurskötarna är emellertid av beskaffenhet att böra föranleda en särbestämmelse för denna grupp av arbetstagare. I vissa fall lär det nämligen vid semesterledighet för dem kunna uppstå avgörande svårigheter att erhålla vikarierande arbetskraft. Skäl synas dock icke föreligga att helt undantaga dem från lagstiftningens tillämpningsområde. De torde emellertid, därest de icke kunna utfä ledighet, skäligen böra erhålla en ekonomisk kompensation därför. Med hänsyn till det sålunda anförda föreslår jag, att i lagen intages en bestämmelse om rätt för arbetsgivaren att, då det gäller en arbetstagare vid jordbruket, som användes uteslutande till djurskötsel, utbyta semestern mot semesterersättning. Detta innebär alltså en motsatt anordning mot vad jag nyss förordat för sjömannens vidkommande. Svårigheterna att kunna uttaga semester ligga näm-

ligen vid sjöfarten hos arbetstagaren, varför denne bör äga valfrihet. Vad lantarbetsgivareföreningen anfört om att semesterdagarna syntes kunna inräknas i djurskötarnas fridagar enligt kollektivavtalet föranleder mig att erinra, att det torde vara självfallet, att de fridagar, som direkt framräknas genom tillämpningen av lantarbetstidslagens bestämmelser, icke kunna anses såsom semesterdagar, och detta evad arbetstiden ordnas på sådant sätt, att fridagarnas antal uppgår till 27 eller 52 eller något annat tal, och evad några av fridagarna enligt avtalet förläggas i en följd och bestämmelse angående rätt till lön under dessa dagar gives eller ej.

I fråga om säsongarbetarnas rätt till semester hava mot varandra stridande uppfattningar framkommit. De sakkunnigas majoritet anser, att det med uppfattningen om semestern som en rätt, vilken successivt intjänas genom arbete och anställning under viss tid, är väl förenligt, att semesterrätt föreligger även för säsongarbetare och andra under kortare tid anställda arbetstagare. Denna uppfattning delas av socialstyrelsen och byggnadsstyrelsen. Å andra sidan hava åtskilliga myndigheter och arbetsgivarorganisationer anfört, att något behov av semester som rekreation icke föreläge för säsongarbetarna och att en semesterrätt för dem därför uteslutande skulle komma att innebära en löneökning. Dessa myndigheter och organisationer kräva i vart fall en förlängning av kvalifikationsperioden.

Av vad jag redan anfört följer, att jag för min del icke kan medverka till något principiellt undantag för säsongarbetare och övriga korttidsanställda. Jag vill emellertid framhålla att, då kvalifikationsperiodens längd av andra skäl enligt departementsförslaget fastställts till sex månader, detta såsom en konsekvens kommer att innebära ett tillgodoseende i viss utsträckning av nu åsyftade önskemål.

Frågan om kategoriklyvning.

De sakkunniga.

Det av kommittén angående privatanställda framlagda förslaget till lag om arbetsavtal utgick, såsom framgår av den tidigare lämnade översikten av kommitténs förslag, vid fastställandet av de materiella förmånerna i arbetsavtalet från en uppdelning av arbetstagarna i tre grupper allt efter arten av den befattning, som vederbörande arbetstagare innehade och det arbete han hade att utföra. Genom denna s. k. kategoriklyvning hänfördes till en första grupp arbetstagare i ledande ställning och innehavare av sådan befattning, som krävde särskilda kvalifikationer och högre, genom studier eller erfarenhet förvärvad utbildning. Till en andra grupp hänfördes arbetstagare, som hade till uppgift att utföra kontorsarbete samt försäljnings-, förmedlings- eller annat sådant kommersiellt arbete, ävensom arbetstagare, som hade till uppgift att utföra arbete, som krävde genom studier förvärvad utbildning. Den tredje gruppen skulle omfatta övriga arbetstagare eller med andra ord sådana, som vore att hänföra till arbetare och med dem jämställda. I fråga om semesterns längd föreslog kommittén, att den årliga semestern för de olika

grupperna av arbetstagare skulle omfatta respektive tre, två och en vecka, varjämte kommittén för de två första grupperna av arbetstagare föreslog viss förlängning av semestern från och med elfte anställningsåret.

De sakkunniga avstyrka för sin del bestämt införandet i lagstiftningen av bestämmelser, som kunna innebära en uppdelning av arbetstagarna i särskilda grupper med olika förmåner. Till stöd härför anföres i betänkandet bland annat följande:

Skulle man vid en lagstiftning om semester utmäta olika förmåner åt olika arbetstagare och därvid även följa en indelning, som gynnade personer i ledande ställning eller över huvud dem, som icke tillhörde kroppsarbetarnas led, finge det en karaktär av undantagslagstiftning för de i samhället bäst ställda kategorierna, medan kroppsarbetet skulle sättas i en lägre klass. Detta gällde även de från vissa håll framkomna förslagen att lägga avlöningens storlek till grund för utmätandet av längden å den årliga semestern. En dylik lagstiftning skulle enligt de sakkunnigas uppfattning sakna stöd i rättsmedvetandet i vårt land och i övrigt innebära en nyhet bland våra sociala skyddsbestämmelser. Resultatet av en sådan lagstiftning komme med säkerhet att bliva, att de personer, som erhöle de mindre förmånerna, komme att anse sig vara utsatta för en undantagslagstiftning och känna sig vara orättvist behandlade. Man kunde förutse ständiga tvister om den rätta placeringen av varje yrkesgrupp med hänsyn till de fastställda förmånernas storlek. Det kunde ej vara lämpligt att genomföra en lagstiftning av sådan karaktär, att man redan i förväg kunde med bestämdhet förutse, att lagstiftningen komme att skapa allmänt missnöje.

Vidare anföres i betänkandet, att anledning icke finnes att i en social skyddslagstiftning taga hänsyn till att vissa grupper av medborgare utan samhällets hjälp lyckats förvärva sig förmåner av en storleksordning, som överstege vad ur sociala synpunkter måste sägas vara minimum. Det saknades skäl att genom lagstiftning skydda sådana medborgare vid deras en gång uppnådda förmånsställning eller att bereda andra grupper samma gynnade ställning.

De sakkunniga framhålla emellertid, att behovet av semester otvivelaktigt vore växlande, beroende på det slags arbete vederbörande hade, samt anföra härefter följande:

Vissa arbetsuppgifter vore mera pressande, och det måste därför i och för sig anses mera behövt för dessa arbetstagare än för andra med en längre tids avkoppling under varje år. Ur sådana synpunkter skulle det vara väl förenligt med en skyddslagstiftnings karaktär att införa en gradering av semesterns längd för olika grupper av arbetstagare. Härvidlag vore det dock omöjligt att gå med på en sådan uppdelning av arbetstagarna, som föreslagits av kommittén angående privatanställda och som anslöte sig till de för närvarande utgående semesterförmånerna för skilda grupper av arbetstagare. Man torde nämligen ingalunda kunna säga, att det intellektuella arbetet exempelvis inom kontorsyrket i och för sig vore mera pressande än kroppsarbete och att därför längre semester för denna personalgrupp skulle vara nödvändig. Det förhölle sig tvärtom så, att åtskilliga former av kroppsarbete utfördes under sådana förhållanden och vore så betungande, att de därmed sysselsatta därför borde sättas i en förmånligare ställning än övriga arbetstagare, därest man skulle genomföra en lagstiftning med semesterrätten graderad efter behovet av vila. Som exempel å arbetstagare, vilka skulle vara

i behov av en längre årlig semester än övriga arbetstagare, kunde nämnas gruvarbetare, vissa grupper av järnbruksarbetare, sjuksköterskor samt i allmänhet arbetstagare med nattjänstgöring.

De sakkunniga hade diskuterat möjligheten av att låta utföra en vetenskapligt lagd undersökning av olika yrkesgruppers skilda behov av semester. Emellertid hade de sakkunniga därvid måst stanna vid den uppfattningen, att det icke vore möjligt att genom en sådan undersökning vinna resultat, som kunde läggas till grund för utmätning i lagtext av skilda förmåner i avseende å semester för olika arbetstagargrupper.

Det av de sakkunniga framlagda lagförslaget innebär i enlighet härmed en minimilagstiftning med lika förmåner åt alla arbetstagare. Man hade sålunda, enligt vad de sakkunniga anföra, måst bortse från att somliga yrkesgrupper kunda hava större behov av semester än vad som komme att tillerkännas dem genom lagstiftningen. På samma sätt finge man bortse från att genom lagstiftningen åt någon arbetstagargrupp kunde bestämmas längre semester än som kanske ur rekreationssynpunkt vore strängt nödvändig för just denna grupp. Självfallet vore vidare, att man i en lagstiftning måste bortse från de individuellt skiftande behoven av semester på grund av försämrad hälsa.

Sammanfattningsvis anföra de sakkunniga härefter följande:

En lagstiftning med minimikaraktär och samma förmåner för alla måste sägas vara den enda lämpliga, då fråga vore om en social skyddslagstiftning. Det vore nämligen här fråga om att göra ett ingrepp i den avtalsfrihet, som eljest principiellt tillkomme parterna på arbetsmarknaden. Ett sådant ingrepp borde göras så litet omfattande som vore möjligt för att man ändock skulle kunna få de synpunkter tillgodosedda, som man velat vinna genom lagstiftningen. Såsom redan i den allmänna motiveringen framhållits måste en lagstiftning på detta område utformas på sådant sätt, att man icke därigenom främjade en utveckling fram mot att staten skulle helt bestämma anställningsvillkoren på arbetsmarknaden och att alltså den principiella avtalsfriheten skulle upphöra. Liksom de arbetstagare, vilka vid lagstiftningens genomförande hade längre semester än den däri föreskrivna, icke komme att beröras därav, komme det även i fortsättningen att stå öppet för de särskilda grupperna av arbetstagare att genom förhandlingar med arbetsgivarna förbättra de genom lagstiftningen tillerkända semesterförmånerna.

De sakkunniga diskutera särskilt frågan om i lagstiftningen borde införas en bestämmelse om att sådan sedvänja i fråga om semester rätt, som innebure bättre förmåner för arbetstagarna än vad lagen tillerkände dem, skulle gälla framför vad lagen i övrigt stadgade.

Härvid erinra de sakkunniga om att arbetsdomstolens ordförande i sitt yttrande över det av kommittén angående privatanställda framlagda betänkandet med förslag till lag om arbetsavtal ansett ett av en reservant förordat förslag av samma innebörd som nyssnämnda bestämmelse icke vara genomförbart. Arbetsdomstolens ordförande hade i nämnda yttrande anført, att domstolen vid prövning av talan om längre semester än vad lagen eller arbetsavtalet föreskreve skulle sakna allt stöd av lagen utan vara hänvisad att följa praxis inom arbetstagarens yrke. Med hänsyn till risken att fastslå

praxis skulle domstolen dock oftast bliva nödsakad att gå efter vad den själv funne skäligt. Detta skulle i själva verket innebära, att man beträffande det enskilda arbetsavtalet införde ett domstolsförfarande i intressetvister, något som alla intressenter så starkt motsatte sig på kollektivavtalsområdet.

För egen del anföra de sakkunniga följande:

Ifrågavarande bestämmelse betydde i praktiken två skilda saker. För det första skulle samhället göra ett ingrepp i den principiella avtalsfriheten på arbetsmarknaden och bestämma, att en grupp av arbetstagare, som själv lyckats förvärva bättre materiella förmåner genom arbetsavtalet än vad samhället tillerkände övriga arbetstagare, skulle för all framtid vara tillerkänd samma förmåner, oavsett konjunkturernas skiftning med därav följande ekonomiska möjlighet eller omöjlighet för arbetsgivarna att utgiva dessa bättre förmåner och vidare oavsett att förmånerna läge över vad som av samhället förklarats vara oundgängligen nödvändigt för arbetstagarna i gemen. Ett sådant samhällsingripande borde få anses vara uteslutet. För det andra skulle den önskade bestämmelsen innebära, att samhället, om av en viss grupp arbetstagare exempelvis 80 procent lyckats förvärva sig bättre förmåner än de i lagen bestämda, skulle utsträcka dessa bättre förmåner till att gälla jämväl för de återstående 20 procenten av ifrågavarande grupp arbetstagare. I båda de nu nämnda avseendena skulle den av representanterna för de privatanställda önskade lagbestämmelsen innebära en klar kategoriklyvning av arbetstagarna. Det borde understrykas, att en lagstiftning av den sålunda ifrågasatta karaktären skulle direkt strida mot den neutralitet i förhållande till parterna på arbetsmarknaden, som svenska staten traditionellt intog. Även om man emellertid icke skulle vilja acceptera de nu anförda principiella skälen, torde det dock icke vara möjligt att underlåta att taga hänsyn till de praktiska svårigheter vid genomförandet av en lagbestämmelse av den ifrågasatta karaktären, vilka påpekats av arbetsdomstolens ordförande.

De sakkunniga framhålla slutligen, att man vid utmätandet av den semester-tid, som genom lagbestämmelser skulle tillerkännas alla arbetstagare, icke kunde sträcka sig så långt som ur olika synpunkter skulle kunna vara önskvärt. För utsträckande av semestertiden utöver den tidrymd, som ur rekreationssynpunkt kunde anses vara oundgängligen nödvändigt, måste arbetstagarna lita till sina egna krafter; samhället ville och kunde därvid icke in-skrida till deras hjälp.

I avgiven reservation har herr *Rydberg* påyrkat, att en undersökning av behovet av semester för olika grupper av arbetstagare skulle äga rum. Han har härom anført, att de sakkunniga, i det att frågan om olika semesterbehov för olika arbetstagargrupper helt skjutits åt sidan, icke heller sökt utmäta skyddet i ett socialt önskvärt förhållande till det avsedda skyddsbehovet.

Herr *Rydberg* har i likhet med de sakkunnigas majoritet avstyrkt, att en kategoriklyvning genomföres i lagen. Han har emellertid ansett, att de privat-anställdas behov av en längre semester än den i lagen föreskrivna minimi-semesteren borde tillgodoses genom att i lagen intoges en bestämmelse om att sådan sedvänja i fråga om semester rätt, som innebure bättre förmåner för arbetstagarna än vad lagen tillerkände dem, skulle gälla framför vad lagen i övrigt stadgade samt att vid bestämmandet av sedvänjan skulle gälla vad med hänsyn till anställningens art och varaktighet, arbetstagarens ålder

och andra sådana omständigheter vore brukligt inom arbetstagarens yrke. Genom en dylik bestämmelse skulle förhindras, att lagens stadganden om en miniminivå för semestern skulle kunna tagas till intäkt för en försämring av nu utgående bättre semesterförmåner.

Yttrandena.

Ingen av de hörda myndigheterna har velat förorda bestämmelser om sådan skiljaktig utmätning av semesterförmånerna för olika grupper av arbetstagare, som innefattades i det av kommittén angående privatanställda i betänkandet med förslag till lag om arbetsavtal framlagda förslaget om kategoriklyvning.

Socialstyrelsen framhåller i fråga om kategoriklyvningen att, med den uppläggning som förslaget till semesterlag fått, tillräckligt bärande skäl icke torde kunna förebringas för differentiering av semesterförmånens storlek för olika arbetstagargrupper. *Medicinalstyrelsen* yttrar, att förslaget om en enhetlig minimisemester för samtliga arbetstagare enligt styrelsens mening så till vida innebure en fördel, att därigenom undanröjdes de tillämpningssvårigheter, som en kategoriklyvning skulle medföra.

Av de organisationer, som yttrat sig, är det endast *föreningen Sveriges aktiva handelsresande*, som direkt påyrkat införandet i lagstiftningen av en bestämmelse om kategoriklyvning. Föreningen anför härom, att behovet av vila och rekreation och därmed av semester vore olika för olika kategorier. Semesterproblemet kunde icke lösas genom en likriktning. I ett demokratiskt samhälle måste med nödvändighet vid utmätandet av en anställds förmåner hänsyn tagas till hans arbetsprestation och hans behov av semester. Vidare är att märka, att *de anställdas centralorganisation* och *tjänstemännens centralorganisation*, såsom framgår av den redogörelse för organisationernas yttrande, som i det följande kommer att lämnas, i princip synas ansluta sig till tanken på en kategoriklyvning, ehuru organisationerna icke för närvarande velat framställa något yrkande i sådan riktning. I övrigt må nämnas, att *landsorganisationen* med tillfredsställelse konstaterar de sakkunnigas bestämda avvisande av principen om en kategoriklyvning.

Frågan om en undersökning borde verkställas till belysande av skilda yrkesgruppers växlande behov av semester har berörts av *länsstyrelsen i Stockholms län*. Länsstyrelsen anför, att en på skyddsprincipen byggande semesterlagstiftning teoretiskt borde anpassas efter växlande behov inom olika arbetsområden och olika åldersklasser. De svårigheter, som mötte mot varje försök att finna hållbara grunder för en differentiering med hänsyn till behovet, vore emellertid så betydande, att den av de sakkunniga förordade linjen med enhetlig minimisemester åtminstone för närvarande måste anses vara den enda framkomliga vägen för frågans lösande. *De anställdas centralorganisation* och *tjänstemännens centralorganisation* yrka, såsom framgår av den i det följande lämnade redogörelsen för deras yttrande, att en undersökning av behovet av semester för olika yrkesgrupper skall företagas.

Vad beträffar frågan om införande i lagstiftningen av en bestämmelse om skydd för bättre sedvänja än vad lagen i övrigt stadgar, hava krav härå framkommit från flera organisationer. Av de hörda myndigheterna har *länsstyrelsen i Västernorrlands län* förklarat sig anse, att en sådan bestämmelse borde givas i lagen. I samma riktning uttala sig *stadsfullmäktige i Malmö*.

Medicinalstyrelsen yttrar, att i lagen syntes böra tydligt angivas, att den minimisemester, som lagen stadgade, icke skulle giva anledning till minskning av semestertiden för de arbetstagare, som nu enligt särskild överenskommelse åtnjöte längre semester.

Socialstyrelsen förklarar sig icke kunna dela den mening, som uttalats i herr Rydbergs reservation till förmån för införandet i lagstiftningen av bestämmelser, avsedda att stadfästa bättre sedvänja i fråga om semesterns längd. Styrelsen anför härom följande:

Det torde få ankomma på ifrågavarande arbetstagare och deras organisationer att försvara de förmåner, som de i detta avseende redan vore i besittning av. Den här ifrågavarande lagstiftningen torde näppeligen kunna sägas försämra deras möjligheter härtill. Snarare torde det förhållandet, att samhället genom förevarande lagstiftning förklarat arbetstagarna i gemen vara berättigade till en relativt omfattande semester, kunna användas såsom ett icke oväsentligt stöd vid dessa arbetstagares strävanden att bibehålla eller förbättra deras egna semesterförmåner.

Två av socialstyrelsens ledamöter voro i denna punkt av *skiljaktig mening*. Sålunda ansåg generaldirektören Hansson, att i lagen borde stadgas, att arbetstagare skulle äga rätt att åtnjuta semester under så lång tid, som med hänsyn till anställningens art och varaktighet, anställningsorten, arbetstagarens ålder och andra omständigheter vore brukligt inom arbetstagarens yrke, dock minst under den lagstadgade minimitiden. Till stöd härför anförde generaldirektören Hansson följande:

Den av de sakkunniga föreslagna minimisemestern av tolv dagar komme för stora grupper av arbetstagare, vilka hittills icke alls eller endast under några få dagar årligen åtnjutit semester, att innebära en synnerligen betydelsefull reform. För andra arbetstagargrupper finge denna nya gren av vår sociallagstiftning huvudsakligen ett principiellt värde, i det att den även för dem gäve lagligt hägn åt rätten till semester. Materiellt sett erbjöde de sakkunnigas förslag dessa arbetstagargrupper praktiskt taget ingenting. Det kunde däremot befaras, att arbetsgivare toge den lagstadgade minimisemestern som förevändning att försöka reducera längre gående semesterförmåner. En sådan eventualitet borde förebyggas. Det torde också få anses vara väl motiverat, att lagstiftningen på detta område gäve stöd åt den sedvänja i fråga om semestertidens längd, som kunde hava utbildats inom olika yrken och för olika arbetstagargrupper.

T. f. byråchefen Nyström anförde följande:

Man kunde befara att, om två veckors semester fastställdes i lag för alla arbetstagare, detta komme att av ekonomiska och psykologiska skäl verka i återhållande riktning, när det gällde att bevara och framför allt när det bleve fråga om att förbättra semesterförmånerna för grupper av privatanställda och dylika.

Fog finnes därför för det av en reservant bland semestersakkunniga framställda yrkandet, att i lagförslaget borde inskrivas en bestämmelse om att nuvarande sedvänja, som vore bättre än lagens bestämmelser, icke finge försämrast. Måhända skulle det vara lämpligt att i anslutning till en reservation till det år 1935 avgivna förslaget till lag om arbetsavtal giva här ifrågasatt bestämmelse sådan innebörd, att den av lagen föreskrivna minimi-semester icke borde för någon grupp av arbetstagare föranleda försämring av de semesterförmåner, som med hänsyn till anställningens art och varaktighet, anställningsorten, arbetstagarens ålder och andra sådana omständigheter vore brukliga inom arbetstagarens yrke.

De anställdas centralorganisation och tjänstemännens centralorganisation anföra att, då betydande grupper av anställda efter uppnående av vissa anställnings- eller levnadsår normalt erhöles längre semester än tolv dagar, det borde ha varit de sakkunnigas angeläget att tillse, att även dessa mindre knappt tillmätta semesterförmåner på ett fullt effektivt sätt skyddades. Ty om dessa bättre förmåner kunde bevaras ograverade, ökades förutsättningarna för ett fortsatt utbyggande av semesterledigheten för de stora arbetstagargrupperna. På denna punkt syntes alla arbetstagare ha identiska intressen. Från denna allmänna utgångspunkt sågo organisationerna sig nödsakade att bestämt avvisa den av de sakkunnigas majoritet hävdade uppfattningen, att en lagstiftning innehållande bestämmelser om olika långa semestertider för olika grupper av arbetstagare, antingen dessa utmättes med hänsyn till hittillsvarande praxis eller till rekreationsbehov, skulle innebära någon slags klasslagstiftning. Över huvud syntes det orimligt, att en ur vidare sammanhang så relativt obetydlig förmån som en eller två semesterveckor utöver de obligatoriska skulle kunna verka klasskiljande. Lika orimligt vore påståendet, att kroppsarbetet skulle sättas i en lägre klass genom en sådan lagstiftning. Hur skulle det då kunna förklaras, att en lagstiftning med graderade semesterförmåner beslutats i en hel rad av europeiska länder? Intill dess motsatsen bevisats, ansågo sig organisationerna berättigade hävda, att den längre semestern för de anställda berodde på ett större faktiskt behov av rekreation hos dessa grupper i jämförelse med övriga arbetstagare.

Organisationerna framhålla ock, att det vore ägnat att väcka förvåning, att de sakkunniga, då de medvetet avstått från att anknyta semestertidens längd till sedvänjan, icke funnit anledning verkställa någon utredning av det faktiskt konstaterbara behov av semester, som kunde föreligga för olika arbetstagargrupper. De sakkunnigas majoritet hade inskränkt sig till att konstatera, att en sådan utredning skulle möta betydande svårigheter. På denna punkt finge organisationerna helt ansluta sig till den uppfattning, som hävdats i herr Rydbergs reservation. Det rådde ingen tvekan om att man vid en sådan undersökning skulle kunna konstatera, att det för exempelvis gruvarbetare och typografer förelåge ett obestridligt behov av längre semester än för flertalet andra arbetargrupper. En sådan undersökning skulle säkerligen också visa, att detta behov vore större för flertalet kontorsanställda än för de egentliga arbetarna. En fortsatt utredning borde alltså verkställas för klargörandet dels av variationerna i det faktiska semesterbehovet mellan olika

arbetstagargrupper, dels ock av möjligheterna att i särskilda bestämmelser fastställa semestervillkor, som överensstämde med rådande god sedvänja för skilda grupper av arbetstagare. Denna utredning skulle kunna äsyfta en utbyggnad av de av de sakkunniga nu föreslagna minimibestämmelserna. Härom anföra organisationerna följande:

Ehuru de sakkunniga icke ansett sig kunna ingå på en sakprövning av frågan om en avvägning av semestervillkoren med hänsyn vare sig till gällande praxis eller till rekreationsbehov, försäkrade de, att de vore angelägna om att den föreslagna lagstiftningen icke skulle föranleda, att redan utgående bättre förmåner i något avseende försämrades. Man kunde då ha väntat, att de åtminstone skulle ha sökt att genom en generell bestämmelse skydda gällande sedvänja, där denna vore bättre än lagen. Som bekant byggde det lagförslag, som framlades av kommittén angående privatanställda, helt på sedvänjan, vilken skulle gälla, därest de faktiskt utgående semesterförmånerna vore fördelaktigare för arbetstagarna än de i lagen bestämda minima. Denna bestämmelse hade dock endast positiv karaktär. Ett sådant hänsynstagande till de anställda hade sakkunnigmajoriteten beklagligt nog icke visat.

Organisationerna anföra vidare, att nödvändigheten av att den föreslagna lagstiftningen kompletterades med en sedvanebestämmelse på ett tillräckligt övertygande sätt belysts av herr Rydberg i dennes reservation. Organisationerna påyrkade också en bestämmelse av den karaktär reservanten föreslagit och finge framhålla, att de anställda säkerligen skulle uppfatta avslag på denna framställning som ett uttryck för bristande vilja från statsmakternas sida att skydda även de anställdas intressen.

Slutligen yttra organisationerna att, då de icke i detta sammanhang velat framlägga förslag till lagstiftning om en avvägning av semesterförmånerna med hänsyn till praxis och behov utan i stället påyrkat fortsatt utredning, detta bland annat motiverats därmed, att de icke ville motsätta sig ett omedelbart genomförande av den väsentliga sociala reform, som de sakkunnigas förslag ändock innebure. Organisationernas särskilda anspråk i dessa avseenden kunde därför icke anföras som argument för ett uppskjutande av hela reformen. För att emellertid under tiden, intill dess den påyrkade kompletterande lagstiftningen antoges, reformen icke skulle bli till direkt skada för stora grupper av anställda, vore organisationernas tillstyrkande av lagstiftningen beroende av huruvida man vore beredd att tillmötesgå kravet på att i lagen intoges en generell bestämmelse till skydd för sedvänjan.

Svenska lantbrukstjänstemannaföreningen, svenska brukstjänstemannaföreningen och de kvinnliga kårsammanslutningarnas centralråd hemställa, att i lagen måtte intagas en bestämmelse, innebärande att nuvarande sedvänja, som vore bättre än vad lagen stadgade, icke finge försämras. *Landsorganisationen* yttrar härom, att landsorganisationen för sin del icke hade något att erinra mot att, därest så funnes påkallat, i lagen infördes en bestämmelse av ifrågavarande innebörd.

Departementschefen.

Genom vad de sakkunniga anfört till belysning av frågan om kategoriklyvning och den ställning, som myndigheter och organisationer i de avgivna

yttrandena intagit, synes tanken på en lagstiftningsvis genomförd uppdelning av medborgarna i olika klasser med större och mindre materiella förmåner allt efter deras ställning i samhället kunna anses avförd från dagordningen. Jag saknar anledning att uppehålla mig vid detta spörsmål.

Självfallet är, att samma principiella betänkligheter som mot en kategori-klyvning icke kunna göras gällande, då det är fråga om att utmäta olika semesterförmåner för skilda grupper av arbetstagare med hänsyn till konstaterad skillnad i behovet av semester. Här anmäla sig i stället sådana praktiska svårigheter, att problemet icke kan lösas, med mindre man under många år i följd verkställer ingående vetenskapliga undersökningar. Ett uppskov med en semesterlagstiftning i avvaktan på sådana undersökningar kan icke gärna ifrågasättas. Det låter sig måhända göra att beträffande en och annan skarpt avgränsad yrkesgrupp, t. ex. gruvarbetare, objektivt konstatera behov av längre semester än för andra löntagare. Beträffande det stora flertalet yrkesgrupper komma däremot för visso meningarna att bryta sig rörande det faktiska behovet av semester. I vart fall kan jag icke ansluta mig till vad de anställdas centralorganisation och tjänstemännens centralorganisation anfört om att den enligt praxis utgående längre semestern för kontorsanställda än för arbetarna skulle betingas av ett större konstaterbart behov av semester för den förstnämnda gruppen. Orsaken till att kontorsanställda lyckats förvärva sig en längre semester än arbetarna är naturligtvis att söka dels i rent ekonomiska omständigheter och dels däri, att med högre lön i allmänhet plägar följa en förbättring av övriga materiella förmåner i arbetsavtalet. Men även bortsett från svårigheten att kunna ena de skiljaktiga meningarna i fråga om det verkliga behovet av semester för olika huvudgrupper av arbetstagare, måste det rent praktiskt vara omöjligt att på ett rättvist sätt differentiera semestern för de mångtaliga befattningar, som förekomma i verkligheten. Av dessa skäl kan jag för min del icke biträda det av de nyssnämnda organisationerna framställda yrkandet om verkställandet av en undersökning rörande behovet av semester för skilda yrkesgrupper.

Om lagen alltså upptager en och samma semestertid för alla arbetstagare, som lyckas kvalificera sig enligt de givna reglerna, innebär detta emellertid ingalunda någon nivellering eller likriktning i fråga om semesterförmånen. Den verkliga innebörden av lagens bestämmelser är endast, att statsmakterna nu förklara, att varje arbetstagare bör ha minst två veckors semester, om han arbetar hela året, och detta oberoende av vederbörandes ställning i samhället. Den enda framkomliga vägen vid en social skyddslagstiftning av den förvarandes natur torde vara att giva densamma en dylik minimikaraktär. Det står uppenbarligen även efter genomförandet av en sådan lagstiftning fritt för olika grupper av arbetstagare att genom överenskommelse med motparten förvärva sig bättre förmåner än vad lagen medger. Efter fastställandet av en allmän miniminivå torde det också komma att visa sig vara möjligt att genom förhandlingar mellan arbetsgivare och arbetstagare på ett långt smidigare sätt än som vore tänkbart i en lag till-

godose vissa grupper objektivt påvisbara behov av en ökad semester i förhållande till den fastställda miniminivån.

Vissa organisationer av tjänstemän hava uttryckt farhågor för att en lagstiftning av den nu skisserade läggningen skulle medföra risk för en försämring av för närvarande utgående bättre semesterförmåner än de i lagen fastslagna. För att effektivt förhindra en sådan försämring kräves, att i lagen intages en bestämmelse om skydd för sedvänja, som innefattar bättre förmåner än vad lagen föreskriver som minimum.

Det är enligt min mening självfallet, att lagstiftningen om semester ej bör få tagas till förevändning för ett försämrande av nu utgående semesterförmåner. Anledning antaga att så skulle komma att ske torde knappast föreligga annat än i ett fåtal undantagsfall. För att emellertid förebygga alla risker i detta avseende kan det enligt min mening vara lämpligt, att skydd föreskrives för sedvänja, som är bättre än vad lagen stadgar. Jag förordar därför, att en föreskrift om skydd för bättre sedvänja införes i lagen. De principiella betänkligheter, som av de sakkunnigas majoritet anförts mot en sådan bestämmelse, synas mig icke vara av beskaffenhet att böra förhindra genomförandet av ett utav praktiska skäl motiverat skydd för bättre sedvänja.

Det torde visserligen icke kunna bestridas, att svårigheter kunna uppstå för domstolarna vid tillämpningen av en bestämmelse av den nu förordade arten. Jag anser det därför vara lämpligt, att skyddet för bättre sedvänja inskränkes till att endast avse semesterns längd. Vidare torde vissa föreskrifter böra givas till ledning för domstolarna vid prövningen i det särskilda fallet av frågan, om sedvänja föreligger. De omständigheter, som härvid särskilt böra beaktas, torde vara anställningens art och varaktighet, anställningsorten samt arbetstagarens ålder. I övrigt torde det icke vara vare sig lämpligt eller möjligt att lämna några särskilda anvisningar för domstolarna vid deras prövning av fråga om bättre sedvänja. Om bestämmelsen emellertid utformas på sätt nu förordats, lära de största svårigheterna för den praktiska tillämpningen vara undanröjda.

Då skyddet för bättre sedvänja inskränkes till att avse endast semesterns längd, skola lagens kvalifikationsbestämmelser tillämpas i de fall, då med hänvisning till sedvänja krav framställes om erhållande av längre semester än den i lagen såsom minimum föreskrivna. Den enda föreskrift i lagen, som icke kan tillämpas, är stadgandet om att en semesterdag skall erhållas per kalendermånad, under vilken visst arbete utförts. En proportionell beräkning får i stället komma till användning. Om sålunda för en yrkesgrupp konstateras en sedvänja om aderton arbetsdagars semester, får man vid beräklandet av semesterrätten i det särskilda fallet utgå från att en och en halv semesterdag skall belöpa per kalendermånad. Om det tal, som vid denna beräkning erhålles, blir brutet, bör avrundning ske till närmaste hela tal.

•

De grundläggande förutsättningarna för rätt till semester.

De sakkunniga.

Som allmän förutsättning för att en arbetstagare skall erhålla rätt till semester plägar gälla, att han oavbrutet varit anställd hos samma arbetsgivare eller vid samma företag viss tid. Ibland erfordras härutöver, att arbetstagaren utfört arbete hos arbetsgivaren eller vid företaget viss tid. I praktiken är skillnaden mellan dessa två system ej så stor. Om det endast kräves, att arbetstagaren varit anställd viss tid, brukar arbetsgivaren ofta äga rätt att å semestern göra avdrag för längre tids frånvaro. Uppställs jämte kravet på viss anställningstid som villkor, att arbetstagaren utfört arbete under viss tid, brukar denne ofta få såsom tjänstgöringstid tillgodoräkna sig tid, då han varit frånvarande av särskilda anledningar såsom semester, sjukdom och dylikt.

De i Sverige hittills framlagda förslagen om lagstiftning angående semester hava utgått från skilda system vid uppställandet av kvalifikationsbestämmelserna. Sålunda föreslog arbetstidskommittén en bestämmelse om att arbetsgivare skulle vara skyldig att å tid mellan den 15 maj och den 16 därpå följande september bereda semester åt arbetare, som utan avbrott varit anställd hos arbetsgivaren eller företaget från och med den 16 september nästföregående år och som sedan minst en månad användes till arbete, varå lagen skulle äga tillämpning. De i arbetarskyddslagen år 1931 införda bestämmelserna angående semester innebära, att arbetare, som utan avsevärt uppehåll användes till arbete året runt och varit anställd hos arbetsgivaren eller företaget någon längre tid, bör under den varmare årstiden beredas semester under angiven tid. Kommittén angående privatanställda upptog i sitt förslag till lag om arbetsavtal en bestämmelse om att arbetstagare skulle äga rätt till årlig semester, sedan ett år förflutit från det han tillträtt anställning hos arbetsgivaren.

De av internationella arbetsorganisationen antagna båda förslagen till konventioner angående semester föreskriva, att semester årligen skall utgivas till arbetstagare efter ett års oavbruten tjänst. I den antagna rekommendationen angående semester uttalas dessutom, att någon skillnad i semesterrätten icke borde uppkomma, även om arbetet utförts hos olika arbetsgivare. I enlighet härmed borde varje regering vidtaga effektiva åtgärder till förhindrande av att de kostnader, som uppkomme genom tillförsäkrande av semester, skulle falla uteslutande på den senaste arbetsgivaren.

De sakkunniga framhålla, att det med en gången tids uppfattning om semestern som en premie för välförhållande i arbetet vore förklarligt, att en så lång kvalifikationstid som ett år föreskrivits. Enligt en numera allt vanligare uppfattning intjänade man emellertid successivt rätten till semester genom anställning och arbete. Med ett sådant betraktelsesätt vore det icke i och för sig givet, att man vid utformandet av kvalifikationsbestämmelserna skulle bibehålla kravet på en så lång tids anställning som ett år. Det gäves numera, utan att

man därmed lämnade den principiella standpunkten, mera spelrum för vad som kunde anses vara lämpligt och skäligt, då man skulle fastställa de villkor, som skulle vara fyllda för att semesterätt skulle inträda.

Härefter anföra de sakkunniga följande:

Utformningen av den allmänna kvalifikationsbestämmelsen för rätt till semester bleve därför beroende på vilka grupper av arbetstagare som man önskade att lagstiftningen skulle bliva till positiv nytta för. Grunden till att en lagstiftning angående semester nu komme till stånd vore att söka i en önskan att bereda arbetstagarna erforderlig rekreation. Med denna utgångspunkt vore det naturligtvis bäst förenligt, att bestämmelserna om kvalifikationstiden utformades så, att endast de arbetstagare, som vore sysselsatta med lönearbete oavbrutet hela året och som därför vore i behov av rekreation, erhöile rätt till semester. De grupper av arbetstagare, som icke arbetade under hela året, hade nämligen icke samma behov av vila. Med hänsyn härtill kunde en kvalifikationsbestämmelse om ett års anställning anses vara lämplig. Om lagstiftningen upplades efter en sådan linje, skulle semester komma att tillerkännas dem, som arbetade hela året, men, väl att märka, blott om arbetet utfördes hos samma arbetsgivare. Även om man ville vid lagstiftningens genomförande bortse från de talrika arbetargrupper, som regelbundet icke innehade arbete oavbrutet under hela året, kunde det emellertid ej gärna vara vare sig lämpligt eller rättvist att utforma lagbestämmelserna så, att även de arbetstagare, som arbetade hela året men hos flera arbetsgivare, skulle falla utanför lagen. De nu senast nämnda arbetargrupperna hade uppenbarligen samma behov av semester som de arbetstagare, vilka fortlöpande hade anställning hos samma arbetsgivare. Redan med hänsyn härtill kunde en så lång kvalifikationsperiod som ett år icke anses vara lämplig.

Den avgörande omständigheten, när det gällde att bestämma kvalifikationstidens längd, vore, framhålla de sakkunniga, emellertid följande:

Om samhället lagstiftningsvägen tillerkände semester av viss längd åt de arbetstagare, som hade helårsanställning hos samma arbetsgivare, komme detta, oavsett att grunden till lagstiftningen vore att söka i en rekreationssynpunkt, att för dessa arbetstagare i praktiken verka som en löneförmån, ehuru detta icke komme fullt tydligt till synes förrän i samband med att de lämnade sin anställning. Det vore emellertid ej rimligt, att samhället skulle tillerkänna de bäst ställda grupperna av arbetstagare en löneförmån, vilken finge bekostas av arbetsgivarna, men förvägra denna förmån åt övriga mindre väl ställda grupper av arbetstagare. Ett sådant handlingssätt skulle med rätta kunna uppväcka allmänt missnöje. Även om man därigenom avveke från den principiella grunden för lagstiftningen, måste denna därför ordnas på sådant sätt, att så stora arbetstagargrupper som möjligt komme i åtnjutande av den lagstadgade semestern med de förmåner densamma kunde erbjuda.

De sakkunniga hava från svenska arbetsgivareföreningen och landsorganisationen sökt inhämta upplysningar till bedömande av i vilken utsträckning arbetstagarna årligen växla anställning. Beträffande det material, som av nämnda organisationer ställts till förfogande, tillåter jag mig att hänvisa till den redogörelse, som å sid. 141—143 lämnats i de sakkunnigas betänkande.

De sakkunniga framhålla att, även om de från organisationerna erhållna uppgifterna om arbetskraftens omflyttning måste anses såsom icke helt tillförlitliga, då de i allmänhet blott vore uppskattade, däri meddelade siffror

likväl vore av intresse vid bedömandet av nu föreliggande fråga om huru den grundläggande bestämmelsen angående rätten till semester borde utformas. De erhållna uppgifterna bestyrkte nämligen vad som kunnat antagas, eller att omflyttningen av arbetare vore relativt omfattande inom vissa industrier. I själva verket bytte tydligen så många arbetare årligen anställning, att det icke gärna vore möjligt att i förevarande hänseende underlåta att taga hänsyn därtill. Det måste utan vidare sägas vara klart, att det ej vore lämpligt med en kvalifikationsbestämmelse om så lång anställning hos samma arbetsgivare som under ett helt år för att rätt till semester skulle inträda. Ett sådant villkor skulle nämligen utestänga ett mycket stort antal arbetare från erhållandet av de förmåner, som lagen skulle tillerkänna de bäst ställda arbetarna. Detta kunde icke anses vara skäligt.

I betänkandet lämnas härefter en redogörelse för systemet med semesterkassor, varigenom alla arbetstagare erhålla proportionellt sett samma förmåner, oavsett längden av anställningstiden. Beträffande den närmare utformningen av ett sådant semestersystem och den omfattning, varedetsamma kommit till användning i utlandet, tillåter jag mig att hänvisa till betänkandet (sid. 143—145).

De sakkunniga förklara på anförda skäl, att de icke kunde förorda, att den lagstadgade semestern ordnades genom ett system med semesterkassor, i vilket fall staten själv måste omhändertaga skötseln av kassorna. Däremot torde ur det allmännas synpunkt intet vara att erinra mot att parterna på arbetsmarknaden genom bestämmelser i kollektivavtal för särskilda yrkesområden införde systemet med semesterkassor.

De sakkunniga förorda i stället, att man accepterar systemet med viss tids anställning såsom grundläggande kvalifikation, för att rätt till semester skall inträda. De framhålla, att man därvidlag icke borde föreskriva en så sträng kvalifikationsbestämmelse som ett års anställning. En föreskrift härom skulle nämligen bliva till förmån endast för de bäst ställda arbetsgrupperna. Å andra sidan vore det icke möjligt att vid avgörandet av frågan om kvalifikationstidens längd gå huru långt nedåt som helst. Det kunde knappast anses vara förenligt med den allmänna uppfattningen för närvarande, att en mycket kort anställningstid skulle berättiga arbetstagaren till erhållande av semester eller i vart fall semesterersättning. Vid en lagstiftning borde gränsen i stället bestämmas på sådant sätt, att semesterrätt endast inträdde, då det vore fråga om en anställning, som verkligen gjorde skäl för namnet och som alltså ej blott vore av tillfällig karaktär. Innebörden härav vore, att man vid en lagstiftning om semester medvetet borde bortse från de arbetstagare, vilka hade en mycket kort anställningstid. Vid vilken längd för anställningen gränsen för semesterrättens inträdande borde sättas vore uppenbarligen en bedömningsfråga. De sakkunniga ville för sin del förorda en bestämmelse om att fyra månaders anställning skulle kunna grundlägga rätt till semester. De sakkunniga hade även övervägt lämpligheten av att bestämma kvalifikationstiden till sex månader. Härigenom skulle emellertid stora grupper av arbetare, vilka arbetade hela året men hade

anställning inom olika yrken eller hos olika arbetsgivare inom samma yrke, komma att falla utanför lagstiftningen. Stor hänsyn borde även tagas till det förhållande, att ett betydande antal arbetare redan nu genom bestämmelser i kollektivavtal vore tillförsäkrade semester efter en anställningstid av fyra månader. Den genom socialstyrelsens försorg verkställda utredningen av kollektivavtalens bestämmelser om semester utvisade nämligen, att omkring 40,000 arbetare vore berättigade till semester efter en kvalifikationstid om högst fyra månader. Bestämmelserna i en lag om semester torde icke böra utformas på sådant sätt, att en försämring till följd av lagen komme att drabba många arbetstagare. Även med hänsyn härtill kunde alltså en kvalifikationstid om fyra månader anses vara lämplig. Denna tid torde ej heller vara för kort ur synpunkten, att det skulle vara fråga om en verklig arbetsanställning och ej endast om ett tillfälligt arbetsuppdrag.

I fråga om säsongarbetarnas inordnande under lagstiftningen uttala de sakkunniga följande:

Bland säsongarbetarna funnes exempelvis sådana grupper som skogsarbetare, vilka under olika delar av året utförde skilda arbetsuppgifter åt flera arbetsgivare. Dessa arbetare torde mera än de flesta andra vara i behov av ett ekonomiskt tillskott å lönen, så att de därigenom sattes i stånd att söka någon tids vila och rekreation. Med hänsyn härtill borde kvalifikationstiden bestämmas på ett sådant sätt, att exempelvis skogsarbetarna icke de facto fölle utanför lagens tillämplighetsområde. Detta skulle säkerligen bliva fallet, därest man uppställde krav på en så lång tids anställning som sex månader.

De sakkunniga betona, att bestämmelsen om en kvalifikationstid av fyra månader icke borde tolkas så, att därmed endast skulle avses kalendermånader. En arbetstagare, som ett år anställdes den 13 januari, hade alltså grundlagt rätt till semester, eller kanske rättare sagt semesterersättning, därest anställningen upphörde den 23 maj.

De sakkunniga påpeka i detta sammanhang, att det givetvis icke vore möjligt för dem att till behandling upptaga frågan i vilka fall ett anställningsförhållande skulle anses hava upphört eller då så ej vore fallet. Detta kunde i brist på lagstiftning om arbetsavtal ofta vara tveksamt, exempelvis vid permitteringar av olika längd, deltagande i arbetskonflikt, för den händelse arbetstagaren icke omedelbart efter konfliktens slut finge ånyo börja arbeta, eller under avtalslös tid i samband med ett kollektivavtals utlöpande. Så länge i vårt land icke förefunnes en lagstiftning om arbetsavtal, hade man härvidlag uteslutande domstolarnas avgöranden i de enskilda fallen att stödja sig på.

För att emellertid förebygga, att för rättskänslan stötande påföljder i form av förlust av semesterrätt skulle inträda vid kortare avbrott i arbetsanställningen, förorda de sakkunniga, att i lagen intages en bestämmelse om att avbrott i anställning icke må inverka på rätten till semester, såvida detta med hänsyn till omständigheterna kan anses vara oskäligt.

Då en arbetsanställning enligt i praxis tillämpade regler av åtskilliga orsaker kan fortlöpa, utan att den anställde utför något arbete för arbetsgivarens

räkning, torde det vara nödvändigt, att kravet på viss tids anställning som kvalifikation för semesterrätt kombineras med ett krav på att arbete utförts under anställningstiden, för att semester skall anses belöpa å densamma.

De sakkunniga förorda ett system, där rätten till semester grundlagges genom anställning under viss tid, nämligen fyra månader, medan vid beräkningen av semesterns längd hänsyn endast skall tagas till de kalendermånader av anställningstiden, varunder arbetstagaren utfört arbete minst aderton dagar. Att tiden aderton dagar eller alltså tre veckor valts, beror på att semestern enligt de sakkunnigas uppfattning endast bör erhållas för månad, under vilken arbetstagaren större delen av tiden utfört arbete. Föreskriften om kalendermånad är beroende på att man velat undvika att för varje arbetstagare räkna med en särskild, i och för sig ligkiltig datum för anställningens tillträädande.

Enligt de sakkunnigas mening bör sådan dag, varunder en arbetstagare utfört arbete ett färre antal timmar än eljest är vanligt, i detta sammanhang fullt ut räknas som arbetad dag, och detta även om arbetet icke tagit så lång tid som en timme. En sådan arbetstidsförkortning kommer emellertid med hänsyn till de föreslagna bestämmelserna om semesterlönens beräknande, att inverka på storleken av denna lön för alla arbetstagare, som icke äro avlönade med tidlön för vecka eller längre tid.

Därest en arbetsgivare ej direkt kan övervaka arbetstagaren vid arbetets utförande, skall enligt förslaget en evalvering av det utförda arbetets mängd ske till visst antal dagsverken. De sakkunniga framhålla visserligen, att denna regel kunde medföra svårigheter inom skogsbruket, men de förmena likväl, att ett försök borde göras med den föreslagna regeln även för skogsbrukets vidkommande. Först om svårigheterna skulle visa sig bliva för stora, borde man för skogsarbetarnas del övergå till annat system. Då nämligen dessa arbetare i allmänhet icke vore örsanställda, vore det för dem icke fråga om erhållandet av semesterdagar utan om ersättning för intjänad semesterlön. Denna ersättning kunde bestämmas till en viss procent av lönen, såframt minst viss lön intjänats. Då den i lagen föreskrivna semestern för årsanställda vore tolv dagar och detta dagantal utgjorde fyra procent av det ungefärliga antalet arbetsdagar på året, eller 300, borde den nyss nämnda procentsatsen av lönen bestämmas till fyra. Ett sådant system vore lätt att tillämpa. De sakkunniga vore emellertid ej beredda att för närvarande tillstyrka detsamma, då det alltför mycket bröte mot den föreslagna lagens uppläggnings i övrigt.

De sakkunniga föreslå, att vissa orsaker till bortovaro från arbete skola privilegieras på sådant sätt, att bortovaron jämställas med arbetad tid, då det gäller kvalificering för semester. De omständigheter, som sålunda skola privilegieras, äro åtnjutandet av semester, oförmåga till arbete på grund av olycksfall i arbete eller sådan yrkessjukdom, som faller under lagen den 14 juni 1929 om försäkring för vissa yrkessjukdomar, samt fullgörandet av repetitionsövning enligt värnpliktslagen den 30 juni 1936. Däremot hava de sak-

kunniga icke ansett sig kunna förorda en privilegiering av den första värnpliktstiden liksom ej heller av tid för havandeskap samt sådan sjukdom, som ej förorsakats av olycksfall i arbetet och som ej kan betecknas såsom yrkes-sjukdom. Beträffande sjukdoms- och havandeskapstid förklara de sakkunniga, att det icke gärna vore tänkbart, att man genom en lagbestämmelse skulle ålägga arbetsgivarna att låta arbetstagarna åtnjuta semester, belöpande på sjukdomstid, i vidare mån än arbetsgivarna kunde anses vara skyldiga att utgiva lön under sjukdomen eller havandeskapstiden.

Att semestertid ej skulle kunna intjänas under permittering till följd av arbetsbrist eller under annan arbetstidsförkortning, som icke avsåge minskning av antalet arbetade timmar per dag, eller under arbetskonflikt måste, anföras de sakkunniga, anses vara självfallet.

Det är parterna obetaget att här liksom eljest överenskomma om bestämmelser, som äro fördelaktigare för arbetstagaren.

I fråga om kvalifikationstidens bestämmande tillämpas enligt kollektivavtalen i huvudsak två system. Det ena systemet innebär, att man allenast stadgar viss tids anställning såsom villkor för semesterrätts inträdande. Enligt det andra systemet föreskrives likaledes viss anställningstid som kvalifikation för semesterrätten, men detta villkor förbindes med ett krav på att anställningen skall fortfa ra viss i avtalet angiven kalenderdag eller hava varit bestående under viss tid före sådan dag.

De sakkunniga framhålla härom till en början, att det av praktiska skäl måste anses vara otänkbart att lägga det individuella anställningsåret som grund för semesterns intjänande. Så snart en arbetstagare varit anställd under något år, förlorade nämligen anställningsåret fullständigt sin betydelse, och det förefölle vara konstlat att vilja tillerkänna detsamma någon rättsverkan i fråga om beräkandet av de materiella förmånerna i arbetsavtalet.

De sakkunniga anföras vidare följande:

Härefter gällde det att avgöra frågan, om semesterrätten skulle förbindas med anställning under minst den förut angivna tiden av fyra månader före en i lagen, eller eventuellt av den enskilde arbetsgivaren för sitt företag bestämd dag eller om man skulle förbinda kvalifikationstiden med kalenderåret. Vad först beträffade systemet med en för varje företag särskilt bestämd kvalifikationsperiod, syntes detta icke väl lämpa sig för att införas i en lag med tvingande bestämmelser angående semester, gällande för samtliga arbetstagare. Enhetliga regler syntes härvidlag vara att föredraga. Vad härefter anginge systemet med en kvalifikationsperiod om minst fyra månader närmast före ett i lag angivet datum, och i så fall den 1 maj, talade onekligen vissa skäl därför. Man vunne nämligen därigenom den fördelen, att kvalifikationsperioden så nära som möjligt anslöte sig till den för de flesta arbetstagarna bestämda semesterperioden. För årsanställda arbetstagare skulle kvalifikationsperioden, om detta system accepterades, sträcka sig från och med den 1 maj föregående år till och med den 30 april det år, varunder semestern skulle uppbäras. Om det blott varit möjligt att bereda samtliga arbetstagare inom alla yrken semester under de varmare månaderna, skulle de sakkunniga icke hava tvekat att förorda, att kvalifikationsperioden bestämdes på nu nämnt sätt,

även om en sådan kvalifikationsperiod nog för närvarande måste sägas stå främmande för den allmänna uppfattningen. Det vore emellertid icke tänkbart att inom alla yrkesområden förlägga semestern till sommarmånaderna. Från skyldigheten att giva semester under den i lagen bestämda semesterperioden måste undantag medgivas för arbetsgivarna inom bland annat jordbruket, sjöfarten och säsongbetonade yrken. En del arbetstagare inom sådana områden av arbetsmarknaden komme alltså att erhålla sin semester under vintern eller den tidiga våren. För dem måste det vara uppenbart olämpligt med en kvalifikationsperiod per den 1 maj.

Under sådana förhållanden hava de sakkunniga funnit sig böra förorda, att kalenderåret bestämmes som kvalifikationsperiod för alla arbetstagare. Detta måste, anföras de sakkunniga, även sägas vara det naturliga i en för samtliga löntagare gällande lag och torde överensstämma med den allmänna uppfattningen. De sakkunnigas förslag innebure med hänsyn härtill, att semester skulle utgå per kalenderår och att antalet semesterdagar skulle bestämmas med hänsyn till varje arbetstagares anställnings- och arbetsförhållanden under det närmast föregående kalenderåret. Detta betydde i praktiken, att en arbetstagare, som anställdes exempelvis den 1 oktober ett år, under påföljande kalenderår erhöles så lång semester, som belöpte på tiden oktober—december månader. Under det därpå följande året erhöles han, om anställningen fortfarande vore bestående, full semester. En arbetstagare, som icke uppnått samma rätt till semester som övriga med honom jämförda personer inom företaget, måste enligt de sakkunnigas mening vara skyldig att finna sig i att bliva permitterad utan någon ersättning under de återstående semesterdagarna, för den händelse företaget tillämpade metoden att under semestern helt nedlägga rörelsen.

I fråga om den inverkan, som arbetsavtalets upplösning skall ha å semesterrätten, bör man enligt de sakkunnigas uppfattning draga den fulla konsekvensen av den valda utgångspunkten, att man successivt intjänar semester genom anställning och arbete under viss tid, och fastslå, att arbetstagaren vid arbetsavtalets upplösning alltid skall hava full ersättning för intjänad men ännu icke åtnjuten semester. Tidpunkten för anställningens upphörande och anledningen härtill skall alltså icke kunna öva inverkan, om blott den fastställda minimitiden av fyra månader för anställningens varaktighet uppnåtts. Semesterersättning är med andra ord enligt sakkunnigförslaget att helt jämföras med upplupen lön.

Från tjänstemannahåll har för de sakkunniga framhållits, att arbetstagare i samband med arbetsavtalets upphörande borde få åtnjuta den semester, som han intjänat, och alltså ej behöva åtnöja sig med ersättning för semestern. De sakkunniga anföras härav, att det i samband med anställningens upphörande endast kunde bliva fråga om en rent formell semester utan verkligt innehåll. Det måste nämligen för arbetstagaren vara likgiltigt, om arbetsgivaren uppsade anställningen till upphörande den 31 oktober och denna dag gäve honom kontant ersättning, motsvarande lönen för tio semesterdagar, eller om arbetsgivaren uppsade avtalet till den 10 november och beredde arbetstagaren tio dagars semester från den 1 i samma

månad. I båda fallen komme det att bero på arbetstagaren själv, om han ville söka och antaga en ny befattning redan från den 1 november eller om han ville vila under de tio dagar, för vilka han av arbetsgivaren erhöle, i det första fallet semesterersättning och i det andra fallet semesterlön. Den omständigheten, att det för vissa tjänstemannakategorier kunde vara sedvänja, att arbetsanställning tillträdde den 1 i en månad, kunde uppenbarligen icke få föranleda till att man i en för samtliga löntagare gällande lag skulle insätta en bestämmelse av det från tjänstemannahåll antydda slaget. Skulle en dylik bestämmelse bliva till någon nytta ens för tjänstemännen, måste densamma nämligen kombineras med ett förbud för arbetsgivaren att uppsäga ett arbetsavtal till annat datum än månadsskifte. Orimligheten härav låge i öppen dag.

De sakkunniga uttala slutligen ett önskemål om att semesterersättningen verkligen användes till semester. Detta vore av stor betydelse, om icke lagen skulle råka i vanrykte. Det vore härvidlag nödvändigt, att man kunde lita till en kontroll från arbetarnas fackliga organisationer. Från dessa borde därför med kraft sägas ifrån till medlemmarna, att det skulle innebära ett missbruk av de med lagens hjälp erhållna förmånerna, därest semesterersättningen allenast användes såsom en lönefyllnad och icke till att skaffa arbetstagarna erforderlig vila.

I sin reservation har herr *Larson* anført, att ett års fortlöpande anställning borde fordras såsom förutsättning för semesterrätts inträde efter nyanställning. Reservanten har framhållit bland annat att, därest det av tekniska eller andra skäl ej ansåges vara lämpligt att från lagen helt undantaga arbete, som bedreves intermittert eller säsongmässigt, det i allt fall torde vara erforderligt att undvika de otillfredsställande konsekvenser, som eljest måste uppkomma, genom att väsentligt utöka den anställningstid, som enligt lagen vore en förutsättning för inträdet av rätt till semester.

Beträffande förslaget att arbetstagaren skall hava varit i arbetet minst aderton dagar under kalendermånad, för att han för denna månad skall kunna få tillgodoräkna sig semesterrätt, har reservanten anført, att detta syntes kunna leda till orättvisa resultat. En arbetstagare, som på grund utav arbetstidsförkortning vore frånvarande en vecka varje månad under året, förlorade enligt denna regel icke någon semesterförmån, medan en annan arbetare, som på grund av arbetsbrist nödgades vara frånvarande t. ex. två veckor under en var av tre månader eller sålunda sammanlagt endast hälften så länge som den förre arbetaren, därigenom ginge förlustig tre semesterdagar. Lämpligare vore därför att räkna ihop varje hel dag, frånvaron avsåge. Uppginge denna därvid sammanlagt till fyra arbetsveckor, d. v. s. 24 dagar, borde det leda till att en semesterdag bortfölle.

I fråga om kvalifikationstidens förläggning har reservanten förordat en bestämmelse, enligt vilken semesterledigheten hänfördes till anställnings- och arbetsförhållandena under en period, som motsvarade — i stället för föregående kalenderår — tiden 1 maj—30 april. En sådan reglering krävde dock en

kompletterande föreskrift om att, då semestern förlades före den 1 maj, semesterrätten skulle så beräknas, som om anställningen varat fram till angivna datum.

Herr *Rydberg* har föreslagit en kvalifikationsbestämmelse av innehåll, att rätt till semester skall för arbetstagare under 20 år föreligga, därest han tillträtt sin anställning hos arbetsgivaren före den 1 februari. Vidare har herr *Rydberg* hemställt, att i lagen måtte intagas en bestämmelse om att arbetstagare, som slutade sin anställning, skulle äga rätt att i stället för semesterersättning utbekomma semester under så många dagar, som han intjänat genom anställningen och det utförda arbetet.

Herr *Tamm* har ansett en så kort anställningstid som fyra månader knappast vara sakligt motiverad såsom allmän grund för semesterrättens inträdande, även om hänsyn måste tagas till vissa säsongarbetare. Han har härom anfört följande:

Genom ett förslag i angiven riktning skulle detta komma att omfatta exempelvis under några vintermånader tillfälligt anställda skogsarbetare i trots av avsaknaden för deras del av något rekreationsbehov, vilket behov ju med största visshet skulle komma att tillgodoses under arbetsfri del av året. En dylik anordning måste ju i viss mån verka förryckande beträffande den egentliga grunden för införandet av allmän semester och den tanke, som låge till grund för förslaget i dess helhet. Såge man vidare på arbetstagarna inom byggnadsindustrien och därmed jämförliga företag, torde dessa arbetstagare redan nu praktiskt taget över hela landet erhålla en avlöning, som innefattade och även vore avsedd att innebära en ganska rikligt tilltagen ersättning för den mer eller mindre frivilliga ledighetsperiod, som i regel plägade förefinnas inom dessa yrken. Så torde förhållandet även i regel vara för de flesta andra säsongarbetargrupper. Genom en utsträckning av de föreslagna fyra månaderna till sex skulle onekligen en icke oväsentligt bättre avvägning ur flera synpunkter sett kunna ernås, medan samtidigt själva semesteriden komme till sin rätt på ett mera tillfredsställande sätt. Ej heller syntes någon verkligen påvisbar orättvisa komma att föreligga genom karantänstidens utsträckande från fyra till sex månader.

Vidare har herr *Tamm* förklarat sig anse, att den föreslagna kombinationen mellan anställningstid och arbetad tid såsom kvalifikation för semesterrätt kunde komma att föranleda konsekvenser, vilka måste sägas vara olämpliga. Om exempelvis en skogsarbetare vore anställd hos samma arbetsgivare under fyra månader men under denna tid praktiskt taget endast utförde arbete under en månad, bleve resultatet enligt de föreslagna bestämmelserna, att han tillerkändes ersättning, motsvarande semesterlön för en dag. I ett sådant fall kunde man uppenbarligen icke tala om att den förmån, som bereddes honom genom lagstiftningen, skulle giva någon rekreation i form av semester. Vad lagen skulle giva i ett sådant fall vore allenast en viss löneökning. Den föreslagna bestämmelsen om att semesterrätt skulle belöpa å månad, under vilken arbete utförts minst aderton dagar, borde därför kombineras med en ytterligare bestämmelse om att semesterrätt enligt lagen dock icke skulle inträda, förrän arbetstagaren utfört arbete under så lång tid, att minst fyra dagars semester intjänats. Visserligen hade man icke heller i sådant fall någon säker-

het för att arbetstagaren i samband med arbetsavtalets upphörande använde den erhållna semesterersättningen till vila. Han erhöle dock i detta fall lön för så pass många dagar framåt, att han hade ekonomisk möjlighet härtill. Den förordade bestämmelsen stode i god överensstämmelse med vad i betänkandet anfördes om att det endast vore ledighet under flera på varandra följande dagar, som kunde sägas ur fysisk och psykisk synpunkt bereda rekreation.

Yttrandena.

Arbetsdomstolens ordförande gör följande allmänna uttalande rörande kvalifikationsgrunderna:

Onekligen föreläge vissa svårigheter att finna ett lämpligt system för semesterrätten, särskilt i vad anginge kvalifikationsgrunderna. Detta utvisades såväl av de talrika tvister, vilka arbetsdomstolen haft att bedöma rörande tolkningen av kollektivavtalens sinsemellan mycket olika och ofta ytterst invecklade semesterbestämmelser, som även av det förslag till lag om arbetsavtal, vilket den 9 mars 1935 framlades av den s. k. kommittén angående privatanställda. Det nu föreliggande förslaget byggde på kollektivavtalens huvudprinciper, men i fråga om kvalifikationsgrunderna och semesterlönens beräkning hade de sakkunniga utarbetat ett system, som arbetsdomstolens ordförande veterligen icke tidigare tillämpats. Detta system innebure emellertid en fyndig lösning och vore synnerligen klart i sina huvudlinjer. Under förutsättning att man ville välja en så jämförelsevis långt tillbaka liggande kvalifikationsperiod som det föregående kalenderåret och att betänklighet icke mötte mot ett så stort antal semesterdagar som tolv, syntes systemet alltså med fördel kunna användas. Det torde dock vara förenat med den olägenheten, att det icke smidigt kunde påbyggas genom avtal. Antalet semesterdagar torde nämligen svårligen kunna utökas annat än med multiplar av tolv.

Arbetsdomstolens ordförande föreslår härefter viss omredigering av bestämmelserna i 2 och 3 §§ samt yttrar vidare:

En omständighet, som kunde vara ägnad att verka förbryllande, vore, att kvalifikationsperioden utgjorde föregående kalenderår, medan däremot den anställningstid, som berättigade till semester, kunde sträcka sig över båda åren. Om exempelvis en arbetstagare blivit anställd den 1 december det ena året, bleve han semesterberättigad med mars månads utgång påföljande år, men semestern detta år omfattade endast en dag avseende kvalifikationsmånaden december. Det skulle möjligen vara till fördel, om denna skillnad komme till uttryck i lagtexten. Det skulle emellertid villigt medgivas, att saken icke kunde fullt tydligt uttryckas utan besvärande långrandighet.

Socialstyrelsen biträder de sakkunnigas yttrande om att lagstiftningen måste ordnas på sådant sätt, att så stora arbetstagargrupper som möjligt komme i åtnjutande av den lagstadgade semestern. Styrelsen finner de av de sakkunniga föreslagna förutsättningarna för rätt till semester vara väl avvägda och ägnade att förverkliga det nyss angivna syftet. Styrelsen anför vidare, att arbetstagargrupper, som nödgades räkna med mera utpräglad säsongarbetslöshet, enligt det föreliggande förslaget icke komme i åtnjutande av lagstadgad semester, när de ofta icke finge kvarstanna hos samma arbetsgivare under den minimitid, som erfordrades för att rätt till semester skulle uppkomma. Detta vore fallet särskilt beträffande åtskilliga av byggnadsindustriens arbetare. Styrelsen, som beklagade, att så bleve förhållandet, funne emellertid, i

likhet med de sakkunniga, att svårigheterna vid denna detaljs ordnande icke ginge att övervinna utan att alltför betungande anordningar infördes. Betydande grupper av de arbetstagare, varom här vore fråga, torde dock hava så stark ställning på arbetsmarknaden, att de kollektivavtalsvägen kunde tillförsäkra sig semester med tillhjälp bland annat av semesterkassor eller liknande hjälpmedel utan lagstiftningens stöd.

I övrigt hava samtliga myndigheter och organisationer, som yttrat sig angående frågan om kvalifikationstidens längd — med undantag dock för samverkande byggnadsfackförbundens centralråd — ur skilda synpunkter yrkat på en förlängning av denna tid.

Sålunda yttrar *kommerskollegium*, att det knappast syntes vara fallet, att semester i allmänhet ur ren hälsosynpunkt skulle vara erforderlig redan efter fyra månaders anställning, ehuru givetvis speciella förhållanden härvidlag kunde spela en roll. Den av de sakkunniga förebragta utredningen visade, att kvalifikationstidens längd inom olika yrken vore ganska växlande, men gäve knappast tillräckliga skäl för att en så kort period som fyra månader borde lagfästas för alla kategorier av arbetare. Kollegium funne för sin del starka skäl tala för en förlängning av den föreslagna kvalifikationstiden. Härigenom skulle ytterligare vissa grupper säsongarbetare undantagas från semesterlagens bestämmelser. Det torde emellertid vara klart, att vid säsongarbete rekreationsbehovet näppeligen kunde vara betydande. Hälsovårdssynpunkterna bleve givetvis allt mindre relevanta, ju kortare kvalifikationstiden tilltoges. Ett objektivt bedömande, varest gränsen borde dragas mellan säsongarbete med olika perioder, vore knappast möjligt, vadan en skälighetsprövning alltid måste i sista hand bliva avgörande. Med hänsyn till den ställning till förevarande fråga, som statsmakterna ännu för ett fåtal år sedan tagit, när det gällt statens egna tjänstemän, funne kollegium, att starkare sakliga skäl än de av de sakkunniga anförda borde förefinnas, innan kvalifikationstiden nedsattes till avsevärt kortare period än ett år.

Medicinalstyrelsen anser att, då semestern icke borde understiga en vecka eller således sex arbetsdagar, rätt till semester icke borde inträda förrän efter sex månaders anställning.

Statskontoret framhåller, att den mellan sakkunnigförslaget och gällande bestämmelser för befattningshavare i statens tjänst föreliggande olikheten, att rätt till semester enligt förslaget skulle inträda redan efter fyra månaders anställning, medan för icke-ordinarie befattningshavare i statens tjänst krävdes minst ett års tjänstgöring, icke vore rimlig. Enligt statskontorets mening borde överensstämmelse i fråga om berörda villkor för semesterrätten så vitt möjligt åvägbringas mellan semesterbestämmelserna i avlöningsreglementena och föreskrifterna i semesterlagen. Bland annat för att undvika, att semesterrätt skulle tillkomma säsongarbetare, förmenar statskontoret, att kvalifikationsbestämmelserna borde ändras.

Lantbruksstyrelsen anför, att en så kort kvalifikationstid som fyra månader saknade varje spår av stöd i den allmänna uppfattningen eller, som man möjligen kunde säga, i det sociala rättsmedvetandet. Den komme att inbjuda till kringgående av lagen och motverka mera stabila arbetsförhållanden.

Telegrafstyrelsen ställer sig tveksam till förevarande bestämmelse samt anför:

På grund av telegraf- och telefonarbetenas natur måste för varje år anställas ett betydande antal tillfälliga arbetare. Enligt lagens bestämmelser komme dessa icke att erhålla semester utan i stället semesterersättning vid arbetets slut. För dessa arbetare innebure lagen alltså enbart en förhöjning av avtalade löner med cirka fyra procent. Eftersom lagens syfte i främsta rummet borde vara att genom skälig semesterledighet bereda behövlig rekreation åt för längre tid sysselsatta arbetstagare, men de arbetare, som haft anställning endast under fyra månader, knappast på samma sätt som andra kunde anses vara i behov av sådan rekreation, ville det förefalla telegrafstyrelsen, som om den föreslagna »karenstiden» av fyra månader utan större olägenhet skulle kunna höjas. Även i kostnadshänseende spelade denna karenstid en betydande roll, enär exempelvis en höjning från fyra till sex månader skulle för telegrafverket innebära en besparing av 50,000 kronor för år i kostnaderna för lagens genomförande.

Vattenfallsstyrelsen anser det böra undvikas, att semesterförmån tillerkändes sådana säsongmässigt eller eljest helt tillfälligt anställda arbetare, vilkas behov av rekreation kunde anses vara tillgodosett genom de för dem i allt fall existerande arbetsfria perioderna. Styrelsen anför vidare följande:

Ur denna synpunkt vore de av de sakkunniga föreslagna bestämmelserna ej tillfredsställande. Såsom förutsättning för rätt till semester vore en anställningstid av fyra månader alltför kort för eliminerande av sådana tillfälligt anställda arbetare, som skäligen ej borde tillerkännas semester. Bestämmandet av semesterrättens omfattning med hänsyn till arbetstagarens anställnings- och arbetsförhållanden under närmast föregående kalenderår skulle även i stor utsträckning medföra utbetalande av semesterlön utan samband med ledighet. Semesterrättens hänförande till arbetets omfattning under varje särskild kalendermånad för sig skulle, såsom vissa reservanter påpekat, kunna leda till orättvisor mellan arbetstagarna inbördes och andra olämpliga konsekvenser. Den föreslagna graderingen av semesterns längd efter utgjord arbetstid innebure för övrigt alltför besvärliga komplikationer i praktiken.

Enligt vattenfallsstyrelsens mening borde såsom förutsättning för rätt till semester gälla, att arbetstagaren varit i arbete hos en och samma arbetsgivare under minst åtta månader av de senast förflutna tolv månaderna, och under följande kalenderår borde semester icke utan arbetsgivarens medgivande få uttagas, förrän arbetstagaren varit i arbete under minst sex månader efter semesterledighetens slut föregående år. Härvid borde i arbetstiden jämväl inberäknas vissa ledigheter i enlighet med de sakkunnigas förslag.

Härigenom skulle visserligen icke tillgodoses sådana arbetstagare, som väl hade praktiskt taget kontinuerligt arbete, men som bytte arbetsgivare så ofta, att de icke uppfyllde de av styrelsen föreslagna villkoren för rätt till semester. Men det torde för de flesta vara utan vidare fullt naturligt, att arbetare med en sådan orolig inställning icke finge åtnjuta den förmån, som låge i rätt till semester.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen yttrar, att de av de sakkunniga anförda skälen för en kvalifikationstid av allenast fyra månader icke syntes tillräckligt vägande, särskilt som möjligheten för parterna å arbetsmarknaden att överenskomma om införande av semesterkassor allttjämt komme att hållas öppen.

Byggnadsstyrelsen framhåller, att semesterfrågan inom byggnadsindustrien, till åtskillnad från samma fråga inom andra industriarbetsområden, i viss

mån vore särstående med hänsyn till att byggnadsindustrien vore en utpräglad säsongindustri. Behovet av särskild semesterledighet framstode måhända icke lika starkt inom byggnadsindustrien som beträffande industrier, inom vilka arbetet påginge mera jämnt året om. Under återopande bland annat av bestämmelserna i kollektivavtalet för rörledningsarbetare uttalar byggnadsstyrelsen, att den föreslagna minimianställningen om fyra månader för rätt till semesterersättning syntes vara för kort för byggnadsindustriens vidkommande. Styrelsen ville föreslå, att minimitiden höjdes till sex månader, vilken gräns även syntes vara satt för flertalet av de arbetstagare, vars semesterförmåner reglerades genom frivilligt ingångna avtal.

Överståthållarämbetet finner likaledes, att en anställningstid av allenast fyra månader vore för kort för att berättiga till lagfäst semester. Ämbetet förordar, att en längre anställningstid borde bestämmas åtminstone till en början, vilken tid, därest erfarenheten funnes tala därför, sedermera i samband med en revision av lagen kunde inskränkas.

Länsstyrelsen i Stockholms län yttrar, att principen om att semester vore en förmån, som intjänades successivt genom anställning och arbete under viss tid, av praktiska skäl torde böra godtagas. Härav följde dock icke, att semester eller semesterersättning borde utgå även i sådana fall, där anställningen varit av kort varaktighet och rekreationsbehov sålunda i allmänhet icke vore för handen. Bestämdes kvalifikationstiden för kort, innebure detta ett åsidosättande av skyddssynpunkten, och lagstiftningens reella innebörd bleve i många fall endast ett icke önskvärt ingripande i avlöningsförhållandena. Då behov av rekreation i form av semester väl i allmänhet icke kunde anses vara för handen förr än tidigast efter sex månaders anställning, borde enligt länsstyrelsens mening kvalifikationstiden bestämmas till sex månader.

Länsstyrelsen i Kronobergs län, som anser, att från lagens tillämpningsområde borde undantagas säsongarbetarna, framhåller, att en bestämmelse om fyra månaders kvalifikationstid skulle medföra ökade omkostnader särskilt för det mindre jordbruket i länet, där lejd arbetskraft ofta anlätades endast för kortare tider. För åtnjutande av lagstadgad semester syntes därför böra fordras anställning under längre tid. *Länsstyrelsen i Gotlands län* yttrar att, då syftet med semestern vore beredande av vila och rekreation, rent tillfälliga arbetsanställningar icke syntes böra inbegripas under lagen. Med hänsyn härtill borde minimianställningstiden för rätt till semester höjas från föreslagna fyra till åtminstone sex månader. Liknande synpunkter framföras av *länsstyrelsen i Malmöhus län*, som emellertid yttrar, att anställningstiden skäligen kunde bestämmas till ett år och att den i vart fall icke borde vara kortare än sex månader. En kvalifikationstid av sex månader förordas vidare av *länsstyrelsen i Hallands län*. Länsstyrelsen yttrar härom, att det knappast kunde begäras, att ett företag skulle bestå semester åt arbetare, som tillfälligt intagits för kortare tid än sex månader. I en undantagsställning stode härvidlag de normalt ambulerande arbetarna inom vissa fack. Lagförslaget toge ej hänsyn till dessa arbetares särskilda förhållanden, som påkallade särskilda regler för semesterrättens beräkande. Någon form borde finnas

härför, då, för så vitt rekreationssynpunkten skulle ligga till grund för semestern, sådana arbetare ej borde vara sämre ställda än andra på den grund att de utförde arbete hos flera arbetsgivare. *Länsstyrelsen i Västmanlands län* uttalar endast, att den föreslagna kvalifikationstiden syntes vara för kort, medan *länsstyrelsen i Västernorrlands län* för sin del förordar en tid av sex månader. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* ifrågasätter, huruvida icke lagen för skogsarbetarna komme att bli endast en lag på papperet utan praktisk betydelse. En utökning av kvalifikationstiden till minst åtta månader skulle ställa denna grupp utanför lagens omfattning, och länsstyrelsen påyrkar en sådan uppmjukning av bestämmelserna. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anför, att det ingalunda torde överensstämma med den allmänna rättsuppfattningen, att en anställningstid av fyra månader skulle berättiga till semester. Behov av vila och rekreation, som utgjorde förutsättningen för semester, borde icke i normala fall inträda efter så kort tids anställning. Även om den allmänna uppfattningen vore, att semestern intjänades successivt, måste dock huvudsyftet med semestern fasthållas. Den naturliga kvalifikationsperioden borde enligt länsstyrelsens förmenande vara ett år. Att säsongarbetare härigenom bleve utestängda innebure ingen orättvisa. Den löneförhöjning, som för sådana kategorier av arbetstagare vore semesterbestämmelsernas enda innebörd, borde avgöras i samma ordning som andra lönefrågor.

Av *landstingens förvaltningsutskott* anser *Södermanlands läns*, att kvalifikationstiden borde bestämmas till åtminstone sex månader. *Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott* förordar likaledes en kvalifikationstid av sex månader. Som skäl härför åberopar förvaltningsutskottet, att en provtjänstgörande å sjukhusen redan efter fyra månader eljest skulle kunna påfordra semesterersättning, även om han skulle visa sig icke lämpligen böra bibehållas i tjänsten. Tveksamhet i nu förevarande avseende anmäles av *Skaraborgs läns landstings förvaltningsutskott*.

Sveriges industriförbund betecknar bestämmelserna om fyra månaders kvalifikationstid såsom otillfredsställande samt framhåller, att denna tid utgjorde en skarp nedskärning av den tid av ett år, som eljest torde vara regel i kollektivavtalen.

Svenska arbetsgivareföreningen anför att, för den händelse det ej skulle anses lämpligt att undantaga vissa yrkesområden, där arbetarna icke vore sysselsatta året runt, det likvisst vore en bjudande nödvändighet, att en nyreglering skedde genom att kvalifikationstiden fastställdes till en betydligt längre period än som angäves i lagförslaget. Föreningen erinrar om att ett års anställning uppställts som förutsättning för semester rätt såväl i 1935 års förslag till lag om arbetsavtal som i 1936 års semesterkonvention. Föreningen påpekar vidare, att en längre tid än fyra månader enligt kollektivavtalen gällde för 92 procent av de semesterberättigade arbetarna. Därvid vore att märka, att den sålunda angivna anställningstiden förutsattes vara en inledning till en längre tids anknytning till företaget. För avtalsenlig semester rätt fordrades, såframt ej annat uttryckligen angäves, att arbetaren vore kvar i sin anställning vid början av den period, inom vilken semestern enligt av-

talet skulle förläggas. Dessa förhållanden stärkte föreningen i dess uppfattning, att kvalifikationstiden icke borde sättas till kortare tid än ett år. Denna längre kvalificeringsperiod borde ej kunna anses obillig, särskilt som lagen tillåte arbetstagare att tillfälligtvis bryta anställningen utan att det behöfve medföra någon försämring av semesterrätten. Dessutom vore det ju så, att permittering eller annan bortovaro, som icke bröte själva anställningsförhållandet, icke inverkade på anställningens förmåga att kvalificera till semesterrätt. De fall, då arbetare bytte anställning så gott som varje år utan att i samband med platsbytena bliva utsatta för viss tids sysslolöshet, torde vara så få, att ingen anledning funnes att taga hänsyn till dem vid utformandet av en semesterlagstiftning.

I ett till svenska arbetsgivareföreningen ingivet yttrande har *sågverksförbundet* anfört följande:

Vilken kvalifikationsgrund man skulle välja måste i viss mån vara avhängigt av den förmån, man avsåge att bereda. Ju förmånligare för arbetstagaren den tillmättes respektive ju mer betungande den bleve för företagaren, desto större krav måste man ha rätt att ställa på kvalifikationsgrunden. Om sålunda statsmakterna exempelvis skulle stanna vid en minimibestämmelse om sex dagar, vore med hänsyn till redan nu i stor omfattning gällande bestämmelser icke mycket att invända mot förslaget i denna del. Skulle däremot en blivande lag stipulera tolv semesterdagar, kunde man från objektiva utgångspunkter icke komma ifrån, att även kvalifikationsgrunden måste bliva en annan. Att härutinnan känna sig bunden av vad som tidigare under helt andra förutsättningar varit gällande kunde icke anses sakligt grundat. En kvalifikationsgrund av tolv månader hade här varit på sin plats.

Sveriges redareförening finner, att fyra månader vore en alltför kort tjänstetid för att den anställde skulle komma i åtnjutande av så vidsträckta semesterförmåner, som förslaget innefattade. En karenstid av ett år såsom i förslaget till semesterkonvention vore det minimum, som man, i vart fall från sjöfartens sida, måste påfordra. Föreningen anför vidare:

Sjömannen bytte arbetsgivare i större utsträckning än någon annan arbetstagare. Det vore därför nödvändigt att på tydligt sätt i lagen fastslå, att tjänstgöringen skulle vara knuten i avseende å befälet till en och samma redare eller huvudredare för samma rederiföretag samt beträffande manskapet till ett och samma fartyg, såsom fallet vore i gällande kollektivavtal. Orsaken till att befäl och manskap härutinnan behandlats olika vore den, att befälets anställning, särskilt vad anginge linjerederierna, vore av mera varaktig art än manskapets, vilket senare i högre grad skiftade fartyg.

Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening framhåller, att den valda kvalifikationstiden innebure en betydlig förkortning i förhållande till vad som i allmänhet gällde för industriarbetarna. Då förslaget för banarbetarna icke komme att medföra någon semester utan endast semesterersättning och då någon ytterligare förhöjning av deras redan nu starkt uppskruvade lönenivå icke vore rimlig, hemställer föreningen, att som förutsättning för semesterrettens inträde efter nyanställning skulle fordras ett års fortlöpande anställning.

Sveriges köpmannaförbund erinrar, att det inom detaljhandeln före-

komme ett icke obetydligt antal säsonganställningar, varvid arbete bereddes t. ex. gifta f. d. anställda. Dessa kunde tydligen icke på arbetsgivaren resa anspråk om lagstadgad rekreationstid och de borde därför icke heller ha rätt till fyra dagars lön efter fyra månaders anställning. Förbundet ville förorda, att lagförslaget i denna punkt ändrades så, att rätt till semester inträdde först efter ett års anställning.

I motsats till de nu nämnda myndigheterna och organisationerna anför *samverkande byggnadsfackförbundens centralråd*, att det med de föreslagna lagbestämmelserna endast bleve en mycket liten del av byggnadsarbetarna, som kunde erhålla tolv dagars semester eller semesterersättning. Detta vore icke tillfredsställande för den stora massan av byggnadsarbetare. Fackförbunden ansåge, att all arbetstid borde tagas i beaktande vid beräkningen av semesterdagarnas antal. Byggnadsarbetarnas rätt till semester kunde bäst ordnas genom avvägbringande av semesterkassor. Genom en bestämmelse i lagen kunde möjlighet öppnas att i särskild förordning fastställa skyldighet för arbetsgivare att till en i enlighet med förordningen arbetande kassa lämna de för arbetarnas semesterlön behövliga avgifterna. Fackförbunden påyrkade, att denna fråga skulle prövas.

Den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen om att avbrott i anställningen icke finge inverka på rätten till semester, såvida detta med hänsyn till omständigheterna kunde anses vara oskäligt, har på sina håll betecknats såsom allt för vag.

Sålunda anse *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* samt *stadsfullmäktige i Göteborg*, att ett förtydligande av bestämmelsen vore erforderligt. *Järnvägsstyrelsen* uttalar, att formuleringen av ifrågavarande bestämmelse knappast kunde anses vara lycklig och att bestämmelsen torde komma att föranleda missförstånd. Likaledes befara *länsstyrelsen i Västerbottens län* och *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*, att bestämmelsen kunde komma att föranleda tvistigheter.

Sveriges redareförening anför följande:

Frånsett att en dylik bestämmelse helt säkert komme att giva upphov till ett otal tvister, kunde densamma icke godtagas för sjöfartens vidkommande, inom vilken till följe bestämmelsens ständiga tillämpning man på ett mera precist sätt måste angiva vilka avbrott som finge inverka avbrytande på semesteren eller ej. De orsaker, för vilka sjömannen lämnade sin tjänst, vore av vitt skilda slag, antingen det nu berodde på åtgärder från redarens eller från den anställdes sida eller på förhållanden, över vilka ingen av dem kunde råda. Härutinnan kunde erinras därom, att i kollektivavtalen för de ombord anställda intagits en särskild definition angående vad som skulle avses med »tjänstgöring i följd». Sådan tjänstgöring ansåges föreligga, även om fartyget varit upplagt eller vederbörande åtnjutit semester eller ledighet på grund av sjukdom eller annan tillfällig tjänstledighet. Tid varunder fartyget varit upplagt medräknades emellertid endast i den mån vederbörande under denna tid utfört arbete för fartygets räkning.

Norrlands stuvareförbund och *södra Sveriges stuvareförbund* hava i ett till svenska arbetsgivareföreningen avgivet yttrande framhållit följande:

Stuveriarbetarna vore dels ordinarie arbetare och dels extra arbetare. De förstnämnda vore fast knutna till respektive arbetsgivare och arbetsplatser, såtillvida att de vore namngivna och hade företrädesrätt till å den ifråga-varande arbetsplatsen förekommande stuveriarbete. De senare däremot vore formellt sett och även i praktiken i stor utsträckning lösa arbetare, som tillfälligtvis komme i fråga för stuveriarbete. De anställdes endast för ett visst arbete, varefter deras anställning upphörde. Understundom kunde dylika anställningar komma i tät följd, under det att det ofta bleve längre uppehåll mellan dem. Särskilt i de större hamnarna vore rörligheten hos denna extra arbetskraft påfallande. Där kunde det inträffa, att en arbetare utfört ett arbete i hamnen för att sedan icke återkomma. När därtill komme, att det icke vore allt för ovanligt, att dessa lösa arbetare använde sig av olika namn vid olika arbetstillfällen, sade det sig självt, att det icke utan betydande svårigheter och kostnader skulle vara möjligt för stuveriföretagen att utöva kontroll över dem. Detta hade också ansetts omöjligt att genomföra inom ramen för rimliga kostnader. Frågan vore nu, hur den blivande lagen kunde komma att verka beträffande dessa arbetare. De sakkunniga hade uttalat sig ganska svävande beträffande de tillfälliga arbetarna, men tydligt vore, att de ansåge, att jämväl dessa arbetstagare borde i största möjliga utsträckning inrangeras under den blivande lagen. För stuveriföretagen vore det av yttersta vikt, att det bleve fullt klarlagt, att de nu omtalade extra arbetarna icke komme att falla under lagens tillämplighetsområde. Det skulle nämligen såsom nyss påpekats vara praktiskt taget omöjligt för dessa företag, särskilt i de större hamnarna, att föra den kontroll över dem, som vore erforderlig för ett bedömande av deras rätt till semester.

Mot bestämmelsen att semesterrätt endast skall föreligga för månad, under vilken arbetstagaren utfört minst aderton dagars arbete för arbetsgivarens räkning, anföres kritik av *överståthållarämbetet*. Ämbetet anser det icke påkallat, att semesterrätt skulle inträda för en kalendermånad, under vilken arbetstagaren utfört arbete blott aderton dagar. En person, som arbetat allenast tre veckor under en månad, kunde ur rekreationssynpunkt icke anses hava behov av semester. Ämbetet anför härefter följande:

Mindre väl avvägt syntes det vara, att, enligt 2 § tredje stycket i lagförslaget, en arbetstagare med en anställningstid av fyra månader, därav han arbetat allenast 18 dagar under en av kalendermånaderna, skulle äga rätt till semester, medan en arbetstagare, som arbetat de 17 sista och 17 första arbetsdagarna under den första och den andra månaden samt under den tredje och den fjärde månaden av anställningstiden, eller alltså med två arbetsperioder av 34 sammanhängande arbetsdagar, skulle vara i saknad av semesterrätt.

Jämväl *länsstyrelsen i Stockholms län* erinrar, att regeln om aderton dagars arbete per kalendermånad i vissa fall syntes kunna leda till mindre tillfredsställande resultat. Länsstyrelsen anser, att bestämmelsen borde omarbetas så, att semesterns längd bestämdes med hänsyn till sammanlagda antalet arbetsdagar under kvalifikationsperioden.

Svenska arbetsgivareföreningen anför, att berörda regel kunde leda till sådan ojämnhet i tillämpningen, att den ej, trots fördelen i fråga om enkelheten, kunde godtagas. I likhet med en av reservanterna inom de sakkunniga, herr Larson, föredroge föreningen en föreskrift, enligt vilken i princip varje

kalendermånad, varunder arbetaren till någon del varit anställd, skulle kvalificera till en dags semester, men det så bestämda antalet semesterdagar skulle reduceras med en dag för varje fullt antal av 24 arbetsdagar under kvalifikationsmånaderna, å vilka arbetaren ej deltagit i arbetet. I avdraget inginge ej blott bortovaro under anställningstiden utan även det antal arbetsdagar, som under första kalendermånaden kunde infalla före anställningsdagen, respektive eventuella arbetsdagar efter anställningens upphörande i sista månaden. Skulle den i förslaget upptagna regeln vinna bifall, borde dock den fordran uppställas, att varje dag skulle upptaga minst 8 timmars arbete eller månaden $8 \times 18 = 144$ timmar för att kvalificera till semester.

Sveriges redareförening uttalar, att bestämmelsen om semesterrätt för månad, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete minst aderton dagar, i och för sig syntes vara orimlig och under inga förhållanden kunde tillämpas å sjöfarten. De ofta återkommande uppehållen i sjömannens tjänstgöring gjorde det påkallat, att en effektiv tjänstetid å fartyget lades till grund för semesterns beräkande.

Svenska lantarbetsgivareföreningen opponerar sig mot de sakkunnigas uttalande om att en arbetare, som någon dag utfört arbete för arbetsgivarens räkning under ett färre antal timmar än eljest vore vanligt, skulle kunna få en sådan dag fullt ut räknad som en arbetad dag, och detta även om arbetet icke tagit så lång tid som en timme. Föreningen anför härefter följande:

En daglönare eller en torpare, som användes endast ungefär halva antalet dagar i arbetsgivarens tjänst mot lön men som hade att under söndagarna förrätta ett obetydligt arbete, exempelvis att rykta hästar, köra ned mjölken till hämtningsbordet vid landsvägen eller bära in ved till hushållet, skulle alltså kunna tack vare några få timmars arbete i månaden öka antalet arbetsdagar till 18 och därigenom bli berättigad till semester. Det föreslagna stadgandet vore, vad jordbruket anginge, i hög grad verklighetsfrämmande. Vid jordbruksdriften förekomme en mängd småsysslor, vilka måste utföras under eljest arbetsfria dagar. Det skulle vara synnerligen beklagligt och för jordbruksdriftens uppehållande vådligt, om man lagstiftningsvägen lade svårigheter i vägen för en sådan tillämpning.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anser, att som regel syntes böra gälla, att man endast skulle räkna med dagar med normal arbetstid. Dagar med förkortad arbetstid borde medräknas allenast, då förkortningen skedde i samförstånd mellan arbetsgivaren och arbetstagaren.

Till bestämmelsen, att arbetets mängd vid hemarbete och i vissa andra fall skulle läggas till grund för beräkning av antalet arbetade dagar ställer sig *arbetsdomstolens ordförande* tveksam samt anför:

Man kunde nämligen förutse, att denna bestämmelse vore ägnad att väcka ett stort antal tvister angående beräkningsgrunderna i det särskilda fallet. Erfarenheten från arbetsdomstolen visade också, att tvister av denna typ vore synnerligen svårlösta, beroende på att ett rättvist avvägande icke kunde vinnas utan ingående sakkunskap både beträffande det speciella facket och i fråga om arbetsförhållandena å den särskilda arbetsplatsen — en sakkunskap som domstolen naturligen icke besatte och som parterna i regel icke

heller utredningsvägen hade förmåga att tillföra domstolen. Arbetsdomstolens ordförande hade emellertid icke något annat förslag till lösning att framlägga, och såframt rätt till semester ansåges över huvud böra tillkomma arbetstagare i de nu åsyftade fallen, torde annat icke vara att göra än att godtaga de sakkunnigas förslag på denna punkt. Dock ifrågasattes, huruvida icke lagtexten skulle vinna på ett förtydligande därom, att beräkningen skulle ske med hänsyn till den mängd arbete, som i genomsnitt kunde utföras å en normalarbetsdag av åtta timmar.

Såsom i kapitlet om lagstiftningens omfattning redan omnämnts, förordar *svenska arbetsgivareföreningen*, att hemarbetare skola undantagas från lagens tillämpningsområde med hänsyn till svårigheten att beräkna semesterrätten.

Domänstyrelsen uttalar, att det beträffande skogsarbetarna komme att bliva särskilt svårt att i kvalificeringssyfte för semester fastslå, huruvida arbetaren varit i kontinuerligt arbete hos arbetsgivaren under den föreskrivna minimitiden av fyra månader samt om han arbetat minst det föreskrivna antalet av aderton dagar i månaden. Domänstyrelsen anser för sin del, att det av de sakkunniga alternativt framkastade förslaget, att semesterersättning för skogsarbetarna skulle bestämmas till viss procent av lönen, såframt viss minsta lön intjänats, vore vida att föredraga framför det i lagförslaget förordade. Domänstyrelsen anför härefter följande:

I nära anslutning till vad de sakkunniga härom anfört finge domänstyrelsen hemställa, att semesterfrågan för skogsarbetarna löstes enligt i huvudsak följande riktlinjer. En viss intjänad minimiförtjänst borde berättiga till semesterersättning under förutsättning, att arbetstagaren under ett kalenderår kunde anses ha arbetat hos samma arbetsgivare under minst 100 dagar. Till grund för minimiförtjänstens beräkning borde läggas lönebestämmelserna i kollektiv- eller annat avtal eller, om sådana icke finnes, gällande timlön å orten för likartat arbete. Om alltså timlönen vore 70 öre, skulle minimiförtjänsten vid åtta timmars arbetsdag för 100 dagar uppgå till 560 kronor, som alltså skulle kvalificera för åtnjutande av semesterersättning. Denna ersättning skulle sedan beräknas utgå med fyra procent å verkligen intjänat belopp.

Sveriges skogsägareförbund yttrar, att de av de sakkunniga förordade grunderna för beräkning av semesterns längd och den sammanlagda semesterersättningen icke torde vara möjliga att tillämpa inom skogsbruket på grund av de inom detta rådande speciella förhållandena. Förbundet anför härom följande:

Därvid måste förbundet dock göra undantag för de skogsarbetare, som stadigvarande arbetade mot tidlön. Dessa utgjorde emellertid en mycket ringa del av totala antalet skogsarbetare. På gods och herrgårdar i södra och mellersta Sverige utfördes en större eller mindre del av skogsarbetet vintertid av de fast anställda jordbruksarbetarna. Dessas semesterfråga finge lösas på enahanda sätt som övriga fast anställda jordbruksarbetares. Förbundet bortsåge i det följande från denna relativt obetydliga skogsarbetarkategori.

Det överväldigande flertalet skogsarbetare i Sverige hade icke fast anställning hos arbetsgivarna. Man plägade visserligen tala om »fasta skogsarbetare», men därmed avsåges endast, att till arbetarna mot arrende eller hyra av arbetsgivaren upplåtits en jordbruks- eller bostadslägenhet, varvid överenskommelse samtidigt träffats om att arbetaren skulle utföra viss mängd skogsarbete. Dessa arbetsavtal, som förekomme å ett antal bruksegendomar i Bergslagen och Värmland, stadgade icke några bestämda arbetstider eller

några arbetspriser, utan arbetaren disponerade helt sin arbetstid själv, och lönevillkoren uppgjordes årligen genom kollektiva eller personliga avtal. Beträffande möjligheten att enligt de sakkunnigas förslag på grundval av mängden och priset å utfört skogsarbete beräkna semesterersättning skilde sig sålunda de s. k. fasta skogsarbetarna i intet hänseende från vanliga lösarbetare. Förbundets diskussion av semesterproblemet kunde därför ensartat gälla alla kategorier skogsarbetare med undantag av statare eller andra fast anställda jordbruksarbetare, från vilka i det följande bortsåges.

Mer än 90 procent av allt skogsarbete utgjordes av avverkningar och därmed förbundna körningar. Dessa arbeten utfördes alltid mot ackordsersättning. Av övriga skogsarbeten vore dikningar och vägarbeten de mest omfångsrika. Även dessa skedde mot ackord; likaså stamkvistning, vissa röjnings- och hyggesrensningensarbeten m. m. De enda skogsarbeten, som regelbundet skedde mot tim- eller dagspenning, vore skogsodlingar. Dessa ägde emellertid rum blott under en kort period av våren och då i allmänhet med annan arbetskraft (minderåriga och kvinnor) än som sysselsattes med övriga skogsarbeten.

Man vore därför berättigad säga, att de skogsarbetare, som enligt lagförslaget skulle kunna erhålla semester, till inemot 100 procent utförde sitt arbete på ackord.

Förbundet framhåller, att de sakkunnigas uttalande om att dagsverkslistor upprättades inom skogsbruket och att vid avlöningslistornas förande uppgifter lämnades jämväl härom och icke endast om det utförda arbetets mängd vore felaktigt. När avlöning skedde mot ackord, kontrollerade arbetsgivaren icke, under vilken tid ackordet fullgjorts. Förbundet fortsätter härafter:

Vid avverkningsarbeten fastställdes priset till visst antal ören per avverkat stycketal eller kubikenhet eller kombination därav av skilda sortiment och grovleksklasser. När ackordet delvis eller helt slutförts, avsynade och inmätte arbetsgivaren de avverkade, eventuellt även utkörda kvantiteterna samt uträknade på basis därav den intjänade arbetslönen. Inmätningarna skedde ofta med mycket långa mellanrum, och arbetaren erhöle för sitt livsuppehälle förskott i avräkning på slutlig inmätning. Vid skogsdikningar beräknades priset per grävd löpmeter av olika svårighetsgrad. Avlöningen skedde genom förskott, till dess hela företaget vore fullbordat och slutavsynat. Det vore i allmänhet för arbetsgivaren av kostnadsskäl omöjligt och i övrigt även helt obehövt att genom ombud övervaka, huru arbetet på de många och spridda samt ofta avlägset belägna arbetsplatserna i detalj fortskred.

Arbetsgivaren saknade sålunda både anledning och möjlighet att kontrollera de tider, när ackordstagaren vore i skogen. Denne sistnämnde avbröte, när det passade honom, skogsarbetet för att arbeta inom eget jordbruk eller för att åtaga sig annat tillfälligt förvärvsarbete eller på grund av otjänlig väderlek. Stundom arbetade, utan att arbetsgivaren därom ägde någon som helst kännedom, fäder och söner omväxlande på ett ackord, eller ock toge närboende i ens namn ett ackord kooperativt.

Förbundet anför sammanfattningsvis, att varje form av direkt tidskontroll i och för semesterkvalificering vore helt omöjlig inom skogsarbetet. Här efter anför förbundet följande:

Då återstode den andra av de sakkunniga anvisade utvägen, nämligen att efter kända erfarenhetstal beräkna, huru stort antal arbetsdagar som finge anses belöpa på fullgörandet av ett visst ackord. Även om man ungefär kände den normala dagsprestationen för skogsarbeten av skilda slag och svårighets-

grad, så funnes icke några erkända erfarenhetstal härom, som kunde förväntas utan vidare godkännas av parterna. Uträkningstidens längd måste därför bliva föremål för ständiga tvister mellan parterna. En arbetare åtog sig exempelvis ett huggningsackord på 300 lösmeter massaved. Han gjorde gällande, att det i skog av den svårighetsgrad, varom fråga varit, ej gått att hugga mer än fyra kubikmeter per dag, varför han nödgats arbeta i 75 dagar eller mer än fyra gånger aderton dagar. Han ansåge sig därför berättigad till semester för fyra månaders arbete. Arbetsgivaren kunde emellertid påvisa, att andra arbetare inom samma avverkningstrakt upparbetat sex kubikmeter per dag och alltså fullgjort ackordet på 50 dagar. Exemplet visade, att nu ifrågakvarande kvalificeringsregel, tillämpad på de inom skogsbruket vanliga stora och tidskrävande ackordsavtalen, komme att missgynna de dugliga och lojala arbetarna till förmån för de långsamma eller för dem, som med kännedom om författningsbestämmelserna förstode att på lämpligt sätt tänja ut arbetsprestationen. En frestelse till att i semesterkvalificerande syfte direkt avpassa arbetsprestationen föreläge under alla omständigheter för dem, som med eget jordbruk eller tillfälligt lönearbete kunde utfylla den arbetstid, som icke ägnades åt skogsarbetsgivaren.

Systemet komme att föranleda även andra underligheter. Två arbetare toge var sitt identiskt lika ackord. Den ena arbetade 26 dagar i månaden samt finge arbetet färdigt och insynat efter tre månader. Den andra arbetade aderton dagar i månaden i skogen men övriga åtta dagar vid ett vägarbete samt komme därigenom upp till mer än fyra månaders arbetstid i skogen. Den förre bleve ej berättigad till semesterersättning, den senare erhöle sådan ersättning, trots att båda arbetat lika många dagar. Man kunde ej komma ifrån, att systemet direkt inbjöde till osympatiska manipulationer samt under alla förhållanden missgynnade de dugliga och premierade de oskickliga.

Lika egendomliga bleve förslagens konsekvenser i fråga om semesterersättningens storlek. Denna skulle enligt vad förut sagts beträffande ackordsarbeten beräknas på det sätt, att de under kvalificeringsperioden intjänade sammanlagda ackordssummorna dividerades med antalet arbetade dagar, varvid den genomsnittliga dagsförtjänst framkomme, vilken skulle utgöra semesterdaglön. Det torde näppeligen finnas någon ackordsarbetare inom skogsbruket, som själv förde dagbok över de tider, som han arbetade i skogen. Enligt vad förut sagts kunde ej heller arbetsgivaren kontrollera dessa tider. När det då gällde att för en tilländalupen fyra- eller kanske sexmånadersperiod i semestersyfte fastställa antalet arbetade dagar, torde det ligga nära till hands, att antalet alltid uppgäves till aderton dagar per månad, varigenom maximal semesterlön erhöles. Likaså torde det ofta kunna inträffa, att en semesterkvalificerad arbetare finge sin semesterlön höjd genom att han vid ackordens fullgörande tillfälligt haft hjälp av familjemedlemmar, vilka på grund av kort arbetstid ej själva vore semesterberättigade och vilkas antal arbetade dagar därför ej komme att ingå i det dagantal, med hjälp varav semesterlönen uträknades.

Svenska lantarbetsgivareföreningen anser det vara uppenbart, att arbetsgivaren komme att möta stora svårigheter, när det gällde för honom att beräkna semesterrätten för exempelvis skogsarbetare, vilka utan någon som helst kontroll från arbetsgivarens sida arbetade i skogen de dagar, detta fölle sig lägligt för dem, och stannade hemma eller sysslade med arbete för egen eller annans räkning övriga dagar. Arbetsgivaren bleve i sådant fall helt och hållet hänvisad till arbetarens egna uppgifter, vilket ur flera synpunkter måste anses olämpligt. Liknande vore för övrigt förhållandena vid

den mot ackordspris utförda sockerbetskötseln. Härom anför föreningen följande:

Det vanliga fallet vore, att en arbetare, vid sidan av annat arbete för arbetsgivarens räkning, tillsammans med hustru och barn åtog sig skötseln av viss areal sockerbeter. Det vore vid sådant arbete i regel omöjligt för arbetsgivaren att kontrollera, vilka av familjens medlemmar som utfört arbete och vilken tid detta för en var av dem dragit. I många fall torde ej heller arbetarna kunna lämna besked härom. Därest betskötsel mot ackord ej ställdes utanför semesterlagen, komme lagen att på detta område föranleda ett fullständigt kaos. Arbetsgivare, arbetare och myndigheter komme alla att bli lika oförmögna att reda upp de förvirrade förhållanden, som lagen i sådant fall föranledde. Det vore av vikt inte minst ur synpunkten av lagrespektens bibehållande, att en sådan utveckling undvekes.

De föreslagna bestämmelserna om att med arbetad tid skall jämföras tid för bortovaro från arbetet på grund av vissa närmare specificerade orsaker hava föranlett *försäkringsrådet* att uttala, att stadgandet syntes böra tolkas så, att tiden finge räknas endast om arbete kunnat beredas arbetstagare, därest de angivna omständigheterna icke förelegat. Sålunda borde arbetstagaren icke få tillgodoräkna den tid, han varit arbetsoförmögen till följd av olycksfall i arbete, om driften vid det företag, vid vilket han varit anställd, samtidigt legat nere, så att arbete icke kunnat beredas honom, även om han varit frisk.

Svenska arbetsgivareföreningen framhåller, att bestämmelsen om likställande av viss sjukdomstid m. m. med arbetad tid kunde leda till det otillfredsställande resultatet, att arbetare inom intermittert fack, där arbete som regel ej förekomme aderton dagar i månaden, genom sjukdom komme i bättre läge till semesterrätten, än om han varit frisk. Antingen borde det angivas, att sjukdomstiden ej kunde kvalificera till semester i vidare mån än som motsvarade den för arbetaren normala arbetstiden, eller ock kunde den arbetsfria tid, som kvalificerade till semester, begränsas genom angivande av visst tidsmått.

Beträffande frågan om vilka orsaker till bortovaro från arbetet, som böra privilegieras, anför *socialstyrelsen*, att med repetitionsövning borde jämföras landstormsrepetitionsövning eller landstormsbefälsövning, som värnpliktiga vid ungefär 35 års ålder numera vore skyldiga att fullgöra.

Svenska försäkringsbolags riksförbund ifrågasätter, om icke ur rekreationssynpunkt militärtjänstgöring vore mera värdefull än ett par veckors semester, varför det ej syntes erforderligt att tillförsäkra arbetstagare semester under det år, han fullgjorde repetitionsmöte. Förbundet anför vidare följande:

Därtill komme, att bestämmelsen kunde innebära en olägenhet även för arbetstagaren. Även om dylik tjänstgöring enligt lag ej finge föranleda uppsägning av arbetsavtal, kunde dock den omständigheten, att en arbetssökande hade ett eller flera repetitionsmöten framför sig, till äventyrs försvåra möjligheten för honom att erhålla anställning. Det förefölle därför knappast välbetänkt att utöka tiden för den beräknade frånvaron från arbetet med vissa obligatoriska semesterdagar, vilka i och för sig icke vore av behovet pakallade.

De anställdas centralorganisation och tjänstemännens centralorganisation anmärka på att de sakkunniga med hänsyn bland annat till risken för uppsägning icke velat privilegiera vanlig sjukdomstid. Organisationerna yttra härom följande:

Organisationerna funne denna risk betydligt överdriven och kunde icke heller i övrigt godkänna kommitténs resonemang utan ansåge, att en bestämelse, vilken i detta avseende fullt ut jämställde varje sjukdom med de speciella yrkessjukdomarna, väl vore tänkbar utan samband med en allmän lag om arbetsavtal. Det syntes under alla förhållanden oegentligt, att konsekvensen av att en arbetstagare varit sjukledig viss tid under ena året skulle bli, att hans semesterförmåner minskades under ett följande. Ur arbetsgivarens intressesynpunkt kunde icke heller en ändring på denna punkt bli av egentligt betydelse, då den endast komme att avse någon enda semesterdag för en ringa del av arbetstagarna.

Jämväl *landsorganisationen* håller före, att de sakkunniga överdrivit betänkligheterna mot en privilegiering av vanlig sjukdomstid. Landsorganisationen anför sålunda, att billighetsskäl borde föranleda, att sjukdomstid, möjligen med viss maximering, jämställdes med arbetad tid.

Svenska lantarbetsgivareföreningen framställer anmärkning mot att sakkunnigmajoriteten med arbetad tid jämställt åtnjutande av semester. Från föreningens utgångspunkt, nämligen att semesterförmånen skulle grunda sig på rekreationsbehovet och ej på principen om semestern som en intjänt förmån, bleve den nämnda uppfattningen oförståelig. Den innebure nämligen, att en arbetare skulle få räkna själva viloperioden som grund för nästa vila. Synpunkten vore ägnad att väcka förvåning.

Den av herr Tamm reservationsvis framförda tanken att semester rätt ej skulle inträda, förrän arbetstagaren intjänat visst antal semesterdagar, har upptagits av *svenska arbetsgivareföreningen*. Föreningen yttrar att, om man utginge från tolv dagars semester vid helårsarbete, någon semesterförmån över huvud ej borde tillkomma en arbetare, förrän denne kvalificerat sig till minst sex dagar. En kortare ledighet borde väl enligt utgångspunkterna vara otjänlig som rekreatiomsmedel. Dessutom följde praktiska olägenheter med ett flertal olika längder på personalens semestertider. Slutligen utsöndrades genom en dylik begränsning nedåt de mera lösligt anställda arbetarna, beträffande vilka det många gånger vore särskilt svårt att avgöra, huruvida de under perioder av bortovaro från arbetet vore tillåtna eller helt skilda från anställningen. Det kunde även påpekas, att utländsk lagstiftning i allmänhet satte en gräns nedåt. Föreningen hänvisade särskilt till den norska lagen.

I fråga om de sakkunnigas förslag att förlägga kvalifikationstiden till föregående kalenderår anför *svenska arbetsgivareföreningen*, att det vore särdeles lämpligt, om möjlighet lämnades öppen för parterna att i kollektivavtal bestämma om kvalifikationsårets förläggande intill den semesterperiod, som kunde vara fastställd i avtalet. På så sätt komme utrymmet för semesterersättning utan samband med ledighet att minskas.

I ett till svenska arbetsgivareföreningen ingivet yttrande understryker *byggnadsämnesförbundet* i anslutning till herr Larsons reservation vikten av att rätten till semester icke hänförde sig till förhållandena under föregående kalenderår utan till förhållandena vid tidpunkten för semesterperiodens inträde. Förbundet anför vidare följande:

Då säsongen vid exempelvis tegelbruken i regel slutade i oktober eller november, varefter driften icke återupptoges förrän i mars eller april månad påföljande år, kunde i flertalet fall först sedan driften kommit i full gång under det löpande året avgöras, huruvida samtliga arbetare, som varit anställda föregående säsong och efter semesterns erhållande föregående år före säsongens slut intjänat viss del av det löpande årets semester, över huvud taget komme att sysselsättas vid företaget under löpande året. Att detta skulle medföra stora besvärligheter vid avgörandet om och när semesterersättning skulle tilldelas redan vid »anställningens lämnande» torde vara uppenbart.

Medicinalstyrelsen yttrar följande:

Sedan anställning pågått under så lång tid, att rätt till semester inträtt, borde arbetsgivaren bereda arbetstagaren semester under det kalenderår, då sådan rätt inträtt. Upphörde anställningen under nämnda kalenderår, skulle arbetsgivaren till arbetstagaren utbetala semesterlön för de semesterdagar, som intjänats under anställningen men som arbetstagaren icke utbekommit. Fortginge däremot anställning nästa kalenderår, ålåg det arbetsgivaren att under detta kalenderår bereda arbetstagaren det antal semesterdagar, som intjänats, men ej åtnjutits under det föregående året. Försummade han detta, skulle de uppskjutna semesterdagarnas antal utökas med 30 procent, varvid brutet dagantal höjdes till närmast högre helt dagantal, och tilldelas arbetstagaren under följande kalenderår. Först om arbetstagaren ej heller under detta år kunde erhålla de uppskjutna semesterdagarna, skulle arbetsgivaren vara skyldig att utgiva semesterlön för desamma med den förhöjning, som belöpte på det förhöjda antalet semesterdagar.

Medicinalstyrelsen framhåller, att semesterlagen i tillämpningen i möjligaste mån borde tjäna sitt ur hälsovårdssynpunkt viktiga ändamål och att den därför borde tillämpas så, att semester och icke enbart semesterlön bereddes arbetstagarna. Styrelsen anför, att det vore viktigt, att semestern i möjligaste mån erhöles i den anställning, vari densamma intjänades. Eljest kunde det allt för lätt inträffa, att den semesterlön, som arbetstagaren i samband med övergång till annan anställning erhöles, konsumerades för annat ändamål. Med hänsyn till de många fall, då anställning varade endast ett år, syntes det därför vara lämpligt att avstå från bestämmelsen, att semestern skulle utgå per kalenderår, även om denna bestämmelse i fråga om de långvariga anställningarna vore mest ändamålsenlig.

Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott förordar, att löpande kalenderår skulle läggas till grund för semesterberäkningen. Utskottet anser de olägenheter för arbetsgivaren, som förorsakades av att en befattningshavare, som uttagit hela årssemestern, lämnade sin befattning, vara av mindre betydelse än olägenheterna för befattningshavarna med den föreslagna beräkningsgrunden. Därest det icke vore lämpligt att för sjukhuspersonalen fastställa särskilda bestämmelser, borde förhållandena under tiden den 1 maj—30 april få läggas till grund för semesterberäkningen.

Länsstyrelsen i Stockholms län yttrar, att det syntes föga förenligt med lagstiftningens huvudsyfte, att en arbetstagare, som i början av ett år eller strax före årsskiftet anställdes hos ett företag, icke komme i åtnjutande av semesterledighet förrän under påföljande års semesterperiod, sålunda i vissa fall mer än 1½ år efter anställningens början. I stället för kalenderåret som grundläggande för semesterns åtnjutande syntes därför böra bestämmas en period, omfattande tiden den 1 juli—30 juni. Härigenom vunnas, att arbetstagaren redan under första anställningsåret kunde komma i åtnjutande av skälig semester. Där semestern förlades före den 1 juli, borde semestertiden i så fall kunna beräknas, som om anställningen varat fram till detta datum.

I flera yttranden yrkas, att kvalifikationsperioden skall förläggas till tiden den 1 maj—30 april. Sålunda finner *landsorganisationen* några hinder icke möta för en sådan anordning, därest kompletterande föreskrifter gäves om att i de fall, då semestern förlades före den 1 maj, semesterrätten skulle beräknas som om anställningen varat fram till denna dag. I yttrandet understrykes vidare vikten av att kvalifikationsperioden så nära som möjligt anslutes till den legala semesterperioden.

De anställdas *centralorganisation* och *tjänstemännens centralorganisation* framhålla, att den av de sakkunniga förordade anordningen motverkade syftet, att semestern skulle tjäna som rekreation. Vid åtnjutandet av semester första gången under anställningen komme nämligen arbetstagaren icke att erhålla den ledighet, som svarade mot hela den föregående anställningstiden. Om man däremot bestämde kvalifikationsperioden till tiden den 1 maj—30 april, uppnådde man, att arbetstagaren första gången erhöle en mot anställningstiden bättre svarande semester, medan semestern vid anställningens upphörande i minskad utsträckning komme att utbytas mot kontant ersättning. En kompletterande bestämmelse om att, då semestern förlades före den 1 maj, semesterrätten skulle så beräknas, som om anställningen varat fram till angivna datum, vore erforderlig.

Hembiträdesföreningarnas samarbetskommitté ställer sig tveksam om lämpligheten av att binda kvalifikationsperioden till det föregående kalenderåret. Kommittén anför härom följande:

Enligt statistiken bytte hembiträdena ofta anställning och om kvalifikations-tiden bleve bunden till föregående kalenderår, skulle de sällan kunna komma i åtnjutande av full semesterförmån. Ett hembiträde skulle nämligen för att bli berättigad till full semester om tolv dagar ha innehaft anställning å samma arbetsplats ett och tre fjärdedels år, innan semesterförmånen intjänats. På grund av den särställning hembiträdeskåren intog genom sin långa arbetstid, söndagsarbete och bundenheten i arbetet syntes det som om särskild hänsyn borde tagas till dessa omständigheter vid semesterlagstiftningen och att man alltså icke för hembiträdeskårens vidkommande borde binda kvalifikations-tiden vid kalenderår. Skulle emellertid icke några undantagsbestämmelser härvidlag kunna göras i lagen, borde det dock i kommentarerna till densamma starkt understrykas vad semestersakkunniga uttalade, nämligen att lagen naturligtvis icke motsatte sig en fortsatt praxis beträffande semestertiden för hembiträdeskåren i överensstämmelse med de nuvarande förhållandena.

Sveriges redareförening förordar en individuell förläggning av kvalifikationsperioden med hänsyn till varje arbetstagares anställningsdatum. Föreningen anför, att de sakkunniga vid bestämmelsernas avvägande torde hava tänkt på en mera stadigvarande tjänst. Förhållandena inom sjöfarten vore i detta avseende synnerligen olikartade de inom industrien. Föreningen anför vidare följande:

I gällande sjömanslag hade man med hänsyn till tiden reglerat fyra olika former av anställning, varav den primära vore anställning med viss uppsägningstid, något som även vunnit reglering i de gällande kollektivavtalen. De övriga formerna för tjänsteavtalets varaktighet vore anställning på viss tid eller för viss resa eller med avmönstring i viss hamn. Det vore endast beträffande vissa linjerederier, som ständigt hade sina fartyg i trafik, där man kunde tänka sig en mera stadigvarande tjänst och då endast beträffande befälet. För alla övriga fartyg gällde såväl i avseende å befäl som manskap, att anställningsavtalet måste på ett smidigt sätt anknyta sig till fartygets sysselsättning.

Med hänsyn härtill skulle det vara mycket opraktiskt om icke helt omöjligt att gå in för en semesterberäkning per kalenderår för sjöfolket. Det sätt, som man hittills praktiserat, bestode däri, att envars tjänstetid med hänsyn till beräkningen av semestern räknades från den dag han tillträdde tjänsten, oberoende av vilken tid på året detta skedde. Om exempelvis en sjöman började sin tjänst den 1 juli 1937 och karenstiden för erhållande av semester vore ett år, inträdde semesterrätten den 1 juli påföljande år o. s. v. Föreningen hade icke bibringats den uppfattningen, att de sakkunniga haft under tillräckligt bedömande alla detaljer i denna del av frågan, något som vore nödvändigt för dess avgörande på ett för sjöfolket praktiskt och riktigt sätt.

Även om föreskriften i andra stycket av paragrafen därom, att antalet semesterdagar bestämdes med hänsyn till arbetstagarens anställning och arbetsförhållanden under närmast föregående kalenderår, under vissa omständigheter vid stadigvarande tjänst kunde hava fog för sig, kunde den dock på intet sätt tillämpas beträffande sjöfolket.

Sveriges skogsägareförbund påpekar, att sorteringen vid skiljeställena regelbundet påginge mer än fyra månader per år. Det vore vanligt, att samma arbetare användes år efter år. Såvitt förbundet kunnat finna, vore dessa arbetare berättigade att under sin arbetstid ett år begära semesterdagar för det antal månader de arbetat föregående kalenderår. Man hade anledning förvänta, att de av flottningsarbetarna, vilkas familjer besuttede egna jordbruk, skulle föredraga att under skördetiden uttaga formlig semester framför att vid arbetets upphörande på hösten utfå semesterersättning. Förlust av tränad arbetskraft under det städse synnerligen brådskaande sorteringsarbetet vore en allvarlig olägenhet.

Beträffande semesterrätten för i statens tjänst anställd befattningshavare, som fallit under semesterlagen men sedermera befordrats till ordinarie eller extra-ordinarie anställning, anför *telegrafstyrelsen*, att bestämmelsen om beräkning av semesterrätten med hänsyn till förhållandena under närmast föregående kalenderår vid dylik befordran komme att leda till ett orimligt resultat. I ordinarie eller extra-ordinarie anställning beräknades semestern nämligen

efter förhållandena under löpande kalenderår. Styrelsen lämnar vidare följande exempel:

Om en linjearbetare, som varit anställd i telegrafverkets tjänst minst ett år, den 1 januari befordrades till ordinarie reparatör, måste han enligt lagens bokstav under det därpå följande året erhålla dels semester under tolv söckendagar eller eventuellt ett tillskott till avlöningen lika med semesterersättningen för detta antal dagar, dels såsom ordinarie tjänsteman semester under minst tjugo dagar.

Telegrafstyrelsen understryker, att kompletterande bestämmelser på det ena eller andra sättet vore erforderliga.

Jämväl *järnvägsstyrelsen* framhåller, att det icke framginge av förslaget, hur semester skulle beräknas för arbetstagare, som under anställning med semesterrätt enligt lagen om semester till följd av befordran hos samma arbetsgivare bleve berättigad till semester enligt förmånligare grunder. Om sålunda exempelvis en vid statens järnvägar den 1 februari anställd tillfällig arbetstagare den 1 juli påföljande år antoges i extra ordinarie tjänst, varmed följde femton dagars semester, uppstode frågan, huru många dagars semester han skulle erhålla sammanlagt detta år.

Styrelsen anför vidare följande:

Enligt av styrelsen utfärdade bestämmelser skulle befattningshavare, för vilken under löpande år genom befordran inträtt rätt till ökad semester, i regel av det ökade antalet semesterdagar allenast erhålla så många, som stode i skäligt förhållande till den del av året, den ökade semesterrätten egentligen omfattade. I förevarande exempel skulle arbetstagaren alltså erhålla åtta dagars semester såsom extra ordinarie och elva dagars semester för föregående år enligt lagförslaget eller alltså sammanlagt nitton dagar, men då han genom extraordinarieanställningen varken kunde sägas lämna sin tidigare anställning eller entledigas därifrån, vore han icke berättigad vare sig enligt 2 § eller 3 § till någon semester under ifrågavarande år för dess sex första månader. Man kunde då fråga sig, om det varit de sakkunnigas mening, att han påföljande år skulle få lägga sex semesterdagar till de femton, han då såsom extra ordinarie hade rätt till, och sålunda erhålla tjugoen dagar eller möjligen sex dagar till de nitton och sålunda, samma år han bleve extra ordinarie, erhålla tjugofem semesterdagar. Båda dessa lösningar måste anses synnerligen otillfredsställande.

Förklaringen till det i nu anförda exempel särskilt skarpt framträdande egendomliga resultatet, vartill en övergång från anställning med rätt till semester enligt lagförslaget till anställning med bättre semesterförmåner enligt vid statens järnvägar gällande bestämmelser, låge tydligen däri, att semester enligt förslaget utginge i efterskott men att för extra ordinarie och ordinarie tjänstemän semesterrätten inträdde omedelbart efter det vederbörande blivit antagen i befattningen. Då emellertid — även enligt de sakkunnigas uttalande — semestern huvudsakligen vore avsedd att tillgodose rekreationsbehovet, torde någon ändring av statens järnvägars sistberörda bestämmelser icke kunna anses motiverad. Härvid kunde ytterligare endast framhållas, vilken påföljd en dylik omläggning skulle medföra beträffande arbetstagare, som avginge ur tjänst med pension.

Järnvägsstyrelsen framhåller, att de erforderliga kompletterande bestämmelserna lämpligen syntes böra givas en sådan innebörd, att arbetstagare under det år, då han hos samma arbetsgivare överginge från en anställning

till en annan med rätt till längre semester än tolv dagar om året, finge för samma år, med tillgodoräknande av honom enligt förslaget tillkommande semesterdagar, åtnjuta semester under högst det antal dagar, som den nya anställningen medförde.

Med den uppfattning av semesterns natur, varåt *länsstyrelsen i Kristianstads län* givit uttryck, kan länsstyrelsen icke dela de sakkunnigas uppfattning om de konsekvenser, som borde dragas därur. Att semestern i och för sig skulle vara en löneförmån, så att mistning av semester skulle berättiga till ersättning, ansåge länsstyrelsen icke vara annat än en ren konstruktion. Något sådant torde åtminstone aldrig hittills ha inlagts i begreppet semester.

Länsstyrelsen i Gotlands län yttrar, att de sakkunniga genom förslaget om semesterersättning efter en mycket kort anställningstid syntes ha gått avsevärt utöver den rekreationssynpunkt, som utgjorde själva motiveringen till semesterrätten. I praktiken torde ett sådant stadgande icke komma att verka annorlunda än en i lag föreskriven löneökning, och statsmakterna skulle med frångående av tidigare ståndpunkt härutinnan i viss mån komma att ingripa på lönesättningen inom näringslivet, utan att någon garanti finnes för att av arbetsgivare utbetald ersättning verkligen komme att användas för det ändamål, som därmed avsåges.

Gentemot de sakkunnigas uttalande om att semesterersättning vid dödsfall skulle utgivas till den avlidnes rättsinnehavare anmärker *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*, att detta skulle komma att innebära ett anmärkningsvärt avsteg från principen, att semestern skulle bereda arbetstagaren möjlighet till rekreation. Skulle de sakkunnigas uttalande likväl godtagas, syntes den i 9 § i förslaget givna bestämmelsen böra kompletteras.

Järnvägsstyrelsen anmärker, att de sakkunniga med uttalandet om att semesterersättning vid arbetstagares dödsfall skulle utgå till dennes dödsbodelägare helt övergivit rekreationssynpunkten och förvandlat semestern till en renodlad avlöningsfråga. Enahanda vore förhållandet beträffande arbetstagare, som avginge ur tjänst med pension. Styrelsen kunde för sin del icke finna rimligt eller riktigt, att vid anställning, som avbrötes genom dödsfall eller som upphörde genom vederbörandes pensionering, semesterersättning skulle utgå, då en dylik ersättning måste vara att betrakta som en förmån av uteslutande personlig art liksom semesterledigheten och avsedd att tillgodose ett rekreatiönsbehov. Styrelsen anför vidare följande:

Härtill komme en annan omständighet, som gjorde, att utbetalande av semesterersättning efter dödsfall icke kunde anses lämpligt. En dylik ersättning skulle nämligen komma att utfalla synnerligen ojämnt, beroende på om vederbörande före sin död utfått sina semesterdagar eller icke. Skulle det anses, att särskilt för de arbetares efterlevande, som icke ägde komma i åtnjutande av familjepension, det vore skäligt att bereda dem viss ekonomisk hjälp, borde sådan utgå i form av begravningshjälp, beräknad efter lönen för bestämt antal arbetstimmar. I de för det övervägande antalet av statens järnvägars arbetare gällande kollektivavtalen finnes ock intagna bestämmelser, som berättigade de efterlevande till utbekommande av begravningshjälp.

Järnvägsstyrelsen yrkar på det bestämdaste, att i lagen måtte tydligt angivas, att vid dödsfall under pågående anställning eller vid anställnings upphörande genom pensionering någon semesterersättning icke skulle utgå. Icke heller torde en ackumulering av ersättning för eventuellt under en följd av år outtagna semesterdagar lämpligen böra äga rum.

Göta hovrätt ifrågasätter, om icke konsekvensen av kommitténs betraktelsesätt dragits ut för långt genom ersättningsrätten vid dödsfall. Hovrätten yttrar, att en sådan ersättningsrätt syntes innebära en avvikelse från den naturliga uppfattningen om rätten till semester.

Telegrafstyrelsen däremot yttrar att, eftersom enligt lagförslagets grundprincip semesterrätten intjänats under den föregående anställningstiden, konsekvensen syntes fordra, att arbetares stärbhus erhöles ett belopp, motsvarande semesterersättningen för det antal dagar, som arbetaren ännu icke hade satts i tillfälle att uttaga såsom semester. I så fall torde måhända sådan förändring böra vidtagas i familjepensionsreglementet för arbetare, att familjepension ej skulle börja utgå förrän motsvarande antal dagar efter dödsfallet. Vid avgång med tjänstepension, varvid tidpunkten för avgången ju i förväg vore känd, syntes motsvarande sak kunna ordnas på så sätt, att arbetstagaren omedelbart före avgången erhöles det intjänade men ännu ej uttagna antalet semesterdagar.

Svenska försäkringsbolags riksförbund anför, att det syntes ligga i sakens natur, att semesterrätt icke skulle kunna göras gällande samtidigt med pensionsrätt.

Arbetsrådet ifrågasätter, huruvida icke en bestämmelse borde införas, som gjorde det möjligt att i samband med anställningsförhållandets upphörande låta den under det löpande kalenderåret intjänade semestern utgå i form av ledighet och icke endast i form av semesterersättning.

De anställdas centralorganisation och *tjänstemännens centralorganisation* yttra, att det syntes vara oegentligt, att lagtexten utformades på sådant sätt, att semesterns utbyte mot kontant ersättning vid arbetstagarens avgång ur tjänst direkt föreskrevs. Organisationerna hänvisa härutinnan till den av herr Rydberg avgivna reservationen samt yttra, att eftersom ingen garanti kunde vinnas för att den kontanta semesterersättning en arbetstagare erhöles vid anställningens upphörande verkligen användes i rekreationssyfte under en mot semestern svarande tid, 9 § borde givas ett ändrat innehåll. Det borde sålunda uttryckligen åvila arbetsgivaren att utgiva semester till arbetstagaren under uppsägningstiden och att medgiva en motsvarande förlängning av denna. Endast om ledighet icke utan verkliga olägenheter skulle kunna beredas arbetstagaren, vilket åtminstone i det fall arbetstagaren icke själv verkställt uppsägningen endast i undantagsfall torde inträffa, skulle arbetsgivaren medgivas rätt att utbyta semestern mot kontant ersättning. Jämväl *svenska brukstjänstemannaföreningen* ansluter sig till herr Rydbergs reservation i förevarande avseende.

Försäkringsrådet påpekar att, därest arbetsgivaren hade försäkring enligt olycksfallsförsäkringslagen för olycksfall utom arbetet, arbetstagaren icke om-

fattades av försäkringen efter det anställningen upphört men väl under semestern.

**Departement-
chefen.**

Vid en lagstiftning om semester kan man välja mellan två system för utformning av de grundläggande bestämmelserna om rätten till semester. Enligt det ena systemet förvärvar en arbetstagare successivt denna rätt även genom mycket kortvariga arbetsanställningar av kanske blott en veckas längd. För den praktiska utformningen av detta system får man anlita antingen en central semesteranstalt eller ett flertal semesterkassor, vilka kunna vara avgränsade lokalt eller efter yrkeslinjer. Då en arbetstagare enligt detta system skall erhålla sin semester, får han från semesterkassan mottaga alla under året från hans olika arbetsgivare dit erlagda belopp. Enligt det andra systemet, som icke förutsätter användning av semesterkassor, kräves för semesterrätt en viss längre kvalifikationsperiod. Denna kan bestämmas enligt olika grunder. Vanligast torde vara en kombination av anställning och arbetad tid. Båda systemen hava sina fördelar och nackdelar. Inför man ett system med semesterkassor, bliva alla arbetstagare likställda i fråga om minimisemestern. Oavsett anställningarnas längd erhåller nämligen var och en semester med därå belöpande semesterersättning under så lång tid, som exakt motsvarar det under kvalifikationstiden utförda arbetet. Såsom de sakkunniga emellertid anført, är detta system, i vart fall om det anbefalles i lag, mycket svåradministrerat. Det torde nämligen förutsätta upprättandet av en central statlig semesteranstalt. Systemet med en viss längre kvalifikationsperiod är däremot enkelt att tillämpa. Staten behöver icke ingripa i administrationen. Beroende på kvalifikationsperiodens längd lämnas emellertid en större eller mindre del av arbetstagarna utan rätt till semester. Skulle sålunda som i tidigare framlagda lagförslag och i konventionsförslagen kvalifikationsperioden bestämmas till ett år, komme detta att medföra, att endast helårsanställda arbetstagare skulle kunna bliva berättigade till semester. Sättes kvalifikationsperiodens längd till sex eller fyra månader, blir givetvis ett större antal semesterberättigade. I vilket fall som helst komma sådana arbetstagare, som regelbundet hava endast kortare arbetsanställningar hos växlande arbetsgivare, att lämnas utanför genom detta system.

Jag är icke för närvarande beredd att förorda ett system med en central semesteranstalt eller med semesterkassor. Som skäl härför får jag åberopa, vad de sakkunniga i denna punkt anført. Förutom samverkande byggnadsfackförbundens centralråd har icke heller någon av de myndigheter och organisationer, som yttrat sig över betänkandet, uttalat sig för detta system. Jag förordar i stället, att lagstiftningen utformas i enlighet med systemet med viss i lagen fixerad minsta kvalifikationsperiod. Skulle det emellertid under lagens tillämpning visa sig, att större olägenheter skulle uppkomma genom lagens konstruktion, torde systemet med semesterkassor få upptagas till omprövning.

Det av de sakkunniga föreslagna systemet med en kvalifikationsperiod, hänförande sig till anställningen såsom sådan, och med en kombination av krav på att arbete utförts under viss tid av kvalifikationsperioden samt med

semesterrättens beräkning med hänsyn till anställnings- och arbetsförhållandena under föregående kalenderår är enkelt i sina huvuddrag och lätt att tillämpa. Mot huvudtankarna i systemet hava icke heller anmärkningar framställts i yttranden. Jag kan i princip ansluta mig till de sakkunnigas förslag.

Kvalifikationsperiodens längd har av de sakkunniga föreslagits till fyra månader. Häremot har kritik anförts i ett flertal yttranden i samband med yrkanden om utsträckning av periodens längd till en tid varierande i olika yttranden mellan sex månader och ett år. För min del anser jag de sakkunnigas förslag om fyra månader vara i och för sig väl avvägt, och jag skulle därför trots de framställda erinringarna hava varit beredd att tillstyrka förslaget i denna del. Det är även att märka, att socialstyrelsen ansett den föreslagna kvalifikationsperioden vara lämplig. Emellertid föreligga vissa omständigheter, vilka inverka på frågans bedömning och äro så betydelsefulla, att jag icke ansett mig böra nu ifrågasätta en så kort kvalifikationsperiod som den av de sakkunniga föreslagna.

De omständigheter, som jag syftar på, äro svårigheterna att vid en kvalifikationsperiod om fyra månader tillämpa lagen å vissa yrkesgrupper, framför allt betskötarna och skogsarbetarna. Vad betskötseln beträffar äro, såsom svenska lantarbetsgivareföreningen framhåller, förhållandena sådana, att beting av en person tecknas i fråga om skötseln av en viss areal betor. I arbetet deltaga ofta icke blott arbetstagaren själv utan även ett flertal familjemedlemmar. Tiden för arbetets utförande varierar, bland annat efter väderleksförhållandena, men håller sig omkring fyra månader. Enligt sakkunnigförslagets bestämmelser skulle mängden av det utförda arbetet evalveras för att man skulle få fastställt, huruvida arbetet utförts under minst den tid, som föreskrives i förslaget. Lantarbetsgivareföreningen har om möjligheten att tillämpa sakkunnigförslaget å betskötseln som om-döme uttalat, att lagen komme att medföra kaos å detta område. Inom skogsbruket föreligga i viss mån liknande vanskligheter. Sveriges skogsägareförbund har sålunda kraftigt betonat de betydande svårigheter, som skulle uppkomma vid en evalvering av det utförda arbetets mängd till arbetade dagar. Förbundet har bland annat framhållit, att det ofta vore direkt beroende på vederbörande huggares gottfinnande, huruvida arbetet komme att draga ut på tiden, så att bestämmelsen om fyra månaders anställning bleve uppfylld. Vidare har förbundet framhållit, att dagsverkslistor icke fördes inom skogsbruket och att arbetsgivarna över huvud saknade möjlighet till kontroll å arbetet. Jämväl domänstyrelsen har understrukit de vanskligheter, som en tillämpning av sakkunnigförslaget skulle medföra inom skogsbruket.

De gjorda anmärkningarna synas förtjäna beaktande. För att i tillfredsställande grad undanröja svårigheterna anser jag mig böra förorda ett utsträckande av kvalifikationsperioden från fyra till sex månader. Vid bifall härtill komma praktiskt taget alla betskötarna att falla utanför lagen liksom även de flesta skogsarbetarna. Ehuru väl jag anser, att en kvalifikationsperiod om fyra månader skulle vara lämplig för sådana arbetstagare, som utföra sitt arbete under arbetsgivarens kontroll, har jag likväl icke velat dela arbets-

tagarna i två grupper med skilda kvalifikationsperioder. Jag förordar därför, att kvalifikationsperioden sex månader skall gälla för alla arbetstagare. Att de flesta skogsarbetarna genom utsträckningen av kvalifikationsperioden komma att falla utanför lagen är enligt min mening beklagligt men lär vara oundvikligt, då det synes angeläget att undvika bestämmelser, som kunna förutses giva upphov till svårlösta tvister. Jag vill emellertid betona, att förhållandena i nu berörda avseende böra följas med uppmärksamhet. Skulle det visa sig, å ena sidan att svårigheterna vid tillämpningen av lagen å skogsarbetare, som trots förlängningen av kvalifikationsperioden bliva berättigade till semester, väsentligen överdrivits, och å andra sidan att allt för många arbetstagare genom den utsträckta kvalifikationsperioden komma att gå förlustiga semester-rätt, torde en minskning av kvalifikationsperioden böra övervägas.

Förutom en utsträckning av kvalifikationsperioden till sex månader har jag med hänsyn till de gjorda anmärkningarna ansett mig böra förordas en ändring av bestämmelsen om evalvering av det utförda arbetets mängd. Sådana arbetare, som icke utföra sitt arbete under arbetsgivarens kontroll, äro med undantag för hemarbetarna i allmänhet icke årsanställda. Det är alltså för deras vidkommande vid tillämpningen av semesterlagen icke fråga om semester utan om semesterlön. Det av de sakkunniga alternativt skisserade systemet med en procentberäkning å lönen, såframt viss minimiinkomst intjänats, har förordats av domänstyrelsen och synes även mig vara att föredraga framför bestämmelsen om evalvering av det utförda arbetet.

Sakkunnigförslaget har därför omarbetats på denna punkt. Enligt 3 § första stycket andra punkten i departementsförslaget skall för nu ifrågasvarande arbetstagare icke, såsom för övriga arbetstagare, föreligga rätt till semester utan endast rätt till semesterlön, sedan den grundläggande bestämmelsen om sex månaders anställningstid uppfyllts. I övrigt gäller enligt 4 § 2 mom. såsom förutsättning för inträde av rätt till semesterlön, att arbetstagarens sammanlagda löneförmåner under anställningstiden uppgå till ett belopp, som minst motsvarar 108 gånger den genomsnittliga dagsförtjänsten å orten för sådant arbete, varom fråga är, under en arbetstid av åtta timmar. Siffran 108 har erhållits på sådant sätt, att det antal dagars arbete, som erfordras för att semesterrätt för viss månad skall föreligga eller aderton, multiplicerats med antalet kvalifikationsmånader eller sex. Jag har för vinande av enhetliga bestämmelser ansett mig kunna förordas, att dagsförtjänsten skall beräknas efter en arbetstid av åtta timmar, ehuru jag är medveten om att arbetstiden i skogsbruket i Norrland under de mörkaste månaderna icke torde vara så lång. Semesterlönen skall för de arbetstagare, som falla under den nu förordade bestämmelsen, beräknas till fyra procent å hela den under kvalifikationstiden intjänade lönesumman.

Genom kvalifikationsperiodens utsträckning till sex månader och omläggningen av bestämmelserna om semesterrättens beräkning för sådana arbetstagare, som icke utföra sitt arbete under arbetsgivarens kontroll, torde de befarade svårigheterna med hänsyn till betskötarnas och skogsarbetarnas särskilda förhållanden hava blivit i stort sett undanröjda.

Då kvalifikationsperioden av de sakkunniga föreslagits till fyra månader, hava de härmed icke avsett kalendermånader, utan villkoret skulle vara uppfyllt genom en anställning, som varade exempelvis från den 15 maj till den 15 september. Antalet semesterdagar skulle däremot beräknas per kalendermånad. Arbetsdomstolens ordförande har i sitt yttrande anmärkt, att man därigenom i lagen införde två olika månadsbegrepp, och har förordat, att man i stället skulle utföra kvalifikationsperioden i visst antal dagar. I enlighet härmed har kvalifikationsperioden i departementsförslaget bestämts till 180 dagar. Jag vill därvid särskilt framhålla, att även en bestämmelse om en kvalifikationsperiod av »ett halvt år» ur samma synpunkter skulle vara olämplig, enär eljest i lagen talas om kalenderår.

Den grundläggande bestämmelsen i lagen för rätt till semester är alltså viss tids fortlöpande anställning. Vad som skall anses falla under en anställning eller med andra ord, när en anställning skall anses hava upphört, måste bedömas efter vanliga arbetsavtalsrättsliga regler. Några bestämmelser härom kunna icke givas i samband med en lagstiftning enbart om en ur arbetsavtalet härflytande materiell förmån. Det måste under sådana förhållanden, på sätt de sakkunniga och jämväl arbetsdomstolens ordförande framhållit, vara lämpligt att införa en bestämmelse om att icke alla avbrott i anställningstiden skola medföra ett brytande av kvalifikationsperioden. Den i sakkunnigförslaget med hänsyn härtill intagna bestämmelsen om att avbrott i anställningen icke skall inverka å semesterrätten, såvida en sådan inverkan med hänsyn till omständigheterna kan anses vara oskälig, har mötts av kritik i flera yttranden. Man har därvid åberopat, att bestämmelsen vore för vag och kunde föranleda tvister. Jag kan för min del icke finna, att den anförda kritiken är berättigad. Avsikten med bestämmelsen är, att domstolen i ett givet fall vid konstaterandet av att avbrott i anställningen förekommit skall, om så befinnes skäligt, kunna bestämma, att detta avbrott icke skall inverka vid beräkandet av semesterrätten. Givet är, att ett sådant förordnande av domstol kan lämnas endast då fråga är om kortare avbrott i anställningstiden på grund av särskilda omständigheter. Att i en semesterlag närmare söka utforma, vilka omständigheter som härvidlag skola tillåtas inverka, eller att lämna en mera ingående motivering till bestämmelsen än som kan hämtas ur vad de sakkunniga och arbetsdomstolens ordförande anført torde icke vara lämpligt eller möjligt. Jag kan icke föreställa mig, att bestämmelsen kan komma att föranleda många tvister, och i de fall, då den kommer i tillämpning, torde man med fullt förtroende kunna överlåta åt domstolen att träffa avgörandet. Sveriges redareförening har förordat, att i lagen skulle intagas bestämmelser om vad som skulle anses utgöra tjänstgöring i en följd. Sådana regler återfinnas i de av föreningen omnämnda kollektivavtalen. Jag vill härtill anmärka, att föreningen härmed tydligen avser rent avtalsrättsliga regler, vilka, som jag nyss anført, icke hava sin plats i en lag om semester eller i motiveringen till en sådan lag. Till vad Norrlands stuvareförbund och södra Sveriges stuvareförbund yttrat angående semesterrätten för extra stuvare vill jag anföra, att det förefaller som om någon sammanhängande arbetsanställning

i regel icke förekommer för dessa arbetare. Under sådana förhållanden kunna de extra stuvorna givetvis icke bliva semesterberättigade och den nu diskuterade bestämmelsen om den inverkan, som avbrott i arbetsanställning får, kommer för deras vidkommande att sakna betydelse.

Vad Sveriges redareförening anfört om att man för de obefordrade sjömannens vidkommande skulle till en anställningstid föra endast tjänstgöring å ett och samma fartyg, kan jag omöjligen biträda. Något skäl, varför man för sjömannens del skulle frångå bestämmelsen om anställning hos en och samma arbetsgivare, synes mig icke föreligga.

Den av de sakkunniga förordade kombinationen mellan viss tids anställning och det därunder utförda arbetet synes mig vara lämpligt avvägd. Uppenbarligen bliva bestämmelserna om att visst arbete skall hava utförts lättast att i praktiken tillämpa, om de såsom i sakkunnigförslaget hänföra sig till förhållandena under varje kalendermånad. Jag vill ingalunda bestrida, att icke därigenom kan, såsom framhållits av bland annat svenska arbetsgivareföreningen, uppkomma vissa ojämnheter. Den av föreningen förordade bestämmelsen med sammanräknande under hela kvalifikationstiden av samtliga dagar för bortovaro från arbetet synes vara besvärligare att tillämpa än sakkunnigförslagets enkla regel och lär dessutom i vissa fall kunna drabba arbetstagaren för hårt. Om nämligen antalet dagar, som skola borträknas, under ett helt kalenderår endast uppgår till tjugofyra, eller alltså i genomsnitt två per månad, synes arbetstagaren skäligen ej böra vidkännas något avdrag å semesterrätten. Jag förordar därför sakkunnigförslaget i denna del.

De sakkunniga hava i motiveringen anfört, att såsom arbetad dag bör räknas även dag, under vilken arbetstagaren utfört arbete för arbetsgivarens räkning endast en del av den normala arbetstiden. Sveriges lantarbetsgivareförening har häremot anfört, att en sådan bestämmelse vore orimlig att tillämpa inom jordbruket, där det ofta förekomme, att en arbetstagare vissa dagar finge uträtta endast någon smärre syssla, såsom mjölkkörning eller dylikt. Jag kan för min del icke finna vad föreningen sålunda anfört vara bärande. Jag vill nämligen erinra om att en bisyssla enligt förslaget icke berättigar till semester. Förutsättningen för tillämpningen av vad de sakkunniga anfört är alltså, att det är fråga om en arbetstagare, som är fortlöpande anställd hos en arbetsgivare, och att denna anställning utgör arbetstagarens huvudsakliga sysselsättning, men att det utförda arbetet vid något tillfälle tagit endast någon kortare tid i anspråk. Som ett praktiskt exempel inom jordbruket kan jag välja en arbetstagare, som normalt under en kalendermånad för arbetsgivarens räkning utför femton fulla dagsverken. För den händelse han genom mjölkkörning eller eventuellt andra småsysslor skulle kunna fylla ut antalet arbetade dagar till aderton, skulle semesterrätt för sådan månad kunna inträda för honom. Jag kan icke anse detta vara olämpligt. Har en hos en arbetsgivare anställd arbetstagare under viss dag verkligen använts till arbete, synes det vara rimligt, att en sådan dag också får tillgodoräknas honom för beräkning av semesterrätt.

De sakkunniga hava förordat, att frånvaro från arbete under vissa om-

ständigheter skall jämsställas med arbetad tid. Jag har icke någon erinran härutinnan att göra mot sakkunnigförslaget men förordar, att som privilegierad tid skall räknas jämväl sådan landstormsrepetitionsövning och landstormsbefälsövning, som omnämnes i värnpliktslagen. Jag skulle vidare gärna hava sett, att det varit möjligt att med någon tidsbegränsning privilegiera jämväl havandeskap ävensom annan sjukdomstid än den i sakkunnigförslaget omnämnda. I likhet med de sakkunniga befarar jag emellertid, att en bestämmelse härom skulle medföra risk för uppsägning från arbetsgivarnas sida. Med anledning av vad svenska lantarbetsgivareföreningen anført om att semestertid icke borde få räknas såsom privilegierad tid, vill jag framhålla, att en sådan privilegiering självfallet måste ske. Eljest komme ju lagen icke att, bortsett från det första tillfälle då en arbetstagare i en anställning åtnjuter semester, giva honom tolv dagars utan i allmänhet endast elva dagars semester. Försäkringsrådet och svenska arbetsgivareföreningen hava anmärkt mot att en arbetstagare, som varit frånvarande från arbetet på grund av olycksfall i arbetet, skulle komma i en bättre ställning än övriga hos samma arbetsgivare anställda arbetstagare, för den händelse under hans bortovaro permittering måst äga rum. En sådan följd av de givna bestämmelserna bör givetvis undvikas. Jag förordar därför, att i lagen intages en bestämmelse om att privilegierad tid icke må medräknas, för den händelse det är uppenbart, att arbete eljest icke kunnat beredas arbetstagaren under sådan tid. Denna formulering av föreskriften har valts för att betona, att arbetsgivaren måste kunna klart visa, att arbete icke kunnat beredas vederbörande, om hindret icke förelegat. Exempelvis en sådan omständighet som att under hindrets fortvaro endast några få man permitterats bör alltså ej få föranleda, att tiden för frånvaron ej skulle bliva jämsställd med arbetad tid. Den förordade särbestämmelsen synes icke böra avse semestertiden själv, vilken alltså under alla förhållanden bör få jämsställas med arbetad tid.

Förslaget om att semesterrätt över huvud icke skall inträda förrän minst visst antal dagar intjänats, vilket förslag förordats av herr Tamm och svenska arbetsgivareföreningen, anser jag mig icke kunna biträda. Har man väl i lag uppställt vissa förutsättningar för inträde av semesterrätt och har en arbetstagare uppfyllt dessa, synes skäl icke föreligga att beröva honom semesterrätten, blott därför att han icke intjänat mera än kanske ett par dagars semester. Jag vill även framhålla, att ett konsekvent genomförande av den utav nämnde reservant och arbetsgivareföreningen förordade bestämmelsen måste medföra, att en person, som vinner anställning t. ex. den 1 oktober ett år, under påföljande år icke alls skulle kunna utfå någon semester.

I fråga om kvalifikationstidens förläggning vill jag framhålla, att det givetvis är lämpligt, att denna tid ligger så nära den normala semesterperioden som möjligt. Såsom i flera yttranden anförts, vinner man därigenom mera utrymme för semesterrätten själv och mindre för semesterersättning vid en anställnings upphörande. Jag skulle därför ha varit benägen att tillstyrka en förläggning av kvalifikationstiden till perioden den 1 maj—30 april. Av skäl, som jag sedermera kommer att anföra, har emellertid i departementsförslaget icke intagits någon bestämmelse om en särskild semesterperiod. Under sådana

förhållanden synes det icke gärna vara möjligt att i lagen lämna föreskrift om annan kvalifikationstid än föregående kalenderår. För att likväl bereda möjlighet att i de fall, då så kan anses vara påkallat, förlägga kvalifikationstiden till annan period, förordar jag, att i lagen intages en bestämmelse om att så skall kunna ske genom överenskommelse mellan parterna. Härigenom torde även de från hembiträdesutredningen och hembiträdesföreningarnas samarbetskommitté uttalade önskemålen bliva tillgodosedda. Jag vill endast betona, att det är självfallet, att kvalifikationstiden alltid skall omfatta tolv månader. Sveriges skogsägareförbund har uttalat farhågor för att en arbetsgivare skulle vara skyldig att bereda en vid skiljeställe sysselsatt arbetstagare semester med hänsyn till anställnings- och arbetsförhållandena under föregående kalenderår. Härtill kan anföras, att sådan skyldighet endast föreligger, för den händelse arbetstagarens anställning kan anses hava fortlöpt oavbrutet under tiden från sorteringens avslutande föregående kalenderår. Även om så skulle vara fallet, äger emellertid arbetsgivaren enligt departementsförslaget rätt att förlägga semestern till den period av året, som han finner lämpligast.

Telegrafstyrelsen och järnvägsstyrelsen hava påpekat, att sakkunnigförslaget kunde medföra vissa icke avsedda konsekvenser vid befordran av en arbetare till sådan ordinarie eller icke-ordinarie anställning, som medför semesterrätt med hänsyn till förhållandena under löpande kalenderår. Enligt de sakkunnigas förslag skulle sålunda en sådan arbetstagare under året för befordran och, beroende på tiden för hans befordran, även året efter det befordran skett kunna påkalla semester under ett större antal dagar än han skulle vara berättigad till enligt vare sig semesterlagens eller avlöningsreglementets bestämmelser. Detta bör givetvis förhindras. Semesterrätt bör icke kunna föreligga i större utsträckning än vad som föranledes av de för den nya anställningen givna bestämmelserna. Särskild föreskrift härom har intagits i departementsförslaget.

I likhet med de sakkunniga anser jag, att vid anställningens upphörande ersättning skall utgå för de semesterdagar, som intjänats men ännu icke av arbetstagaren åtnjutits. Vidare bör ersättning vid anställningens upphörande utgå för icke uppburen semesterlön för sådana arbetstagare, som icke utföra sitt arbete under arbetsgivarens kontroll. Som motivering härför vill jag anföras, att det måste anses vara skäligt, att en kompensation ges till de arbetstagare, som uppfyllt lagens bestämmelser om anställning och arbete under viss tid och sålunda intjänat rätt till semester eller semesterlön men på grund av anställningens upphörande icke kommit i åtnjutande härav. Jag tillstyrker alltså bifall till sakkunnigförslaget i denna del men vill därvid förorda en sådan jämkning, att semesterersättning icke skall utgå i de fall, då en anställning avbrytes genom dödsfall eller pensionering. Såsom påpekats i vissa yttranden kan det nämligen i dessa fall icke bliva tal om att tillgodose ett rekreationsbehov.

Vad slutligen beträffar yrkandet om att semester och icke semesterersättning skall lämnas vid en anställnings upphörande kan jag helt ansluta mig till vad de sakkunniga härom anført.

Frågan om förlängning av semestern vid högre ålder m. m.

De sakkunniga.

I det av internationella arbetsorganisationen godkända konventionsförslaget angående semester är semestertiden för personer under 16 år bestämd till tolv arbetsdagar, medan den för övriga personer fastställts till sex arbetsdagar. I konventionen anföres särskilt, att semesterns varaktighet borde, på sätt som fastställdes i den nationella lagstiftningen, förlängas i förhållande till tjänstetiden.

De sakkunniga framhålla, att en förlängning av semestern vid längre tjänstgöringstid eller högre ålder väl måste sägas vara önskvärd för arbetstagare med fasta anställningar. Man torde även kunna säga, att behovet av semester vanligen stege med högre levnadsålder. De sakkunniga måste emellertid avstyrka, att bestämmelser i lagen infördes angående en förlängning av semestertiden, vare sig vid längre tjänstgöringstid eller vid högre ålder.

Till stöd härför anföres i betänkandet följande:

För den händelse en sådan bestämmelse skulle kunna göras effektiv på den allmänna arbetsmarknaden, skulle den medföra en ytterligare kraftig ekonomisk belastning å arbetsgivarna. Det vore emellertid troligt, att en föreskrift om förlängd semester vid längre tjänstgöringstid eller högre ålder skulle föranleda, att arbetsgivarna allmänt skrede till entledigande av arbetstagarna, innan de bleve berättigade till den förlängda semestern. Endast för en mindre del av den äldre arbetskraften skulle yrkesskickligheten kunna tänkas motverka den ökade kostnaden för arbetsgivaren genom en förlängning av semestern. I varje fall skulle en bestämmelse av ifrågavarande slag ytterligare försvåra för den äldre arbetskraften att vid arbetslöshet vinna ny anställning. Problemet att anskaffa arbete åt de arbetslösa i de något högre åldrarna vore redan nu i hög grad aktuellt. Med hänsyn därtill måste det sägas vara uppenbart olämpligt att för kroppsarbetarnas del införa en bestämmelse i lagen angående förlängning av semestern vid längre tjänstgöringstid eller högre levnadsålder. För de anställdas vidkommande torde det väl redan nu ofta förekomma, att semestern förlängdes med hänsyn till endera eller båda de nu nämnda faktorerna. En tvingande bestämmelse måste dock även för de anställdas del anses vara olämplig, då det såsom bekant redan föreläge betydande svårigheter för en kontorist i 40—50 årsåldern att vinna en ny anställning. Alldeles oavsett detta ville de sakkunniga emellertid icke medverka till en lagstiftning, som skulle giva bättre förmåner åt en speciell grupp av arbetstagare. De skäl, som anförts i kapitlet om en kategoriklyvning, gällde även, för den händelse en uppdelning skulle ifrågasättas mellan arbetarna och de anställda med avseende å en förlängning av den föreskrivna minimitiden för semestern. Frågan om en förlängning av semestern torde liksom hittills böra bli beroende på överenskommelser mellan parterna.

De sakkunniga hava även övervägt, huruvida en till exempelvis tre veckor förlängd semester borde genomföras för ungdom under 18 eller 20 års ålder. Ehuru de sakkunniga anse vissa skäl tala för en bestämmelse om förlängd semester för ungdom, hava de likväl icke ansett sig kunna förorda en sådan bestämmelse med hänsyn till att den skulle kunna verka försvårande vid sökande av anställning. De sakkunniga framhålla även, att den nu föreslagna

lagstiftningen innebure en semestertid om tolv arbetsdagar för ungdomen, vilket ansetts vara tillfredsställande i det av internationella arbetsorganisationen godkända konventionsförslaget.

Herr *Rydberg* har i sin reservation påyrkat, att i lagen skulle införas bestämmelser om en förlängd semester för ungdom. Han har för sin del velat utmäta semestern till fyra veckor till och med det kalenderår, varunder arbetstagaren uppnår 17 års ålder, och till tre veckor för varje år därefter till och med det kalenderår, varunder han uppnår 20 års ålder. Vidare har herr *Rydberg* ansett fullgoda skäl tala för en förlängning av semestern till aderton dagar från och med det år, varunder arbetstagaren fyller 40 år. Med hänsyn till att utvecklingen på detta område ännu icke hunnit så långt, att en dylik reform vore genomförbar, samt till de kostnader, som skulle vara förenade därmed, har herr *Rydberg* likväl ansett sig icke böra framställa ett direkt förslag om en sådan förlängning av semestern.

Yttrandena.

Socialstyrelsen förklarar sig dela de sakkunnigas betänkligheter mot införandet av en differentiering av minimisemesterns längd för olika åldersgrupper. Styrelsen hade en rik erfarenhet av svårigheterna att placera arbetslösa personer, som överskridit 45-årsåldern, och det funnes anledning att befara, att dessa svårigheter skulle ökas, om de lagligt bestämda semesterförmånerna bleve större för äldre än för yngre arbetstagare.

I motsats härtill yttrar *länsstyrelsen i Västerbottens län*, att det måste betraktas som en brist i förslaget, att semestertiden icke differentierats med hänsyn till olika åldersgrupper. För arbetstagare under 20 år och över 30 år syntes en väsentligt längre semestertid motiverad. Länsstyrelsen ansåge icke de av de sakkunniga mot en sådan differentiering anförda skälen vara hållbara i praktiken.

I fråga om semestertiden för minderåriga arbetare ansluter sig *medicinalstyrelsen* till vad i herr *Rydbergs* reservation anförts om nödvändigheten av en längre semestertid för de yngsta åldersklasserna. Styrelsen finner det emellertid böra tagas under övervägande, om icke bestämmelser härom borde införas i skyddslagstiftningen för minderåriga arbetare tillsammans med föreskrifterna om minskad arbetstid för dessa arbetare. Även *vattenfallsstyrelsen* anser, att för ungdom i utvecklingsåren behov föreläge av avsevärt längre ledighet från arbetet än den av de sakkunniga föreslagna semestertiden. Styrelsen yttrar emellertid, att det ej vore skäligt, att denna ledighet skulle betalas av arbetsgivarna såsom semester. En sådan anordning torde även verka försvårande för ungdomen att erhålla anställning. För tillgodoseende av nämnda behov borde i stället i första hand krävas samverkan av de försörjningspliktiga föräldrarna. Därest dessa saknade förmåga därtill eller om föräldrar saknades, fölle denna angelägenhet under samhällets barnavårdande verksamhet. Styrelsen anser därför, att en semesterlag borde äga tillämpning endast å arbetstagare, som fyllt 18 år, och att frågan om en reglering av den årliga ledigheten från arbete för arbetstagare under nämnda ålder närmast

hörde hemma i de uti lagen om arbetarskydd ingående föreskrifterna rörande minderårigas användande i arbete.

De anställdas centralorganisation och tjänstemännens centralorganisation hemställa, att semestern för minderåriga arbetstagare skall fastställas i enlighet med herr Rydbergs förslag. Organisationerna yttra, att det syntes vara självklart, att det vore väl förenligt med den föreslagna lagstiftningens karaktär av skyddslagstiftning, att den yngsta arbetstagarkategorien bereddes en någorlunda tillräcklig semester. Jämväl *de kvinnliga kärsammanslutningarnas centralråd* önskar, att semestern skall förlängas för ungdomen.

Den tid, som föreslås för semestern, eller tolv dagar, är uppenbarligen icke utmätt på sådant sätt, att den kan anses giva en tillfredsställande längd å semestern för alla arbetstagare. Det torde emellertid böra ankomma på parterna själva att överenskomma om bättre semesterförmåner. En förlängning av semestern är sålunda för visso önskvärd för arbetstagare, som uppnått en högre levnadsålder. Likaledes kunna fullgoda skäl anföras för att semestern skall förlängas för de arbetstagare, som varit anställda hos samma arbetsgivare under ett flertal år. Ehuru jag alltså livligt behjärtar de skäl, vilka för sådana arbetstagare, som nu berörts, kunna tala till förmån för en förlängning av semestern, anser jag likväl icke, att en förlängd semester bör föreskrivas efter längre tjänstetid eller vid högre levnadsålder. Skälet härtill är det, som anförts såväl av de sakkunniga som av socialstyrelsen, eller att en bestämmelse i sådan riktning skulle kunna försvåra för arbetstagaren att bibehålla sin anställning eller vid förlust av densamma få en ny anställning. Det är vidare tydligt, att förhållandena härvidlag ställa sig tämligen olika, då det gäller arbetarna eller de privatanställda. De skäl, som föranleda, att någon kategoriklyvning med avseende å den grundläggande bestämmelsen om semesterätten icke influtit i lagen, hava emellertid giltighet även då fråga är om en förlängning av semesterätten för vissa grupper av arbetstagare.

Uppenbarligen tala starka skäl för att en längre semester än två veckor skall fastställas för de arbetstagare, som vid mycket unga år komma ut i förvärvslivet. Jag anser därför, att det bör övervägas, huruvida icke föreskrifter om förlängd semester för ungdomen lämpligen böra givas. Jag är emellertid icke för närvarande beredd att närmare ingå på detta spörsmål, detta så mycket mer som en undersökning otvivelaktigt torde vara av behovet påkallad av frågan i vad mån en förlängning av semestern för ungdomen skulle kunna tänkas verka hämmande på dess möjligheter att vinna arbetsanställning. Jag avser med vad jag nu anfört, att man vid en dylik undersökning borde jämföra avlöningsvillkoren i ett antal representativa kollektivavtal för de yngre arbetstagarna och för de närmast äldre årgångar, vilka vid förlängd semester för de yngsta skulle kunna tänkas bli föredragna av arbetsgivarna. Något skäl att, såsom vattenfallsstyrelsen ifrågasatt, från semesterlagens omfattning över huvud utesluta ungdomen under 18 år synes mig icke föreligga.

Departements-
chefen.

Semesterns förläggning under året.

De sakkunniga.

Huvudregeln i fråga om semesterns förläggning under året är enligt de sakkunnigas förslag liksom enligt hittills tillämpad praxis, att arbetsgivaren skall äga bestämma tidpunkten för semestern. Denna rätt inskränkes emellertid genom föreskrifter om att semestern skall utgå i ett sammanhang och förläggas under tiden den 2 maj—30 september.

Beträffande föreskriften att semestern skall utgå i ett sammanhang framhålla de sakkunniga, att det just vore en sammanhängande avkoppling av en ej alltför kort varaktighet, som erfordrades för att giva en verklig rekreation. Den föreslagna bestämmelsen borde emellertid icke på något sätt beröva parterna möjligheten att träffa överenskommelse om att semestern skulle uppdelas. En uppdelning av semestern kunde ofta vara lämplig för arbetstagarna, exempelvis om de ville taga viss del av semestern i anspråk för vintersport i fjällen.

Vad angår frågan om införandet av en legal semesterperiod är, yttra de sakkunniga, även detta spörsmål av största intresse ur arbetstagarnas synpunkt. De sakkunniga anföra härom följande:

Den bästa möjligheten att vinna rekreation under en förhållandevis kort semester torde bestå i att idka friluftsliv och bada under den varma årstiden. Man kunde emellertid icke undgå att hysa starka betänkligheter, om det över huvud vore tekniskt möjligt att koncentrera semestern för alla arbetstagare till sommarmånaderna. Skulle flertalet arbetstagare få semester på en gång, bleve transportmedel, pensionat, vilohem etc. överbelastade. Redan av denna orsak borde en alltför kort semesterperiod icke genomföras.

En annan omständighet måste emellertid härvidlag tillmätas större betydelse. Hittills torde det inom vissa delar av storindustrien hava varit vanligt att inställa fabrikationen under den för alla arbetare gemensamma semesterperioden. Under denna period hade maskinerna översetts och smärre reparationer företagits. Med den förlängda semestern bleve det för industrien ett betydande intresse att söka ordna semestern för arbetarna på sådant sätt, att fabrikationen icke behöfde upphöra under två hela veckor utan att semestern om möjligt gaves alternerande. Detta förutsatte en omflyttning inom fabriken av olika arbetare, då den i allmänhet utbildade extra personal, som måste tagas in under semesterperioden, ej kunde placeras på poster, där yrkesutbildning krävdes. Därest rörelsen skulle kunna hållas i gång fortlöpande, torde med hänsyn härtill semester på en gång icke kunna givas till mer än relativt få av de yrkesutbildade arbetarna. Industrien måste därför ha till sitt förfogande en ganska lång tid, under vilken semester skulle kunna givas. Det syntes med hänsyn härtill vara omöjligt att villfara de önskemål, som framkommit från personalhåll om en legal semesterperiod, som endast skulle omfatta tiden från midsommar till augusti månads utgång. Någon anledning att härvidlag göra någon skillnad mellan olika grupper av arbetstagare torde ej heller förefinnas.

Vid övervägandet av frågan hade de sakkunniga funnit så starka skäl tala för en bestämmelse om viss semesterperiod, att de ansåge en bestämmelse härom böra intagas i lagen. Denna semesterperiod kunde emellertid med

hänsyn till de omständigheter, som nyss anförts, icke göras alltför kort. De sakkunniga hade sålunda icke ansett sig kunna förorda en semesterperiod, som vore kortare än fem månader, nämligen från och med maj till och med september. En tidrymd av denna längd torde få anses vara tillräcklig för att industrien skulle kunna giva semester successivt till arbetarna. Då enligt ett numera föreliggande lagförslag den 1 maj vore avsedd att göras till en allmän ledighetsdag, torde semesterperioden ej böra löpa förrän från och med den 2 maj.

Liksom beträffande frågan om semesterns uppdelning borde möjlighet förefinnas till träffande av överenskommelse mellan parterna om förläggning av semestern till annan period av året än den i lagen föreskrivna.

De sakkunniga framhålla nödvändigheten av att beträffande särskilda yrkesområden medgiva undantag från bestämmelserna om viss semesterperiod och om förbud mot uppdelning av semestern.

I fråga om jordbruket erinras sålunda, att den brådaste tiden för denna näring vore sommaren. Under övriga delar av året förekomme däremot ofta perioder, då arbetsuppgifterna vore mindre brådskande. Med hänsyn härtill kunde det icke ifrågasättas, att man för jordbrukets vidkommande skulle föreskriva en skyldighet att utgiva semestern i ett sammanhang under den för arbetstagarna i allmänhet fastställda semesterperioden. Det torde i regel ej heller vara önskvärt för jordbruksarbetare att erhålla semestern i ett sammanhang. På grund av den fortfarande relativt låga avlöningen kunde de icke hava råd att företaga någon semesterresa och, om en sådan resa komme till stånd, torde den ställas exempelvis till släktingar i avsikt att stanna endast några få dagar. Även med den nuvarande kortare semestern om sju arbetsdagar förekomme allmänt en uppdelning. Undantaget torde böra omfatta även jordbrukets binärings, och detta vare sig de vore att betrakta såsom självständiga företag eller ej. Även en sådan grupp av arbetstagare som hembiträden i lantbruk syntes böra inbegripas under undantaget. Denna grupp torde böra särskilt omnämnas, då ett hembiträde icke direkt kunde sägas vara arbetstagare vid jordbruket. Undantaget borde slutligen även gälla för den självständiga trädgårdsskötseln.

Med hänsyn till de särskilda arbetsförhållandena inom sjöfarten föreslå de sakkunniga likaledes undantag för detta yrkesområde från skyldigheten att utgiva semester i ett sammanhang och under den legala semesterperioden, och detta vare sig sjöfarten är säsongbetonad eller icke.

Därest fartyg under ett kalenderår ej anlöper svensk hamn, skall arbetsgivaren enligt förslaget äga antingen under högst ett år uppskjuta utgivandet av semester till de å fartyget anställda eller i stället för semester utgiva ersättning med belopp, motsvarande vad arbetstagaren skulle hava uppburit i lön under semestern. De sakkunniga anse sålunda ej lämpligt, att lagen öppnar möjlighet att sammanlagga mer än två års semester.

Vidare föreslå de sakkunniga undantag för säsongbetonade företag från skyldigheten att utgiva semester i ett sammanhang och under den eljest fastställda semesterperioden. I betänkandet anföres härom:

Det torde icke gärna kunna ifrågasättas, att arbetsgivare inom säsongbetonade industrier skulle åläggas att giva arbetstagarna semester under hög-

säsongen, då stor svårighet föreläge att bereda tillräckliga arbetsuppgifter under andra delar av året. Att närmare angiva de särskilda yrkesområden, för vilka med hänsyn till säsongkaraktären undantag från skyldigheten att giva semester under den legala semesterperioden borde stadgas, kunde icke anses vara lämpligt. Undantagsbestämmelsen torde i stället böra generellt hänföra sig till att yrkesområdet hade säsongkaraktär och att det för arbetsgivaren vore olämpligt att giva en sammanhängande semester under tiden maj—september. Om detta kunde sägas vara fallet även inom yrke, som icke vore säsongbetonat, syntes samma undantag böra gälla. Man torde emellertid böra uppställa tämligen stränga krav på att det för arbetsgivaren skulle vara olämpligt att giva en sammanhängande semester under den eljest föreskrivna tiden för att undantag härifrån skulle medgivas. Med hänsyn härtill förordade de sakkunniga, att i lagen utsades, att förutsättningen för undantagets tillämpning skulle vara, att huvudregeln vore uppenbart olämplig för arbetsgivaren. Avsikten vore alltså att snävt avgränsa undantaget.

Det torde särskilt böra framhållas, att de sakkunniga hänfört prövningen av frågan, om det för arbetsgivaren vore uppenbart olämpligt att utgiva semester i ett sammanhang under den legala semesterperioden, icke till förhållandet inom de enskilda företagen utan till yrkesområdets karaktär. Eljest skulle arbetstagarna aldrig kunna hava säkerhet för att de skulle få ut sin semester i ett sammanhang under de ljusare månaderna. Hade ett företag inom annat yrkesområde än som fölle under undantaget svårigheter att giva semester under sommarmånaderna, torde i allmänhet möjlighet förefinnas att träffa överenskommelse med arbetstagarna om annan tid för semestern.

De sakkunniga framhålla vidare, att hinder icke förefunnes mot att giva semester under permitteringstid, om så vore möjligt med hänsyn till den föreskrivna semesterperioden. Ej heller hade de sakkunniga ansett det vara lämpligt att föreslå en bestämmelse om förbud mot utgivande av semester under tid, då en arbetstagare vore sjuk. Förutsättningen för ett närmare reglerande av dessa olika frågor måste anses vara genomförandet av en arbetsavtalslagstiftning.

I sin reservation har herr *Larson* yttrat, att det vid en semester om tolv dagar vore nödvändigt, att den skulle kunna utbredas under en längre tidrymd än de fem månader, som föreslagits av majoriteten. Någon bundenhet till en särskild del av året torde över huvud icke böra förekomma för någon del av näringslivet.

Herr *Rydberg* har för sin del ansett det icke vara lämpligt, att i fråga om ungdom under 20 år medgiva rätt till överenskommelse av innehåll att semestern skulle utgå annorledes än i ett sammanhang under tiden den 2 maj—30 september.

Herr *Tamm* har anslutit sig till herr *Larsons* uppfattning om att någon legal semesterperiod icke borde föreskrivas. Skulle emellertid ett yrkande därom icke bifallas, torde en obetingad dispensrätt böra medgivas även för industriföretag, vilka av ekonomiska skäl icke såge sig i stånd att under en så lång period som två veckor — om de också kunde så förfara under en kortare semestertid — helt stoppa driften, utan i stället nödgades fördela semestern under en ännu längre tid än som i allmänhet vore medgiven.

Yttrandena.

Förslaget om att semestern med undantag för vissa kategorier av arbetstagare skulle utgå under tiden den 2 maj—30 september har rönt kraftigt motstånd bland såväl myndigheter som arbetsgivarorganisationer och andra sammanslutningar.

Bland myndigheterna har endast *socialstyrelsen* uttalat sig för de sakkunnigas förslag. Styrelsen anför sålunda, att styrelsen delade de sakkunnigas uppfattning, att det vore önskvärt, att så många som möjligt av arbetstagarna bereddes semester under sommarmånaderna.

Kommunalfullmäktige i Timrå och Högsjö socknar av Västernorrlands län hava anfört, att månaderna maj och september med hänsyn till väderleksförhållandena i Norrland icke lämpade sig för semester. I yttrandena tillstyrkes, att semesterperioden bestämmes till månaderna juni, juli och augusti.

De anställdas centralorganisation och tjänstemännens centralorganisation uttala, att följden av den valda konstruktionen för undantagsklausulen blivit väsentligt mera vittomfattande än som kunde rent sakligt motiveras. Organisationerna anförä härom följande:

Berörd av undantagsbestämmelsen i dess av de sakkunniga föreslagna utformning bleve sålunda hela den icke obetydliga grupp av arbetstagare i jordbruket, som innehade kontors- eller motsvarande tjänstemannaanställning, ehuru de sakkunnigas motivering för ett undantagande av jordbrukets arbetstagare hänförde sig till den egentliga arbetarpersonalen. För ett stort antal av de ovannämnda anställda gällde icke de särskilda förhållanden, som motiverat en undantagsbestämmelse för de egentliga arbetarnas del.

Med en strikt tolkning av den allmänna undantagsbestämmelsen under d) i samma paragraf kunde konsekvenserna bli desamma även för de grupper av anställda, som vore sysselsatta vid de mera säsongbetonade företagen, ehuru även där motiveringen för undantagsbestämmelsen uteslutande eller nästan uteslutande hänförde sig till arbetarpersonalen.

Liknande oformligheter skulle säkerligen vara påvisbara även för den egentliga arbetarpersonalens del, i det att stora grupper av dessa skulle komma att inrymmas under undantagsbestämmelsen, ehuru en förläggning av semestern inom den egentliga semestertiden i deras fall ingalunda skulle vålla arbetsgivaren någon särskild olägenhet.

Organisationerna föreslå därför, att undantagsbestämmelsen skulle utformas så, att den avsåge arbetstagare, för vilken en förläggning av semestern till den föreskrivna perioden av året skulle, med hänsyn till arbetets säsongbetonade natur eller av andra omständigheter, vara för arbetsgivaren uppenbart olämplig.

I *landsorganisationens* yttrande anföres, att landsorganisationen vid sin anslutning till de sakkunnigas förslag fäste stort avseende vid lagens minimi-karaktär och möjligheten att genom avtal få till stånd modifierande regler. Så vore fallet t. ex. med förslagets bestämmelser angående semesterperiodens omfattning.

Ytterligare undantag från huvudregeln krävas i ett flertal yttranden.

Sålunda yttrar *svenska landstingsförbundet* följande:

Beträffande landstingens anstalter hade det tidigare varit regel, att personalen erhölet sommarsemester; i vissa fall hade dock semestern på befatt-

ningshavarnas egen önskan delvis förlagts till vinterhalvåret. Emellertid hade på grund av den alltmer tilltagande bristen på kvinnlig sjukvårdspersonal — särskilt sjuksköterskor — under senare år semestrarna måst fördelas på en avsevärt utsträckt tidsperiod. Det bleve därför svårt att vid sjukhusen pressa in alla semestrar under den av de sakkunniga angivna tiden. Framhållas kunde vidare, att landstingen, i den mån rationalisering av sjukhusarbetet och arbetstidsreglering för befattningshavarna ägt rum, i flera fall ansett sig böra anställa en fast kår av sjuk- och semestervikarier. För att dessa fast anställda vikarier skulle kunna rationellt utnyttjas, måste givetvis semestrarna utsträckas under större delen av året. Under sådana förhållanden och då ett sjukhus' drift icke kunde inställas, för att personalen skulle erhålla semester, syntes försiktigheten bjuda, att sjukvårdsarbete inrymdes bland undantagen från det angivna stadgandet.

Åtskilliga *landstings förvaltningsutskott* hemställa likaledes, att särskilt undantag medgives för sjukvårdspersonalen. I vissa av yttrandena hemställas jämväl om undantag för distriktsbarnmorskor.

Svenska stadsförbundet uttalar, att det även i andra fall än det i lagen förutsatta torde för en kommun såsom arbetsgivare vara önskvärt med annan förläggningstid. Åtminstone i de fall, där semester av mera väsentlig utsträckning medgäves utöver den lagstadgade, syntes arbetsgivaren kunna ha befogade anspråk på rörelsefrihet i detta avseende.

Järnvägsstyrelsen yttrar, att de av de sakkunniga föreslagna undantagsbestämmelserna näppeligen kunde få någon större praktisk betydelse vid statens järnvägar, varför styrelsen på det bestämdaste yrkade, att paragrafen gäves en sådan formulering, att den icke bleve tillämplig på statens järnvägars personal i fråga om semesterledighetens förläggande till en viss begränsad tid under året. Styrelsen anför härom följande:

Ett genomförande av den i lagförslaget angivna tidsperioden för semesters uttagande kunde givetvis komma att medföra, att icke blott den personal, som genom lagen komme i åtnjutande av de nya semesterförmånerna, skulle äga få semestern förlagd till viss del av året utan att detta kunde bliva gällande för all statens järnvägars personal. Med hänsyn till dennas stora numerär skulle berörda begränsning av semesterperioden nödvändiggöra anställning av ett högst betydligt antal tillfällig personal med åtföljande kostnadsökning av en storleksordning, att densamma enligt styrelsens förmenande icke ur vare sig ekonomisk eller social synpunkt kunde anses försvarlig. Givetvis kunde icke vid statens järnvägar, såsom möjligen inom vissa industrigrenar, någon inskränkning i driften under viss tid ifrågakomma. Ett tillämpande på statens järnvägars övriga personal av lagförslagets bestämmelse om semesterns förläggning skulle även komma att medföra en ökad säsongarbetslöshet, enär behovet av tillfällig personal då skulle bliva huvudsakligen förlagt till sommarmånaderna.

Järnvägsstyrelsen yttrar emellertid, att styrelsen, även om en undantagsbestämmelse infördes för statens järnvägars vidkommande, likväl liksom hittills skulle låta sig angeläget vara att i möjligaste mån tillgodose personalens intressen i fråga om tidpunkten för semesterns åtnjutande.

Telegrafstyrelsen framhåller, att bestämmelsen om semestertidens förläggning icke kunde genomföras utan betydande svårigheter för vissa arbetstagar, särskilt telefonister. Styrelsen yttrar vidare följande:

Att anställa särskild vikariatspersonal för den del av året, då semester enligt lagförslaget skulle utgå, mötte betydande svårigheter, därför att det här gällde arbetskraft, som måste ha särskild utbildning, och även om det skulle vara möjligt att uppbringa kvalificerad sådan arbetskraft, vilket dock betvivlades, måste det anses olämpligt att ytterligare utöka den del av telegrafverkets redan förut ganska stora reservpersonal, som icke kunde beredas sysselsättning mer än för en del av året. Vidare måste det anses ganska orimligt, om exempelvis de kollektivavtalsavlönade telefonisterna skulle ha ovillkorlig rätt till semester under den varma årstiden, under det att ordinarie eller extra ordinarie telefonister och överordnade tjänstemän icke skulle ha och ej heller varje år kunde få sådan förläggning av semestern. Telegrafstyrelsen yrkade därför, att särskilt undantag skulle stadgas med avseende å telegrafverkets personal.

Överståthållarämbetet anmärker, att semestertidens förläggning till tiden 2 maj—30 september knappast torde vara genomförbar för en del av den kategori kommunalanställda, å vilka lagens föreskrifter skulle vara tillämpliga, exempelvis brandmän, renhållningsarbetare m. fl. De krav, kommunerna måste uppställa på tillgången av dessa arbetskrafter, torde nödvändiggöra semesterns förläggande till en ej så starkt begränsad del av året eller måhända under hela året.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anser, att bland undantagen från arbetsgivarens skyldighet att bereda arbetstagare semester i ett sammanhang och under viss period av året borde upptagas även det fallet, att industriföretag ur ekonomisk synpunkt icke såge sig i stånd att under en så lång period som två veckor — om de också kunde så förfara under en kortare semestertid — helt stoppa driften.

Stadsfullmäktige i Göteborg erinra, att arbetsförhållandena inom vissa yrkesgrenar inom den kommunala förvaltningen vore av den natur, att semestern icke kunde förläggas till viss kortare del av kalenderåret utan måste utsträckas över året i dess helhet. Detta gällde i särskild grad trafikpersonalen vid spårvägarna. Den allmänna undantagsbestämmelsen borde med hänsyn därtill icke anknytas till arbetets säsongbetonade natur utan i stället avse arbetstagare vid företag inom annat yrkesområde än tidigare undantagits, där en förläggning av semestern till den föreskrivna perioden vore för arbetsgivaren uppenbart olämplig.

Svenska bankföreningen anför, att det med bankverksamheten följde en viss anhopning av arbete vid särskilda tillfällen under kalenderåret, framför allt vid årsskiftet men även ganska framträdande vid halvårsskiftet. Sådana omständigheter måste tagas i betraktande vid semesterplanernas uppgörande. Arbets- och personalförhållandena inom en bank eller avdelning av en bank kunde även stundom vara sådana, att förläggandet av all semesterledighet till sommarmånaderna skulle åstadkomma avsevärd olägenhet. Vintermånaderna måste jämväl anlitas. Ibland uppdelades en semester på vintern och sommaren. I andra fall erhöles hela semestern under vintern och medgäves i gengäld några dagars ökning av densamma. Att det vore de sakkunnigas avsikt, att omständigheter sådana som de antydda borde kunna giva anledning till skäligen jämkningar, torde få antagas, men föreningen ansåge sig dock

böra förorda, att för ändamålet de här avsedda bestämmelserna i den föreslagna lagen bleve något uppmjukade.

Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening hänvisar till att järnvägarna icke vore i stånd att vare sig inställa eller ens inskränka trafiken under de föreslagna semestermånaderna utan i stället i allmänhet av trafikens art och intensitet tvingades att under dessa månader insätta flera tåglägenheter än eljest. Den av de sakkunniga anförda motiveringen för undantaget beträffande sjöfarten hade giltighet även för de enskilda järnvägarnas vidkommande, varför samma undantagsställning syntes påkallad även inom detta företagarområde.

I åtskilliga yttranden yrkas, att bestämmelserna om viss semesterperiod helt skola utgå ur lagen.

Kommerskollegium, som finner det vara önskvärt, att semestern utgår i ett sammanhang, yttrar beträffande semesterperioden, att en begränsning av denna till fem månader av kalenderåret i åtskilliga fall skulle förorsaka svårigheter. Kollegium hade då närmast i tankarna de näringsföretag, som utan att direkt arbeta säsongvis dock vore mer eller mindre säsongbetonade i sin verksamhet. Till undvikande av att företag tvingades inställa eller inskränka sin verksamhet under den tid produktionsförhållandena vore gynnsammast — till nackdel för både arbetsgivare och arbetstagare — ville kollegium föreslå, att stadgande om att semester skulle utgå under viss del av året ej måtte intagas i lagen. Frånvaron av dylik föreskrift vore givetvis icke hinder för att genom kollektivavtal eller på annat sätt semesterperioden fixerades till viss del av året för sådana näringsgrenar och företag, där så utan olägenhet kunde ske.

Vattenfallsstyrelsen anser, att någon tvingande bestämmelse om semesters förläggning till viss del av året icke borde införas i lagen. Styrelsen anser icke heller, att semestern, om dennas längd bestämdes till tolv söckendagar, ovillkorligen skulle behöva uttagas i ett sammanhang, utan semestern borde vid behov kunna delas på två perioder. Styrelsen yttrar vidare följande:

De sakkunniga hade visserligen under punkt d) föreslagit en undantagsbestämmelse, men denna hade en så oklar innebörd, att det syntes ovisst, huruvida därpå kunde grundas dispens från huvudregeln i alla de fall, då verkligt behov därav föreläge. Såsom exempel på svårigheterna att vid statens vattenfallsverk sammantränga alla arbetarsemestrar inom den angivna tidsperioden kunde anföras följande.

Vid kraftstationernas kontinuerligt pågående drift tjänstgjorde, förutom såsom tjänstemän anställda mästare och maskinister, jämväl — ehuru till mindre del — arbetare, vilka underginge utbildning till maskinisttjänst. Semestrarna för personalen måste, särskilt vid de större kraftstationerna, spridas ut över en väsentligt större tidslängd än tiden 2 maj—30 september, detta för undvikande av övertalig personal under semesterfri tid. Beträffande tjänstemännen föreläge intet hinder att ordna tjänsten på detta sätt. Det borde då icke heller gärna ifrågakomma att bereda de såsom rekryteringspersonal fungerande arbetarna förmånligare förläggning av semestern än de utbildade maskinisterna. På analogt sätt förhölle det sig vid kanalstationerna.

Vid driften av ångkraftstationen i Västerås användes i relativt stor omfattning arbetare såsom eldare, för transport av bränsle m. m. Vid forcering av

ångkraftstationens drift på grund av vattenbrist måste all tillgänglig personal kunna tagas i anspråk för driftarbete, även om vattenbristen skulle inträffa under tiden 2 maj—30 september.

Vid statens vattenfallsverks byggnadsarbeten förekomme sådana detaljarbeten, som krävde specialutbildade arbetare, vilka svårigen kunde ersättas vid semestrar, och vilka arbeten måste utföras vid de tider, som dikterades av kravet på hela det ifrågavarande byggnadsföretagets rationella bedrivande enligt viss plan. Vissa slag av arbeten t. ex. betonggjutning, kunde dessutom ej lämpligen utföras vid kyla; vid norrländska kraftstationsbyggnader, som hädanefter bleve de allmännast förekommande för att tillgodose landets fortsatta energibehov, kunde den effektiva betonggjutningssäsongen utomhus beräknas till sex månader eller i allmänhet tiden 15 april—15 oktober. För kontinuerliga arbeten, såsom tunnelsprängning, bleve genom semestern tidsförlängningen för arbetet två av 50 effektiva arbetsveckor per år, d. v. s. fyra procent, varav två procent redan vid nu tillämpad semester. Ökningen i byggnadstiden bleve sålunda två procent. För betongarbetare, där semestern nu plägade förläggas före eller efter den brådaste säsongen, uppstode ingen dylik tidsförlängning genom nu gällande semesterbestämmelse. Om den lagstadgade 2-veckorssemestern skulle inläggas under sommarmånaderna, bleve för betongarbetare tidsförlängningen två av 25 effektiva arbetsveckor, d. v. s. icke mindre än åtta procent i jämförelse med nu. Tidsförlängningen genom olämplig förläggning av semestern för ett säsongarbete såsom betonggjutning vore sålunda fyra gånger större än för övriga arbeten.

För tjänstemännen, d. v. s. för ingenjörer, schaktmästare och kontorspersonal tillämpades semesterbestämmelser, som innebure, att semester finge uttagas under tid, som för arbetets fortgång vore lämplig och möjlig, vilket ofta medförde, att tjänstemännen finge förlägga semestern till vintern och därvid särskilt i samband med helger under sådan del av året, då arbetssäsongen vore mindre utpräglad. Arbetarepersonalen skulle enligt förslaget utfå sin semester sommartid, varvid man för att i möjligaste mån söka förebygga förseningar i arbetet borde tillse, att befälet vore i full tjänstgöring för att kontrollera utförandet av bland annat betonggjutningar, för vilkas utförande man då nödgades använda mindre vana arbetare.

Byggandet av såväl kraftstationer som vattenreglerings- och distributionsanläggningar kunde ofta behöva forceras fram till viss tidpunkt för tillgodo-seende av ökade kraftbehov och fullgörande av kontrakterade kraftleveranser. Försening av dylika anläggningars färdigställande kunde således hava betydande ekonomiska konsekvenser.

Länsstyrelsen i Kalmar län framhåller, att arbetstillgången under månaderna maj—september för många yrkesgrupper, såsom jordbruksarbetare, byggnadsarbetare och grovarbetare, redan förut vore större än under andra tider av året, varav följde, att det oftast torde bliva omöjligt att i en hel del företag anskaffa erforderligt ersättningsmanskap under semestertiden och till följd därav bliva nödvändigt att där inställa driften, givetvis med stora ekonomiska förluster.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län yttrar, att föreskriften om semesternas förläggning i ett sammanhang under viss del av året särskilt för industrien torde komma att bliva besvärande. I många fall syntes följden kunna bliva, att driften måste inställas under hela semesterperioden. En ändring härutinnan, innebärande rätt för arbetsgivaren att dela semestern i två perioder, förlagda till lämplig tid under året, förordades därför.

Stadsfullmäktige i Stockholm framhålla först, att semesterns förläggning till viss tid av året, med hänsyn till svårigheten att erhålla lämpliga vikarier, vore med avseende å viss personal omöjlig att genomföra, särskilt i fråga om stadens sjukhus. Stadsfullmäktige yttra vidare, att tiden för semesterns förläggande för stadens arbetare hittills utan olägenhet för någon part helt varit beroende på överenskommelse mellan staden och de hos staden anställda. Denna anordning syntes vara att föredraga framför att i lagen inskriva en viss del av året för semesterns uttagande.

Svenska arbetsgivareföreningen anför, att förslaget om semesterns förläggande som regel till de fem sommarmånaderna med all säkerhet komme att ytterligare stärka arbetarparten i dess motstånd mot att semestern helt eller delvis spredes ut på en större del av året. Det torde för den året runt verksamma industrien vara en omöjlighet att hålla uppe full produktion, om tolv dagars semester måste utgå för flertalet arbetare under de fem sommarmånaderna. Även de verksamheter, som nu kunde drivas under sex dagars semester, måste antagligen i stor omfattning bli nödgade att vid en utvidgning av semestern till tolv dagar nedlägga sin verksamhet under hela semestern i följd av brist på arbetskraft.

Arbetsgivareföreningen yttrar vidare, att det skulle innebära en väsentlig lättnad, om föreskrifterna rörande begränsningen i förläggningstiden samt om tvånget att förlägga ledigheten i ett sammanhang utginge ur lagförslaget. Föreningen anför härafter följande:

Om industrien i förslaget lämnades full frihet att utsprida semestern över hela året, kunde förmodligen en stor del av den eljest nödvändiga produktionsminskningen undvikas. Vad detta skulle innebära i fråga om ekonomisk organisation och minskad produktionsfördyring vore uppenbart. Till en början komme man ifrån den del av kostnadsfördyringen, som belöpte sig på de fasta omkostnaderna, men framför allt undvekes produktionsminskningen. Då man kunde utgå ifrån, att producenterna omedelbart skulle söka att med tillgängliga resurser kompensera denna minskning, för den händelse lagförslaget skulle gå igenom i oförändrat skick, bleve följden, att alla upptänkliga rationaliseringsuppslag sattes i verket. Det bleve den enda utvägen, då under flera månader om året tillräcklig manuell arbetskraft icke stode till förfogande för uppnåendet av den önskade produktionsvolymen. Förslaget skulle därigenom framdriva just sådan hastig och mindre övertänkt rationalisering, som man i andra sammanhang sökte att förhindra. Vad dessa åtgärder kunde komma att kosta undandrog sig föreningens bedömande, men det torde icke röra sig om små belopp. Åtgärderna komme givetvis att sätta sina spår på arbetsmarknaden. Vidtagna maskinella utbyggnader som ersättning för den manuella arbetskraften utnyttjades icke blott under sommarmånaderna utan året runt. Följden bleve en kraftig och plötslig nedgång i arbetstillfällena för arbetarna. Den ledighet, som man genom förslaget ville tilltvinga sig under sommarmånaderna, kunde bli mindre önskvärd, påtvungen arbetslöshet under årets återstående månader.

Sveriges köpmannaförbund yttrar, att bestämmelsen om att semestern skulle utgå i ett sammanhang under tiden den 2 maj—30 september utgjorde en olägenhet för detaljhandeln. Under nämnda tid infölle säsong för åtskilliga branscher. Arbetsgivaren borde tillerkännas rätt att bestämma, under

vilken tid på året semestern skulle utgå. Likaledes ville förbundet förorda, att semestern skulle kunna uppdelas i två perioder.

Kooperativa förbundet anför följande:

I fråga om semesterns förläggning hade rörelsen kunnat ordnas så, att semesterledigheten utgått under den tid de sakkunniga föreslagit. Svårigheter med semesterns förläggning under sommartiden uppstode i butikerna endast på turistorter, och det vore uppenbart, att dessa svårigheter komme att växa i och med att en större del av befolkningen bereddes möjlighet till resor och uppehåll på sådana orter. Då de sakkunniga i sitt förslag tagit hänsyn till säsongbetonade verksamhetsgrenar och då den genom den ökade turistfrekvensen framkallade belastningen på bland annat distributionsföretagen i turistområdena vore av en typisk säsongkaraktär, syntes förslaget på denna punkt ha tillgodosett distributionsföretagens önskemål.

Det vore emellertid sannolikt, att genomförandet av den föreslagna tolvdagarssemestern inom alla grenar av näringslivet icke vore möjlig utan ganska vittgående tekniska och organisatoriska omläggningar och därmed förbundna svårigheter. För övrigt skulle stora påfrestningar av olika art komma att uppstå, därest industrien mera allmänt förlade semestern till en gemensam tidsperiod. Olägenheterna av en sådan gemensam semestertid för en stor del av landets befolkning torde komma att drabba även dem, som genom semestern bereddes ledighet.

Förbundet yttrar härefter, att det med hänsyn till det anförda och under antagande av att man genom att icke fastställa en begränsad legal semesterperiod skulle dels lättare övervinna övergångstidens anpassningssvårigheter och dels motverka tendensen att förlägga semestern till i stort sett samma tidpunkt torde vara välbetänkt, att den av de sakkunniga föreslagna begränsningen i semesterns förläggning till bestämd tid av året åtminstone icke på detta stadium genomfördes.

Sveriges skogsägareförbund befarar, att bestämmelsen om en viss semesterperiod kunde medföra brist å arbetskraft för skogsbrukets sommararbeten. Förbundet anför härefter följande:

Beredandet av tolv dagars semester åt alla arbetstagare måste med nödvändighet kräva tillgång till vikarierande arbetskraft av betydande numerär att sätta in under den ordinarie arbetskraftens ledighet. För skogsbrukets vidkommande behöfde man måhända ej räkna med, att de nya semesterbestämmelserna härutinnan skulle komma att vålla allt för stora svårigheter, enär huvudparten av skogsarbetet skedde under vinterhalvåret, då industriens arbetare enligt förslaget ej skulle ha någon semester. Skogsbrukets sommararbeten komme dock säkert att röna starkt inflytande, enär redan nu brist på arbetskraft rådde inom jordbruk och skogsbruk under sommaren. När industrien sommartid komme att behöva tiotusentals semestervikarier över hela landet, torde man ha att emotse, att främst jordbruket bleve utblottat på den extra arbetskraft, som det under den bråda säsongen hade så stort behov av. Att allt skogsarbete då finge läggas ned, torde få anses som säkert. Det torde ej kunna undgås, att en hel del sommararbeten i skogsvårdssyfte härigenom måste komma till utförande i mindre omfattning än nu.

Att bestämmelserna om den legala semesterperioden äro olämpliga anse även *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Göteborg och Bohus samt Västernorrlands län* ävensom *svenska försäkringsbolags riksförbund*.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län anser jämväl, att någon föreskrift om att semestern alltid skulle utgå i ett sammanhang icke vore behöfvlig.

Beträffande sistnämnda spörsmål anför *byggnadsstyrelsen* följande:

För byggnadsindustriens vidkommande infölle den för arbetenas utförande gynnsammaste arbetstiden under perioden april—september och sammanfölle sålunda med den del av året, då en semesterledighet ur arbetarnas synpunkt bäst kunde utnyttjas. Semesterfrågans ideella lösning mötte sålunda vissa hinder med hänsyn till nämnda båda motsatta intressen. Visserligen måste fördelen av en sammanhängande semester starkt betonas, men samtidigt måste man taga viss hänsyn till krav på den för byggnadsarbetena gynnsamma årstidens ändamålsenliga utnyttjande. En uppdelning av semestern sålunda, att exempelvis alla arbeten vid ett byggnadsföretag inställdes under midsommarveckan och att resten av ledigheten senare uttoges på lämplig tid under arbetenas fortgång efter överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare, vore måhända en tänkbar lösning.

I en till socialdepartementet ingiven promemoria har *chefen för statens järnvägars resebyrå* anfört bland annat följande:

Det syntes vara nödvändigt att i lagen om semester föreskriva att, vare sig semestern vid ett företag gäves successivt eller ordnades så, att företaget stängdes under en gemensam semestertid, en plan uppgjordes företagen emellan, så att ungefär lika stor del av de semesterberättigade bereddes ledighet samtidigt. Då antalet semesterperioder under tiden den 2 maj—30 september kunde sättas till omkring elva, skulle alltså omkring en elftedel av arbetstagarna kunna erhålla ledighet samtidigt. En dylik planmässighet i semestertidens fördelande vore nödvändig med hänsyn till att redan nu trafikföretag, pensionat och hotell vore så kraftigt belastade under sommaren, att en större ökning i och för sig kunde vålla svårigheter och än värre om ökningen av semesterfirande skulle avsevärt koncentreras till en viss tidpunkt. Lagen syntes icke hava fått en sådan utformning, att arbetstagarna tillförsäkrades största möjliga praktiska glädje av den nyförvärvade ledigheten. Resor med olika transportmedel och fotvandringar torde vara det effektivaste sättet att komma ifrån den vanliga miljön, men därtill fordrades transport- och inkvarteringsmöjligheter.

En annan fråga, som syntes böra beaktas i större utsträckning än vad som skett i betänkandet, vore frågan om vintersemester. Det syntes önskligt, att lagen förtydligades så, att det klart framginge, att en uppdelning av semestern med sex dagar på vintern och sex på sommaren kunde erhållas, om arbetstagaren så önskade och hinder icke mötte från arbetsgivarens sida.

Den av de sakkunniga omnämnda frågan om förbud mot utgivande av semester under sådan tid, då arbetstagaren till följd av sjukdom eller annan omständighet vore oförmögen till arbete, behandlas av *socialstyrelsen*, som yttrar, att det i avvaktan på genomförandet av en arbetsavtalslagstiftning borde förbjudas, att semester förlades till tid, då arbetstagare vore sjuk på grund av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom eller då arbetstagare vore förhindrad att utföra arbete på grund av havandeskap eller repetitionsövning ävensom landstormsrepetitionsövning och landstormsbefälsövning. Det torde nämligen icke rimligen böra krävas av en arbetstagare, att han skulle godtaga en semester, som förlades till en dylik tid.

De anställdas centralorganisation och *tjänstemännens centralorganisation* anse det vara ur både praktisk och principiell synpunkt betänkligt, att de

sakkunniga icke föreslagit någon inskränkning i arbetsgivarens rätt att utgiva semester till en arbetstagare under den tid, denne vore sjukledig. Organisationerna yttra härom bland annat följande:

De sakkunnigas inställning på denna punkt vore helt oförenlig med den i övrigt i betänkandet hävdade uppfattningen, att samhällets intresse av att arbetskraften behölles i god vigör måste gå före arbetsgivarpartens privatekonomiska intresse. Denna uppenbara lucka i lagen inbjöde direkt den mindre nogräknade arbetsgivaren att med begagnande av den kortaste i lagen tillåtna varseltiden av en vecka låta semestern börja löpa, så snart arbetstagaren varit sjuk en vecka. Även här riskerade man att nedbryta en redan utbildad gynnsam sedvänja. Organisationerna såge sig för den skull nödsakade yrka, att det i lagtexten infördes en bestämmelse, vilken utsade, att arbetsgivaren icke ägde rätt att fastställa tiden för semestern så, att den helt eller delvis sammanföll med den tid, under vilken arbetstagaren på grund av sjukdom vore oförmögen till arbete. Möjligen kunde den inskränkningen försvaras, att semestern, för den händelse arbetstagaren, då han drabbades av sjukdom, redan börjat åtnjuta semesterledighet, skulle löpa oberoende av sjukdomen. Däremot syntes det icke befogat att göra någon inskränkning för det fall, att arbetsgivaren på förhand fastställt tiden för vederbörande arbetstages semester, men denne drabbades av sjukdom, innan semestern skulle ha utgått, och sjukdomen fortfore under den preliminärt bestämda semestertiden. I sådant fall borde semestern kunna åtnjutas vid senare tidpunkt.

Även *landsorganisationen* betecknar det såsom betänkligt, därest lagstiftningen skulle medgiva arbetsgivaren att förlägga semestern till tid, då arbetstagaren på grund av sjukdom vore förhindrad tillgodogöra sig densamma. Man torde tyvärr icke kunna bortse från möjligheten av dylika inhumana förfoganden. Landsorganisationen ville för sin del förorda, att uttryckligt förbud infördes i lagen mot semesterns förläggning till tid, då arbetstagaren på grund av styrkt sjukdom icke vore i arbete. Sjukdom, som inträffat först efter det semestern påbörjats, torde väl däremot icke kunna föranleda en framflyttning av semestern.

Det måste i och för sig anses vara önskvärt, att arbetstagarna i allmänhet erhålla sin semester under sommarmånaderna. Med hänsyn till de klimatiska förhållandena i vårt land är det nämligen endast under denna tid, som semestern för flertalet arbetstagare kan utnyttjas till verklig rekreation. Emellertid är det uppenbart, att det med hänsyn till viktiga samhällsfunktioner och näringslivets intressen icke är möjligt att bereda semester under sommaren för samtliga arbetstagare. De sakkunniga hava även förordat åtskilliga undantag från den av dem föreslagna huvudregeln, att semestern skall utgivas under tiden den 2 maj—30 september. Av vad som anföres i yttrandena framgår emellertid, att dessa undantag måste högst avsevärt utvidgas, för den händelse man önskar bibehålla bestämmelsen om en jämförelsevis kort period, till vilken semestern skall förläggas. Att på ett lämpligt och rättvist sätt avgränsa de yrkesområden, som skulle undantagas från huvudregeln, bleve uppenbarligen mycket svårt. Man måste emellertid erkänna, att det även för arbetsgivarna inom sådan del av näringslivet, för

Departement-
chefen.

vilken något speciellt undantag icke påyrkats, komme att uppstå betydande svårigheter att inpassa semestern för samtliga arbetstagare under en period av fem månader. Dessa svårigheter skulle kunna tänkas föranleda en benägenhet hos industrien att i allmänhet utgiva semester på en gång till samtliga vid ett företag anställda arbetstagare. Med hänsyn till den därav föranledda produktionsminskningen kan ett sådant system icke anses vara önskvärt. Jag har därför efter övervägande av de olika på frågan inverkan omständigheterna ansett det vara lämpligast, att i lagen icke intages någon bestämmelse om viss semesterperiod. Jag utgår emellertid från att frågan om semesters förläggning under året upptages till förhandlingar mellan parterna och att därvid arbetstagarna i möjligaste mån beredas semester under sommar-månaderna.

Jag har redan tidigare uttalat min anslutning till vad de sakkunniga yttrat om att den bästa rekreationen nås genom en sammanhängande ledighet av ej allt för kort varaktighet. Den av de sakkunniga förordade bestämmelsen om att semestern skall utgivas i ett sammanhang synes därför enligt min mening vara välbetänkt. Några allvarliga anmärkningar mot denna bestämmelse hava icke heller anförts i yttrandena. Särskilt må framhållas, att möjlighet till undantag från bestämmelsen finnes, därest överenskommelse kan träffas mellan parterna. Endast för arbetstagare vid jordbruket och dess binärningar samt inom trädgårdsskötseln ävensom för hembiträden i lanthushåll har jag ansett det nödvändigt att införa uttryckligt undantag i lagen.

Med hänsyn till vad byggnadsstyrelsen anført om lämpligheten för byggnadsarbetarna att erhålla åtminstone halva semestern under sommaren, vill jag erinra om att byggnadsarbetarna i allmänhet icke äro årsanställda, varför den rätt, som de kunna förvärva genom lagen, i de flesta fall torde komma att inskränkas till semesterersättning. För de byggnadsarbetare, som äro årsanställda, äger arbetsgivaren enligt förslaget rätt att förlägga semestern till vilken del av året, som han finner gott. Det torde få ankomma på parterna att genom förhandlingar överenskomma om huruvida viss del av semestern i dylika fall skall utgå under sommaren.

I anledning av vad som anförts från statens järnvägars resebyrå vill jag uttala, att det visserligen icke torde vara möjligt att i en lag om semester meddela bestämmelse om skyldighet för arbetsgivarna att överenskomma sins emellan om viss fördelning av semestertiden. Men det skulle otvivelaktigt vara till praktiskt gagn, om åtminstone de större företagen vidtog åtgärder till förekommande av att semester för de hos dem anställda i allt för stor utsträckning koncentrerades till viss tidpunkt, exempelvis till midsommarveckan. För att förhindra en tendens i riktning mot semesters förläggande till de större helgerna förordar jag, såsom framgår av vad jag i ett annat sammanhang kommer att anföra, att helgdagar och sedvanliga fridagar icke skola inräknas i semestern. Vad beträffar frågan om vintersemester, framgår det av lagens bestämmelser, att semestern kan uppdelas på flera perioder, så snart överenskommelse därom träffas mellan parterna.

Det måste betecknas såsom uppenbart olämpligt för en arbetstagare, om

semestern för honom förlägges till sådan tid, att han av någon omständighet är oförmögen att använda densamma till vila. Det torde därför få anses vara skäligt, att arbetsgivarens rätt att förlägga semestern till dylik tid i någon mån beskäres. Lämpligast synes härvid vara att acceptera samma grunder som då det gäller att för beräkning av semesterrätt med arbetad tid jämställa viss annan tid. Härutöver synes förbud böra meddelas mot förläggandet av semester till tid, då arbetstagare i samband med havandeskap avhåller sig från förvärvsarbete. Jag har däremot icke funnit mig kunna förorda den av de anställdas centralorganisation och landsorganisationen föreslagna bestämmelsen om förbud mot utgivande av semester under sådan sjukdomstid, som icke genom den nu nämnda bestämmelsen blivit undantagen. Anledningen härtill är, att jag ansett mig kunna utgå från att det vid sådana företag, där samtliga arbetstagare erhålla semester på en gång, ofta vore olämpligt för arbetsgivaren att bereda den, som varit sjuk vid tiden för utgivandet av semester till övriga arbetstagare, semester vid ett senare tillfälle. Jag befarar därför, att ett generellt förbud mot utgivande av semester under tid, då arbetstagaren är sjuk, kan göra arbetsgivaren benägen att hellre avskeda arbetstagaren än att uppskjuta semestern till en senare tidpunkt.

Semesterlönens beräkning.

De sakkunniga.

I fråga om sättet för semesterlönens beräkning anför de sakkunniga, att någon tvekan icke syntes kunna råda i de fall, då till arbetstagaren utginge tidlön, som beräknades per vecka eller längre tidsenhet. I dessa fall skulle samma lön utgå under semestertiden som under tid, då arbete utfördes. För de arbetstagare, som ej äro avlönade med sådan tidlön som nu nämnts, förorda de sakkunniga en bestämmelse om att semesterlönen skall för varje semesterdag utgå med ett belopp, motsvarande arbetstagarens genomsnittliga inkomst per dag, under vilken arbete utförts under kvalifikationsperioden. Enligt det förordade systemet kommer alltså semesterlönen att bestämmas individuellt med hänsyn till längden av den tid, varunder arbete utförts, och storleken av den uppnådda arbetsinkomsten.

De sakkunniga anförä härom följande:

Då det gällde att avgöra, efter vilka grunder som semesterlönen skulle fastställas, måste man konstatera, att det härutinnan icke funnes något allmänt accepterat system i kollektivavtalen. Olika metoder hade kommit till användning. Den huvudsakliga skillnaden mellan de olika systemen låge i frågan, om den verkliga arbetsinkomsten under kvalifikationstiden skulle få öva inverkan å semesterlönens storlek eller om denna skulle bestämmas lika för alla i övrigt jämställda arbetstagare och alltså utgå med en fixerad timlön, beräknad för ett angivet antal timmar och därför oberoende av om den enskilda arbetstagaren under kvalifikationsperioden arbetat genomsnittligt längre eller kortare tid än detta timantal. Vartdera av dessa system hade i vissa avseenden fördelar, i andra åter nackdelar.

Den främsta orsaken till att de sakkunniga förordade ett system med individuell beräkning av semesterlönen vore, att detta system stode i bästa överens-

stämmelse med den grundläggande synen på begreppet semester, eller alltså att en arbetstagare successivt intjänade rätten till semester genom anställning och arbete. I enlighet med denna grundsyn å semesterförmånen kunde de sakkunniga icke heller godkänna det ofta anförda argumentet, att en på grund av ackordsbetalning högt uppdreven arbetsintensitet ej skulle få avspegla sig i semesterlönen. Att behovet av viss lön under semestertiden skulle vara lika för alla arbetstagare och att med hänsyn därtill olika ackordsförtjänst ej borde få öva inverkan vore ett argument, som icke torde kunna tillmätas principiell betydelse.

De övriga skäl, som talade för den av de sakkunniga förordade metoden för semesterlönens beräkning, vore följande.

I åtskilliga kollektivavtal funnes icke fastslagen någon timlön, utan arbetet avlönades uteslutande efter vissa angivna ackordssatser. För de arbetare, beträffande vilka sådana kollektivavtal vore gällande, kunde man i varje fall icke undgå att bestämma semesterlönen med hänsyn till den uppnådda ackordsförtjänsten. Den omständigheten, att viss timlön icke fastställts i ett kollektivavtal, borde emellertid icke utgöra tillräcklig grund för att de av sådant kollektivavtal berörda arbetarna skulle bliva väsentligt bättre ställda än övriga arbetare, för vilka en timlön blivit bestämd.

I åtskilliga kollektivavtal hade inskrivits en bestämmelse om viss timlön, utan att denna timlön på något sätt övade inverkan å arbetarnas avlöning. Även i de fall, då de av ett sådant avtal berörda arbetarna arbetade mot timlön, erhöles de högre betalning än vad som skulle ha blivit fallet, om den angivna minimitimlönen kommit till användning. Därest man nu vid en semesterlagstiftning skulle anknyta beräkningen av semesterlönen till en sådan rent nominell timlön, komme detta att för arbetarna innebära, att en förut såsom relativt betydelselös ansedd bestämmelse i kollektivavtalet skulle bliva av den allra största betydelse. Det torde vara givet, att krav på borttagande eller i vart fall en väsentlig förhöjning av en sådan nominell timlön komme att framställas vid blivande avtalsförhandlingar.

Därest man valde systemet med en beräkning av semesterlönen efter timlön, torde det vara nödvändigt att i lagen införa en bestämmelse om att semesterlönen skulle beräknas för ett visst antal timmar per semesterdag, vilket timtal i enlighet med nuvarande arbetstidslagstiftning självfallet borde bestämmas till åtta. Anledningen till att visst timtal måste fixeras vore, att utgångspunkten för detta system för semesterlönens beräkning vore den, att något individuellt bestämmande av lönen icke skulle ske, utan att alla av avtalet berörda skulle erhålla samma lön för varje semesterdag, till vilken de vore berättigade. Man kunde då icke taga hänsyn till att viss enskild arbetare under kvalifikationsperioden arbetat längre eller kortare tid än åtta timmar i genomsnitt per dag. Ej heller syntes man vid en allmängiltig lagstiftning, i vilken accepterats systemet med timlönsberäkning, böra införa särskilda undantagsbestämmelser, för den händelse viss grupp av arbetare eller rent av samtliga av ett kollektivavtal berörda arbetare under kvalifikationsperioden genomsnittligt arbetat kortare eller längre tid än åtta timmar per dag. Förhållandet vore emellertid det, att arbetstiden inom vissa yrkesområden fortfarande normalt överskred åtta timmar per dag. Så vore fallet exempelvis inom jordbruket och restaurangnäringen. Å andra sidan vore det icke ovanligt, att den dagliga arbetstiden under en depression förminskades för vissa grupper av arbetare. En bestämmelse om beräkning av semesterlönen enligt viss timlön och med utgående från lön för åtta timmar per semesterdag komme alltså att medföra det resultatet, att sådana arbetstagare, som under kvalifikationsperioden arbetat genomsnittligt längre tid än åtta timmar per dag, komme att lida en förlust, medan däremot motsvarande vinst

ägde rum för arbetstagare, som under kvalifikationsperioden arbetat kortare tid per dag än åtta timmar. Då enligt de sakkunnigas förslag den genomsnittliga inkomsten per dag under kvalifikationsperioden skulle läggas till grund vid beräkandet av semesterlönen, komme för varje enskild arbetstagare både övertidsarbete och inskränkning av den dagliga arbetstiden att få öva inverkan, vilket måste sägas giva ett rättvist resultat. Vad beträffade den vanligaste formen för arbetsinskränkning, eller permittering under vissa dagar, komme denna icke att öva inverkan å semesterlönens storlek, vare sig man valde det ena eller det andra systemet. Permitteringen inverkade i stället på sådant sätt, att antalet semesterdagar förminskades i de fall, då arbete icke utfördes minst aderton dagar i månaden.

Då den förordade metoden för semesterlönens bestämmande stode i god överensstämmelse med den valda utgångspunkten för en lagstiftning på området och då även i övrigt starka skäl talade för densamma, borde ej heller den omständigheten få inverka, att beräkningsmetoden kunde komma att medföra en kostnadsökning för arbetsgivarna. Det måste sägas innebära en mycket stor fördel, att det för beräkandet av semesterlönen kunde givas en enhetlig regel, som kunde tillämpas för alla arbetstagare. Något allmänt accepterat system funnes, som förut anförts, ej heller i de nu gällande kollektivavtalen, varför man härvidlag icke behövde känna sig bunden av hittillsvarande praxis.

De sakkunniga föreslå vidare, att en arbetstagare skall vara berättigad att uppbära skälig ersättning för kost, som han eljest åtnjuter hos arbetsgivaren. Däremot anse de sakkunniga icke, att ersättning under semestern skall utgå för bostadsförmån. Anledningen härtill vore, anförda de sakkunniga, att möjlighet i allmänhet förefunnes för arbetstagaren att även under semestern bebo den till honom upplåtna bostaden samt att arbetsgivaren hade samma utgifter för bostaden under arbetstagarens semester som under övriga delar av året. Vidare yttra de sakkunniga att, om viss del av lönen eller visst belopp vore avsett att utgöra ersättning för särskilda kostnader, arbetstagaren icke borde äga under semestertiden uppbära sådan del av lönen. Vad här avsåges vore särskilt felräkningspengar, ersättning för slitning av kläder och verktyg, resebidrag etc. Däremot kunde ett särskilt hyresbidrag icke anses såsom ersättning för särskilda kostnader, utan sådant bidrag borde utgå jämväl under semestern.

De sakkunniga finna det icke vara lämpligt, att i lagen intages en bestämmelse angående tidpunkten för semesterlönens utbetalande.

Slutligen framhålla de sakkunniga, att semesterlönen i arbetsgivarens konkurs borde utgå med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § handelsbalken. Då semesterlönen vore att betrakta som en till viss tid uppskjuten del av den vanliga lönen, torde emellertid någon lagändring härför icke erfordras. Ej heller torde någon lagändring vara erforderlig för att samma förmånsrätt skulle åtnjutas för ersättning, som jämlikt 8 och 9 §§ i semesterlagen skulle i vissa fall utgå i stället för semesterlön.

Herr *Larson* har i sin reservation föreslagit, att bestämmelserna om semesterlönens beräkande skola utformas på följande sätt:

Arbetstagare, för vilken lön finnes beräknad efter tid, äger uppbära sådan lön i den mån den belöper sig på semestern. För övriga arbetstagare skall lönen för varje semesterdag utgå med belopp, motsvarande arbetstagarens genomsnittliga

inkomst per dag, då arbete för arbetsgivarens räkning utförts under de månader av närmast föregående kalenderår, för vilka semesterrätt föreligger.

Som motivering härtill har herr Larson anfört följande:

I det stora flertalet kollektivavtal, som gällde kroppsarbetare, räknades semesterlönen efter den för vederbörande arbetare gällande tidlönen, oavsett i vilken omfattning ackordsarbete hade förekommit. Detta vore en fullt naturlig beräkningsgrund, då ju det av ackordsarbetet föranledda överskottet utginge såsom ersättning för den särskilda kraftprestation, som ådagalades vid arbete på ackord. Att sådant överskott även skulle komma med i beräkningen av semesterlönens storlek vore icke motiverat. Därtill komme, att inom vissa yrken, där arbetskraften vore särskilt rörlig och arbetet utfördes med tillämpning av långvariga gemensamhetsackord, såsom inom byggnadsindustrin, det i många fall — då avgång skedde före ackordsarbetets slutförande — bleve i praktiken ogenomförbart att vid tidpunkten för avgången kunna beräkna semesterlönen efter genomsnittsförtjänsten. Även en tilläggsbetalning i efterhand mötte naturligen på praktiska olägenheter.

Herr Tamm, som förklarat sig dela herr Larsons ståndpunkt i fråga om semesterlönens beräkning, har för sin del föreslagit följande lydelse av 7 § i lagförslaget:

Under semester skall lön utgå.

Arbetstagare, som är avlönad med tidlön, äge uppbära den å semesterdagarna belöpande lönen. Är lönen beräknad per timme, skall för varje semesterdag lön utgå för åtta timmar.

Är för arbetstagare, vars lön beräknas efter annan grund än tid, i kollektivavtal eller eljest fastställd viss tidlön, skall denna lön utgå under semestern, därvid vad i andra stycket säges, skall gälla. Finnes särskild tidlön icke bestämd, skall lönen för varje semesterdag utgå med belopp, motsvarande arbetstagarens genomsnittliga inkomst per dag, som arbete för arbetsgivarens räkning utförts under de månader, för vilka semesterrätt föreligger.

Herr Tamm har särskilt framhållit, att kommittémajoritetens förslag, som förutsatte en individuellt uträknad semesterersättning, vid tillämpningen kunde leda till uppenbar orättvisa. I främsta rummet har herr Tamm dock betonat den starkt ökade ekonomiska belastning, som ett genomförande av majoritetsförslaget skulle medföra.

Yttrandena.

I yttrandena hava olika uppfattningar framkommit, speciellt rörande frågan om ackordsförtjänsten skall få öva inverkan å semesterlönens storlek eller om denna lön i alla de fall, då så är möjligt, skall beräknas efter fastställd tidlön. Innan jag lämnar en redogörelse för innehållet i de yttranden, som tagit ståndpunkt i denna fråga, vill jag emellertid redogöra för de yttranden, i vilka frågan om semesterlönens beräkning berörts, utan att likväl något förord lämnats för den ensa eller andra metoden.

Arbetsdomstolens ordförande yttrar, att man med det av de sakkunniga föreslagna kvalifikationssystemet kunnat vinna även den stora fördelen, att semesterlönen kunnat ställas i omedelbar relation till det arbete, som utförts under kvalifikationsperioden. Därmed löstes automatiskt ett av de svåraste

semesterproblemen, nämligen frågan om inverkan på semesterlönen av att förkortad arbetstid tillämpats under kvalifikationsperioden. I yttrandet anföres vidare följande:

Förutsättning för att de sakkunnigas system skulle kunna tillämpas vore emellertid en individuell uträkning av genomsnittslönen för varje arbetstagare, som under kvalifikationsperioden avlönats med timlön eller ackordslön. Arbetsdomstolens ordförande hade icke någon bestämd uppfattning, i vad mån en dylik individuell uträkning vore möjlig att genomföra, men han föreställde sig, att den åtminstone inom vissa fack, särskilt de säsongbetonade yrkena, skulle vara förenad med ganska stora vanskligheter.

Man måste också räkna med att semesterlönen enligt förslaget åtminstone i vissa fall kunde komma att bli icke oväsentligt lägre än som för närvarande utginge på grund av kollektivavtal. Enligt många kollektivavtal funnes icke någon annan kvalifikation för semester än viss tids anställning, och semesterlönen utginge med exempelvis minimilön eller individuellön, oavsett den mängd av arbete som utförts under kvalifikationsperioden. Dylika semesterbestämmelser vore dock knappast i och för sig skäliga, och att förslagets regler kunde medföra en lägre semesterlön i dylika fall förefölle i och för sig rimligt.

Arbetsdomstolens ordförande framhåller vidare, att det knappast kunde anses följdriktigt att å ena sidan vid beräkningen av antalet semesterdagar med arbetad tid jämställa tid av frånvaro från arbetet på grund av olycksfall eller visst slags sjukdom ävensom tid för fullgörande av värnplikt men å andra sidan icke låta den inkomst, som skulle hava fallit på sådan tid, om vederbörande varit i arbete, inverka på semesterlönens storlek. Vad anginge semestertid såsom jämställd med arbetad tid, borde semesterlönen under alla förhållanden sammanräknas med den intjänade arbetslönen och således inverka på storleken av semesterlönen för nästa år.

Arbetsdomstolens ordförande anför härefter följande:

Om det sålunda kunde ifrågasättas, huruvida icke förslaget i visst hänseende medförde för låg semesterlön, kunde det däremot möjligen göras gällande, att semesterlönen i annat hänseende beräknats för högt, då de sakkunniga tydligen — i motsats mot vad som för närvarande allmänt tillämpades — utgått från att hänsyn också skulle tagas till egentlig övertidsersättning. Om man då skulle vilja göra gällande, att den högre beräkningsgrunden i det senare avseendet kompenserade den lägre beräkningsgrunden i det förra, vore däremot att invända, att denna compensation, som under alla omständigheter vore godtycklig, endast gällde för företaget såsom helhet men däremot icke hade någon betydelse för de särskilda arbetstagarna. Det berodde ju tydligen på en ren tillfällighet, huruvida den, som en längre tid varit frånvarande från arbetet exempelvis på grund av olycksfall, under den arbetade tiden av året haft övertidsarbete, som i semesterlönshänseende kunde kompensera honom för vad han miste på grund av sin frånvaro.

Arbetsrådet anför, att bestämmelserna om semesterlönens beräkning knappast syntes vara fullt konsekvent genomförda. Arbetstagare, som vore avlönad med tidlön, beräknad per vecka eller längre tid, ägde uppbära den å semestern belöpande lönen. För övriga arbetstagare skulle lönen däremot beräknas på den genomsnittliga inkomsten under kvalifikationsperioden. Utfört övertidsarbete komme sålunda icke att inverka förhöjande på semester-

lönen i det förra fallet men väl i det senare. — Enligt 2 § skulle vid bedömandet av arbetstagares rätt till semester såsom arbetad tid räknas även tiden för semester, repetitionsövning och arbetsoförmåga på grund av olycksfall i arbete eller yrkessjukdom. Det syntes i någon mån oklart, huru inkomsten i nu angivna fall skulle beräknas, exempelvis för arbetare, som under hela kvalifikationsperioden varit oförmögen till arbete. — Beräkningen av den genomsnittliga inkomsten för arbetstagare, som åtnjöte drickspengar, t. ex. serveringspersonal och droskchaufförer, syntes i många fall kunna medföra avsevärda svårigheter. En viss avtalsfrihet vid semesterlönens bestämmande skulle möjligen vara ägnad att underlätta en praktisk lösning av frågan.

Telegrafstyrelsen anmärker, att övertidsersättning komme att inräknas i semesterlönen för en arbetstagare, som vore avlönad med tim- eller daglön, men däremot icke för arbetstagare, som avlönades med månads- eller veckolön. Styrelsen anför härtill att, eftersom det berättigade i att inräkna övertidsersättning vid bestämmandet av semesteravlöningen förefölle ganska tvivelaktigt, styrelsen ville föreslå, att övertidsersättning icke skulle medräknas vid beräklandet av semesterlönen.

Länsstyrelsen i Kristianstads län framhåller, att en följd av de givna bestämmelserna kunde bliva, att en arbetstagare, som under en del av året åtnjöt tidlön men under andra tider lön i annan form, exempelvis ackordslön eller övertidslön, under semesterdagarna finge åtnjuta högre avlöning såsom arbetsfri än de dagar, han arbetat mot tidlön.

Sveriges skogsägareförbund påpekar, att inom skogsbruket i ackorden för en körare inginge även ersättning för hållandet av häst. Förbundet yttrar härom, att någon slags uppdelning måste ske av körarackorden, då körarens semesterlön väl icke skulle beräknas även på grundval av ersättningen för hästens arbete. På denna punkt kunde man förvänta tvistigheter.

De myndigheter och organisationer, av vilkas yttranden direkt framgår, att de anse, att ackordsförtjänsten bör få öva inverkan vid beräklandet av semesterlönens storlek, äro socialstyrelsen, länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län, stadsfullmäktige i Göteborg, landsorganisationen och föreningen Sveriges aktiva handelsresande.

Socialstyrelsen anför sålunda, att styrelsen icke hade något att erinra mot de sakkunnigas förslag till regler för semesterlönens beräkande.

Stadsfullmäktige i Göteborg yttra, att jämväl arbetstagare, som vore avlönad med tidlön, beräknad per vecka eller längre tidsenhet, borde berättigas att vid semesterlönens beräkande i inkomsten inräkna eventuellt förekommande ackords- och övertidsersättning m. m. I detta yttrande har *länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* instämt.

Landsorganisationen förklarar sig icke ha något att erinra mot förslaget reglering av frågan om semesterlön samt anför vidare, att förslaget i denna del utgjorde en klar och konsekvent tillämpning av den för lagstiftningen grundläggande principen om semesterlönens karaktär av successivt intjänad löneförmån.

Föreningen Sveriges aktiva handelsresande anför, att föreningen med särskild tillfredsställelse noterade, att semesterlönen skulle beräknas efter genomsnittsinkomsten under kvalifikationstiden. Speciellt för provisionsresande vore detta av vital betydelse.

Förord för principen om att semesterlönen skulle beräknas efter timlön har lämnats av de i det följande nämnda myndigheterna och organisationerna.

Kommerskollegium framhåller, att förslaget avveke från hittills tillämpad praxis, i det att ackordsförtjänster i regel icke ansetts böra vara normerande för semesterlönen — åtminstone icke ensamt normerande — utan i stället den fastställda tidlönen eller liknande beräkningsgrund. I själva verket utginge, såvitt av betänkandet kunde inhämtas, enligt gällande kollektivavtal semesterlön jämlikt av de sakkunniga föreslagna grunder icke på något håll. I en del fall hade semesterlönen avtalsvägen fastställts till vissa bestämda belopp. Att ackordsförtjänsten toges till underlag vid semesterlönens bestämmande innebure normalt en förhöjning mot om annan beräkningsgrund användes. De bördor, som skulle påläggas arbetsgivarna genom semestertidens förlängning, bleve därigenom ytterligare ökade. De skäl, som föranlett de sakkunnigas ståndpunktstagande i denna fråga, syntes enligt kollegii mening ej vara i allo bärande. Endast i de fall, då semesterlöneberäkning efter tidlön av någon orsak ej kunde förekomma, torde enligt kollegii mening ackordslönen böra läggas till grund.

Vattenfallsstyrelsen anser att — med hänsyn till att för det stora flertalet semesterlönen beräknades efter den för vederbörande arbetare gällande tidlönen, oavsett i vilken omfattning ackordsarbete förekommit — i lagen icke borde stadgas en för arbetstagaren förmånligare beräkning av semesterlönen, detta främst med hänsyn till den ökade ekonomiska belastning av näringslivet, som ett genomförande av de sakkunnigas förslag i denna del skulle innebära. Styrelsen anför härefter följande:

Enligt det av de sakkunniga föreslagna beräkningssättet skulle till och med övertidsarbeten och helt tillfälliga ackordsarbeten inverka på semesterlönens storlek, vilket måste betecknas såsom föga motiverat. Det kunde ej heller vara rimligt, att även byggnadsföretag, vilka vore av mer eller mindre tillfällig och brådskande natur, skulle betungas med det ökade administrativa arbete, som krävdes för den omständliga beräkningen av semesterlönerna i enlighet med de sakkunnigas förslag.

Förutom ökat arbete torde det också komma att uppstå många anledningar till tvister om semesterersättnings storlek, om, såsom de sakkunniga föreslagit, ackordsarbete jämväl skulle läggas till grund för semesterersättningen. Vid de flesta byggnadsarbeten vore nämligen ackordslönens uträkning beroende av arbetets art, arbetslagens sammansättning, använda arbetsmateriel och dylikt. I vissa fall användes individuella ackord, för andra tillämpades gemensamhetsackord för hela arbetslag eller grupper av arbetslag, vilka sysselsattes med olika delar av t. ex. ett tunnelarbete, där vissa arbetslag utförde borrhning, laddning, sprängning, andra lastning och slutligen ytterligare andra transport och tippning. I många fall utginge premieackord, förmanspengar och andra särskilda förmåner. Från ackordsöverskottet skulle å andra sidan i de flesta fall avgå vissa reversal, såsom för förbrukade sprängämnen och annan materiel samt

för verktygsslitning m. m. För semesterlönens uträknande skulle den sålunda uträknade nettoavlöningen divideras med antalet utgjorda arbetsdagar under året, varvid oklarhet rådde, om därvid skulle medtagas alla dagar, under vilka arbete överhuvudtaget utförts, eller om respektive arbetares totala årsarbetstid i timmar skulle divideras med åtta. Det vore därför uppenbart, att en lagbestämmelse om semesteravlöningsens utgående jämväl efter ackordsförtjänst under senaste året eller annan ganska lång tid komme att föra med sig tidsödande och därför kostsamma räkneoperationer med så många obestämda faktorer, att den med visshet komme att medföra tvister mellan arbetsgivare och arbetstagare, vilka tvistigheter skulle bortfalla, om den normala tidlönen lades till grund.

Vattenfallsstyrelsen anser således, att såväl för arbetstagare, vilken vore avlönad med tidlön, som för arbetstagare, vars lön helt eller delvis utginge efter annan grund än tid men för vilken i kollektivavtal eller eljest funnes fastställd viss tidlön, semesterlönen skulle utgå med den å semesterdagarna belöpande normala lönen. Med normal lön per semesterdag borde härvid förstås en dagavlönning beräknad efter den för arbetstagaren gällande tidlönen och den för vederbörande semesterdag enligt kollektivavtalet eller eljest fastställda ordinarie arbetstiden.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen yttrar, att semesterreformen genom den av de sakkunniga förordade bestämmelsen för beräkandet av semesterlönen komme att medföra en betydande stegring av arbetskostnaderna med därav följande konsekvenser, varjämte en dylik bestämmelse i den praktiska tillämpningen i många fall torde komma att medföra komplikationer. Styrelsen anför vidare följande:

Därest behovsprincipen tillämpades i detta sammanhang, syntes för övrigt den arbetstagare, som åtnjutit hög ackordsförtjänst och måhända övertidsersättning i större omfattning, ej behöva högre semesterlön än den arbetstagare, som åtnjutit låg ackordsförtjänst eller vars arbetslön i huvudsak utgått enligt gällande timlön. De sakkunnigas förslag till beräkningsgrund måste med nödvändighet medföra en ojämnhet i semesterlönens storlek, som ej kunde anses förenlig med likställigheten i övrigt mellan arbetstagarna.

Enligt väg- och vattenbyggnadsstyrelsens mening vore det därför riktigare och rimligare, att semesterlönen beräknades efter gällande timlön vid tiden för semestern såsom hittills i allmänhet varit vanligt.

Byggnadsstyrelsen yttrar, att förhållandet inom byggnadsbranschen mellan daglöns- och timlönsarbete vore synnerligen växlande. Vid styrelsens arbeten under egen regi åren 1930—1936 hade överskottsbetalningen utöver daglönen vid ackordsarbeten i genomsnitt belöpt sig till 86.5 procent av timlönen. I speciella fall, såsom för murare och träarbetare i Stockholm, hade genomsnittliga ackordsöverskotten åren 1934—1936 uppgått till respektive 152.3 och 130.6 procent av timlönen, motsvarande en bruttotimförtjänst av 3 kronor 78 öre och 3 kronor 46 öre per arbetad ackordstimme. Styrelsen anför här efter följande:

Emellertid vore, såsom tidigare anförts, förhållandet icke det, att uteslutande ackordsarbete utförts under hela arbetsår, utan arbetet hade växlat mellan dagtids- och ackordsarbete. Under år 1935 hade arbetsförtjänsten för murare och träarbetare vid styrelsens byggnadsföretag i Stockholm utgjort i

genomsnitt per timme 2 kronor 82 öre, respektive 2 kronor 24 öre. Enligt dessa inkomstsiffror skulle sålunda för tolv dagars semesterledighet varje mureri- och träarbetare vid byggnadsföretag av liknande beskaffenhet i Stockholm uppbära (för $12 \times 8 = 96$ arbetstimmar) en semesterersättning av respektive omkring 270 och 215 kronor, motsvarande 22 kronor 50 öre respektive 18 kronor per dag. Endast på dagtid arbetande murare eller träarbetare skulle däremot för samma tid i Stockholm erhålla 144 kronor, motsvarande endast 12 kronor per dag.

Inkomsterna vore sålunda synnerligen växlande för de olika arbetarna och under olika tider och en semesterersättning, beräknad med hänsynstagande till intjänade ackordsöverskott, skulle följaktligen för de olika arbetarnas vidkommande medföra synnerligen ojämna resultat, enär den ene arbetaren finge nöja sig med allenast timtidsbetalning, under det att den andre ägde åtnjuta väsentligt högre ersättningar, beroende på att han fått tillfälle till stora ackordsöverskott.

Med hänsyn till det anförda föreslår byggnadsstyrelsen, att semesterersättning för arbeten inom byggnadsindustrien skulle utgå enligt gällande timlön.

Länsstyrelsen i Hallands län yttrar jämväl, att semesterersättningen enligt lagförslagets bestämmelser komme att utgå synnerligen ojämnt, till och med för arbetarna vid ett och samma företag. Fråga vore, om icke arbetarna själva komme att känna detta som en orättvisa. En revision i den riktningen, att ackordsarbetarna ej för semestertiden, då de icke arbetade, utfinge fullt ackord syntes både rimlig och ägnad att skapa större jämnhet samt torde även komma att underlätta semesterlagens genomförande genom den snävare begränsning av kostnaderna ett sådant system skulle medföra. Enahanda synpunkter anföras även av länsstyrelserna i Västmanlands, Västernorrlands och Norrbottens län.

Stadsfullmäktige i Stockholm anför, att förslagets bestämmelser angående beräkning av semesterlönen kunde befaras medföra ojämnheter i semesterlönen för olika arbetare av sådan storleksordning, att den icke kunde anses förenlig med hänsynen till principiell likställighet mellan de anställda i fråga om beräkningsgrunden. Förslaget beredde vidare i vissa fall svårighet och ej ringa merkostnad vid beräkningen av semesterlönen. Stadsfullmäktige förordade därför, att semesteravlöningen skulle ansluta sig till den normala tidlönen under löpande år. Denna anordning, som sedan länge varit genomförd med avseende på stadens arbetare, hade icke visat sig förenad med någon olägenhet eller varit föremål för kritik.

Svenska arbetsgivarföreningen framhåller gentemot de sakkunnigas motivering för förslaget om beräkning av semesterlönen efter den genomsnittliga dagsinkomsten under kvalifikationsperioden, att inom de stora områden, där semesterlönen för närvarande baserades på tidlön, ingen oenighet rådde mellan parterna rörande lämpligheten och skäligheten av ett dylikt beräkningsätt. Vid sådant förhållande och då denna beräkningsmetod vore av ålder gällande för huvuddelen av industrien, finnes ingen anledning att i förslaget utdryga de med detsamma förenade, redan förut orimliga kostnaderna genom att föreskriva, att semesterlönen nödvändigtvis måste motsvara den genomsnittliga förtjänsten.

Föreningen fortsätter härefter:

Denna beräkningsmetod komme att särskilt drabba vissa yrkesområden, såsom byggnadsindustrierna m. fl. andra, där ackordsöverskottet vore mycket betydande. För husbyggnadsindustriens del motsvarade enbart den kostnadsökning, som föranleddes av semesterlönens anpassande efter genomsnittsförtjänsten, cirka två procent på lönen. På arbetarhåll ansåges de arbetare, vilka hade tillgång till ackordsarbete, särskilt gynnade, och vid avtalsförhandlingar vore det därför numera vanligt, att krav restes på lönekomensation till de icke ackordsarbetande. Lagförslaget skärpte den ojämnhet man från arbetarhåll sålunda sträfvade att utjämna, och konsekvenserna härav, när det gällde exempelvis byggnadsindustriens redan nu mycket gynnsamt ställda ackordsarbetare, bleve särskilt anmärkningsvärda i ljuset av offentliga förklaringar, att det numera gällde att tillgodose de på arbetsmarknaden mindre gynnsamt ställda gruppernas intressen.

Som från flera håll anförts, medförde beräkningsregeln i 7 § även en väsentligt ökad arbetsbörda inom företagens förvaltningsapparat. Nödvändigheten att beräkna den genomsnittliga dagsinkomsten för de kalendermånader, under vilka arbetaren arbetat minst aderton dagar, krävde en månadsstatistik i fråga om lönerna. Detta innebure ökade och förändrade anspråk på kontorsarbetet, varav följde ytterligare kostnadsfördyring. Nämnas kunde särskilt det förhållandet, att inom t. ex. byggnadsindustrien gemensamhetsackord tillämpades, som kunde taga i anspråk betydligt mer än en månad. Ackordsöverskottet kunde beräknas och utbetalas, först sedan arbetet slutförts och detsamma uppmäts och uträknats. För arbetare, som avginge från dylikt ackord, innebure lagförslaget, att semesterlönen många gånger icke kunde utbetalas, förrän långt efter sedan arbetaren slutat sin tjänst.

Även inom andra näringsområden mötte praktiska svårigheter att tillämpa den föreslagna regeln för semesterförtjänstens beräkning. Inom exempelvis stuverifacket, där arbetet i alldeles övervägande grad utfördes på ackord, innefattade ackordspriserna icke endast ersättning för den utförda arbetsprestationen utan jämväl ersättning för passning och delvis annan väntetid, transporttid till och från fartyg, merkostnad och slitning av kläder vid beröring med frätande varuslag m. m. Andra arbetargrupper, exempelvis utkörer inom bryggeri- och mineralvattenbranscherna, avlönades helt eller delvis med provision, som innefattade ersättning för kostnader för exempelvis krossglas eller avlöning av biträden vid utkörningen, vilka kostnader arbetsgivaren icke hade möjlighet att konstatera eller kontrollera.

Arbetsgivareföreningen förklarar sig icke kunna dela de sakkunnigas uppfattning, att semesterlönen såsom en intjänad förmån under alla omständigheter borde utgå i proportion till den inarbetade förtjänsten, samt yttrar vidare:

En sådan regel kunde vara försvarlig, om man avdelade en del av den intjänade lönen för att utbetalas vid semesterledigheten. Ansåge man emellertid, att arbetsgivaren, sedan lönen en gång bestämts, därefter skulle tvingas att utöver lönen bestrida arbetstagarens uppehälle under semestern, funnes ingen anledning att för detta ändamål utmäta ersättningen efter skilda grunder för olika arbetare, allt efter som dessa i vanliga fall arbetade på ackord eller icke.

Det vore sant, att praxis icke utvisade någon enhetlighet i fråga om dessa normer. Man följde normallön, minimilön eller individuellön och i några fall den verkliga eller på visst sätt uppskattade förtjänsten. Ibland toges hänsyn till mera stadigvarande arbetstidsförkortning m. m. Med beaktande av de i praktiken redan nu skiftande förhållandena, som tydligen vore be-

tingade av de olika verksamhetsgrenarnas egenart, vore det enligt föreningens mening lämpligast att i en semesterlag lämna öppet för parterna att genom kollektivavtal överenskomma om sättet för semesterlönens beräkning. Detta vore också nödvändigt i de fall, då det gällde att bestämma, hur stor del av lönen, som skulle anses utgöra ersättning för vissa med arbetet förenade kostnader för arbetaren, och då lönen helt eller delvis utginge i form av provision eller in natura.

Sveriges industriförbund betecknar förslaget, att semesterlönen skulle motsvara inkomsten, såsom en nyhet och en ökad belastning i jämförelse med nu i allmänhet tillämpad praxis i de fall, där fråga vore om ackords-avlönade arbetare.

Svenska lantarbetsgivareföreningen anför, att en semesterersättning, som skulle beräknas efter arbetsförtjänsten under olika tidsperioder och ställas i beroende av sådana omständigheter som utförda särskilda kraftprestationer, inträffad sjukdom, permittering och dylikt under kvalifikationsperioden, kunde leda till olyckliga resultat för såväl arbetsgivare som arbetare. Därtill komme, att beräkningsgrunden i många fall skulle bli praktiskt omöjlig att använda, framför allt när det gällde skogsbruket men också i fråga om exempelvis sockerbetsskötseln och andra verksamhetsgrenar, inom vilka ackordsbetalning förekomme. Föreningen anslöte sig i denna del helt till den mening, som framförts i herrar Larsons och Tamms reservationer.

Svenska försäkringsbolags riksförbund yttrar, att den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen för semesterlönens beräkning, som bleve tillämplig å försäkringsbolagens talrika kår av anställda ackvisitörer, enbart eller delvis provisionsavlönade, innebure en påtaglig nyhet gentemot rådande praxis. Förbundet anför vidare följande:

På många håll torde denna bestämmelse endast komma att för ackvisitören innebära en oberäknelig löneökning, som ej vore motiverad av önskvärdheten att bereda honom erforderlig rekreation. Ackvisitionsarbetet vore av säsongbetonad karaktär samt därjämte av så skiftande och personlig art, att det i regel icke innebure någon svårighet för ackvisitören att utan nämnvärd inkomstminskning taga sig erforderlig ledighet å tid, som för honom kunde finnas lämplig. Det tedde sig därför oegentligt, att för sådana fall vid beräkning av semesterlön hänsyn skulle behöva tagas jämväl till provisionsinkomst.

I fråga om bestämmelsen angående ersättning under semestern för kost, som åtnjötes under den tid arbete utfördes, yttrar *socialstyrelsen*, att det kunde tänkas många fall, då arbetstagaren bodde i orten men icke önskade under semestern begagna sig av den kost, som han kunde få åtnjuta hos arbetsgivaren, t. ex. då han hade sitt föräldrahem på arbetsorten. Även i dylikt fall borde ersättning för kosten utgå. En annan formulering av här ifrågavarande bestämmelse, som gäve möjlighet till ersättning för kosten jämväl för den, som bodde i orten, ansåge därför *socialstyrelsen* önskvärd.

Svenska försäkringsbolags riksförbund förutsätter, att förmånen av fri lunch, som inom försäkringsbolagen tillämpades i större eller mindre utsträckning, icke skulle komma i betraktande, då semesterlönen beräknades.

Som stöd för sin uppfattning härutinnan anför förbundet, att det med uttrycket »i arbetsgivarens kost» torde böra förstås, att arbetstagaren i arbetsgivarens hushåll intoge sina dagliga måltider.

Sveriges redareförening anför, att man vid bedömandet av kostersättningens storlek för sjömännen borde iakttaga nödig försiktighet. I princip torde den uppfattningen hava fog för sig, att redaren icke borde vidkännas större utgifter för sjömännen under semestern än då denne vore i tjänst. — Enligt vad som framgår av en av föreningen vid dess yttrande fogad avskrift av föreningens yttrande till kommerskollegium med anledning av det utav 1936 års sjöarbetstids- och bemanningssakkunniga upprättade förslaget till bland annat lag angående semester för sjöfolk, har föreningen framhållit det oriktiga däri, att kostersättning jämväl skulle utgå i de fall semestern utbyttes mot kontant ersättning. Föreningen har i samband därmed yttrat, att redaren i sådant fall skulle nödgas utgiva dubbel ersättning för kost.

Länsstyrelsen i Malmöhus län anför, att det syntes ovisst, huruvida den föreslagna bestämmelsen angående beräkning av arbetstagarens genomsnittliga inkomst med den åt densamma givna avfattningen komme att, såsom avsett vore, givas den tolkning, att förmånen av bostad, som arbetsgivare tillhandahölle arbetstagare, ej skulle medtagas i underlaget för semesterlönen. Länsstyrelsen ansåge lämpligt, att i lagen uttryckligt angäves, att förmånen av bostad icke skulle räknas som inkomst i förevarande avseende. Liknande uttalande har även gjorts av *länsstyrelsen i Hallands län*.

Departements-
chefen.

Enligt min mening böra arbetstagarna under semestern uppbära sin vanliga avlöning, d. v. s. de böra icke under denna tid få vidkännas någon minskning i sina inkomster. Därest denna princip icke tillämpades, skulle semestern icke innebära ledighet med bibehållen lön. Jag vill även påpeka, att en arbetstagare för att kunna på lämpligaste sätt för rekreation tillgodogöra sig sin semester måste vidkännas vissa icke obetydliga kostnader. Detta lär bli fallet, även efter det åtgärder kunna hava vidtagits från det allmännas sida i form av minskning av resekostnader och dylikt. I själva verket är det så, att den som arbetat intensivast under den förflutna tiden bäst behöver komma ifrån den dagliga miljön under semestern och därför också åsamkas de största kostnaderna.

Redan med hänsyn till vad sålunda anförts anser jag, att den av arbetstagaren intjänade ackordsförtjänsten under kvalifikationstiden bör få öva inflytande vid beräklandet av semesterlönens storlek. För arbetstagare, som utföra sitt arbete mot ackord, är det i de flesta fall en normal företeelse, att inkomsten är väsentligt högre än vad som skulle hava blivit fallet, därest de arbetat mot timlön. Härtill kommer, såsom även de sakkunniga påpekat, att i vissa viktiga kollektivavtal fastställts en timlön, utan att därmed avsetts, att denna timlön i allmänhet skulle användas som basis för avlöning till de arbetstagare, som arbeta mot timlön. Under sådana omständigheter kan det icke heller anses skäligt, att semesterlönen skall bestämmas med hänsyn till en timlön av dylik art.

Det mot sakkunnigförslaget i denna del anförda skälet, att det ej skulle vara lämpligt, att arbetskamrater under semestern skulle åtnjuta olika hög lön, kan jag icke tillmäta någon betydelse. Detta förhållande kan nämligen på intet sätt anses vara märkligare än att arbetskamraterna under den tid de utföra samma slags arbete uppbära olika hög lön. Så vitt jag kan finna, måste alla arbetare erkänna systemet med en beräkning av semesterlönen efter ackordsinkomsten såsom rättvist. Mot att en arbetstagare, som omväxlande arbetar mot timlön och mot ackord, skulle, enligt vad länsstyrelsen i Kristianstads län påpekat, under semestern uppbära högre lön än under de tider, han arbetat mot timlön, synes mig någon befogad erinran icke kunna göras. I vart fall uppbär ju en sådan arbetstagare under semestern lägre lön än under tid, då han arbetat mot ackordslön.

Till de nu anförda skälen för sakkunnigförslagets bestämmelser kommer den mycket stora fördel, som särskilt understrukits av arbetsdomstolens ordförande, att med det förordade systemet utan svårigheter eller orättvisor löses den eljest synnerligen besvärliga frågan om vilken inverkan en förkortad arbetstid per dag skall få på semesterlönens storlek. Att därigenom i vissa fall, såsom arbetsdomstolens ordförande jämväl framhållit, en minskning av semesterlönens storlek kan uppstå, faller av sig självt.

Vad beträffar frågan om övertidsersättningens inverkan å semesterlönens storlek kan jag ej ansluta mig till de sakkunnigas förslag. Övertidsarbete torde i regel vara en tillfällig företeelse och falla så ojämt på olika löntagare, att det icke kan anses vara skäligt, att ersättningen därför medräknas vid beräkandet av semesterlönen. Med hänsyn härtill har jag, i anslutning till vad telegrafstyrelsen anfört, funnit mig böra förorda, att övertidsarbete över huvud icke må tagas i betraktande vid beräkandet av semesterlönen.

Vad arbetsdomstolens ordförande och arbetsrådet anfört om den inverkan, som med arbetad tid jämförd annan tid bör hava vid bestämmandet av semesterlönen, föranleder mig att förorda en bestämmelse om att hänsyn vid beräkning av semesterlönens storlek skall tagas, beträffande frånvaro på grund av semester till den för semestertiden uppburna lönen samt beträffande frånvaro på grund av övriga orsaker, som enligt de givna bestämmelserna föranleda, att bortovaro skall jämföras med arbetad tid, till den lön, som arbetstagaren sannolikt skulle hava uppburit för berörda tid, därest han utfört arbete för arbetsgivarens räkning.

I anledning av vad Sveriges skogsägareförbund yttrat angående beräkandet av semesterlönen för en körare vill jag framhålla, att därvid självfallet hänsyn icke skall tagas till större del av det av köraren intjänade beloppet, än som kan anses belöpa på dennes eget arbete. Det torde vara lämpligt, att parterna i förväg träffa överenskommelse härom. Motsvarande förfarande får äga rum i andra likartade fall. Detta följer direkt av bestämmelsen, att hänsyn vid beräkning av semesterlönen icke skall tagas till löneförmån, som är avsedd att utgöra ersättning för särskilda kostnader.

Jag vill särskilt påpeka, att semesterlönen för en arbetstagare, som tidi-

gare arbetat mot ackord eller timlön men sedermera befordrats till sådan anställning, varmed följer månadslön, redan under den första efter befordran utgående semestern skall bestämmas med hänsyn till månadslönens storlek. Någon särskild bestämmelse härom torde icke erfordras, då detta förhållande synes klart framgå av föreskriften, att arbetstagare, som »är» avlönad med tidlön, beräknad per vecka eller längre tidsenhet, skall uppbära den å semestern belöpande lönen.

Arbetsrådet har ansett, att en viss avtalsfrihet vid semesterlönens bestämmande skulle vara ägnad att underlätta en praktisk lösning av frågan om beräkningen av den genomsnittliga inkomsten för arbetstagare, som åtnjuta drickspengar. Jag utgår från att arbetsrådet härmed icke avsett en sådan avtalsfrihet, som skulle kunna medföra en förändring av grunderna för semesterlönens beräkning. En sådan ordning skulle jag nämligen icke kunna förorda, då semesterlönens storlek därigenom helt bleve beroende av styrkeförhållandet mellan parterna. Däremot är det givet att, om i ett visst fall svårigheter föreligga att beräkna genomsnittsinkomsten för arbetstagarna, parterna äga överenskomma, att den genomsnittliga inkomsten skall anses hava uppgått till visst belopp. Det måste sägas vara synnerligen lämpligt, att sådana överenskommelser i god tid före semesterns åtnjutande träffas mellan parterna.

Det har från flera håll anförts, att betydande administrativa svårigheter genom bifall till sakkunnigförslaget skulle uppstå, särskilt inom byggnadsbranschen. Dessa svårigheter skulle närmast härröra av att några individuella avlöningslistor i allmänhet icke fördes för samtliga arbeten, utan att gemensamma ackord funnes. De sålunda befarade svårigheterna torde säkerligen icke vara av den storleksordning, att därav skulle behöva föranledas någon särskild undantagsbestämmelse. Det administrativa merbesvär, som uppstår genom en redovisning av intjänad avlöning per arbetstagare, är med säkerhet överkomligt. Arbetarna torde sålunda gärna stå till tjänst med uppgifter om fördelning av gemensamma ackord. Att någon arbetstagare efter anställningens upphörande kan få vänta viss tid, innan semesterersättningen fullständigt uträknats, torde icke heller kunna sägas innebära någon mera avsevärd olägenhet.

Då, såvitt jag kan finna, alla såväl logiska som praktiska skäl tala för ett system med beräkandet av semesterlönens storlek med hänsyn tagen även till ackordsinkomst, kan jag ej tillmäta någon avgörande betydelse åt vad som från olika håll anförts om den kostnadsökning, som ett dylikt system skulle medföra för arbetsgivarna, och om att systemet hittills icke kommit till allmänare användning.

Ingen erinran har i yttrandena anförts mot förslaget, att ersättning för kost skall utgå under semestern. Att arbetstagaren skall erhålla sådan ersättning är också en given sak, då kosten ofta utgör en väsentlig del av lönen. För egen del kan jag godtaga den av de sakkunniga föreslagna formuleringen av beräkningsgrunden.

Vad Sveriges redareförening anført om att ersättning för kost icke bör utgå i det fall, då arbetstagare i stället för semester erhåller semesterersättning, överensstämmer med min uppfattning. Ersättning för kost bör nämligen utgå blott i de fall, då kosten ej åtnjutes.

Socialstyrelsen har förordat sådan jämkning av bestämmelsen om kostersättning, att därav klart framginge, att en arbetstagare, som under semestern ej avflyttade från orten men likväl ej åtnjöt kost, skulle äga uppbära kostersättning. En sådan jämkning av bestämmelsen anser även jag vara lämplig. Med hänsyn till förhållandena inom jordbruket, där det ofta torde förekomma, att en arbetstagare under semestern avstår från kosten endast under vissa mål, synes bestämmelsen böra utformas så, att ersättning för kost utgår endast i de fall, då arbetstagaren under semestern icke till någon del uttager förmånen av fri kost.

I likhet med svenska försäkringsbolags riksförbund anser jag, att en i bank eller försäkringsbolag anställd arbetstagare, som äger åtnjuta förmånen av fri lunch, ej kan sägas vara i arbetsgivarens kost. Med hänsyn härtill bör någon ersättning för lunchens värde icke utgå under semestertiden.

Då jag förordar den ändringen av sakkunnigförslaget, att varken söndagar, helgdagar eller sedvanliga fridagar skola inräknas i semestern, torde bestämmelserna om kostersättning böra modifieras så, att sådan ersättning skall utgå icke blott, såsom de sakkunniga förordat, för söndag utan även för helgdag eller sedvanlig fridag, som infaller under semestern.

I likhet med de sakkunniga anser jag, att ersättning för bostadsförmån icke bör utgå under semestern. I anledning av vad som anförts av länsstyrelserna i Malmöhus och Hallands län har jag vidtagit en sådan jämkning i författningstexten, att detta klart kommer till uttryck.

Vidare anser jag, liksom de sakkunniga, att semesterlön och ersättning enligt semesterlagen för sådan lön bör i arbetsgivarens konkurs utgå med förmånsrätt enligt 17 kap. 4 § handelsbalken. Någon särskild lagändring torde icke vara erforderlig för vinnandet av detta syfte.

Frågan om särskild preskriptionstid.

De sakkunniga.

Kommittén angående privatanställda föreslog, att i lagen om arbetsavtal skulle intagas en bestämmelse om att arbetsgivare eller arbetstagare, som ville framställa fordringsanspråk på grund av arbetsavtalet, skulle anhängiggöra sin talan inom två år från det anställningen upphörde. Underlättes detta, vore han sin talan förlustig.

De sakkunniga anföra, att talan om utbekommande av skadestånd givetvis kunde föras även efter arbetsavtalets upphörande. Detta torde kunna ske, även om arbetstagaren, så länge arbetsavtalet varade, utan invändning avstått från honom enligt lagen tillkommande förmån. Enligt gällande rätt

vore fordran, som grundade sig å arbetsavtal, ej underkastad annan begränsning med avseende å tiden, varunder fordringen kunde göras gällande, än den, som följde av de allmänna bestämmelserna om tioårig preskription. Med hänsyn härtill torde det icke vara lämpligt att införa en särskild preskriptionstid i fråga om en ur arbetsavtalet härflytande materiell förmån.

Yttrandena.

Arbetsdomstolens ordförande ifrågasätter, huruvida icke i semesterlagen borde upptagas en bestämmelse om en kortare preskriptionstid. I yttrandet anföres härom följande:

När en överenskommelse om avstående från semesterrätt eller om sämre semesterförmåner vore ogiltig redan från början, kunde arbetstagaren fordra retroaktiv ersättning för den semester, varom han gått miste. Detsamma gällde naturligen, om arbetsgivaren utan särskild överenskommelse underlätit att giva semester. Huruvida rätten till semesterersättning skulle betraktas såsom en fordran på utfående av ogulden lön eller såsom ett skadeståndsanspråk vore i detta sammanhang utan betydelse. För anställande av talan om semesterersättning gällde icke någon annan preskriptionstid än den vanliga tioåriga (jfr betänkandet sid. 116), och ersättning kunde sålunda retroaktivt utkrävas för en tidrymd av intill tio år. Samma förhållande gällde, när arbetstagare icke utfått vad honom enligt kollektivavtal rätteligen tillkomme. För egen del hade arbetsdomstolens ordförande i många fall, som förekommit vid arbetsdomstolen, känt sig illa berörd av att retroaktiv ersättning kunde på detta sätt utkrävas för så lång tid, oaktat arbetstagaren icke någon gång protesterat utan tvärtom invaggat arbetsgivaren i säkerhet. Frågan hade förnämligast betydelse för de små förhållandena, där arbetsgivaren sysselsatte en eller ett par arbetare. Många gånger vore arbetsgivaren då socialt sett tämligen jämställd med arbetstagaren och arbetade sida vid sida med denne såsom kamrat. Om de då hade en uttrycklig eller underförstådd överenskommelse sig emellan angående vissa avvikelser från den i kollektivavtal fastställda regleringen, tillämpades denna överenskommelse år från år, så länge de stode på god fot med varandra. Men uppkomme en brytning, som rubbade det personliga förhållandet, begagnade också arbetstagaren i regel tillfället att göra gällande sin formella rätt till ersättning för vad han utfått för litet. Arbetsdomstolens ordförande hade därför sedan länge känt det som en stor brist i kollektivavtalslagstiftningen, att icke en kortare preskriptionstid stadgats, exempelvis två eller tre år, räknat från fordringens uppkomst. En sådan kortare preskriptionstid för särskilda förhållanden vore synnerligen vanlig i modern lagstiftning, både här i landet och utomlands. För svensk lagstiftnings del kunde exempelvis hänvisas till de nya lagarna på familje- och arvsrättens område.

Arbetsdomstolens ordförande yttrar vidare, att en preskriptionsbestämmelse naturligen borde avse alla anspråk, oavsett om de juridiskt-tekniskt kunde hänföras till lönefordringar eller skadeståndsanspråk. Han anser även, att en motsvarande ändring borde göras i lagen om kollektivavtal.

Socialstyrelsen framhåller, att det, i likhet med vad som brukade ske med tvister om kollektivavtals innebörd och tillämpning, måste anses såsom önskvärt, att arbetstagares och arbetsgivares mellanhavanden, när det gällde rätt till semester, kunde lösas utan alltför stor tidsutdräkt. Bland annat måste

i detta sammanhang beaktas de stora svårigheter, som kunde uppstå, då det gällde att efter en mera avsevärd tidrymms förlopp fastställa grunderna för rätten till semester eller semesterlön. I avvaktan på en lagstiftning om arbetsavtal borde lämpligen provisoriskt i lagen om semester föreskrivas en förslagsvis tvåårig preskription, då fråga vore om en fordran, som avsåge semester, semesterersättning eller semesterlön. Helst borde denna preskriptionstid räknas från den tidpunkt, då fordran uppkommit.

Svenska arbetsgivareföreningen anser, att vad de sakkunniga åberopat till stöd för avstyrkandet av en särskild preskriptionsbestämmelse icke vore bärande. Föreningen påpekar, att den tioåriga preskriptionstiden för övriga ur arbetsavtalet härflytande materiella förmåner hänförde sig till frivilligt åtagna förpliktelser, medan det enligt semesterlagen gällde tvingande påföljder. Det torde ej heller mellan parterna på arbetsmarknaden råda annat än enighet om värdet av att tvister begränsades till tiden.

Uppenbarligen är det önskvärt, att arbetsgivares och arbetstagares melanhavanden lösas utan allt för lång tidsutdräkt. Det måste anses vara olämpligt, att tvistefrågor, som hänföra sig till länge sedan förfluten tid, föras inför domstol. Man kan även peka på de bevisningssvårigheter, som därigenom föranledas. Ur dessa synpunkter är en relativt kort preskriptionstid starkt motiverad.

Såsom de sakkunniga påpekat, är en fordran, som grundar sig å arbetsavtal, enligt gällande rätt ej underkastad annan begränsning med avseende å tiden, varunder fordran kan göras gällande, än som följer av bestämmelserna om tioårig preskription. Med hänsyn härtill är det naturligt, att tveksamhet kan råda, om man lämpligen bör stadga en särskild preskriptionstid för en viss ur arbetsavtalet härflytande materiell förmån. Det torde nämligen i detta sammanhang icke vara lämpligt att till diskussion upptaga frågan om en kortare preskriptionstid för alla fordringar, som kunna härröra ur arbetsavtal. Någon skillnad härvidlag torde icke böra göras mellan kollektivavtal och enskilt arbetsavtal. Vad svenska arbetsgivareföreningen anfört om skillnaden mellan frivilligt åtagna förbindelser och vad någon enligt lagbestämmelse förbundits att utgiva förtjänar emellertid beaktande. Då även arbetsdomstolens ordförande och socialstyrelsen funnit sig kunna förorda en särskild preskriptionstid för fordran, som hänför sig till semesterlagens bestämmelser, vill jag icke motsätta mig detta önskemål utan tillstyrker, att bestämmelser om en kortare preskriptionstid intagas i lagen.

Då det gäller införandet av en särskild preskriptionstid för fordringar, som härleda sig ur ett arbetsavtal, kan man välja mellan två olika system. Enligt det ena börjar preskriptionstiden löpa vid tiden för fordrans uppkomst. Enligt det andra systemet åter, vilket förordats av kommittén angående privatanställda i förslaget till lag om arbetsavtal, räknas utgångspunkten för preskriptionstiden från tiden för anställningens upphörande. Vissa skäl tala för en lösning av frågan efter det sistnämnda systemet. Det kan nämligen befaras, att en arbetsgivare, medan arbetsavtalet varar, under hot om upp-

**Departement-
chefen.**

sägning kan förmå arbetstagaren att avstå från den rätt, som lagen tillerkänner honom. Om man låter tiden för uppkomsten av en fordran bilda utgångspunkten för preskriptionstiden, kan på detta sätt arbetstagaren definitivt gå förlustig sin fordran. Vid anställningens upphörande, då alltså någon påtryckning icke längre kan ske från arbetsgivarens sida, äger arbetstagaren nämligen möjlighet att föra talan endast så långt tillbaka i tiden, som preskriptionstiden medger. Å andra sidan måste det sägas, att en preskriptionstid, som börjar löpa först vid avtalets upphörande, icke blir särskilt effektiv. Vid tvist mellan parterna kan man ju nämligen då gå hela tio år tillbaka i tiden. En sådan preskriptionsbestämmelse innebär alltså ej någon lättnad för domstolarna eller motparten. Jag anser därför i likhet med arbetsdomstolens ordförande och socialstyrelsen, att utgångspunkten för preskriptionstiden bör sättas i förhållande till tiden för fordrans uppkomst.

Det torde emellertid ej vara lämpligt att i lagen utforma preskriptionsbestämmelsen så, att tiden börjar löpa från uppkomsten av en fordran enligt lagen. En sådan bestämmelse skulle kunna föranleda tveksamhet med hänsyn till det i lagen föreskrivna sättet för semesterrättens beräkande. Semesterrätten kan nämligen sägas uppkomma under det år, då den intjänas, ehuru fordran mot arbetsgivaren icke förfaller, förrän då arbetstagaren äger åtnjuta semester.

Någon bestämmelse om viss period av året, under vilken semester enligt lagen skall utgå, har icke intagits i departementsförslaget. Arbetstagaren kan därför ej förrän mot slutet av året avgöra, huruvida han har något krav mot arbetsgivaren för åsidosättande av lagens bestämmelser. Jag förutsätter givetvis härvid, att inga särskilda bestämmelser om viss semesterperiod intagits i avtalet. Med hänsyn till de nu anförda omständigheterna synes det vara lämpligast att bestämma, att preskriptionstiden börjar löpa först vid utgången av det år, varunder arbetstagaren enligt lagen ägt åtnjuta semester. Med hänsyn till de i 10 § av departementsförslaget intagna särskilda bestämmelserna för sjömän kan preskriptionstiden, för den händelse överenskommelse träffats mellan parterna om uppskjutande av semester till nästkommande år, icke anses börja löpa förrän med utgången av sistberörda år.

Preskriptionstidens längd synes böra bestämmas till två år.

Självfallet är att arbetsgivare, som med åberopande av stadgandet i 12 § vill återkräva utgiven semesterlön, är underkastad preskriptionsbestämmelsen.

Behandlingen av mål angående semester.

De sakkunniga.

Kommittén angående privatanställda framhöll i sitt betänkande, att det enligt gällande rätt i processuellt hänseende rådde en olikhet mellan den rättsliga prövningen av ett arbetsavtal, allt efter som detta vore ett enskilt arbetsavtal eller vore reglerat av ett kollektivavtal. Detta innebure, att för närvarande varje tvist rörande tolkningen och tillämpningen av ett enskilt

arbetsavtal hade att prövas av de allmänna domstolarna enligt vanlig instansordning, medan däremot ett av kollektivavtal normerat arbetsavtal kunde komma att prövas av den såsom ensam instans anordnade arbetsdomstolen. Detta innebure givetvis en oegentlighet därutinnan, att alldeles samma rättsfråga — t. ex. om rätt till viss uppsägningstid eller till semester — kunde bli föremål för prövning i det ena fallet av de allmänna domstolarna och i det andra av arbetsdomstolen. Denna risk för olika tillämpning i frågor, som enligt sin natur krävde enhetligt avgörande, kunde bli mera framträdande i den fortsatta rättsutvecklingen. Kommittén, som ej haft till uppgift att utarbeta förslag rörande den rättsliga formen för prövning av tvister rörande arbetsavtal, måste inskränka sig till att bestämt förordna en utredning i syfte att en dylik dualism måtte bringas till upphörande.

I avgivet utlåtande över kommitténs betänkande behandlade arbetsdomstolens ordförande ingående denna fråga. Utlåtandet finnes i hithörande delar avtryckt å sid. 186—189 i semestersakkunnigas betänkande. Jag tillåter mig att beträffande utlåtandets innehåll hänvisa till betänkandet.

De sakkunniga uttala till en början, att frågan om den rättsliga behandlingen av mål, som berörde arbetsavtalet, vore av mycket vittutseende art och icke torde kunna lösas helt tillfredsställande annat än genom en radikal förändring av den nuvarande kompetensen på förevarande område mellan de allmänna domstolarna och arbetsdomstolen.

Härefter anföra de sakkunniga följande:

Om en lag med tvingande bestämmelser angående rätt till semester för praktiskt taget samtliga grupper av arbetstagare genomfördes, vore det givet, att bestämmelserna i lagen måste hållas så generella, att de kunde tillämpas inom alla olika yrkesområden. Det vore med hänsyn härtill klart, att det inom flera yrkesområden kunde komma att visa sig vara behövt att i kollektivavtal stadga kompletterande bestämmelser till lagen eller bestämmelser, som i någon mån skilde sig från vad som föreskrevs i lagen; i sistnämnda fall vore detta dock möjligt endast för den händelse ändringarna icke medförde sämre rätt för arbetstagarna. På sina håll torde det ej komma att erfordras några kompletterande bestämmelser, utan man torde komma att åtnöjas med att i kollektivavtalet allenast göra en hänvisning till vad som föreskrevs i lagen om semester. Av det anförda framginge, att lagen och kollektivavtalen på detta område komme att suppleras varandra. Uppstode en tvist angående rätten till semester, kunde man rent sakligt sett icke skilja på tvister, som hänförde sig till kollektivavtalets bestämmelser, och tvister, som uppkomme angående tolkningen av lagen. Då jämlikt den för arbetsdomstolen gällande lagstiftningen denna domstol hade att bedöma tvister mellan kollektivavtalsbundna parter, måste samma domstol jämväl komma att få upptaga mål angående tolkningen av lagen om semester. Detta bleve förhållandet jämväl i de fall, då ett kollektivavtal icke innehölle annan bestämmelse om semester än en direkt hänvisning till vad lagen stadgade. För den händelse man liksom hittills skulle låta mål angående icke kollektivavtalsbundna arbetstagares rätt till semester upptagas av allmän domstol, bleve följden den, att samma lag komme att tolkas av skilda system av domstolar, nämligen dels av de allmänna domstolarna och dels av arbetsdomstolen. En sådan anordning vore av självklara skäl icke önskvärd. Den medförde nämligen alltid risk för att en skiljaktig praxis beträffande tolkningen av lagen kunde uppkomma.

Efter att hava diskuterat möjligheten att undvika en uppdelning av kompetensen mellan skilda domstolar uttala de sakkunniga sig för en lösning av denna fråga i sådan riktning, att man på det ena eller andra sättet till arbetsdomstolen skulle sammanföra alla mål, som härledde sig ur arbetsavtal.

Sammanfattningsvis anföra de sakkunniga härafter följande:

Förhållandet vore alltså det, att mål om semester beträffande arbetstagare, vilkas arbetsavtal reglerades av kollektivavtal, även efter genomförandet av en lagstiftning angående semester måste upptagas av arbetsdomstolen, att mål om semester beträffande övriga arbetstagare icke kunde avgöras av arbetsdomstolen, utan att samtliga mål om arbetsavtal jämväl överflyttades till denna domstol, samt att detta sista spörsmål vore av så vittutseende art, att det nödvändigtvis krävdes en särskild utredning av därför lämpade sakkunniga, innan slutlig ståndpunkt i frågan kunde tagas. En sådan utredning kunde beräknas taga lång tid i anspråk. Det gällde vid sådant förhållande att avgöra, om olägenheterna av att en lag om semester komme att tolkas såväl av de allmänna domstolarna som av arbetsdomstolen vore så stora, att man därför måste avstå från att genomföra en av sociala skäl såsom nödvändig ansedd lag om semester i avvaktan på en lösning av spörsmålet om hänförande till arbetsdomstolen av samtliga mål angående arbetsavtal. De sakkunniga kunde för sin del icke anse detta vara fallet.

De sakkunniga förorda, att sådana åtgärder skola vidtagas, som kunna förminska olägenheterna av en uppdelning av lagens tillämpning mellan skilda system av domstolar. Emellertid anse sig de sakkunniga icke böra förorda en skyldighet för de allmänna domstolarna att inhämta arbetsdomstolens yttrande i mål angående semester. Detta skulle nämligen lätt kunna leda till att arbetsdomstolen i själva verket bleve den avgörande instansen i alla mål angående semester, trots det att processen komme att föras inför de allmänna domstolarna. De sakkunniga understryka dock betydelsen av att kontakt av de allmänna domstolarna söktes med arbetsdomstolen i sådana fall, då mål av principiell art angående semesterlagens tillämpning föreläge. Skedde detta, torde några större olägenheter av uppdelningen mellan skilda domstolssystem av mål angående semester ej behöva befaras.

Vid övervägande av frågan ur de synpunkter, som nu anförts, funne sig de sakkunniga kunna förorda en bestämmelse om att mål, som avsåge tillämpningen av semesterlagen, skulle upptagas och avgöras av allmän domstol, därvid emellertid det undantaget skulle göras, att mål beträffande arbetstagare, vilkas arbetsavtal reglerades av kollektivavtal, skulle anhängiggöras vid arbetsdomstolen.

Herrar *Larson* och *Tamm* hava i sina reservationer förklarat sig anse, att föreskrifter rörande forum vore överflödiga i lagen. Frågan huruvida ett mål rörande semester skulle föras till allmän domstol eller arbetsdomstolen bleve, anföra reservanterna, enligt gällande forumregel beroende av huruvida grunden för talan hänförde sig till lagen eller särskilda i kollektivavtal intagna semesterbestämmelser.

Herr *Rydberg* har för sin del föreslagit, att sådana lagändringar omedelbart måtte genomföras, att arbetsdomstolen gjordes till överinstans över de allmänna underrätterna i mål angående semester.

Yttrandena.

Arbetsdomstolens ordförande tillstyrker den av de sakkunniga förordade forumbestämmelsen samt anför härom följande:

På sid. 189 i betänkandet hade de sakkunniga i sin motivering för det föreslagna stadgandet uttalat, att arbetsdomstolen jämlikt den för domstolen gällande lagstiftningen hade att bedöma tvister mellan kollektivavtalsbundna parter. Denna korta sammanfattning av behörighetsreglerna i 11 § lagen om arbetsdomstol vore icke fullt riktig. I tvister mellan kollektivavtalsbundna parter kunde nämligen arbetsdomstolen icke anses behörig i vidare mån än kollektivavtalet reglerade det rättsförhållande, varom tvisten rörde sig. I en av arbetsdomstolen meddelad dom, nr 78/1930, hade principen uttryckts på det sättet, att arbetsdomstolens behörighet berodde på huruvida den rättighet, som gjordes gällande, kunde anses härflyta ur kollektivavtalet eller ur det enskilda arbetsavtalet. Visserligen kunde alla rättigheter i ett arbetsförhållande sägas härflyta ur det enskilda arbetsavtalet, men i den mån det enskilda arbetsavtalet vore reglerat genom kollektivavtal, kunde man också tala om att en rättighet härflöte ur kollektivavtalet. Innefattade kollektivavtalet icke en fullständig reglering av arbetsgivares och arbetstagares ömsesidiga rättigheter och skyldigheter utan vissa förhållanden hade lämnats öppna att bedömas efter annan lag än kollektivavtalslagen eller efter allmänna rättsgrundsatser, kunde arbetsdomstolens behörighet icke anses sträcka sig till dessa områden. En annan sak vore, att arbetsdomstolen i många fall kunde nödgas att i sin motivering gå in på dylika utanför kollektivavtalsförhållandet liggande rättsfrågor för att kunna komma fram till ett domslut rörande kollektivavtalets verkan i ett visst hänseende. Den angivna begränsningen i arbetsdomstolens behörighet hade hittills ytterst sällan varit av praktisk betydelse, enär kollektivavtalen trots sin ofta stora bristfällighet i fråga om avfattningen dock i regel vore så fullständiga, att de täckte alla spörsmål om arbetsavtalets reglering. De frågor, som uppkommit rörande behörighetens begränsning i angivna hänseende, hade merendels hänfört sig just till sådana fall, då arbetsavtalet i något hänseende varit reglerat genom lagstiftning (sjömanslagen, sjöarbetslagslagen). Men då spörsmålet någon gång varit aktuellt, hade begränsningen åtminstone för arbetsdomstolens ordförande framstått såsom ett opraktiskt tvång, och han hade då beklagat, att icke arbetsdomstolens behörighet i stället bestämts på det av de sakkunniga angivna sättet, nämligen så att arbetsdomstolen hade att döma i tvister rörande arbetsavtal mellan kollektivavtalsbundna parter.

Om den nu föreslagna lagstiftningen skulle genomföras utan den i 11 § upptagna forumregeln, skulle frågan om arbetsdomstolens behörighet få en helt annan betydelse än tidigare, beroende på att arbetsavtalet för så gott som alla arbetstagare i landet bleve i ett visst hänseende reglerat genom lag och att kollektivavtalens fullständighet i detta särskilda hänseende därefter kunde förväntas bliva högst växlande. För bedömande av den föreslagna bestämmelsens lämplighet torde det därför vara nödvändigt att först undersöka, i vilken omfattning arbetsdomstolen enligt behörighetsreglerna i lagen om arbetsdomstol skulle bliva kompetent i frågor rörande semester. För en sådan undersökning vore det emellertid erforderligt att först försöka klargöra, huru kollektivavtalen kunde tänkas komma att behandla semesterfrågorna efter den nu ifrågasatta lagstiftningens ikraftträdande. Man kunde då särskilja sex typfall:

1) Kollektivavtalet innehölle en av lagen alldeles oberoende reglering av semesterrätten.

2) Kollektivavtalet återgäve i sin text lagens regler i huvudsak oförändrade.
3) Kollektivavtalet reglerade semesterrätten genom en kombination av särskilda regler och vissa lagens stadganden, vilka senare återgäves i texten.

4) Kollektivavtalet reglerade semesterrätten genom vissa särskilda regler och hänvisade i övrigt till lagens stadganden.

5) Kollektivavtalet angäve endast, att i fråga om semester skulle tillämpas vad i lagen stadgades.

6) Kollektivavtalet berörde icke semesterrätten och underförstode sålunda, att lagen skulle gälla i denna del.

Vad anginge fallet 1) vore arbetsdomstolen naturligen kompetent, och domstolen finge aldrig tillfälle att ingå på en prövning av lagen. I fallet 2) måste semesterrätten anses grundad på kollektivavtalet och icke på lagen. Arbetsdomstolen bleve därför kompetent. När arbetsdomstolen vore kompetent i fallen 1) och 2), måste den vara det även i fallet 3), som ju innefattade en kombination av de båda föregående. Beträffande fallet 4) torde det vara klart, att man icke rimligen kunde dela på frågorna och tillerkänna allmän domstol kompetens i de delar, däruti avtalet hänvisade till lagen, och arbetsdomstolens behörighet beträffande de självständiga föreskrifterna. Lagens och avtalets regler kompletterade varandra, och regleringen vore att betrakta såsom en odelbar enhet. Semesterrätten måste således även i detta fall anses vara grundad på avtalet, och arbetsdomstolen vore därför att anse såsom utslutande behörig. Detta överensstämde också med vad som antagits i några fall, där kollektivavtal i vissa delar hänvisat till sjömanslagen eller sjöarbets-tidslagen. Jfr arbetsdomstolens förutnämnda dom nr 78/1930 och Nytt juridiskt arkiv årg. 1934 sid. 156. Vad anginge fallet 5) ansåge arbetsdomstolens ordförande frågan, om arbetsdomstolen eller allmän domstol vore behörig, vara ytterst tveksam, och han ville icke i detta sammanhang uttala någon bestämd mening därom. I fallet 6) slutligen torde arbetsdomstolen icke vara behörig.

Av den sålunda lämnade redogörelsen framginge, att arbetsdomstolen redan på grund av behörighetsreglerna i lagen om arbetsdomstol skulle hava att i en mängd fall bedöma semesterfrågor enligt den föreslagna lagens stadganden. Eftersom fallen 3) och 4) från praktisk synpunkt torde vara de viktigaste, kunde man till och med våga påstå, att tvister om semester, vilka vore att bedöma efter lagen, skulle komma att falla under arbetsdomstolen i det ojämförligt största antalet fall, där parterna vore kollektivavtalsbundna.

Den i förevarande paragraf upptagna regeln skure nu igenom hela detta frågekomplex genom att göra arbetsdomstolen behörig, så snart arbetstagarrens enskilda arbetsavtal i något hänseende vore reglerat av kollektivavtal. Det praktiska resultatet av regeln vore, att arbetsdomstolens behörighet sattes utom diskussion respektive fastsloges i fallen 2)—6), man kunde sedan ifrågasätta huruvida regeln i princip avsåge alla dessa fall — i vilken händelse den alltså innebure en partiell dubblure till behörighetsreglerna i arbetsdomstolslagen — eller blott gällde för de fall, då kompetens för arbetsdomstolen icke inträtt redan på grund av nämnda behörighetsregler.

Arbetsdomstolens ordförande ville med stor bestämdhet tillstyrka förslaget i denna del. Det skulle i och för sig vara ytterst otillfredsställande, om allmän domstols respektive arbetsdomstolens behörighet i semesterfrågor bleve beroende på den tillfälliga omständigheten på vad sätt kontrahenterna vid upprättandet av ett kollektivavtal formellt givit uttryck åt en viss tanke. Exempelvis skulle i de ovannämnda fallen 2), 5) och 6) det sakliga resultatet bliva detsamma, men behörighetsfrågan skulle lösas på alldeles motsatt sätt, beroende på det tillfälliga uttryckssättet. Det viktigaste skälet vore emellertid ett annat. Därest man — på sätt även arbetsdomstolens ordförande hölle

före — nödgades böja sig för nödvändigheten av en dualism i processuellt hänseende och sålunda låte samma slags frågor angående semesterlagens innebörd avgöras än av allmän domstol och än av arbetsdomstolen, vore det dock av vikt, att man i övrigt uppdroge så fasta gränser som möjligt i fråga om behörigheten för dessa olika domstolar. Semesterfrågorna vore ju emellertid endast en detalj i det större rättsliga samband, som konstituerades av arbetsavtalet, och erfarenheten visade, att tvister på grund av arbetsavtal mycket ofta uppkomme i ett flertal avseenden. Sålunda vore exempelvis semesterfrågor många gånger kombinerade med tvister om vederbörande arbetares rätta placering i lönehänseende eller andra lönefrågor. Det skulle ju tydligen vara meningslöst, att en arbetstagare skulle vara skyldig att för semesterfrågan vända sig till allmän domstol men att samtidigt nödgas draga den andra tvistefrågan under arbetsdomstolen. Det måste med andra ord sörjas för att alla tvister, som rörde en viss arbetstagare, kunde upptagas vid en och samma domstol. Detta syfte vunnes med den av de sakkunniga föreslagna regeln.

Arbetsdomstolens ordförande ifrågasätter, huruvida icke möjligen den föreslagna regeln borde kompletteras med ett stadgande om att 13 § lagen om arbetsdomstol skulle vara tillämplig också i semestertvister, där arbetsdomstolen vore behörig på grund av den föreslagna forumregeln men icke enligt 11 § lagen om arbetsdomstol. Arbetsdomstolens ordförande anför härom följande:

Rättegången vid arbetsdomstolen finge i hög grad sin karaktär av den i 13 § lagen om arbetsdomstol upptagna bestämmelsen, att kärandetalan i första hand skulle utföras av förening, som slutit kollektivavtal, och att dylik förening finge utföra svarandetalan för sina medlemmar. Denna regel gällde emellertid endast, när fråga vore om mål rörande kollektivavtal, d. v. s. när behörighetsreglerna i 11 § lagen om arbetsdomstol vore tillämpliga. Om arbetsdomstolens behörighetsområde vidgades genom den nu föreslagna forumregeln i lagen om semester, komme alltså bestämmelsen i 13 § av domstolslagen icke att gälla för detta vidgade behörighetsområde. Det vore emellertid önskvärt att detta vore händelsen. I allmänhet kunde man nämligen vänta bättre utredning, när organisationerna uppträdde än när de enskilda medlemmarna själva utförde sin talan. Vidare vore organisationernas tale rätt av betydelse för medlemmarna ur ekonomisk synpunkt. Att 13 § icke gällde i de åsyftade fallen skulle också lätt förbises, vilket kunde medföra onödigt besvär och uppskov. Slutligen och icke minst viktigt vore, att arbetsdomstolen skulle för bedömande av frågan om 13 § vore tillämplig nödgas ibland ingå i prövning av den då merendels mycket svåra frågan, huruvida arbetsdomstolen vore behörig redan enligt 11 §, en prövning som med den föreslagna forumregeln eljest icke vore behövlig. Det borde dock i detta sammanhang erinras, att 13 § icke vore tillämplig i tvister, som upptoges vid arbetsdomstolen på grund av bestämmelserna i 1936 års lag om förenings- och förhandlingsrätt, vilket dock åtminstone för vissa fall framstode såsom en brist i nämnda lag.

Arbetsdomstolens ordförande framhåller, att en sådan bestämmelse, som den sålunda förordade, medförde den i och för sig mindre tilltalande konsekvensen, att på svarandesidan en organisation, som slutit det för forumregeln tillämpning avgörande kollektivavtalet, också måste instämmas, samt fortsätter härefter:

Kvar stode emellertid det faktum att, vare sig förslaget forumregel upptoges eller forumfrågan lämnades att avgöras enligt arbetsdomstolslagens behörighetsregler, frågorna om semesterlagens tolkning och tillämpning komme att bedömas än av arbetsdomstolen och än av allmän domstol utan en gemensam överinstans, som garanterade enhetlig rättstillämpning. Utan några som helst tvivel vore detta ytterst beklagligt, och förhållandet torde hava jämförelsevis få motsvarigheter i modern rätt. Det vore visserligen sant, att liknande svårighet kunde uppstå även nu, i det att arbetsdomstolen kunde nödgas ingå på bedömande av samma slags rättsfrågor, som vanligen prövades av de allmänna domstolarna. Men detta hände i ganska sällsynta undantagsfall. Här däremot bleve dualismen satt i system och komme att gälla rättsförhållanden av den största aktualitet för 100,000-tals medborgare. Ett undanröjande av denna dualism skulle emellertid kräva mycket ingripande åtgärder. En utväg vore att fränkänna arbetsdomstolen kompetens i alla sådana fall, där fråga kunde bliva om tillämpning av lagen, antingen direkt eller indirekt (d. v. s. genom tillämpning av avtalsbestämmelser, som återgäve lagens stadganden) och i stället lägga alla sådana fall under allmän domstol. Ett sådant ingripande skulle av de förut uppräknade sex typfallen avse fallen 2)—4) ävensom fallet 5), i den mån arbetsdomstolen kunde enligt de allmänna behörighetsreglerna anses äga kompetens även där. Vid en sådan lagstiftningsåtgärd skulle det alltså vara nödvändigt att fränkänna arbetsdomstolen behörighet att döma i tvister även om rena kollektivavtalsbestämmelser. Och genom åtgärden skulle man skapa dualism i ett annat hänseende, i det att tvister rörande samma arbetstagares rättsförhållanden då i stället skulle komma att falla under olika slag av domstolar — något som arbetsdomstolens ordförande enligt sin föregående framställning ansett det vara angeläget att undvika. En annan utväg skulle vara att gå den motsatta vägen och under arbetsdomstolen lägga alla tvister på grund av semesterlagen. Men då skulle alldeles samma dualism som nyss angivits uppstå i den andra riktningen. Och så snart det över huvud bleve fråga om att från allmän domstol till arbetsdomstolen överflytta tvister, som gällde icke kollektivavtalsbundna parter, kunde man icke komma förbi den mångfald av svåra processuella problem, som arbetsdomstolens ordförande försökt att skissera i sitt utlåtande över förslaget till lag om arbetsavtal. Men bleve man nödsakad att upptaga dessa problem, borde man uppenbarligen gå till botten med frågorna och taga under övervägande, huruvida icke alla tvister rörande arbetsavtal kunde i en eller annan form läggas under arbetsdomstolen. Det vore emellertid tydligt, att de problem, som här mötte, vore av den storleksordning, att frågan om en separat lag angående semester måste komma att vila under lång tid, medan den processuella utredningen påginge. Med hänsyn till detta läge vore arbetsdomstolens ordförande benägen att även på denna punkt instämma med de sakkunniga och att sålunda bortse från vådorna av tvisternas uppdelning på olika slag av domstolar.

Om man icke kunde undgå denna konsekvens av den föreslagna lagstiftningen, vore det dock naturligen synnerligen önskvärt, att arbetsdomstolen och de allmänna domstolarna inbördes hölle kontakt med varandra för att vinna kännedom om rättspraxis å ömse sidor, även om man naturligen icke kunde binda den ena domstolen att följa samma princip som den andra. De sakkunniga hade också uttalat sig för att en dylik kontakt borde skapas genom administrativa regler, och till denna mening ville arbetsdomstolens ordförande ansluta sig. Med hänsyn till det stora antalet underrätter syntes det dock vara uteslutet att ålägga arbetsdomstolen att taga kännedom om dessas rättspraxis. De åsyftade administrativa föreskrifterna torde därför lämpligen böra innehålla, dels att de allmänna domstolarna — underrätter lika väl som över-

rätter — skulle vid uppkommen fråga om tillämpningen av lagen om semester hos arbetsdomstolen efterfråga, huruvida något analogt fall behandlats av denna domstol, och dels att hovrätterna respektive nedre justitierevisionen skulle till arbetsdomstolen översända avskrifter av hovrätternas respektive högsta domstolens domar i de mål rörande tillämpningen av lagen om semester, som komme under dessa domstolars bedömande.

Från *hovrätternas* sida har någon erinran icke gjorts mot de sakkunnigas förslag i fråga om domstolskompetensen. *Göta hovrätt* hemställer emellertid, att frågan om överförandet till arbetsdomstolen, eventuellt särskilt system av specialdomstolar, av alla tvister avseende tillämpningen av arbetsavtal måtte göras till föremål för särskild utredning. *Hovrätten för Övre Norrland* uttalar härom, att det måhända vid närmare undersökning skulle visa sig lämpligt, att samtliga arbetstvister underkastades enhetlig processuell behandling.

Socialstyrelsen yttrar, att styrelsen vore ense med de sakkunniga däri, att stora svårigheter mötte för ordnandet av denna angelägenhet på ett annat sätt än det av de sakkunniga föreslagna, men styrelsen funne dock nyss omnämnda dualism vara mycket allvarlig. Den av de sakkunniga föreslagna anordningen borde därför betraktas endast såsom ett provisorium, intill dess frågan om handläggning av mål om tillämpning av semesterlagen i likhet med arbetsavtal blivit utredd. *Socialstyrelsen* ville livligt rekommendera, att en dylik utredning företoges. Förutsättningen för att man skulle kunna nå önskade resultat av en dylik utredning vore emellertid, att en lagstiftning om arbetsavtal komme till stånd.

Av de hörda organisationerna uttalar *landsorganisationen* önskvärdheten av att alla tvister om semester, oavsett om arbetsavtalet vore reglerat genom kollektivavtal eller icke, slutgiltigt avgjordes av arbetsdomstolen, i det att talan mot de allmänna underrätternas utslag i semestertvister i icke kollektivavtalsreglerade arbetsförhållanden fullföljdes hos denna domstol. *Landsorganisationen* kunde icke finna det oundgängligt, att en sådan anordning gjordes beroende av att arbetsdomstolens behörighet utsträcktes att omfatta alla mål om arbetsavtal.

Svenska arbetsgivarföreningen förordar, att samtliga mål enligt semesterlagen hänföras till arbetsdomstolen. Föreningen anför härom följande:

För föreningen vore frågeställningen den, huruvida mål enligt lagen om semester kunde tänkas komma att bli så talrika, att de nödvändiggjorde en omorganisation av arbetsdomstolen. Här bortsåge föreningen ifrån, att det måhända vore erforderligt med en något mera mångsidig representation i domstolen. Föreningen hölle därvid före, att en utvidgning av arbetsdomstolens behörighet till att omfatta nämnda mål icke skulle behöva medföra en mera ingripande omorganisation av domstolen. Föreningen ansåge även, att i lagen reglerade frågor vore särdeles litet lämpade att överlämnas till de allmänna domstolarnas avgörande. Det vore endast arbetsdomstolen, som hade en för ifrågavarande måls rätta bedömande erforderlig sakkunskap. Det vore ej tillrådligt att låta landets olika domstolar gå in i bedömande av t. ex. huruvida avbrott i anställningen enligt 2 § andra stycket i förslaget vore av sådan natur, att det borde inverka på rätten till semester. Ehuru med tvekan ville föreningen därför förorda, att samtliga mål, där käromålet grundade sig

på lagen, avdömdes av arbetsdomstolen. På så sätt fullföljde man den tanke, som väcktes i samband med lagen om förenings- och förhandlingsrätt, nämligen att de arbetsrättsliga speciallagarna skulle hänföras till arbetsdomstolen. Denna successiva utvidgning av arbetsdomstolens verksamhetsfält kunde måhända ock vara en lämplig förberedelse till prövningen av den stora frågan om domstolens ombildande till ett enhetligt forum för den svenska arbetsrätten.

Arbetsgivareföreningen påpekar vidare, att det kunde finnas kollektivavtal med mycket begränsat innehåll, exempelvis avseende endast vissa ackordspriser, varför den av de sakkunniga föreslagna gränsdragningen komme att för vissa fall bliva tämligen egendomlig. Ansåges det olämpligt, att mål, som rörde ej kollektivavtalsbundna parter, fördes till arbetsdomstolen, syntes herr Larsons reservationsvis framförda förslag vara att föredraga framför majoritetens. Enligt reservationen skulle i lagen ej ingå några rättegångsbestämmelser och frågan om semestermåls hänförande till allmän domstol eller arbetsdomstol vara beroende av om käranden till grund för kravet åberopade lagen eller eventuella bestämmelser i förefintliga kollektivavtal. Samma situation kunde tänkas uppkomma redan med nu gällande lagar. Som exempel kunde anföras det fall, då sjöfolkets arbete reglerades av såväl sjömanslagen som kollektivavtal.

De anställdas centralorganisation och *tjänstemännens centralorganisation* synas vilja förorda, att alla mål angående semester omedelbart förläggas till arbetsdomstolen, oavsett att övriga mål, som hänföra sig till det enskilda arbetsavtalet, skola handläggas vid de allmänna domstolarna. Organisationerna anförä sålunda, att det visserligen vållade vissa olägenheter, att icke alla mål angående arbetsavtal behandlades inför samma forum, men att dessa olägenheter syntes mindre än de, som uppkomme genom det av de sakkunniga föreslagna arrangemanget. Arbetsdomstolen hade tillskapats för att åstadkomma en både snabb och enhetlig bedömning av mål angående kollektivavtal. Samma processförfarande vore givetvis i hög grad önskvärt och motiverat vid mål i anledning av den nu föreslagna lagen. Även *svenska bruks-tjänstemannaföreningen* föreslår, att samtliga mål angående semester skola handläggas vid arbetsdomstolen.

Sveriges redareförening däremot uttalar, att föreningen icke kunde finna bestämmelserna om att arbetsdomstolen skulle utgöra forum för mål rörande semester åt alla arbetstagare, vilkas anställningsvillkor reglerades genom kollektivavtal, vara på något sätt motiverade. Föreningen anför vidare härom:

Endast för det fall att kollektivavtalet innehölle bestämmelser om semester och alltså målet enligt lagen om arbetsdomstol måste komma under denna domstols prövning, ansåge föreningen, att arbetsdomstolen borde vara forum i semester mål. Ett enhetligt forum, vilket emellertid icke förutsattes i förslaget, vore givetvis att föredraga. Men då dualismen vore avsedd att kvarstå, syntes fog icke förefinnas för en ändring i de förhållanden härutinnan, som nu vore gällande.

Slutligen torde här böra nämnas, att *riksförsäkringsanstalten* anser det vara önskvärt, att ett centralt organ finge yttra sig till domstolarna vid

tillämpningen av semesterlagens bestämmelser. Som motivering härtill anför anstalten följande:

Frågorna om vem som skulle anses som arbetsgivare (respektive självständig företagare) och arbetare enligt olycksfallsförsäkringslagen vore ofta av synnerligen svårlöst beskaffenhet. De vaga bestämmelserna i ämnet medgäve vittgående skiljaktigheter i tolkningen av desamma. Skulle hithörande bestämmelser i semesterlagen bliva föremål för de allmänna domstolarnas bedömande, kunde någon som helst enhetlighet i tillämpningen ej förväntas.

Riksförsäkringsanstalten yttrar vidare, att det skulle kunna ifrågasättas att gå ett steg längre och låta parterna, även utom rättegång, gemensamt begära utlåtande av det centrala organet rörande viss fråga enligt semesterlagen. Härigenom skulle dyrbara och tidsödande rättstvister i dessa ofta obetydliga frågor kunna undvikas.

Av skäl, som anförts av de sakkunniga samt arbetsdomstolens ordförande, är det icke möjligt att utan ett omfattande utredningsarbete ernå enhetlighet i domstolsbehandlingen av mål angående tillämpningen av semesterlagen. Detta kan emellertid enligt min uppfattning icke få föranleda, att lagstiftningen angående semester ställes på framtiden. Den lösning av frågan om domstolskompetensen, som föreslagits av de sakkunniga samt tillstyrkts av arbetsdomstolens ordförande och rikets hovrätter, synes mig kunna godtagas trots de därmed förenade olägenheterna. Jag tillstyrker alltså, att i semesterlagen intages en bestämmelse om behörighet för arbetsdomstolen i alla mål angående tillämpningen av lagen, då det gäller arbetstagare, vilkas arbetsavtal regleras av kollektivavtal, medan övriga mål enligt lagen skola anhängiggöras vid allmän domstol. Att arbetsdomstolens behörighet, på sätt domstolens ordförande närmare utvecklat, därigenom något utökas i förhållande till vad som för närvarande gäller torde icke medföra någon olägenhet. Tvärtom vinnes därigenom, att åtskilliga eljest svårlösta tvister om kompetensen undvikas.

Självfallet är, att sådana åtgärder böra vidtagas, som kunna bidra till att säkerställa en enhetlig tillämpning av semesterlagens bestämmelser. Mot den av de sakkunniga och arbetsdomstolens ordförande föreslagna anordningen med administrativa föreskrifter i syfte att vinna kontakt mellan de allmänna domstolarna och arbetsdomstolen synes i princip icke vara något att erinra. Vid överläggningar i frågan har chefen för justitiedepartementet förklarat sig dela denna uppfattning.

Arbetsdomstolens ordförande har ifrågasatt, huruvida icke de i 13 § lagen om arbetsdomstol intagna bestämmelserna — vilka innebära, bland annat, att kärandetalan i första hand skall väckas och utföras av förening, som slutit kollektivavtal, att, om talan skall föras mot medlem eller förutvarande medlem i sådan förening, föreningen även skall instämmas samt att dylik förening må utföra svarandetalan för medlem, där denne ej själv utför sin talan — borde föreskrivas att gälla även i semestertvister, där arbetsdomstolen vore behörig på grund av den föreslagna forumregeln men icke enligt 11 § lagen om arbetsdomstol. Då genom införandet av en sådan

**Departements-
chefen.**

bestämmelse i semesterlagen enhetlighet vinnes i fråga om handläggningen vid arbetsdomstolen av samtliga mål angående semester, tillstyrker jag, att en bestämmelse av ifrågavarande innebörd lämnas i semesterlagen. Den av arbetsdomstolens ordförande omnämnda konsekvensen, att på svarandesidan en organisation, som slutit det för forumregelns tillämpning avgörande kollektivavtalet, också måste instämmas, synes mig icke vara av beskaffenhet att böra förhindra genomförandet av en i övrigt lämplig processuell föreskrift.

Jag vill särskilt framhålla, att jag för närvarande icke är beredd att taga ståndpunkt till frågan, om samtliga mål rörande enskilda arbetsavtal böra överföras till arbetsdomstolen.

Den av riksförsäkringsanstalten förordade anordningen med ett centralt organ, som — i likhet med arbetsrådet beträffande vissa frågor i lagstiftningen om arbetstidens begränsning — skulle hava avgörandet i frågor om vem som skall anses såsom arbetsgivare och arbetstagare, kan jag icke anse vara lämplig. Såsom jag närmare kommer att utveckla i annat sammanhang, är det nämligen icke möjligt att för semesterlagens vidkommande acceptera den tolkning av arbetsgivar- och arbetstagarbegreppen, som tillämpas enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete. Enligt semesterlagen måste den, som ingått ett arbetsavtal, anses såsom arbetsgivare respektive arbetstagare. Avgörandet härav måste vid tvist självfallet tillkomma domstolarna. Vid sådant förhållande synes det ej heller lämpligt att giva bestämmelser om ett centralt organ, som utom rättegång skulle uttala sig angående dylika frågor. Några andra frågor enligt semesterlagen, som skulle motivera inrättandet av ett centralt organ i enlighet med riksförsäkringsanstaltens förslag, synas mig icke föreligga.

Frågan om ratifikation av förslagen till konventioner angående semester.

De sakkunniga.

De sakkunniga hava för sin del icke närmare ingått på frågan, om de av internationella arbetsorganisationen godkända bägge förslagen till konventioner angående semester borde ratificeras av Sverige. Vid behandlingen av de särskilda punkterna i sitt förslag hava de sakkunniga emellertid redogjort för den ställning, som konventionsförslagen intoge, samt anfört de skäl, som i varje särskilt fall föranledde skiljaktig bestämmelse i förhållande till konventionerna.

Yttrandena.

På därom gjord anmodan har *delegationen för det internationella social-politiska samarbetet* i sitt yttrande särskilt ingått på frågan, om de av internationella arbetsorganisationen antagna båda konventionsförslagen rörande semester kunde med hänsyn till sakkunnigförslagets utformning ratificeras av Sverige. Delegationen har därvid, följande sakkunnigförslagets paragraf-

ordning, lämnat en översikt över de fall, där lagförslaget icke motsvarade de krav till arbetstagarnas fördel, vilka uppställdes i den ena eller den andra av konventionerna. I yttrandet anföres härom följande:

1 §.

Lagförslagets tillämpning vore, i olikhet med semesterkonventionernas, i avseende å arbetstagare i statens eller kommuns tjänst begränsad till sådana, som icke vore underkastade ämbetsmannansvar. Art. 1: 3 b) i den allmänna konventionen möjliggjorde visserligen undantag för offentliga befattningshavare med minst lika lång semester, som konventionen föreskreve, men för dylika befattningshavare, som hade kortare eller ingen på annat sätt tillförsäkrad semester, ställde sig lagförslaget oförmånligare än konventionen.

Undantaget a) i lagförslaget beredde något större frihet för arbetsgivaren än vad undantagsbestämmelsen i art. 1: 3 a) av den allmänna konventionen kunde möjliggöra eller art. 1: 3 b) av sjömanskonventionen medgäve.

Undantaget b) i lagförslaget hade motsvarighet i sjömanskonventionens art. 1: 3 c) men ej i den allmänna konventionen. Enligt svensk rättsuppfattning torde en dylik arbetstagare i vissa fall vara att anse såsom arbetare, i andra icke.

2 §.

Lagförslagets undantag för bisysslor saknade motsvarighet i den allmänna semesterkonventionen. Att så även vore förhållandet beträffande sjömanskonventionen syntes sakna betydelse, då några bisysslor i här åsyftad bemärkelse knappast torde förekomma ombord å fartyg.

Beträffande andra stycket, om avbrott i anställningen, kunde anmärkas, att lagförslagets sätt att göra avbrottets inverkan på semesterrätten beroende på ett tämligen godtyckligt bedömande av avbrottets skälighet icke överensstämde med art. 2: 2 b) i sjömanskonventionen, vilken bestämmelse närmare fixerade förutsättningarna för ett avbrotts bristande inverkan.

Den i tredje stycket angivna förutsättningen av aderton arbetsdagar för att respektive kalendermånad skulle vara kvalificerande för semesterrätt hade ej motsvarighet i semesterkonventionerna och skulle möjligen vid en följd av månader med inskränkt arbetstid kunna försätta en arbetstagare i sämre ställning i fråga om semester, än vad tillämpning av den ena eller andra konventionen skulle göra.

3 §.

I lagförslaget gjordes semesterns längd beroende av arbetstagarens anställnings- och arbetsförhållanden under det nästföregående kalenderåret, under det konventionerna, så snart semesterrätt förvärvats, tillerkände arbetstagaren semester av minsta varaktighet. Undantagsvis skulle lagförslagets anordning — då arbetstiden varit särskilt kort under ett flertal kalendermånader under det nästföregående året — kunna resultera i kortare semester än vad konventionerna tillförsäkrade.

4 §.

Någon rätt för arbetsgivaren att, såsom lagförslaget stadgade, bestämma tiden för semesterns förläggning funnes ej angiven i konventionerna — i den allmänna semesterkonventionen sades arbetstagaren »uttaga semester».

Möjligheten till semesterns uppdelning vore i lagförslaget i allmänhet gjord beroende av överenskommelse mellan parterna, men i avseende å vissa kate-

gorier av arbetstagare vore kravet på semesterns kontinuitet helt uppgiven. I konventionerna vore rätten till dylik uppdelning närmare reglerad, i den allmänna konventionen i art. 2: 4 och i sjömanskonventionen i art. 2: 4 a).

6 §.

Enligt lagförslaget skulle i semestern inräknas andra helgdagar än söndagar ävensom sedvanliga fridagar. Art. 2: 3 a) i båda konventionerna föreskreve, att i semestern ej skulle inräknas offentliga fridagar eller fridagar på grund av sedvänja. Lagförslaget nämnde intet om rätt att frånräkna sjukdag, som infölle under semestern, men i båda konventionerna, art. 2: 3 b), angåves, att i semestern ej skulle inräknas avbrott i arbetet på grund av sjukdom.

7 §.

Den i lagförslaget eventuellt påbjudna beräkningen av semesterlönen efter arbetstagarens genomsnittliga arbetsinkomst under viss del av det nästföregående året motsvarade visserligen icke konventionernas regler, i art. 3 resp. art. 4, att nämnda lön skulle utgå enligt grunderna för den vanliga avlöningen eller beträffande den förra konventionen efter beräkningsgrund i kollektivavtal, men huruvida det ena eller andra beräkningssättet vore att anse såsom förmånligare för arbetstagarna läte sig givetvis ej allmängiltigt avgöra.

Slutligen torde i detta sammanhang böra nämnas, att den allmänna semesterkonventionen, art. 2: 5, föreskreve, att semesterns varaktighet borde på sätt, som fastställdes i den nationella lagstiftningen, förlängas i förhållande till tjänstetiden — ett stadgande, vartill lagförslaget saknade motsvarighet. Anmärkas kunde emellertid, att med den i lagförslaget upptagna semestertiden, eller väl i regel tolv dagar vid stadigvarande anställning, behovet av successiv förlängning av semestertiden givetvis vore mindre framträdande. Vidare saknades i lagförslaget motsvarigheter till konventionernas bestämmelser, i art. 4 och 8 respektive art. 5 och 9, att överenskommelser om avstående från rätten till semester eller från dess uttagande skulle vara ogiltiga samt att ratificerande medlemsstater skulle säkerställa konventionernas tillämpning genom ett system av straffpåföljder.

Delegationen yttrar sammanfattningsvis, att de sakkunnigas lagförslag i ett flertal avseenden avveke från semesterkonventionerna på sådant sätt, att dess tillämpning i åsyftade avseenden skulle eller kunde komma att visa sig oförmånligare för arbetstagarna än konventionernas. Å andra sidan erbjöde vissa av lagförslagets bestämmelser väsentligt större förmåner för arbetstagar sidan än vad konventionerna gjorde. Granskade man närmare de fall av bristande överensstämmelse, som möjligen skulle kunna giva anledning till klagomål från arbetstagarhåll, kunde man ej gärna undgå att finna, att den bristande överensstämmelsen i flertalet fall praktiskt taget vore av ganska liten betydelse. Någon avsevärd betydelse torde endast kunna tillmätas tre fall, nämligen inräknande enligt lagförslaget men icke enligt konventionerna i semestern av helg- och offentliga fridagar samt sjukdagar, lagförslagets saknad av motsvarighet till den allmänna konventionens bestämmelse om förlängning av semesterns varaktighet i förhållande till tjänstetiden samt saknaden av bestämmelser om straffansvar. Med hänsyn till den föreliggande ratifikationsfrågans principiellt betydelsefulla innebörd hade delegationen ansett sig böra under hand inom utrikesdepartementet höra

sig för rörande möjligheten och lämpligheten av de båda semesterkonventionernas ratificering för Sveriges del. Härvid hade delegationen erfarit, att man ansåge det vara mycket tveksamt, om vårt land, för det fall förslaget till lag om semester oförändrat upphöjdes till lag, kunde biträda ifrågakvarande konventioner.

I betraktande av den bristande överensstämmelsen mellan lagförslaget och de båda semesterkonventionerna har delegationen ansett sig icke kunna förorda anslutning från Sveriges sida till konventionerna.

Genom en lagstiftning i enlighet med departementsförslaget tillerkänns arbetstagarna väsentligt bättre förmåner än vad som stadgas i de av internationella arbetsorganisationen godkända konventionsförslagen angående semester. I vissa betydelsefulla avseenden avviker emellertid departementsförslaget från konventionernas föreskrifter. Den viktigaste avvikelserna torde vara, att något straffansvar icke föreslås. Delegationen för det internationella socialpolitiska samarbetet har utöver denna avvikelse särskilt pekat på att helgdagar och sedvanliga fridagar enligt sakkunnigförslaget skulle inräknas i semestern, medan däremot konventionsförslagen angiva, att så ej skall vara fallet. I detta avseende ansluter sig emellertid departementsförslaget till konventionerna. Vidare har delegationen framhållit såsom en avvikelse från konventionerna, att någon förlängning av semestern vid längre anställningstid icke föreskrivits i sakkunnigförslaget. Denna omständighet torde emellertid icke behöva tillmätas någon betydelse vid avgörandet av frågan om ratificering av konventionerna, enär bestämmelsen om förlängning av semestern icke är tvingande enligt konventionerna och semestertiden enligt föreliggande lagförslag är längre än vad som stadgas i konventionerna. Utöver sakkunnigförslagets avvikelser från konventionerna har i departementsförslaget tillkommit, att semestern för sjömän regelmässigt skall kunna utbytas mot semesterersättning, vilket enligt konventionen icke medgives annat än i undantagsfall.

Avvikelserna enligt departementsförslaget från vad som föreskrives i konventionerna synas vara så väsentliga, att jag i likhet med delegationen anser, att någon ratificering från Sveriges sida av konventionerna icke kan ske.

Specialmotivering.

Förslaget till lag om semester.

Svenska brukstjänstemannaföreningen yttrar, att kvarvarande personal under semesterperioden i vanliga fall finge utföra både eget och de ledigas arbete. Arbetstiden och arbetsbördan ökades ofta under semesterperioden så mycket över det normala och skäliga, att den rekreation, som semestern skulle giva, helt äventyrades. Med ytterst måttliga kostnader skulle dylika olägenheter på de flesta arbetsplatser kunna väsentligt begränsas. Föreningen hemställde därför, att i lagen måtte intagas en bestämmelse om att arbetet

Departements-
chefen.

under semesterperioden skulle så fördelas, att arbetstagarna icke oskäligt ålades utföra arbete, som förlängde den normala arbetstiden.

Beträffande denna fråga anför *svenska journalistföreningen* följande:

I ett avseende torde även ur journalisternas synpunkt en randanteckning böra göras till det föreliggande förslaget. Inom yrken, som icke hade lagligt reglerad arbetstid, förekomme det redan nu, att semestern finge betalas med ett övertidsarbete, för vilket ingen särskild ersättning lämnades men som i högre eller mindre grad reducerade nyttan av semestern. Inom det journalistiska arbetet vore av olika skäl dylikt visserligen endast möjligt i begränsad omfattning. Men svenska journalistföreningen hade erfarenhet av att för vissa grupper inom yrket rätten till semester kombinerats med krav på förrådsarbete eller på övertagande av kamraters arbetsuppgifter på ett sätt, som till följd av den onormalt ökade arbetstiden förringat värdet av semesterledigheten. En närmare diskussion av dessa förhållanden hörde möjligen mera hemma i annat sammanhang, men de torde icke heller här böra lämnas alldeles oanmärkta.

Departementschefen.

Såsom svenska journalistföreningen anför, är det icke möjligt att i samband med genomförandet av en lagstiftning om semester närmare ingå på frågan om reglering av arbetstiden och eventuellt förbud mot övertidsarbete under den av ett företag tillämpade semesterperioden.

1 §.

Denna paragraf motsvarar 1 § i sakkunnigförslaget.

Beträffande frågan om lagens omfattning har redogörelse tidigare lämnats.

De sakkunniga.

Den i sakkunnigförslaget intagna definitionen angående vem som skall betraktas såsom arbetsgivare och vem som skall anses vara arbetstagare har hämtats ur lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete. Härvid har dock ordet arbetstagare använts i stället för ordet arbetare. Vidare har i förhållande till olycksfallsförsäkringslagen gjorts den förändringen, att praktikanter, lärlingar och elever, som utan avlöning utföra arbete för annans räkning, icke skola falla under lagen om semester.

Beträffande tolkningen i ett specialfall av de givna bestämmelserna anför de sakkunniga:

Vid avgörandet av frågan om någon i förhållande till en uppdragsgivare vore att betrakta såsom självständig företagare eller såsom arbetstagare, hade försäkringsrådet bland annat tagit hänsyn till uppdragstagarens ekonomiska och sociala ställning. Om han i huvudsak vore jämställd med en arbetare men ändå hade anställt andra arbetare, hade försäkringsrådet ansett honom ur försäkringssynpunkt vara en osjälvständig mellanman, och detta även om han gentemot arbetarna civilrättsligt sett vore den allena berättigade eller förpliktade. Försäkringsrådet hade härvidlag följt ett uttalande i frågan från särskilda utskottet vid 1916 års riksdag.

Avgörandet av denna fråga hade stor betydelse inom skogsbruket. Det vore speciellt i Norrland och mellan-Sverige vanligt, att en bonde eller arrendator åtog sig att mot visst pris verkställa en avverkning. Denne person,

vanligen kallad köraren, anställde i sin tur skogsarbetare såsom huggare, varjämte han själv deltog i arbetet med timmerkörningen. Försäkringsrådet hade vid avgörande av frågor enligt olycksfallsförsäkringslagen förklarat, att körare icke vore att betrakta såsom självständig företagare. Detta innebure alltså, att virkesägaren ur olycksfallsförsäkringslagens synpunkt ansåges vara arbetsgivare gentemot huggarna.

De sakkunniga meddela vidare, att från arbetsgivarhåll uppställts som en nödvändig förutsättning för genomförandet av en lagstiftning om semester inom skogsbruket, att köraren skulle betraktas såsom arbetsgivare i förhållande till huggarna. Det vore nämligen för skogsägarna bokföringsmässigt omöjligt att kontrollera alla de arbetare, som från tid till annan vore anställda hos körarna.

De sakkunniga anföra för sin del, att det icke vore möjligt att beträffande förevarande spørsmål anställa jämförelser mellan en lagstiftning angående viss i arbetsavtalet ingående materiell förmån och en försäkringslagstiftning. Vid en lagstiftning om semester borde den anses vara arbetsgivare, som enligt allmänna civilrättsliga regler ingått arbetsavtalet med arbetstagaren. Det kunde icke vara rimligt, att ett skogsbolag skulle betala semesterlönen till huggarna, om köraren i övrigt svarade för avlöningen. Den omständigheten, att köraren själv deltog i arbetet, måste härvidlag sakna betydelse.

Beträffande utformningen i lagtext av bestämmelsen om vem som skall anses såsom arbetsgivare och vem som skall anses såsom arbetstagare anföra de sakkunniga följande:

Den av de sakkunniga avsedda lösningen av frågan, om en körare skulle anses såsom en självständig företagare eller ej, anslöte sig till vad som rent språkligt framginge av den från olycksfallsförsäkringslagen hämtade ordalydelsen. Visserligen komme vid sådant förhållande samma bestämmelse att tolkas på olika sätt i två skilda lagar. Detta måste givetvis anses vara olämpligt. Det torde emellertid icke vara möjligt att på annat sätt klarare uttrycka vad de sakkunniga avsåge än genom användande av den i olycksfallsförsäkringslagen förekommande ordalydelsen. Vid sådant förhållande hade de sakkunniga funnit sig böra vid definitionen av begreppen arbetstagare och arbetsgivare använda det i olycksfallsförsäkringslagen intagna stadgandet; dock under betonande av att detta borde tolkas på sätt nu angivits.

I fråga om undantaget för arbetstagare, som är anställd hos viss närstående släkting, anföra de sakkunniga, att de icke ansåge det vara lämpligt, att bestämmelsen gjordes så allmän som i arbetstidslagen. Där föreskrevs nämligen, att såsom arbetare ej skulle räknas medlem av arbetsgivarens familj. De sakkunniga ansåge det i stället vara lämpligt, att man i lagtexten uppräknade de släktingar, beträffande vilka avsikten vore, att undantaget skulle gälla. I sådant hänseende torde den i förordningen den 15 juni 1934 om erkända arbetslöshetskassor använda definitionen om vem som skulle anses såsom familjeförsörjare utgöra en lämplig begränsning av dem, som skulle undantagas från förevarande lagstiftning. Formuleringen av undantaget gäve vid handen, att lagen skulle äga tillämpning å den, som vore anställd hos syskon, farfader eller morfader. Undantaget vore alltså ganska snävt avgränsat.

Beträffande undantaget för personer, som avlönas uteslutande genom andel i vinsten, yttra de sakkunniga följande:

Då undantaget gjorts tillämpligt allenast å dem, som »uteslutande» avlönades genom andel av vinsten, komme de personer, som förutom en fastställd lön ägde rätt till tantiem, att falla under lagen. För vissa handelsresande torde sådana avlöningsbestämmelser gälla, att de icke ägde rätt till någon fast lön utan att de avlönades endast genom provision. Denna provision beräknades emellertid å omsättningen och icke å vinsten, varför lagen komme att bliva tillämplig även å sådana arbetstagare.

Yttrandena.

Beträffande frågan om vem som skall anses vara arbetsgivare och vem som skall betraktas som arbetstagare anføres i yttrandena följande.

Försäkringsrådet framhåller, att de sakkunniga, ehuru definitionerna å begreppen arbetstagare och arbetsgivare vore hämtade från olycksfallsförsäkringslagen, föresloge en annan tolkning, då semesterlagen skulle tillämpas, än den definitionerna vid tillämpning av olycksfallsförsäkringslagen erhållit. Enligt rådets förmenande vore det synnerligen olyckligt att i en ny lag införa från gällande lag hämtade bestämmelser och ändå från början vara klart medveten om att dessa bestämmelser skulle äga annan innebörd än i den lag, varur de hämtats. Därest begreppen arbetstagare och arbetsgivare i semesterlagen skulle hava den innebörd, de sakkunniga förordat, borde därför de föreslagna definitionerna helt utgå eller möjligen ersättas med andra. I detta hänseende kunde påpekas, att lagen om kollektivavtal icke innehölle någon definition på arbetstagare och arbetsgivare.

Försäkringsrådet anför vidare följande:

Försäkringsrådet delade icke den i betänkandet uttalade åsikten, att den uppfattning om arbetstagar- och arbetsgivarbegreppen, som de sakkunniga hade i fråga om förhållandena inom skogsbruket, anslöte sig till vad rent språkligt framginge av ordalydelsen i olycksfallsförsäkringslagen. Dessutom kunde rådet icke finna, att med den utformning de sakkunniga i förslaget givit semestern — en löneförmån, som successivt intjänades och ofta endast utgjorde ett kontant belopp — det vid tillämpningen av semesterlagen skulle möta allt för stora hinder att anse huggare och körare såsom arbetstagare i förhållande till skogsbolaget. De sakkunniga läte ju semesterlagen omfatta hemarbetare, beträffande vilka ofta motsvarande svårigheter med hänsyn till kontroll och bedömande av semesterrätten i övrigt torde uppkomma, som då det gällde skogsarbetarna. Rådet ville erinra om att de sakkunnigas tolkning komme att medföra avvikelse från olycksfallsförsäkringslagen icke endast beträffande skogsarbete utan även vid dikningsarbete, byggnadsarbete m. m., där ofta personer i kroppsarbetares sociala och ekonomiska ställning åtog sig ett mindre arbete mot en summa i ett för allt (på entreprenad) och använde medhjälpare vid arbetets utförande.

Riksförsäkringsanstalten erinrar likaledes om att vid tillämpningen av 2 § olycksfallsförsäkringslagen även i ett stort antal andra fall än det av de sakkunniga angivna förekomme, att annan person än den, som ingått arbetsavtalet med en arbetstagare, betraktades såsom arbetsgivare. Så skedde — för att blott nämna några exempel — under vissa förhållanden vid byggnads-

arbete, vägarbete, åkeriarbete, sågningsarbete med transportabel såg, skorstensfejjarverksamhet och restaurangrörelse.

Riksförsäkringsanstalten yttrar vidare, att de sakkunniga uppenbarligen åsyftade, att begreppen arbetsgivare, självständig företagare och arbetstagare i semesterlagen skulle i väsentliga hänseenden tolkas på annat sätt än som beträffande motsvarande begrepp skett enligt olycksfallsförsäkringslagen. Det stode också klart för riksförsäkringsanstalten, att olycksfallsförsäkringslagens praxis icke utan vidare kunde tillämpas vid en lagstiftning rörande semester. Vid sådant förhållande kunde det emellertid enligt anstaltens mening icke vara försvarligt att använda olycksfallsförsäkringslagens formulering å ifrågavarande definitioner, i varje fall icke utan att samtliga åsyftade undantagsfall angäves i lagtexten.

Arbetsrådet framhåller, att de sakkunniga icke närmare redogjort för innebörden av angivna praxis. Enligt arbetsrådets mening skulle det vara av betydelse för undvikande av missförstånd, om i samband med lagförslagets fortsatta behandling i en eller annan form erinrades om vissa betydelsefulla moment i berörda praxis, bland annat att naturaförmåner och drickspengar ansåges utgöra avlöning.

Beträffande definitionen å vad som skall förstås med arbetsgivare utgår telegrafstyrelsen från att telegrafverket icke vore att betrakta såsom arbetsgivare till de vid växelstation med kontraktsanställd föreståndare av denne anställda biträdena, utan att dessa hade att göra sin semesterrätt gällande gentemot vederbörande föreståndare, och ej heller såsom arbetsgivare till den kontraktsanställda växelstationsföreståndaren, vilken måste betraktas såsom självständig företagare. Den omständigheten, att telegrafverket redan hade beviljat dessa föreståndare, i den mån de avlönades av telegrafverket och ej av abonnenterna, viss förhöjning av det fasta arvodet för att möjliggöra rekreatjonsledighet för de vid växelstationen tjänstgörande, torde icke kunna medföra någon förändring härutinnan.

Svenska arbetsgivareföreningen framhåller nödvändigheten av att gränsen mellan kategorierna arbetsgivare och arbetstagare uppdroges efter allmänna civilrättsliga rättsgrunder. Föreningen understryker att, såsom särskilt framginge av förarbetena till lagen om kommission, handelsagentur och handelsresande, vissa provisionsresande mycket väl kunde vara självständiga företagare. De sakkunnigas riktiga uppfattning om körarnas inom skogsbruket ställning som arbetsgivare gentemot de av dem anlitade huggarna borde äga tillämpning även å t. ex. de utkörare, som arbetade inom bryggeriindustrien. Dessa borde gentemot de av dem anställda biträdena ansvara för de skyldigheter, som en semesterlag kunde komma att lägga på arbetsgivaren.

Sveriges skogsägareförbund bestyrker riktigheten av de sakkunnigas uttalande om att inom skogsbruket köraren och icke skogsbolaget måste anses vara arbetsgivare i förhållande till huggarna. Förbundet framhåller särskilt, att ersättningen för ett olycksfall i arbete objektivt kunde beräknas genom att tidpunkten för detsamma alltid ginge att fastställa samt genom att skadans art och varaktighet sedan fastställdes vid läkarundersökningar.

Förbundet anför vidare följande:

Beträffande kvalificeringen för semester och beräkandet av semesterlönens storlek funnes icke någon som helst motsvarande möjlighet för skogsägaren att beräkna eller kontrollera de för nämnda förmån grundläggande faktorerna. Skogsägaren kände endast det till köraren utbetalade totala ackordet samt möjligen även huru detta fördelade sig på huggning och körning. Men antalet arbetare, som deltog i de olika arbetena, kände han icke; ej heller huru länge var och en av dem arbetat samt vad var och en intjänat. Vare sig skogsägaren själv eller det allmänna kunde häröver utöva någon som helst kontroll. Det torde, såsom de sakkunniga själva framhållit, icke vara möjligt att rättsligt ålägga en person ekonomiska förpliktelser gentemot en annan person enbart på grundval av den senares egna godtyckliga och helt okontrollerbara uppgifter.

Förbundet ville därför särskilt understryka, att det under alla omständigheter vore otänkbart att pålägga skogsägaren semesterförpliktelser gentemot en ackordstagers medhjälpare.

I fråga om undantaget för vissa närstående släktingar anför *försäkringsrådet*, att det av den föreslagna bestämmelsen icke framginge, huruvida undantaget omfattade det fall, att arbete utfördes åt anhörig jämte annan person (eller andra personer) gemensamt. Lagtexten syntes därför böra förtydligas.

Svenska lantarbetsgivareföreningen anför, att det föreslagna undantaget för den, som vore anställd hos viss närstående släkting, vore betydligt mycket mindre omfattande än motsvarande bestämmelse i lantarbetstidslagen. Anledningen härtill syntes vara inhöljd i dunkel. Båda lagarna tjänade samma syfte, nämligen att tillförsäkra arbetstagarna nödig vila. Det förefölle då oförklarligt, varför ej familjebandet, när det gällde semester, skulle anses utgöra ett lika förträffligt korrektiv mot missbruk, som när fråga vore om veckoarbetstidens längd. Särskilt betänkligt syntes det föreningen vara, att undantaget ej ens omfattade alla anförvanter i rätt upp- och nedstigande led. Tydligt vore, att de sakkunniga vid utformandet av denna bestämmelse icke alls beaktat de patriarkaliska förhållanden, som ännu vore rådande vid jordbruket, särskilt då vid det egentliga bondejordbruket.

Beträffande undantaget för de personer, som avlönas uteslutande genom andel i vinsten, yttrar *riksförsäkringsanstalten*, att enligt olycksfallsförsäkringslagens praxis handelsresande och andra agenter, som avlönades uteslutande genom provision, ansåges såsom arbetare endast för såvitt de på grund av avtalets bestämmelser vore förhindrade att vid sidan av sin ifrågavarande agentur bedriva annan verksamhet av väsentlig omfattning. Den omständigheten, att en person vore delägare i en rörelse, uteslöte icke, att han kunde betraktas såsom arbetare. Sålunda vore delägare i handelsbolag, vilka utförde arbete för bolagets räkning, enligt olycksfallsförsäkringslagen i allmänhet att betrakta såsom arbetare i förhållande till bolaget såsom arbetsgivare. Beträffande delägare i enkelt bolag, vilka utförde arbete i den av bolaget bedrivna rörelsen, vore dessa i regel att anse såsom arbetare, för såvitt de åtnjöte bestämd avlöning, såsom veckolön, månadslön o. s. v. För envar dylik delägare vore de övriga delägarna att anse såsom arbetsgivare.

I likhet med de sakkunniga anser jag det icke vara möjligt att för semesterlagens vidkommande utgå från den tolkning av arbetsgivar- och arbetstagarbegreppen, som enligt numera stadgad praxis tillämpas beträffande lagen om försäkring för olycksfall i arbete. För semesterlagens vidkommande måste frågan om vem som i det särskilda fallet skall betraktas som arbetsgivare respektive arbetstagare bedömas med hänsyn till vem som slutit arbetsavtalet.

Det måste emellertid, såsom försäkringsrådet och riksförsäkringsanstalten yttrat, anses vara olämpligt att i semesterlagen intaga en definition å arbetsgivar- och arbetstagarbegreppen, som sammanfaller med den i olycksfallsförsäkringslagen använda, ehuru man avser, att tolkningen av bestämmelsen i väsentlig grad skall skilja sig från den för olycksfallsförsäkringslagen tillämpade. Det synes dock ej vara nödvändigt att över huvud i semesterlagen lämna en definition å begreppen arbetsgivare och arbetstagare, då avsikten är, att rent avtalsrättsliga regler skola vara avgörande. Jag vill även framhålla, att några andra allmänt avtalsrättsliga regler icke intagits i semesterlagen. Ej heller har i lagen om kollektivavtal intagits någon definition å begreppen arbetsgivare och arbetstagare.

En följd av slopandet av den av de sakkunniga föreslagna definitionen å arbetstagare blir, att semester enligt lagen tillkommer jämväl praktikanter och lärlingar, som utan avlön utföra arbete åt en arbetsgivare. Då de emellertid icke kunna utfå någon lön under semestern, kan deras semesterrätt icke medföra någon belastning för arbetsgivaren. Det måste i övrigt anses vara skäligt, att viss tids ledighet beredes dessa arbetstagare.

Med hänsyn till vad svenska lantarbetsgivareföreningen yttrat om det av de sakkunniga föreslagna undantaget för sådana arbetstagare, som äro anställda hos viss närstående släkting, förordar jag, att bestämmelsen utbytes mot en generell föreskrift om att lagen icke skall äga tillämpning å den, som är medlem av arbetsgivarens familj. Jag har därvid beaktat, att denna formulering av bestämmelsen återfinnes både i den allmänna lagen om arbetstidens begränsning och i lantarbetstidslagen.

Försäkringsrådet har anfört, att det av den föreslagna lydelsen av undantagsbestämmelsen för den, som arbetade åt vissa anhöriga, icke framginge, huruvida undantaget omfattade det fall, att arbete utfördes åt anhörig jämte annan eller andra personer gemensamt. Jag vill härtill framhålla att, om en arbetstagare är anställd hos flera arbetsgivare gemensamt, varibland blott en utgöres av familjemedlem, det för undantagets tillkomst avgörande skälet icke kan anses vara gällande. Med hänsyn härtill synes en sådan arbetstagare böra äga rätt till semester. Någon särskild bestämmelse härom torde icke vara erforderlig. En dylik bestämmelse meddelas ej heller i arbetarskyddslagen eller lagen om arbetstidens begränsning.

Med anledning av vad riksförsäkringsanstalten yttrat om att handelsresande och andra agenter, som avlönades uteslutande genom provision, enligt olycksfallsförsäkringslagen ansåges som arbetare endast för den händelse de vore

förhindrade att vid sidan av agenturen bedriva annan verksamhet av väsentlig omfattning, vill jag framhålla, att handelsresande komma att falla under semesterlagen, så snart de kunna anses såsom anställda i huvudmannens tjänst. Undantag för dessa personer äger enligt lagen rum, endast såvida de avlönas uteslutande genom andel i vinsten eller om deras arbete för arbetsgivarens räkning kan betraktas endast såsom en bisyssla. Den av riksförsäkringsanstalten angivna tolkningen av begreppet arbetstagare för delägare i handelsbolag och enkla bolag synes vara tillämplig jämväl för semesterlagens vidkommande.

I övrigt vill jag beträffande förevarande paragraf endast nämna, att en redaktionell jämkning vidtagits i fråga om utformningen av undantaget för vissa arbetstagare i statens och kommunernas tjänst, i det att orden landsting och annan menighet tillagts. Ordet kommun torde nämligen i allmänhet icke användas å sekundärkommuner av olika slag.

2 §.

Någon motsvarighet till förevarande paragraf finnes icke i sakkunnigförslaget.

Beträffande frågan om skydd för bättre sedvänja har redogörelse tidigare lämnats.

De sakkunniga.

I fråga om de principer, efter vilka en lagstiftning om semester bör läggas, uttala de sakkunniga, att en lagstiftning av den dispositiva typ, som föreslagits av kommittén angående privatanställda i dess betänkande med förslag till lag om arbetsavtal, icke kunde anses vara tillfredsställande. Det hade sålunda i flera av de över sistnämnda lagförslag avgivna yttrandena, bland annat av socialstyrelsen och arbetsdomstolens ordförande, påpekats, att åtskilliga svårigheter skulle uppkomma vid en dylik lagstiftning genom förhållandet mellan lagens bestämmelser och ingångna kollektivavtal. Det skulle ju även efter genomförandet av en sådan lag vara beroende på parternas styrka vid träffande av kollektivavtal, vilken nivå beträffande exempelvis semesterns längd som bleve gällande. De sakkunniga förklara sig anse, att för ernående av ett tillfredsställande resultat genom en lagstiftning om semesterrätt ingen annan väg vore möjlig att beträda än att införa tvingande bestämmelser, som skulle gälla för alla arbetstagare utan något sådant principiellt undantag, som föreslagits i det nyss berörda betänkandet. En lagstiftning av tvingande karaktär måste enligt de sakkunnigas mening även sägas vara det logiskt rätta. Om man nämligen vore på det klara med att behovet av semester för arbetstagarna vore så starkt, att samhället skulle medverka till att semester av tillräcklig längd ernåddes, kunde det ej vara rätt, att vissa grupper av arbetstagare alltfört måste lita på sina egna krafter för att nå den nivå, som samhället förklarade sig anse vara skälig och var till samhället förhjälppte andra arbetstagare. De sakkunniga föreslå vidare, att lagen erhåller minimikaraktär med samma förmåner åt alla arbetstagare.

Yttrandena.

Beträffande minimikaraktern i lagstiftningen anför *arbetsdomstolens ordförande* följande:

Den föreslagna lagen hade avsetts vara tvingande men av minimityp, så att arbetstagare genom avtal kunde tillerkännas bättre förmåner i avseende å semesterrätten. Detta hade icke uttalats i lagtext, utan de sakkunniga hade tydligen utgått från att förhållandet tillräckligt tydligt framginge av omständigheterna. Av den tvingande naturen följde, att överenskommelser, varigenom arbetstagare fransade sig semesterrätt eller åtnöjde sig med sämre förmåner än lagen upptog, skulle vara ogiltiga. Lagen komme att gälla för praktiskt sett alla arbetsgivare och arbetstagare, även i de minsta förhållanden. I motsats till vad de sakkunniga uttalat å sid. 115 måste ordföranden på grund av erfarenheterna från arbetsdomstolen med bestämdhet hävda, att arbetsgivare och arbetstagare — särskilt utanför kollektivavtalsreglerade förhållanden och naturligen främst i början av lagens giltighetstid — i ett mycket stort antal fall komme att, ofta av rent oförstånd, försöka sätta lagen å sido genom privata överenskommelser, vilka alltså icke hade rättslig verkan. Med hänsyn härtill vore det önskvärt, att lagen själv i detta avseende uttalade sig med största möjliga klarhet. I lagen borde därför upptagas uttrycklig bestämmelse om lagens tvingande natur och om verkan av överenskommelser, vilka innefattade avstående från semesterrätt eller gäve sämre semesterförmåner än lagen (jfr 3 § lagen om kollektivavtal och 3 § första stycket lagen om förenings- och förhandlingsrätt).

I fråga om vad som i ett avtal skall räknas såsom bättre eller sämre förmåner än vad lagen stadgar yttrar arbetsdomstolens ordförande följande:

Semesterrätten hänförde sig till ett flertal olika faktorer, såsom minimianställningstid, kvalifikationsgrunder av olika slag, antal semesterdagar, semesterlönens storlek etc. Skulle nu dessa faktorer var för sig vara förmånligare i ett avtal än enligt lagen för att avtalet skulle gälla? Eller skulle man vid bedömandet av vad som vore förmånligast avväga dessa faktors större eller mindre betydelse inbördes?

Innebörden i det första alternativet skulle belysas med ett exempel. Enligt ett kollektivavtal ägde arbetstagarna rätt till 10 semesterdagar. Lagen tillerkände dem däremot 12. Avtalets bestämmelser gäve emellertid så mycket högre semesterlön per dag än lagen, att arbetstagarna erhöles sammanlagt högre semesterlön för 10 dagar enligt avtalet än för 12 dagar enligt lagen. Såvitt arbetsdomstolens ordförande kunde förstå vore det till en början omöjligt, att i detta fall lösa problemet vare sig på det sättet, att arbetstagarna skulle åtnjuta 12 semesterdagar enligt lagen men avtalets semesterlön per dag för alla 12 dagarna, eller på det sättet att semesterdagarna skulle utgöra 12 och att lönen skulle utgå efter avtalet för 10 dagar. I båda fallen skulle nämligen en ändring äga rum i avtalet, eftersom semesterlönens storlek kunde vara avvägd med hänsyn till semesterdagarnas antal eller tvärtom. Det vore alltså tydligt, att antingen lagen eller avtalet skulle följas i alla avseenden. Men vore det lagförslagens mening, att i exemplet lagen skulle gälla, därför att den i ett avseende vore förmånligare än avtalet? Och i fall detta varit meningen kunde man fråga, huruvida samma princip skulle tillämpas också om avtalet vore förmånligare icke blott i fråga om semesterlön utan även beträffande minimianställningstid och kvalifikationsgrunder?

Det förefölle i och för sig naturligare att välja det andra alternativet och bedöma vad som vore förmånligast efter en allmän avvägning. Men en sådan innefattade icke någon egentlig rättslig prövning, eftersom omdömet i högsta grad bleve beroende på personlig smak. I nyssnämnda exempel kunde för den ene arbetstagaren semesterns längd vara avgörande och semesterlönens

storlek av underordnad betydelse; för den andre arbetstagaren kunde förhållandet vara det motsatta.

Spörsmålet komplicerades ytterligare därav, att olika arbetstagare vid samma företag enligt lagförslaget och eventuellt också efter avtalet kunde åtnjuta vitt skilda förmåner i fråga om både antalet semesterdagar och semesterlönens storlek, alltefter anställningstid och intjänad lön under kvalifikationsperioden. Det kunde sålunda lätt hända, att även efter det första alternativet, som möjliggjorde ett mera formellt bedömande, avtalet vore förmånligare för den ene men lagen för den andre.

Arbetsdomstolens ordförande anser det med hänsyn till dessa svårigheter vara synnerligen önskvärt, att lagen själv gäve någon ledning för huru det uppkastade problemet borde bedömas av domstolarna.

Arbetsrådet ifrågasätter, huruvida icke lagens tvingande natur borde komma till uttryck i lagtexten, särskilt med hänsyn till de sakkunnigas starka betonande av semesterns jämställdhet med en intjänad löneförmån.

Landsorganisationen ifrågasätter, huruvida icke i lagen borde intagas en uttrycklig bestämmelse om minimikaraktern till motverkande av den uppfattningen, att lagen vore en normallagstiftning och på denna grund kunde tagas till intäkt för en reducering av längre gående semesterförmåner.

Svenska arbetsgivareföreningen gör gällande, att i en lag som den föreslagna större utrymme över huvud borde lämnas för en anpassning genom kollektiva regleringar. Detta gällde icke bara semesterlönens beräkning utan även andra i förslaget reglerade frågor. Kollektiv reglering borde kunna gälla framför lagens bestämmelser, när i formen för sådant avtals ingående låge tillräcklig garanti för ett tillbörligt hänsynstagande till de intressen, som lagförslaget avsåge att tillgodose. Den norska semesterlagstiftningen exempelvis tillåte, att till fri reglering i kollektivavtal upptoges de olika med semestern sammanhängande frågorna, med det undantag att semesterns längd ej finge sättas under det lagstadgade minimum. Euru även lagbestämmelser av dispositiv natur i längden bleve avgörande för förhållandena i praktiken, gaves genom denna mjukare form för lagstiftningen en möjlighet till en smidigare anpassning och modifiering under en kortare övergångsperiod. Föreningen kunde icke finna, att den juridiska avgränsningen av lagens och kollektivavtalens räckvidd bleve alltför svår att fastställa, som man i annat sammanhang velat göra gällande.

**Departements-
chefen.**

I fråga om den allmänna läggningen av lagstiftningen kan jag instämma i vad de sakkunniga anført. En semesterlagstiftning bör sålunda, såsom jag hade tillfälle att utveckla i direktiven för de sakkunnigas arbete, uppbyggas såsom en skyddslagstiftning med tvingande bestämmelser av minimikaraktär. Gentemot vad svenska arbetsgivareföreningen anført om de stora fördelarna hos en dispositiv lagstiftning vill jag framhålla, att den gångna tidens utveckling tillräckligt visat, att träffandet av kollektivavtal ingalunda inneburet en tillräcklig garanti för ett tillbörligt hänsynstagande till de intressen, som lagförslaget avser att tillgodose. För att kunna med en gång höja arbetarna till en väsentligt högre nivå med avseende å semesterförmånen, torde någon annan väg icke vara möjlig att beträda än den, som innefattas i en tvingande

lagstiftning. Att lagstiftningen gives minimikaraktär innebär, att den icke på något sätt riktar sig mot redan nu utgående bättre semesterförmåner eller förhindrar någon arbetstagargrupp att i fortsättningen förvärva sig sådana bättre förmåner. Däremot innebär minimikaraktären, att en överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare om sämre förmåner än vad lagen stadgar skall vara ogiltig. De sakkunniga hava icke ansett erforderligt att låta denna lagstiftningens karaktär komma till ett direkt uttryck i lagen. Med hänsyn till vad bland annat arbetsdomstolens ordförande anført, förordar jag emellertid, att så skall ske. Innebörden av den av mig härutinnan förordade bestämmelsen är att, om ett avtal ingås, som innebär delvis bättre och delvis sämre förmåner än lagen, de bättre förmånerna skola gälla, medan däremot i stället för de i avtalet föreskrivna sämre förmånerna skall gälla vad lagen stadgar. Man bör alltså icke, såsom arbetsdomstolens ordförande förordar, göra en allmän avvägning av samtliga i avtalet stadgade förmåner med avseende å semesterrätten. En sådan avvägning måste sägas vara utomordentligt svår att utföra. Den av mig förordade bestämmelsen är däremot lätt att tillämpa. Av densamma följer, att avtal om bättre semesterförmåner än vad lagen stadgar skall lända till efterrättelse, oaktat den bättre semesterförmånen icke kan anses utgöra sedvänja.

3 §.

De i denna paragraf intagna bestämmelserna motsvaras av vissa stadganden i sakkunnigförslaget 2 och 3 §§.

Beträffande bestämmelserna om viss tids anställning som villkor för rätt till semester eller semesterlön och om att avbrott i anställningen under vissa förhållanden icke skall öva inverkan hänvisas till den vid behandlingen av de grundläggande förutsättningarna för rätt till semester lämnade redogörelsen.

De sakkunniga.

I fråga om den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen, att bisyssla icke berättigade till semester, anföres i betänkandet, att det icke torde vara vare sig möjligt eller lämpligt att i lagtexten närmare angiva, vad som skulle vara att anse såsom bisyssla. Denna sak finge i stället avgöras från fall till fall.

Bestämmelsen om att överlåtelse av företag eller fartyg icke må inverka på arbetstagarens rätt till semester överensstämmer med vad som föreskrives i de av internationella arbetsorganisationen godkända konventionerna. De sakkunniga yttra, att starka skäl talade för en sådan bestämmelse. Det borde emellertid observeras, att arbetsdomstolen vid avsaknad av motsvarande föreskrift i kollektivavtalen i allmänhet ansett, att en ny innehavare av ett företag icke varit skyldig att till arbetarna utgiva semester, belöpande å tid före övertagandet av företaget.

Yttrandena.

I yttrandena anföres beträffande bestämmelsen att bisyssla icke berättigar till semester följande.

Socialstyrelsen framhåller, att det icke kunde undvikas, att vissa svårigheter uppkomme, då begreppet bisyssla icke funnes fastställt i lagstiftningen. Styrelsen fortsätter härefter:

För mången arbetsgivare och arbetstagare torde det nämligen vara oklart, huruvida vederbörandes anställning vore att i lagens mening betrakta såsom bisyssla eller icke. Ofta kunde det särskilt för arbetsgivaren bli svårt att på ett tillfredsställande sätt utreda hithörande förhållanden för arbetstagaren för att därmed skapa grundval för ett avgörande på denna punkt. Såsom exempel ville styrelsen anföras, att skogsarbete mången gång, då det bedreves av en småbrukare vid sidan om hans jordbruk, betraktades såsom bisyssla, åtminstone i den mening som vanligt språkbruk inlade i detta ord. Det torde dock vara de sakkunnigas mening, att dylikt skogsarbete såsom regel icke skulle betraktas såsom bisyssla.

Generalpoststyrelsen anför följande:

Frågan om innebörden av begreppet »bisyssla» skulle enligt generalpoststyrelsens uppfattning komma att giva anledning till meningsskiljaktigheter, särskilt beträffande sådana arbetstagare, vilkas dagliga arbetstid regelmässigt mera avsevärt understeg hel arbetsdag. Från tillämpningen av kungörelsen den 7 december 1934, nr 585, med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst hade generalpoststyrelsen erfarenhet av, att redan det där använda, betydligt fylligare uttrycket »huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla» mången gång vore vanskligt att tolka och ingåve vederbörande arbetare en känsla av att det vaga uttryckssättet lämnade rum för godtycke. Generalpoststyrelsen vore emellertid icke blind för att uppdragande av alltför snäva gränser för semesterrätten kunde komma att medföra vanskligheter och kanske till och med konsekvenser i icke önskvärd riktning.

Generalpoststyrelsen ifrågasätter, om icke vid bedömandet av vad som skulle betraktas såsom bisyssla kunde användas samma måttstock som exempelvis för i arbetstagares hem utfört arbete, nämligen det utförda arbetets mängd. I sådant fall skulle en arbetstagare bli berättigad till semester, endast under förutsättning att arbetsmängden motsvarade arbete under aderton arbetsdagar av en kalendermånad. Ett förtydligande i sådan riktning borde måhända närmare övervägas.

Kommunikationsverkens lönenämnd yttrar, att det torde ligga i sakens natur, att den dagliga arbetstidens längd borde tillmätas icke oväsentlig betydelse vid avgörandet om vad som skulle vara att anse såsom bisyssla.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen anför, att några bestämda regler självfallet icke kunde angivas för bedömandet av frågan, när anställningen skulle betraktas som bisyssla. Till förebyggande av tvistigheter hade det därför varit önskvärt, att de sakkunniga genom exemplifiering något belyst spörsmålet. Inom styrelsens verksamhetsområde komme denna fråga att framträda vid de ofta förekommande fall, då mindre jordbrukare arbetade vid vägbyggnader eller vägunderhåll.

Svenska arbetsgivareföreningen anser det hava varit önskvärt, att begreppet bisyssla blivit närmare behandlat i motiven. Utan särskilt angivna kännetecken på detta begrepp torde det många gånger vara svårt att avgöra, om visst arbete vore bisyssla eller ej.

Svenska sparbanksföreningen anför följande:

Beträffande de talrika mindre sparbankerna vore de villkor, under vilka dessas personal arbetade, synnerligen skiftande. De mindre sparbankerna hölles vanligen tillgängliga för allmänheten blott vissa dagar i veckan från en till fyra dagar med en expeditionstid, som för olika sparbanker varierade från en till fyra timmar om dagen. Även om det för sparbankens skötsel erforderliga arbetet givetvis ej sällan måste taga längre tid i anspråk än som ansetts tillräckligt för allmänhetens direkta betjänande, kunde det dock enligt styrelsens mening ifrågasättas, om anställda, som t. ex. normalt hade sysselsättning fyra dagar i veckan med en daglig tjänstgöring av två timmar, skulle genom föreskrifter av tvingande natur tillerkännas rätt till semester. Rekreationssynpunkten, som enligt förslaget vore grunden till samhällets inskrifvande genom tvingande lagbud, syntes styrelsen nämligen här icke motivera ett sådant inskrifvande.

Måhända hade det icke varit de sakkunnigas mening, att en anställning av ifrågavarande art skulle medföra semesterrätt utan att den borde betraktas som bisyssla, även om den anställde icke hade annan inkomstbringande sysselsättning. Det hade emellertid varit önskligt, om i förslaget närmare angivits, när en anställning skulle betraktas som bisyssla. De sakkunniga uttalade endast, att denna fråga borde prövas från fall till fall. För särskilt de små sparbankernas vidkommande torde förekomma så många besvärliga gränssfall, att det vore i hög grad önskligt, att om icke i lagtexten så dock i propositionen bestämdare direktiv lämnades i den riktning, att till bisyssla hänfördes all anställning, som lämnade den anställde frihet att idka annan förvärvsverksamhet i sådan utsträckning, att, om han begagnade sig av sina möjligheter, denna hans övriga verksamhet kunde anses som huvudsysselsättning. Den omständigheten, att en person icke skaffade sig annan sysselsättning, borde icke vara avgörande för frågan, huruvida hans anställning vore att betrakta som bisyssla eller huvudtjänst. Måhända vore farhågorna för att med det föreliggande förslaget svårigheter skulle uppstå vid dess tillämpning överdrivna, men det syntes dock som om ett försök borde göras att utforma klarare linjer.

Svenska försäkringsbolags riksförbund yttrar att, då någon anvisning icke lämnats om vad som skulle anses såsom bisyssla, svårighet kunde tänkas uppkomma vid bestämmandet härav. Skulle t. ex. en städerskas anställning, som avsåge tre timmars arbete per dag, anses vara bisyssla? Föreläge i detta avseende någon skillnad, om hon arbetade för endast en arbetsgivare eller om hon hade två eller tre liknande anställningar? Eller skulle hon i sistnämnda fallet anses som egen företagare?

I fråga om bestämmelsen, att överlåtelse av företag eller fartyg icke må inverka på arbetstagarens rätt till semester, yttrar *arbetsdomstolens ordförande* följande:

Bestämmelsen i 3 § att överlåtelse av företag eller fartyg icke finge inverka på arbetstagarens rätt till semester vore till sin innebörd icke fullt klar. I och för sig kunde det visserligen synas vara en fullt skäligen regel, att arbetstagaren icke skulle gå förlustig sin redan intjänta rätt till semester därigenom, att företaget överlättes på annan ägare. Ofta vore ju dessutom den nye ägaren i själva verket identisk med den förutvarande, ehuru han rättsligt sett vore en annan, exempelvis när en enskild persons rörelse ombildades till aktiebolag med bibehållande av huvuddelen av aktierna på samma hand. I andra fall kunde dock överlåtelsen framstå såsom en jämförelsevis underordnad eller

rent av tillfällig faktor vid sidan av den nybildning och omvandling av företaget, som komme till stånd genom den nye ägaren, exempelvis när ett företag, som gått dåligt, med tillgångar och skulder i rekonstruktionsändamål överlättes på annan innehavare, som skapade ett nytt ekonomiskt underlag för fortsatt rörelse. Enligt lagtexten bleve emellertid även här överlåtelsen avgörande för semesterrättens bevarande, ehuru fallet ekonomiskt sett låge mycket närmare det fall, att det gamla företaget trädde i likvidation och ett nytt företag allenast tillhandlade sig de för den fortsatta rörelsen användbara tillgångarna. I sistnämnda fall föreläge ju uppenbarligen icke någon överlåtelse av rörelsen, och semesterrätten torde då icke vara bevarad. I detta sammanhang borde uppmärksammas betydelsen av att arbetarna uppsades vid äganderättens övergång och återanställdes av den nye ägaren, ett fall som knappast kunde anses inbegripet under 2 § andra stycket.

Svenska arbetsgivareföreningen anför angående denna fråga följande:

En sådan bestämmelse kunde synas tämligen rättvis och billig, men måste dock ur vidare synpunkt anses otillfredsställande, då föreskriften utgjorde ett avsteg från fundamentala civilrättsliga principer. Då en ny arbetsgivare tillträdde, uppstode ett helt nytt rättsförhållande, som rent rättsligt måste betraktas på samma sätt som det fall, att arbetstagaren toge anställning hos annan arbetsgivare. En regel, varigenom semesterrätten hänförde sig till arbetsplatsen som sådan, komme ock att till sina verkningar bli egendomlig, då semesterrätten enligt arbetsavtalet ginge utöver den legala. Det komme sannolikt att göras gällande, att regeln ifråga skulle tillämpas även på förhållanden utanför lagen. Ville man tillgodose en arbetstagares intressen i förvarande sammanhang, vare det därför enligt föreningens mening bättre att pålägga en överlåtare skyldighet att vid äventyr av skadeståndsansvar vid överlåtelsen tillse, att arbetstagarens semesterrätt enligt lagen ej försämrades.

Departements-
chefen.

I likhet med de sakkunniga anser jag, att en sysselsättning, som kan betecknas som *bisyssla*, ej bör berättiga till semester. Uttrycket *bisyssla* kan emellertid, såsom framgår av vad som anförts i yttrandena, giva anledning till tveksamhet vid tolkningen. Man synes därför böra giva företräde åt uttrycket »huvudsaklig sysselsättning och förvärvskälla», vilket, på sätt generalpoststyrelsen påpekat, kommit till användning i kungörelsen den 7 december 1934 med föreskrifter angående pensionering av viss arbetarpersonal i statens tjänst.

Man torde icke behöva befara, att några svårigheter skola uppstå vid tillämpningen av den av mig förordade bestämmelsen. Jag vill erinra om att villkoret om 180 dagars anställning alltid skall vara fyllt, innan semester rätt över huvud kan uppkomma. Vidare föreligger icke semesterrätt för någon månad, om ej aderton dagars arbete utförts under densamma. I anledning av vad generalpoststyrelsen och svenska sparbanksföreningen yttrat, vill jag emellertid framhålla, att bestämmelsen om att ett arbete skall utgöra vederbörandes huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla enligt min uppfattning icke bör tolkas så strängt, att krav uppställs på full arbetstid per dag, eller alltså att den sammanlagda arbetstiden under en kalendermånad skall motsvara minst aderton hela dagars arbete. Upprätthållandet av kravet på att arbetet skall utgöra vederbörandes huvudsakliga sysselsättning synes vara tillräckligt. Jag vill påpeka, att den, som hos samma arbetsgivare

har en daglig arbetstid av några timmar men i övrigt icke utför lönearbete, även behöver få tillfälle att årligen komma bort från den dagliga miljön under någon tid. Har en person däremot flera sysselsättningar, av vilka ingen kan betecknas som den huvudsakliga, kan han icke förvärva rätt till semester enligt lagen, huru önskvärt detta än i och för sig vore.

Vid övergång av äganderätten till ett företag bör de anställdas rätt i möjligaste mån skyddas. Detta är, då det gäller semester-rätten, väl icke möjligt i de fall, då ett företag går i likvidation och ett nybildat företag icke direkt övertager rörelsen utan endast förvärvar de för rörelsen erforderliga tillgångarna. I sådant fall föreligger rättsligt sett icke samma rörelse. Vid överlåtelse däremot av ett företag såsom sådant är det möjligt att skydda de anställdas rätt genom en bestämmelse av den art, som de sakkunniga föreslagit. En sådan bestämmelse bör därför enligt min mening lagfästas. Samma skydd bör givas de å ett fartyg anställda arbetstagarna vid överlåtelse av fartyget. Den omständigheten, att arbetstagarna kunna entledigas vid överlåtelsen av ett företag eller fartyg och omedelbart nyanställas av den nye ägaren, bör icke få inverka på semesterrätten. Någon särskild bestämmelse härom synes emellertid icke vara erforderlig, då det åsyftade resultatet måste vinnas redan genom den nu förordade bestämmelsen om att överlåtelse av företag eller fartyg icke må inverka på semesterrätten jämförd med bestämmelsen om att avbrott i anställningen icke må inverka på arbetstagarens rätt till semester eller semesterlön, såframt det med hänsyn till omständigheterna skulle vara oskäligt.

Den av svenska arbetsgivareföreningen förordade vägen med ett åläggande av skyldighet för den, som överlåter ett företag eller fartyg, att tillse, att arbetstagarens semesterrätt icke försämras genom överlåtelsen, synes mig icke vara lämplig att beträda, framför allt därför att den som överlåter ett företag ofta saknar tillgångar och måhända därför kan förmås att underlåta att kräva, att i kontraktet om överlåtelsen intages en bestämmelse om skydd för arbetstagarnas semesterrätt.

Självfallet är, att den nu berörda bestämmelsen liksom övriga i lagen intagna föreskrifter icke är tillämplig å den del av utfäst semestertid, som över-skrider den tid, som skall utgå enligt lagen.

4 §.

Bestämmelserna i denna paragraf motsvaras av vissa bestämmelser i 2, 3 och 6 §§ i sakkunnigförslaget. Vid behandlingen av de grundläggande förutsättningarerna för rätt till semester har en redogörelse lämnats för de i paragrafen intagna bestämmelserna med undantag för föreskriften, att söndagar, helgdagar eller sedvanliga fridagar icke skola inräknas i semestern.

De sakkunniga.

Beträffande sistnämnda fråga föreslå de sakkunniga, att i semestern icke skulle inräknas söndagar men däremot andra helgdagar eller sedvanliga fridagar, då dessa infölle under semestern. Till motivering för denna bestämmelse anföra de sakkunniga följande:

En lagstiftning om tolv dagars semester komme otvivelaktigt att innebära en icke obetydligt ökad ekonomisk belastning för näringslivet. Detta gällde särskilt beträffande sådana företag, som av skilda anledningar icke ansåge sig kunna giva semester successivt utan i stället helt upphörde med tillverkningen under semestertiden. För dylika företag minskades antalet effektiva arbetsdagar under året. Därmed följde större svårigheter att pressa de allmänna omkostnaderna och att delta i konkurrensen på världsmarknaden. Inom exempelvis sågverksindustrien och cellulosaindustrien funnes kartellavtal med utländska producenter, i vilka årskvoten beräknades med hänsyn till den årliga kapaciteten. I sådana fall spelade antalet effektiva arbetsdagar per år en mycket stor roll. Därest åtgärder kunde vidtagas, som skulle kunna underlätta för industrien att genomföra den allmänna semestern om tolv dagar, borde detta ske.

Att helgdagar och andra fridagar inräknades bland semesterdagarna bleve till fördel för arbetsgivarna därigenom, att de icke förlorade så många effektiva arbetsdagar. Bestämmelsen vore likaledes till fördel för alla arbetstagare, som avlönades per timme eller dag eller arbetade mot ackordslön. Dessa arbetstagare erhöle nämligen avlöning för en helgdag, som infölle under semestertiden, vilket eljest icke varit fallet. Den föreslagna bestämmelsen kunde däremot sägas vara till nackdel för dem, som vore avlönade med vecko- eller månadslön, då dessa personer därigenom förlorade en eljest arbetsfri dag. Denna omständighet torde dock icke kunna tillmätas avgörande betydelse med hänsyn till de stora fördelar, som den föreslagna bestämmelsen i övrigt medförde. Det borde för övrigt observeras, att en arbetstagare ändock aldrig kunde erhålla kortare ledighet än fjorton dagar, vilket vore vad lagstiftningen fastställde såsom minimum. Vidare torde förhållandet inom tjänstemannagruppen för närvarande ofta vara, att extra helgdagar inräknades i semestern, då de infölle under densamma.

De sakkunniga meddela vidare i detta sammanhang, att representanter för vissa arbetsgivarorganisationer vid överläggningar med de sakkunniga angående tillämpningen av den föreslagna semesterlagstiftningen inom olika näringsområden som ett önskemål uttalat, att vissa av de nuvarande helgdagarna borde avskaffas. De helgdagar, som man därvid främst haft i åtanke, vore trettondagen, Marie bebådelsedag, annandag påsk, Kristi himmelfärdsdag och annandag pingst. Det hade anförts, att en dylik reform i viss utsträckning skulle kompensera industrien för den ökade belastning, som den lagstadgade semestern om tolv arbetsdagar komme att innebära. De sakkunniga ville för egen del framhålla, att en lagstiftning om avskaffande av vissa helgdagar naturligtvis förutsatte en särskild utredning, varvid hänsyn måste tagas till faktorer av religiös och psykologisk natur.

I sin reservation har herr *Larson* förordat, att en utredning om avskaffande av vissa helgdagar med det snaraste måtte komma till stånd. Till stöd för detta yrkande har reservanten anförts, att de till avskaffande ifrågasatta helgdagarna utan tvivel numera icke hade samma kyrkliga betydelse som tidigare. Man torde utan att behöva åsidosätta det religiösa intresset kunna fira det kyrkliga minne, som vore förbundet med dem, å intilliggande söndag. Helgdagarna vore också alla förlagda till det första halvåret, då det även efter en indragning i enlighet med de sakkunnigas yttrande skulle kvarstå flera helgdagar. För skolbarn skulle man vid en indragning av helgdagar kunna erhålla ett sammanhängande sportlov av motsvarande antal dagar.

Herr *Rydberg* har anfört, att han vore övertygad om att det funnes en allmän folkmening bakom kravet att bibehålla de nuvarande helgdagarna, varför han för sin del föreslog, att någon åtgärd i denna fråga icke måtte vidtagas. Vidare har denne reservant ifrågasatt, huruvida icke sakkunnigförslaget borde ändras så till vida, att helgdagar icke skulle räknas såsom semesterdagar.

Herr *Tamm* har för sin del uttalat, att frågan om indragning av vissa helgdagar i främsta rummet måste betraktas som en kyrklig angelägenhet, vilken ej borde bedömas ur enbart krassa materialistiska synpunkter.

Yttrandena.

Länsstyrelsen i Kristianstads län anför, att någon anledning att frånräkna söndagar, som fölle inom semestertiden, icke förefunnes, därest man utginge från att semestern vore en rekreatjonsledighet med bibehållen lön. För statens tjänstemän torde ett sådant frånräknande icke medgivas.

Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen yttrar, att det förefölle mindre lämpligt, att arbetstagare, som icke vore avlönad med tidlön, beräknad per vecka eller längre tidsenhet, skulle erhålla lön för i semestern ingående helgdagar och sedvanliga fridagar.

Svenska brukstjänstemannaföreningen anför, att sakkunnigförslaget innebure en icke tillräckligt motiverad försämring av nu sedvanliga villkor, varför föreningen hemställde, att endast arbetsdagar skulle inräknas i semestern och sålunda icke söndagar, helgdagar eller sedvanliga fridagar, som infölle under semestern.

Svenska arbetsgivareföreningen framhåller, att bestämmelsen om inräknandet i semestern av helg- och fridagar innebure en viss ekonomisk lättnad. Detta gällde särskilt för sådana exportindustrier, vilkas produktion på grund av internationella överenskommelser vore beroende av produktionskapaciteten och sålunda även antalet driftsdagar per år. Föreningen ville beträffande denna bestämmelse dock anmärka, att den kunde giva upphov till tveksamhet i fråga om tolkningen av ordet fridag. Detta begrepp toges i kollektivavtalen i två bemärkelser. Inom industrien menades med fridag vanligen de enstaka dagar under året, vilka till följd av sin särskilda karaktär hade ansetts böra vara helt eller delvis arbetsfria, såsom 1 maj och vissa helgdagsaftnar. Att förslaget i 6 § omfattade sådana fridagar vore uppenbart. Dessutom förekomme emellertid även, att begreppet fridag tillämpades på sådana vanligen veckovis återkommande ledighetsdagar, som arbetarna tilldelades, då arbetets natur icke tilläte regelbunden söndagsledighet. Vid kontinuerlig drift, där arbetet måste ordnas med s. k. hoppande skift, och även t. ex. inom jordbruket kunde det förekomma, att sådana fridagar förlades i en följd. Ehuru tveksamhet kunde råda på denna punkt, syntes dylika fridagar, åtminstone där de förekomme inom industrien, ej vara avsedda med uttrycket »sedvanliga fridagar» i 6 §. Ett särskilt uttalande i motiven på denna punkt torde dock vara erforderligt. Om härovan avsedda regelbundna fridagar enligt förslaget

skulle utgå vid sidan av semesterledigheten — något som föreningen hölle för troligt — hade man bort angiva, att vad i 6 § vore sagt om söndag skulle gälla även sådana fridagar. Då därvid naturligen ej både fridagen och söndagen i samma vecka skulle läggas till semestern, tarvades i denna detalj möjligen en omredigering av 6 §.

Sveriges droskbilägares riksförbund, Sveriges lasttrafikbilägares riksförbund, Sveriges omnibusägares riksförbund och Sveriges trafikbilägares riksförbund fästa uppmärksamheten på att arbete, särskilt inom drosk- och omnibusfacken, regelmässigt bedreves även å söndagar, medan arbetarna i stället bereddes fridagar å andra dagar. Organisationerna anföra, att även söndagar i dylika fall borde inräknas i semestern.

Omnibusägarnas arbetsgivareförbund anför beträffande denna fråga följande:

Beträffande 6 § syntes ett undantag eller förtydligande påkallat med hänsyn till fack, inom vilka i likhet med omnibusfacket driften påginge även under söndagar. Med hänsyn till detta förhållande bereddes arbetarna vanligen på grund av föreskrift i kollektivavtal fridagar å andra dagar. Då sådana fridagar väl näppeligen kunde hänföras till i ifrågavarande paragraf omförmälda »sedvanliga fridagar» och dessutom i kollektivavtalen vanligen föreskreves, att under semestern infallande fridagar skulle tilläggas densamma, syntes den tolkningen av paragrafen kunna befaras, att här avsedda arbetare skulle anses berättigade att utöver det antal semesterdagar, som kunde bli genom lagstiftning fastställt, erhålla ledighet å såväl söndagar som avtalsenliga fridagar, vilka infölle under semestern, något som dock tydligen icke kunde vara avsett.

Beträffande frågan om avskaffande av vissa helgdagar anföres följande.

Svenska arbetsgivareföreningen understryker den av herr Larson i hans reservation påpekade önskvärdheten av att en lagstiftning rörande semestern samtidigt ledde till åtgärder för indragande av vissa helgdagar. Föreningen anför vidare, att lagförslaget ju utginge från att behovet gällde en ledighet, som vore sammanhängande. Skulle man nu genomföra en lag med mer än sex dagars semester, vore det nödvändigt att åtminstone i viss mån neutralisera de farliga verkningarna därav genom indragande av ett flertal enstaka helgdagar. Utredning därom borde igångsättas med det snaraste.

Stockholms handelskammare ansluter sig till kravet på en snabb utredning av denna fråga under framhållande, att Sverige vore ett av de länder, som hade det största antalet helgdagar, samt att även arbetstagarna hade ett ekonomiskt intresse av en ökning av antalet arbetsdagar, för vilka lön åtnjötes.

Östergötlands och Södermanlands handelskammare erinrar om den tidigare vid flera tillfällen av näringslivet förordade kalenderreformen. Även om genom en sådan reform de s. k. lätthelgdagarna icke borttoges, kunde genom dessa helgdagars placering i anslutning till söndag en betydlig lättnad beredas den kontinuerligt arbetande industrien samtidigt som vilosynpunkten bättre tillgodosåges.

Smålands och Blekinge handelskammare framhåller, att en utökning av semestern från nio till tolv dagar ej borde ifrågakomma utom möjligen i den mån en motsvarande indragning av helgdagar, företrädesvis trettondagen, Marie bebådelsedag och Kristi himmelsfärdsdag, samtidigt skedde.

Handelskammaren i Göteborg erinrar, att antalet arbetsdagar under året torde vara mindre i Sverige än i de flesta andra länder till följd av de många helgdagar och s. k. bank holidays, som funnes hos oss.

Socialstyrelsen anser, att man icke borde i oträngt mål rubba på den tradition, som vore förbunden med dessa helgdagar. De skänkte nämligen i sin mån ett välbehövt tillskott till de få tillfällen, som eljest stode hantverkare och innehavare av mindre företag till buds för åtnjutande av vila och rekreation. I Sverige vore dessa samhällsmedlemmar relativt talrika, och deras förhållanden borde samhället icke försämma genom en åtgärd av här ifrågasatt slag.

Landsorganisationen uttalar, att ett tillmötesgående av de anförda önskemålen om avskaffande av vissa helgdagar skulle innebära en klar förfuskning av hela semesterreformen och givetvis icke kunde ifrågasättas.

De anställdas centralorganisation och *tjänstemännens centralorganisation* anföra i denna fråga följande:

Bland de anställda hade den omständigheten, att man inom de sakkunnigas krets över huvud diskuterat en sådan compensation väckt den största överraskning. Framläggandet av formligt förslag i frågan hade väl även legat utanför de givna direktiven. Det vore organisationernas bestämda uppfattning, att ett förslag sådant som antytts av de sakkunniga skulle mötas av ett kompakt motstånd från det överväldigande flertalet av vårt lands befolkning. För de anställdas speciella del skulle en indragning av dessa extra helgdagar som compensation för en lagstiftning om tolv arbetsdagens semester medföra en direkt försämring av nu utgående semesterförmåner. Möjligheten att få eventuellt indragna helgdagar kompenserade genom ökat antal semesterdagar måste bjuda betydande svårigheter för kårer, för vilka semesterförmånerna icke normalt garanterats av avtal utan funnit sitt stöd i en väl bevarad sedvänja. Det vore också att märka, att helgdagarna hade ett betydligt större värde för de anställda, vilka normalt uppbure månadslön, än för arbetarna. För de anställda hade nämligen aldrig helgdagarna medfört något löneavdrag. Organisationerna avstyrkte för den skull bestämt en utredning i frågan. Det måste betraktas som ett märkligt resultat av vår första stora semesterreform, om den föranledde en beskärning av antalet helgdagar.

Jag har tidigare tillkännagivit min uppfattning, att den i lagen bestämda ledigheten bör räcka i två veckor. Den till tolv dagar föreslagna längden å semestern är avpassad med hänsyn till att söndagarna icke inräknas i densamma. Därest söndagarna skulle anses utgöra semesterdagar såsom för stats-tjänstemännen, finge man i stället öka antalet semesterdagar.

I och för sig måste den av de sakkunniga förordade regeln, att helgdagar och sedvanliga fridagar skola inräknas i semestern, anses vara välgrundad. Arbetstagarna erhålla nämligen ändock alltid minst två veckors ledighet, vilket är ändamålet med lagstiftningen. Bestämmelsen är även fördelaktig för industrien, som därigenom kan erhålla något flera arbetsdagar om året.

Departements-
chefen.

Då jag likväl icke anser mig böra förorda de sakkunnigas förslag, är det beroende på att jag vill undvika bestämmelser, som kunna föranleda, att semestern för flertalet arbetstagare komme att koncentreras kring de stora högtiderna eller till midsommarveckan. En anhopning av semestern till samma tidrymd för flertalet arbetstagare måste nämligen ur skilda synpunkter anses vara olycklig. Med hänsyn härtill har jag funnit mig böra tillstyrka en bestämmelse om att helgdagar och sedvanliga fridagar i likhet med söndagar icke skola inräknas i semestern.

I anledning av vad som anförts i vissa yttranden beträffande frågan om vad som skall förstås med begreppet sedvanlig fridag vill jag uttala, att därmed avses sådan dag, som för ett flertal arbetstagare icke är arbetsdag, ehuru dagen ej är sön- eller helldag. Såsom exempel å en sedvanlig fridag vill jag nämna midsommarafton. Däremot kan såsom sådan fridag ej betecknas en fridag, som i det enskilda fallet gives till en arbetstagare i stället för söndagsledighet. Någon särskild bestämmelse om att söndagar skola ingå i semestern inom sådana yrkesområden, där arbete regelbundet utföres å denna dag, torde ej vara erforderlig. Svårighet kan icke föreligga att med utbyte av den för vederbörande arbetstagare tillämpade fridagen mot söndagen beräkna semesterns längd.

I anledning av diskussionen om borttagande av vissa helgdagar vill jag framhålla, att denna fråga för sin lösning kräver en längre tids utredning med hänsynstagande till skilda faktorer. Jag vill även erinra om att ett borttagande av helgdagar kräver medverkan av kyrkomötet. Skäl torde icke förefinnas att låta en lagstiftning om semester avvakta lösandet av den nu berörda frågan.

5 §.

Beträffande denna paragraf, som saknar motsvarighet i sakkunnigförslaget, må hänvisas till vad som anförts i fråga om de grundläggande förutsättningarna för rätt till semester.

6 §.

Denna paragraf motsvaras av 4 § i de sakkunnigas förslag. Redogörelse för bestämmelsernas innehåll har lämnats i samband med överbägandet av frågan om semesterns förläggning under året utom beträffande föreskriften om att semestern för arbetstagare å fartyg skall utgå i svensk hamn.

De sakkunniga.

De sakkunniga föreslago i detta avseende en bestämmelse om att semester för å fartyg anställd arbetstagare, såframt icke annat överenskommes mellan parterna eller föranleddes av de givna bestämmelserna om utbyte av semester mot semesterersättning, skulle utgå i någon av följande svenska hamnar, nämligen den hamn där fartyget hade sin hemort, den hamn i vilken arbets-

tagaren anställtts eller den hamn där fartygets resa slutade. Motsvarande föreskrift återfinnes i konventionen angående semester för sjömän.

Yttrandena.

Sveriges redareförening anför, att föreningen förutsatte att, därest fartyg icke anlöpte någon av de i paragrafen nämnda hamnarna, redaren icke skulle vara skyldig att bekosta vederbörandes resa från avmönstringsorten till någon av berörda hamnar.

Man torde vara berättigad att utgå från att överenskommelse alltid kommer att träffas mellan sjömännen och befälhavaren å fartyget såsom representant för arbetsgivaren om den hamn, i vilken semestern skall utgå. Vad som synes erforderligt att fastslå i lagen är endast, att semester icke utan arbetstagarens medgivande må givas annat än i svensk hamn. Däremot anser jag det icke vara lämpligt att i lagen intaga en bestämmelse om i vilken svensk hamn som semester skall utgå. Förhållandena torde härvidlag vara skiftande inom olika slags farter. Därtill kommer, att tvist skulle kunna tänkas uppstå om resekostnader, därest den av de sakkunniga föreslagna bestämmelsen intoges i lagen.

Departements-
chefen.

7 §.

Denna paragraf motsvarar 5 § i sakkunnigförslaget.

De sakkunniga.

De sakkunniga föreslogo för sin del en bestämmelse om att arbetsgivaren senast en vecka före semesterns början på lämpligt sätt skulle underrätta arbetstagaren om tiden för semestern.

Yttrandena.

Från flera håll påyrkas, att underrättelse om semesterns förläggning skall lämnas längre tid i förväg än en vecka.

Sålunda anför *arbetsdomstolens ordförande*, att det vore synnerligen önskvärt, att arbetstagaren hade längre tid än en vecka att bereda sig för semestern. Om lagen genomfördes, kunde ofantlig trängsel på billiga viloställen och på kommunikationsmedel förutsättas uppkomma, och en tid av endast en vecka för planerandet av hur semestern borde utnyttjas syntes vara otillfredsställande.

Landsorganisationen föreslår för sin del, att underrättelsetiden fixeras till minst fjorton dagar, samt uttalar, att någon olägenhet för arbetsgivaren av en sådan utsträckning av tiden icke torde behöva befaras.

De anställdas centralorganisation och *tjänstemännens centralorganisation* anför, att den föreslagna bestämmelsen med all säkerhet komme att verka nedbrytande på nu rådande fördelaktigare sedvänja. Organisationerna föresloge för den skull en bestämmelse om att arbetsgivaren skulle i god tid och senast fjorton dagar före semesterns början underrätta om tidpunkten för semestern.

Svenska brukstjänstemannaföreningen yttrar, att underrättelse om tiden för semestern regelmässigt plägade lämnas minst en månad före dess början. Endast då särskilda och oförutsedda förhållanden påkallade det, tillämpades kortare underrättelsetid. För ett effektivt utnyttjande av semestern fordrades längsta möjliga underrättelsetid. Föreningen förordar därför en bestämmelse om att arbetsgivare senast en månad före semesterns början skulle på lämpligt sätt underrätta arbetstagaren om tiden för semestern; om synnerliga skäl därtill föranledde, finge dock underrättelse lämnas senast fjorton dagar före semesterns början.

Sveriges redareförening anför, att bestämmelsen om att arbetsgivaren skulle vara skyldig att senast en vecka före semesterns början på lämpligt sätt underrätta arbetstagaren om tiden för semestern, skulle för en redare eller för dennes ställföreträdare ombord, nämligen befälhavaren, icke allenast medföra olägenheter utan även i många fall vara praktiskt omöjligt att genomföra. Detta gällde särskilt för trampfartygen, vilka dirigerades efter tillgången på last.

Även *kommerskollegium* finner en undantagsbestämmelse för sjöfartens del i detta hänseende oundgänglig. Kollegium anför, att det för sjöfarten i många fall, särskilt för trampfarten, torde vara praktiskt omöjligt att iakttaga ifrågavarande bestämmelse. Kollegium erinrar om att i det av 1936 års sjöarbetstids- och bemanningssakkunniga utarbetade förslaget till lag om semester för sjöfolk intagits föreskrift allenast därom att, då rätt till semester inträtt, densamma skulle efter överenskommelse lämnas vid det första tillfälle, som tjänsteförhållandena gjorde möjligt.

Departements-
chefen.

Den av de sakkunniga förordade bestämmelsen om att underrättelse rörande tiden för semestern skall lämnas senast en vecka före semesterns början synes mig lämna en väl kort tid för arbetstagarna till förberedelse för semestern. Jag föreslår därför, att tiden utsträcker till fjorton dagar.

På de av kommerskollegium och Sveriges redareförening anförda skälen torde ett särskilt undantag från skyldigheten att inom den angivna tiden underrätta arbetstagarna om dagen för semesterns början böra stadgas för sjöfartens vidkommande. Jag erinrar i detta sammanhang om att en förutsättning för att semester skall utgå till sjöman enligt departementsförslaget är, att han gjort skriftlig ansökan om semester.

8 §.

Redogörelse för innehållet i denna paragraf, som motsvarar 7 § i sakkunnigförslaget, har lämnats, då frågan om semesterlönens beräkning behandlats.

9 §.

Denna paragraf saknar motsvarighet i sakkunnigförslaget. Beträffande innehållet i paragrafen hänvisas till vad som anförts i samband med avhandlandet av spörsmålet om lagstiftningens omfattning.

10 §.

I sakkunnigförslaget motsvaras denna paragraf av 8 §. I fråga om de i paragrafen intagna bestämmelserna må hänvisas till den i kapitlet om lagstiftningens omfattning lämnade redogörelsen. Därutöver torde, beträffande föreskriften om att sjöman, som önskar erhålla semester, skall göra skriftlig ansökan härom, böra anföras följande.

Någon bestämmelse av den nu nämnda innebörden finnes icke i sakkunnigförslaget.

Sveriges redareförening framhåller betydelsen av att i en lag, varom nu vore fråga, intoges en bestämmelse därom, att sjöfolket skulle vara skyldigt att i en eller annan form göra hemställan om semester, detta icke minst med hänsyn till den i lagen stadgade skadeståndsskyldigheten för arbetsgivaren (redaren) för det fall en arbetstagare icke erhöle de i lagen föreskrivna semesterförmånerna. Föreningen anför vidare följande:

I företag, där arbetsgivaren icke stode i personlig kontakt med arbetarna, vilket särskilt vore fallet inom sjöfarten, låge det nära till hands, att sjömannen på grund av förbiseende icke bleve erbjuden semester. I dylika fall skulle sålunda skadeståndsskyldighet föreligga för arbetsgivaren. För undvikande härav vore det, såsom nämnts, nödvändigt, att åtminstone när det gällde sjöfolket en bestämmelse infördes därom, att varje arbetstagare skulle göra framställning om semester. I samtliga de kollektivavtal, som gällde mellan föreningen och de ombordanställdas organisationer, funnes föreskrifter av innehåll, att ansökan om semester skulle ske skriftligen.

I samband med att valfrihet mellan semester och semesterersättning lämnas åt arbetstagare å fartyg torde det vara lämpligt att, på sätt som yrkats av *Sveriges redareförening*, införa en bestämmelse om att arbetstagare å fartyg, som önskar erhålla semester, skall göra skriftlig ansökan därom hos arbetsgivaren. Med den ställning, som befälhavare å fartyg intager såsom representant för redaren gentemot de anställda, är det givet, att ansökan om semester skall kunna tillställas befälhavaren och därmed anses hava kommit arbetsgivaren tillhanda.

Departement-
chefen.

11 §.

Redogörelse för innehållet i denna paragraf, som motsvarar 9 § i sakkunnigförslaget, har lämnats vid behandlingen av de grundläggande förutsättningarna för rätt till semester.

12 §.

Någon motsvarighet till förevarande paragraf finnes icke i sakkunnigförslaget. Beträffande innehållet i paragrafen får jag hänvisa till vad därom anförts vid behandlingen av frågan om kriminalisering eller andra tvångsåtgärder.

13 §.

Denna paragraf motsvarar 10 § i sakkunnigförslaget, vari endast stadgats, att arbetsgivare, som åsidosatte vad honom enligt lagen ålåg, skulle vara pliktig gälda skadestånd.

Såsom tidigare omnämnts, upptager förslaget icke några straffbestämmelser eller föreskrifter om kontroll från något statligt organs sida. Det ankommer i stället principiellt på arbetstagarna själva att föra talan inför domstol, för den händelse de icke erhålla de förmåner, som föreskrivas i lagen.

De sakkunniga.

De sakkunniga föreslå i förevarande hänseende en allmän föreskrift angående skadeståndsskyldighet för arbetsgivare, som åsidosätter vad honom enligt lagen åligger. De sakkunniga uttala, att de övervägt lämpligheten av att lämna en särskild bestämmelse om att skadeståndet skulle utgå med ett belopp, motsvarande femtio procents förhöjning av semesterlönen, för den händelse en arbetsgivare icke utgäve semester till arbetstagarna. Det hade emellertid syntes de sakkunniga vara lämpligast, att domstolen fritt skulle äga bedöma storleken av skadeståndet och att alltså i lagen allenast skulle inskrivas en allmän bestämmelse om skadeståndsskyldighet vid åsidosättande av lagens bestämmelser.

Herrar *Larson* och *Tamm* hava i sina reservationer yttrat, att de ansåge det vara överflödigt att intaga en påföljdsbestämmelse i lagen. Även utan särskild sådan bestämmelse torde det enligt allmänna skadeståndsregler kunna utdömas ersättning till arbetstagare, som förvägrats sin lagliga semester.

Yttrandena.

Arbetsdomstolens ordförande anför följande beträffande den föreslagna bestämmelsen om skadeståndsskyldighet:

Det vore tydligt, att arbetsgivare, som underlåte att lämna semester eller lämnade semester i mindre utsträckning än lagen stadgade, bleve skyldig att utgiva semesterlön (semesterersättning) för den semester arbetstagaren gått förlustig. Då lagförslaget vore byggt på principen, att semester vore en löneförmån, som successivt intjänades, kunde det med fog göras gällande, att denna rätt till semesterersättning icke skulle betraktas såsom ett skadeståndsanspråk utan som en fordran på ogulden lön. Såsom jämförelse kunde nämnas, att arbetsdomstolen tämligen strängt upprätthållit den distinktionen att, om en arbetare erhållit lägre lön än kollektivavtalet stadgade, hans rätt att utfå vad som bruste vore en lönefordran och icke ett skadeståndsanspråk. Skillnaden hade sin förnämsta betydelse däri, att skadestånd kunde jämkas enligt 8 § tredje stycket kollektivavtalslagen, vilket däremot icke vore möjligt med en lönefordran. Emellertid vore en skyldighet att gälda skadestånd för åsidosättande av semesterlagen jämväl påkallad såsom sanktion, exempelvis i fråga om stadgandena i 4 och 5 §§. Skadeståndet bleve likväl då icke en ersättning för ekonomisk förlust utan för personligt obehag, d. v. s. skadeståndet komme att avse ideell skada. De sakkunniga hade också varit inne på tanken att giva rätt till ersättning för ideell skada jämväl vid sidan av ersättning för den ekonomiska förlust, som ledes genom att semester icke fått åtnjutas eller åtnjutas i mindre mån än lagen stadgade. Däremot hade arbetsdomstolens ordförande för sin del icke något att invända.

Arbetsdomstolens ordförande yttrar vidare att, om sålunda skadeståndsrätten väsentligen komme att avse ideell skada, skadeståndsbestämmelsen syntes böra omarbetas till närmare överensstämmelse med de stadganden om rätt till ersättning för ideell skada, som återfunnes exempelvis i kollektivavtalslagen och lagen om förenings- och förhandlingsrätt.

Arbetsrådet anför, att skadeståndsbestämmelsen, därest den skulle bibehållas, syntes böra förtydligas. Det vore nämligen att märka, att den arbetstagare, som efter process tilldömdes semester eller semesterersättning, sedermera i regel icke längre torde kunna anses hava lidit någon ekonomisk skada och att möjlighet i dylika fall näppeligen torde föreligga för domstolarna att utan uttrycklig lagbestämmelse utdöma ett ideellt skadestånd.

Även *landsorganisationen* anser, att i lagen borde angivas, att under skadestånd skulle utom ersättning för liden ekonomisk skada inbegripas ersättning jämväl för annat men, som arbetstagaren kunde hava tillfogats genom att han undandragits semester.

Svenska brukstjänstemannaföreningen instämmer i förslaget, att överträdelser av lagens bestämmelser skulle beivras genom skadestånds utkrävande. Föreningen anför härom bland annat följande:

Vore semestervillkoren bestämda i kollektivavtal, hade den kollektivavtalslutande arbetstagarorganisationen givetvis skadeståndsrätt, om avtalets bestämmelser åsidosattes. Skadeståndsrätten berodde dock i detta fall icke på semesterlagen utan på kollektivavtalslagen. Den verkliga innebörden av lagen vore därför blott, att en avtalsslutande organisation icke kunde »tvingas» sluta avtal med sämre bestämmelser än lagens.

En arbetsgivare, som av något skäl åsidosatte lagens bestämmelser, kunde ostraffat göra det under två förutsättningar: antingen hade vederbörande arbetstagare uttryckligen avstått från sin »rätt» enligt lagen eller också kunde arbetsgivaren räkna med, att arbetstagaren på grund av sin beroendeställning icke vågade anhängiggöra talan med yrkanden om skadestånd. Det första alternativet inträdde i varje fall, där en arbetsgivare med hot om repressalier — uppsägning etc. — kunde tilltvinga sig ett medgivande. Det senare alternativet torde inträda i alla fall, där icke vederbörande arbetstagare hade möjlighet skaffa sig annan anställning. Den arbetsgivare, som icke ville ge sina anställda minst tolv dagars semester, tvekade med visshet icke heller att avskeda den arbetstagare, som stämde honom till domstol.

Föreningen ansåge, att lagen i den utformning de sakkunniga givit den gäve skydd endast för i kollektivavtal bestämda semestervillkor, där sådant skydd på grund av annan lagstiftning i och för sig icke behövdes, men gäve rum för allsköns godtycklighet i övriga fall. Då detta icke kunde överensstämma med lagens syfte att vara »bindande», så att bestämmelserna icke ostraffat finge åsidosättas, förmenade föreningen, att lagstiftningen borde kompletteras.

Som förut anförts funnes garantier, att lagens bestämmelser bleve respekterade endast när en organisation finge medverka därtill. I själva verket vore lagens bestämmelser av samma natur som innehållet i ett kollektivavtal: de avsåge att gälla alla arbetstagare. De skäl, som arbetsdomstolen anfört för att ett kollektivavtal kunde åberopas även för arbetstagare, som icke vore medlemmar i den avtalsslutande organisationen, gällde även vid tillämpningen av lagens bestämmelser. Ingen orätt skedde därför enligt föreningens mening för den händelse arbetstagarorganisationerna finge samma befogenhet med avseende på tillämpningen av lagen som av ett kollektivavtal.

Föreningen hemställer, att i lagen måtte intagas en bestämmelse om att arbetstagarorganisation bleve skadestandsberättigad, om lagens bestämmelse beträffande en medlem åsidosattes även om det skedde med dennes medgivande. Föreningen anser alltså, att såväl organisationen som arbetstagaren borde vara skadestandsberättigade.

Svenska arbetsgivareföreningen anför, att det vore ganska ovissst, vad som kunde anses såsom skäligt skadestånd, särskilt i det fall då arbetaren genom att kvarstå i arbetet utan avbrott ej åtnjöte lägre inkomst än vad han skulle haft, för den händelse han uppburit semesterlön. Föreningen anför vidare följande:

Det torde vara tämligen svårt att i penningar uppskatta värdet av den skada, som en arbetstagare lede därigenom, att han icke beretts tillfälle till rekreation under några dagar. Såsom motiven vore avfattade, svävade man vidare i tvivelsmål om i vad mån parterna kunde träffa överenskommelse om skadeståndets storlek eller om helt avstående från skadestånd. Förutom bestämmelserna i 4 § vore lagens föreskrifter genomgående tvingande. De sakkunniga syntes ock utgå ifrån, att arbetstagare under arbetsavtalets bestånd icke skulle anses genom underlåtenhet att utkräva semester ha betagit sig rätten att sedermera utfå skadestånd, åtminstone för det fall att han icke uttryckligen avstått från semesterförmånen. Man finge däremot ingen klarhet om hur förhållandet gestaltade sig, sedan arbetsavtalet utlupit.

Sveriges redareförening yttrar, att bestämmelsen om skyldighet för arbetsgivare att gälda skadestånd, för den händelse han åsidosatte vad som enligt semesterlagen ålåg honom, måste anses i hög grad obillig. Skulle en bestämmelse om skadestånd ändock komma att inflyta i lagen, måste denna ovillkorligen kompletteras på så sätt, att arbetstagare, vilken under semester toge avlönat arbete, icke ägde rätt till semesterlön.

Departement-
chefen.

Då skadeståndsskyldigheten, såsom arbetsdomstolens ordförande anförte och de sakkunniga även synas hava ansett, jämväl bör avse den semesterberättigades intresse av att erhålla semester och sådana omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse, har jag låtit omarbета skadeståndsklausulen så, att det klart framgår, att ideellt skadestånd skall kunna utdömas. De föreslagna bestämmelserna ansluta sig nära till vad som finnes stadgat i lagen om kollektivavtal. I enlighet med arbetsdomstolens praxis vid tillämpningen av sagda lag bör krav på semesterlön eller ersättning därför enligt semesterlagen betraktas såsom en lönefordran och ej såsom ett skadeståndsanspråk.

I anledning av vad svenska arbetsgivareföreningen anförte vill jag framhålla, att i departementsförslaget intagits en bestämmelse om att överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetstagare, som innefattar avstående från rätt till semester eller i något avseende mindre förmåner för arbetstagaren än vad i lagen stadgas, skall vara ogiltig, så vida icke annat i lagen anges. Vidare vill jag i anledning av vad svenska arbetsgivareföreningen och Sveriges redareförening anförte erinra om att bestämmelse införts i lagen rörande förlust av rätt till semesterlön för den arbetstagare, som under semestern utför avlönat arbete inom sitt yrke.

Svenska brukstjänstemannaföreningen har hemställt, att i lagen skulle intagas en bestämmelse om att en arbetstagarorganisation skulle bli skadestandsberättigad, om lagens bestämmelse beträffande en medlem åsidosattes och detta även om åsidosättandet skett med medlemmens medgivande. Jag vill i anledning härav framhålla, att i semesterlagen intagits en föreskrift om att vad i 13 § i lagen om arbetsdomstol stadgas skall gälla i fråga om anhängiggörande och utförande hos arbetsdomstolen av talan jämlikt semesterlagen. Då en arbetstagarorganisation med hänsyn till denna bestämmelse äger rätt att tala å medlemmens vägnar, är det utan särskild bestämmelse därom givet, att föreningen även kan bli skadestandsberättigad. Förhållandet kommer alltså helt att motsvara, vad som tillämpas beträffande lagen om kollektivavtal. Att skadestånd skall kunna utgå till förening, om lagens bestämmelser åsidosatts med medlemmens medgivande, torde följa därav, att överenskommelse, som innebär sämre förmåner för arbetstagare än vad lagen stadgar, är ogiltig.

14 §.

Jämväl denna paragraf saknar motsvarighet i sakkunnigförslaget. Den föreslagna bestämmelsen motsvarar, vad som gäller enligt 24 § första punkten lagen om förenings- och förhandlingsrätt.

I nämnda paragraf stadgas vidare att, om talan, sedan skadeståndsskyldighet ålagts någon, av den skadelidande föres mot annan, denne, i den mån det finnes skäligt, må förpliktas att gemensamt med den förre, en för båda och båda för en, gälda skadestånd. En dylik bestämmelse synes emellertid icke vara av behovet påkallad att införa i lagen om semester med hänsyn till att i denna lag intagits en föreskrift om att vad i 13 § lagen om arbetsdomstol stadgas skall gälla i fråga om anhängiggörande och utförande hos arbetsdomstolen av talan jämlikt semesterlagen, vid vilket förhållande alla de, som kunna tänkas bli ålagda skadeståndsskyldighet, komma att vid samma tillfälle svara inför arbetsdomstolen.

15 §.

Paragrafen saknar motsvarighet i sakkunnigförslaget. Beträffande innehållet i paragrafen hänvisas till vad som anförts angående frågan om särskild preskriptionstid.

16 §.

Denna paragraf motsvaras av 11 § i sakkunnigförslaget. Redogörelse för innehållet i paragrafen har lämnats i samband med frågan om behandlingen av mål angående semester.

Ytterligare torde böra nämnas, att *telegrafstyrelsen* föreslagit, att de givna bestämmelserna om domstolskompetensen måtte kompletteras med en föreskrift om att, när i kollektivavtal vore föreskrivet, att tvist om avtalets tillämpning skulle hänskjutas till skiljenämnd, även mål, som avsåge tillämpningen av semesterlagen, borde avgöras genom skiljedom.

Departement-
chefen.

I anledning av vad telegrafstyrelsen sålunda anført vill jag endast nämna, att det även utan särskild bestämmelse därom torde vara givet, att en i arbetsavtalet intagen skiljedomsklausul skall gälla i vanlig ordning.

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser.

De sakkunniga.

De sakkunniga uttala, att det med hänsyn till arbetarnas intresse av att erhålla en förlängd semester vore angeläget, att lagstiftningen trädde i kraft snarast möjligt. Vidare anföra de, att det icke kunde anses vara nödvändigt att bestämma tidpunkten för ikraftträdandet till ett årsskifte; vid varje tidpunkt funnes nämligen löpande kollektivavtal, vilkas bestämmelser angående semester komme att åsidosättas genom lagen, i den mån de innebure sämre förmåner för arbetstagarna än vad i lagen föreskrevs.

I fråga om beräkning av semesterrätt efter lagens ikraftträdande anföra de sakkunniga följande:

Det vore icke tänkbart, att semesterrätt kunde börja beräknas enligt lagen förrän från och med tidpunkten för ikraftträdandet. Det motsatta förhållandet skulle innebära, att man gäve lagen tillbakaverkande kraft. Om lagen bestämdes att träda i kraft exempelvis den 1 juli 1938, kunde arbetstagarna under år 1939 erhålla högst sex dagars semester med stöd av lagens bestämmelser. Först under år 1940 skulle i dylikt fall arbetarna komma i åtnjutande av tolv dagars semester. Vad nu anförts innebure, att industrien, även om man bestämde tidpunkten för lagens ikraftträdande till den tidigast tänkbara, komme att erhålla en övergångstid, så att den i förhållande till nuvarande praxis i allmänhet fördubblade semestern icke behövde utgivas förrän med ett par års varsel. En sådan övergångstid måste även anses vara lämplig, enär industrien givetvis behövde viss tid för att kunna anpassa sig efter de genom lagen förändrade förhållandena. Några särskilda övergångsbestämmelser härutöver syntes icke vara erforderliga.

Herr *Tamm* hemställer i sin reservation, att särskilda övergångsbestämmelser måtte utfärdas, så att den allmänna ökningen av semesterdagarnas antal från sex till tolv komme att genomföras successivt under loppet av sex eller eventuellt tre år. Reservanten anför härom följande:

I avseende å övergångsbestämmelserna ville reservanten framhålla att, därest ett statligt ingripande av så djupgående ekonomisk art och berörande praktiskt taget hela det enskilda näringslivet, som här blivit ifrågasatt, ansåges böra företagas, kravet på en viss försiktighet vid övergången och i fråga om lagens ikraftträdande syntes vara sakligt väl motiverat. Genom en så betydande ökning av semestertiden, som föreslagits, vid jämförelse med vad nu i allmänhet gällde, eller till tolv arbetsdagar, måste ett stort antal företag uppenbarligen komma att beredas betydande svårigheter av både ekonomisk och teknisk art. Klokheten och hänsyn till näringslivet syntes därför mana till ett successivt tillämpande av den längre semesterrätten. Om ökningen utöver sex dagar, vilken semestertid på alla områden omedelbart syntes kunna genomföras, skedde med exempelvis en dag per år under sex år eller möjligen med två dagar under tre år, skulle detta förvisso för många innebära en betydande lättnad och även i viss mån avtrubba det missnöje, som kunde förväntas uppstå med det föreslagna statsingripandet på detta område. Vad arbetstagarna beträffade syntes ett dylikt förfarande böra kunna mottagas med förståelse

med hänsyn till den bland dem alltmåra vidgade insikten om de ekonomiska problemen. Då den längre semestertiden i alla händelser genom lagens antagande skulle bliva definitivt säkerställd, torde för övrigt dess genomförande successivt under ett fåtal år innebära en därunder årligen ökad förmån, ett ur psykologisk synpunkt icke alldeles oviktigt moment.

Yttrandena.

Arbetsdomstolens ordförande anför, att det under alla förhållanden syntes nödvändigt, att avtal, som upprättats före lagens ikraftträdande, icke finge rubbas genom lagen. Härför talade också det skälet, att ett sådant ingrepp i redan slutna avtal torde strida mot vanliga och hittills alltid tillämpade rättsgrundsatser. Åtminstone gällde detta omdöme, när såsom i detta fall lagstiftningen byggde på privaträttslig grund — i det den innefattade en tvångsreglering av arbetsavtalet — och icke såsom exempelvis arbetstidslagen vore konstruerad på grundval av ett övervakande från det allmännas sida. Såsom jämförelse kunde framhållas, att kollektivavtalslagen enligt uttalanden i motiven icke gällde avtal slutna före lagens ikraftträdande. Om sålunda redan slutna avtal lämnades orubbade, torde en övergångsbestämmelse erfordras, som gäve arbetstagare möjlighet att, när avtalet sedermera upphörde, erhålla semesterförmåner efter lagens regler med kvalifikation räknad tillbaka från lagens ikraftträdande.

Vattenfallsstyrelsen yttrar, att en eventuell semesterlag, för att förebygga att genomförandet allt för starkt finge karaktären av ett statsmakternas ingripande i lönesättningen på näringslivets område, borde träda i tillämpning först efter utlöpandet av nu gällande avtalstid, så att övriga lönevillkor kunde avpassas efter den genom lag bundna semesterbestämmelsen. Emellertid borde icke blott ikraftträdandet fastställas till en tidpunkt, då alla nu slutna avtal utlöpt, utan helst borde även en övergångstid på förslagsvis sex år med successivt utökad semester föreskrivas, så att näringslivet finge tid till anpassning under de år, som stundade och som säkerligen komme att präglas av andra konjunkturförhållanden än de nuvarande. Enahanda synpunkter framföras av *överståthållarämbetet*.

Länsstyrelsen i Södermanlands län yttrar, att det syntes erforderligt att för en eventuell lagstiftning stadga en avsevärd övergångstid. Det kunde nämligen icke vara rimligt att — kort efter omfattande avtalsförhandlingar, vid vilka kravet på ökad semester varit under behandling men skjutits åt sidan till förmån för löneförhöjningar, och vid vilka sådana lönehöjningar vid avvägning av procent och delar av procent å tidigare löner pressats fram så långt arbetsgivarna med känslan av ansvar för företagen ansett sig kunna gå — under avtalstiden genomföra en lagstiftning, som i ekonomiskt hänseende motsvarade en lönehöjning av ytterligare någon eller några procent.

Länsstyrelsen i Hallands län finner den av reservanten herr Tamm förordade vägen med en successiv utökning av semestertiden vara värd allt beaktande. Länsstyrelsen uttalar, att en successiv utökning av den lagstadgade semestern skulle för näringslivet liksom för de statliga, kommunala och enskilda institutioner, som berördes av lagen, möjliggöra en så småningom

skeende anpassning till de nya förhållandena; tillfälle komme att givas att iakttaga lagens verkningar i olika avseenden, såsom i fråga om möjligheten att undvika driftsavbrott, de mindre välställda näringarnas befarade avfolkning och semestervikariernas sysselsättande under vintermånaderna; bättre klarhet kunde vinnas om tillräckligheten av den föreslagna semesterperioden (2 maj—30 september) inom olika arbetsområden och differentieringar i fråga om lagens giltighet, vilka erfarenheten kunde komma att visa vara påkallade, skulle kunna genomföras. Förglömmas borde ej heller, att lagens tillämpning i vissa fall, såsom inom jordbruket och beträffande byggnads- och vissa transportarbetare, måste närmare regleras i kollektivavtalen, vilket givetvis lättare skedde, om något rådrum gäves.

En successiv utökning av semestertiden förordas vidare av *kommerskollegium* samt *länsstyrelserna i Stockholms, Östergötlands, Gotlands, Blekinge, Malmöhus, Skaraborgs, Jämtlands och Västernorrlands län*.

Kollektivavtalens giltighetstid.

I avsikt att belysa frågan, om lagen om semester borde vinna tillämpning även å de arbetstagare, för vilka arbetsavtal äro gällande vid tiden för lagens ikraftträdande, har inom socialstyrelsen utarbetats följande promemoria rörande kollektivavtalens giltighetstid:

»P. M.

Av de i mars 1938 gällande kollektivavtalen äro endast några få, här nedan uppräknade, träffade för tid, som sträcker sig till eller utöver den 1 juli 1940.

Huvudavtalet mellan Tidningarnas arbetsgivareförening och Svenska typografförbundet. Gällande tiden 1 december 1937—30 juni 1946 och avseende 3,100 arbetare. Huvudavtalet innefattar bestämmelse om semester i tre veckor för den, som fyllt 23 år och varit 4 år i yrket, i två veckor för den som fyllt 18 år samt i en vecka för den, som ej fyllt 18 år.

Avtal mellan tidningar i Göteborg och Svenska transportarbetareförbundet (för tidningsbud). Gällande tiden 1 juli 1937—30 september 1940 och avseende 174 arbetare.

Avtal mellan tidningar i Göteborg och Svenska transportarbetareförbundet (för tidningsbud). Gällande tiden 1 januari 1938—31 december 1940 och avseende 850 arbetare.

Avtal mellan Vattenfallsstyrelsen och Svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet för byggnadsarbeten i Porjus och Suorva. Gällande tiden 1 januari 1937—31 december 1940 och avseende 177 arbetare.

Avtal mellan Vattenfallsstyrelsen och Svenska väg- och vattenbyggnadsarbetareförbundet för byggnadsarbeten vid Stadsforsens kraftstation. Gällande tiden 24 juli 1936—30 september 1940 och avseende 248 arbetare.

Avtal mellan vissa kolimportörer i Hälsingborg och Svenska handelsarbetareförbundet. Gällande tiden 3 september 1937—30 juni 1940 och avseende 20 arbetare.

Avtal mellan två fröhandelsföretag i Hälsingborg och Svenska handelsarbetareförbundet. Gällande tiden 1 oktober 1937—1 oktober 1940 och avseende 5 arbetare.

I ovanstående förteckning ha ej medtagits sådana avtal rörande allmänna bestämmelser, vilka icke innefatta stadganden om semester (t. ex. skogsavtalet för Värmland och Västra Bergslagen, gällande till 1 oktober 1940).

Anmärkas må, att vissa avtal, som träffats vid tiden omkring senaste årsskiftet, innehålla avtalsbestämmelse eller protokollsanteckning därom, att om under avtalstiden lag om semester skulle träda i kraft, skall avtalets stadgande rörande semester upphävas och lagens bestämmelser i stället gälla. Så är förhållandet bland annat beträffande följande riksavtal, nämligen för järnbruken, för de till Järnbruksförbundet anslutna gruvorna, för pappersmasse- och pappersbruksindustrierna, för byggnadsämnesindustrien, för chokladindustrien, för verkstadsindustrien.»

I likhet med de sakkunniga anser jag, att semesterrätt enligt lagen icke bör kunna intjänas förrän efter lagens ikraftträdande. På de av de sakkunniga anförda skälen förordar jag, att ikraftträdandet bestämmes till den 1 juli 1938. Vid bifall härtill komma arbetstagarna under 1939 att med stöd av lagen bliva berättigade till högst sex dagars semester. Först under år 1940 kommer full semester om tolv dagar att kunna utgå enligt lagen.

Genom den av socialstyrelsen verkställda utredningen av gällande kollektivavtals giltighetstid är visshet vunnit om att endast ett mycket ringa antal kollektivavtal gälla till den normala semesterperioden år 1940, under vilket år full semester om tolv dagar först kan utgå enligt lagen. I det betydelsefullaste av de kollektivavtal, som hava så lång löptid, är för övrigt en semester om tre veckor stadgad. Vidare är att märka, att vid träffandet under den senaste tiden av alla de betydelsefullaste riksavtalen hänsyn tagits till att en lagstiftning om semester kunde förväntas inom den närmaste framtiden. I avtalen har sålunda intagits en bestämmelse, att en blivande lag om semester skulle gälla i stället för avtalens bestämmelser om semester.

Under sådana omständigheter borde visserligen några allvarigare betänkligheter icke behöva hysas mot att semesterlagen bestämdes att avse jämväl alla arbetstagare, för vilka löpande arbetsavtal vore gällande vid lagens ikraftträdande. Då det emellertid, såsom arbetsdomstolens ordförande påpekat, torde överensstämma med rådande rättsuppfattning, att vid lagens ikraftträdande gällande avtal icke rubbas genom lagens bestämmelser, har jag ansett mig böra införa en särskild föreskrift härom i övergångsbestämmelserna. Ett sådant stadgande torde dock böra avse endast tidsbegränsade avtal. Utan att särskild föreskrift därom lämnas torde det vara klart, att lagens bestämmelser skola gälla, så snart den för ett avtal bestämda tiden gått till ända, även om avtalet på grund av att uppsägning ej skett prolongeras på viss tid. Vidare är det givet, att semesterrätt enligt lagens bestämmelser skall kunna intjänas redan under avtalets giltighetstid. Med hänsyn till den förordade formuleringen av förevarande övergångsbestämmelse torde någon särskild föreskrift härom icke vara erforderlig. Den i vissa riksavtal intagna föreskriften, att en blivande lag skulle gälla i stället för avtalens bestämmelser om semester, kan icke anses bliva rubbad genom den förordade övergångsbestämmelsen, då parterna genom berörda föreskrift måste sägas hava slutit avtal om att lagen skall gälla för dem.

Från åtskilliga håll har påyrkats, att en särskild övergångstid måtte fastställas. Yrkandena gå i allmänhet ut på att semestertiden nu borde bestämmas till sex dagar per år för att sedermera successivt utökas med en eller möjligen

Departements-
chefen.

två dagar om året, intill dess tolvdagarsgränsen nåtts. Jag anser icke en sådan särskild övergångstid vara erforderlig. Jag vill härvid särskilt peka på det förhållandet, att drygt två år komma att förflyta, innan arbetsgivarna behöva bereda arbetstagarna en semester om tolv dagar och att alltså förberedelse-tiden för en anpassning efter en förlängd semester är betydligt längre än samma förberedelsetid vid genomförandet av lagen om arbetstidens begränsning. Härtill kommer, att det sedan minst ett år tillbaka varit känt, att en lagstiftning om semester planerades och att semestertiden därvid troligen komme att bestämmas till tolv dagar. Vidare vill jag påpeka, att de i departementsförslaget vidtagna ändringarna i förhållande till sakkunnigförslaget torde medföra, att behovet av en särskild övergångstid minskats.

De sakkunniga hava framlagt förslag om en särskild lag angående ändring i arbetarskyddslagen, varigenom den i 5 § m) intagna bestämmelsen om semester skulle upphävas. Jag förordar, att upphävandet av ifrågavarande bestämmelse i stället sker genom en särskild föreskrift, som intages i övergångsbestämmelserna till lagen om semester.

Förslaget till lag angående ändring i vissa delar av sjömanslagen.

Ändringarna i sjömanslagen, som i sak helt överensstämma med de sakkunnigas förslag och varemot ingen erinran framställts i yttrandena, innebära dels att en hänvisning gives till semesterlagen och dels att ett exemplar av semesterlagen skall finnas tillgängligt å fartyg.

Departementschefens hemställan.

Departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över inom socialdepartementet upprättade förslag till

lag om semester samt

lag om ändring av 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270),

av den lydelse bilaga (*Bilaga A*) till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten.

Ur protokollet:

Anders Lundstedt.

Bilaga A.

Förslag
till
Lag
om semester.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å arbetstagare i enskild tjänst ävensom å sådana arbetstagare i statens, landstings, kommuns eller annan menighets tjänst, som icke äro underkastade ämbetsmannansvar.

Från lagens tillämpning undantagas dock följande arbetstagare, nämligen den som är medlem av arbetsgivarens familj samt den som avlönas uteslutande genom andel i vinst.

2 §.

Där för arbetstagare i någon yrkesgrupp med hänsyn till anställningens art eller varaktighet, anställningsort, levnadsålder eller andra sådana omständigheter längre semester i allmänhet utgår än som föreskrives i denna lag, skall dylik sedvänja, med beaktande av övriga bestämmelser i lagen, lända till efterrättelse för arbetstagarna i yrkesgruppen.

Har mellan arbetsgivare och arbetstagare träffats avtal, som innefattar avstående från rätt till semester eller i något avseende mindre förmåner för arbetstagaren än vad i denna lag stadgas, vare avtalet i sådan del ogillt, med mindre annat i lagen angives.

3 §.

Arbetstagare, som innehaft sin anställning sedan minst etthundraåttio dagar, äger rätt till semester enligt vad i 4 § 1 mom. stadgas. Utför arbetstagaren arbetet i sitt hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, är arbetstagaren endast berättigad till semesterlön enligt vad i 4 § 2 mom. sägs.

Överlåtelse av företag eller fartyg må icke inverka på arbetstagarens rätt till semester eller semesterlön. Ej heller må avbrott i anställningen utöva sådan inverkan, såframt det med hänsyn till omständigheterna skulle vara oskäligt.

Anställning, som icke kan anses utgöra arbetstagarens huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla, berättigar icke till semester eller semesterlön.

4 §.

1 mom. Semester utgår för kalenderår och omfattar en dag för varje kalendermånad anställningen varat under närmast föregående kalenderår (kvali-

fikationstid); dock må annan period av samma längd gälla såsom kvalifikationstid, såframt överenskommelse därom träffas mellan parterna.

Rätt till semester föreligger endast för kalendermånad, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst aderton dagar. Härvid skall med dag, å vilken arbete utförts, jämsställas dag, varunder arbetstagaren åtnjutit semester eller varit oförmögen till arbete på grund av olycksfall i arbetet eller sådan sjukdom, som avses i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, eller fullgjort i värnpliktslagen föreskriven repetitionsövning, landstormsrepetitionsövning eller landstormsbefälsövning. Dag, under vilken arbetstagaren varit oförmögen till arbete eller fullgjort militär tjänstgöring, må dock icke räknas honom till godo, därest arbete eljest uppenbarligen icke kunnat beredas honom å sådan dag.

I semestern inräknas icke söndagar, helgdagar och sedvanliga fridagar.

2 mom. För arbetstagare, som utför arbetet i sitt hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, utgår semesterlön endast om sammanlagda löneförmånerna under den kvalifikationstid, som i 1 mom. första stycket omförmäles, uppgå till ett belopp, minst motsvarande etthundraåtta gånger den genomsnittliga dagsförtjänsten å orten för sådant arbete under en arbetstid av åtta timmar.

5 §.

Övergår arbetstagare hos samma arbetsgivare till sådan anställning, som medför rätt till semester med hänsyn till anställnings- och arbetsförhållandena under löpande kalenderår, må semestern, med inräknande av arbetstagaren enligt 4 § 1 mom. tillkommande semesterdagar, utgå med högst det antal dagar, vartill han i den nya anställningen är berättigad för helt år.

6 §.

Arbetsgivaren äge bestämma, när semester skall utgå. Därvid skall iakttagas, att semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren.

Vad sålunda föreskrivits om att semestern skall utgå i ett sammanhang skall icke gälla beträffande arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande binäringar och trädgårdsskötseln samt beträffande hembiträde i lanthushåll.

Semestern må icke utan arbetstagarens medgivande förläggas till tid, då arbetstagaren i samband med havandeskap avhåller sig från arbete eller är oförmögen till arbete av anledning, som i 4 § 1 mom. andra stycket sägs, eller fullgör sådan militär tjänstgöring, varom i samma stycke förmäles.

Semester för arbetstagare å fartyg må icke utan arbetstagarens medgivande utgå annat än i svensk hamn.

7 §.

Arbetsgivaren skall senast fjorton dagar före semesterns början på lämpligt sätt underrätta arbetstagaren om tiden för semestern; dock att vad sålunda stadgats icke skall gälla beträffande arbetstagare å fartyg.

8 §.

1 mom. Under semester skall lön utgå.

Arbetstagare, som är avlönad med tidlön, beräknad för vecka eller längre tidsenhet, äge uppbära den å semestertiden belöpande lönen. För annan arbetstagare skall lönen för varje semesterdag utgå med belopp, motsvarande hans genomsnittliga inkomst för dag, då arbete för arbetsgivarens räkning utförts under de månader av senast förflutna kvalifikationstid, för vilka semesterrätt föreligger. Hänsyn skall därvid icke tagas till lön, som utgått för tid utöver den för arbetstagaren normala arbetstiden. Har arbetstagaren varit frånvarande från arbetet av orsak, som omförmäles i 4 § 1 mom. andra stycket, skall vid beräkning av semesterlönens storlek hänsyn tagas, beträffande frånvaro på grund av semester till den för semestertiden uppburna lönen samt beträffande frånvaro på grund av övriga orsaker till den lön, som arbetstagaren sannolikt skulle hava uppburit för berörda tid, därest han utfört arbete för arbetsgivarens räkning.

2 mom. För arbetstagare, som avses i 4 § 2 mom., utgör semesterlönen fyra procent av arbetstagarens sammanlagda arbetsinkomst hos arbetsgivaren under den senast förflutna kvalifikationstiden.

3 mom. Arbetstagare, som är i arbetsgivarens kost men under semestern icke till någon del uttager denna förmån, äge rätt till skälig ersättning för kosten. Ersättning för kost utgår härvid jämväl för söndag, helgdag och sedvanlig fridag, som infaller under semestern.

Vid beräkning av semesterlön skall hänsyn icke tagas till förmån av fri bostad eller till löneförmån, som är avsedd att utgöra ersättning för särskilda kostnader.

9 §.

Användes arbetstagare vid jordbruk uteslutande till djurskötsel, må arbetsgivaren i stället för semester utgiva ersättning till arbetstagaren med belopp, motsvarande vad denne skulle hava uppburit i lön under semestern.

10 §.

Å fartyg anställd arbetstagare, som önskar erhålla semester, skall göra skriftlig ansökan därom hos arbetsgivaren. Har sådan ansökan icke gjorts, skall arbetsgivaren i stället för semester utgiva ersättning till arbetstagaren med belopp, motsvarande vad denne skulle hava uppburit i lön under semestern; dock att arbetsgivaren i stället må, såframt överenskommelse därom träffas med arbetstagaren, under högst ett år uppskjuta semestern.

11 §.

Arbetstagare, som lämnar sin anställning eller entledigas därifrån, innan han åtnjutit honom enligt 4 § tillkommande semester eller semesterlön, skall erhålla ersättning därför enligt de i 8 § stadgade grunderna. Vid beräkning av ersättningens storlek skall hänsyn jämväl tagas, beträffande ersättningen för semester till de kalendermånader av löpande kalenderår, för vilka semesterrätt föreligger, och till den inkomst, som därunder åtnjutits, samt beträffande

ersättningen för semesterlön till den inkomst, som åtnjutits under det löpande kalenderåret.

Vad sålunda stadgats skall icke gälla, då anställning avbrytes genom dödsfall eller upphör till följd av arbetstagarens pensionering.

12 §.

Arbetstagare, som under någon del av semestern utför avlönat arbete inom sitt yrke, miste rätten till lön under semestern.

13 §.

Åsidosätter arbetsgivare sina förpliktelser enligt denna lag, gälde därav uppkommen skada.

Vid bedömande om och i vad mån skada uppstått skall hänsyn tagas även till arbetstagarens intresse av att erhålla semester och övriga sådana omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse.

Om det med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst, skadans storlek eller omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas; fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må ock äga rum.

14 §.

Älägges skadeståndsskyldighet flera, skall den fördelas mellan dem efter den större eller mindre skuld, som provas ligga envar till last.

15 §.

Envar, som vill fordra lön, ersättning eller skadestånd enligt denna lag, skall anhängiggöra sin talan inom två år från utgången av det år, varunder arbetstagaren enligt lagen ägt åtnjuta den förmån, till vilken anspråket hänförs. Försummas det, vare talan förlorad.

16 §.

Mål, som avse tillämpningen av denna lag, upptagas och avgöras av allmän domstol; dock att mål beträffande arbetstagare, vilkas arbetsavtal regleras av kollektivavtal, skola anhängiggöras vid arbetsdomstolen.

I fråga om anhängiggörande och utförande hos arbetsdomstolen av talan jämlikt denna lag skall gälla vad i 13 § lagen om arbetsdomstol stadgas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938, från och med vilken dag semester rätt enligt lagen kan förvärfvas. Lagen skall dock icke verka rubbning i sådant avtal mellan arbetsgivare och arbetstagare, som gäller för viss, vid lagens ikraftträdande ännu icke tilländalupen tid.

Genom denna lag upphäves 5 § m) lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd.

Förslag

till

Lag

om ändring av 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922
(nr 270).

Härigenom förordnas, att 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives:

56 §.

Om arbetstiden å fartyg och om semester gäller vad därom är särskilt stadgat.

Å fartyg — — — tåla uppskov.

Envar av — — — och helgdagar.

90 §.

Befälhavaren skall tillse, att ett exemplar av denna lag och av lagen om semester finnes tillgängligt å fartyget. Åsidosätter han skyldighet, som nu sagts, straffes med böter, högst etthundra kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1938.

Bilaga B.

De sakkunnigas förslag.

Förslag
till
Lag om semester.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Denna lag äger tillämpning å arbetstagare i enskild tjänst ävensom å sådana arbetstagare i statens eller kommuns tjänst, som icke äro underkastade ämbetsmannansvar.

Med arbetstagare förstås i denna lag envar, som mot avlöning användes till arbete för annans räkning utan att i förhållande till honom vara att anse såsom självständig företagare. Med arbetsgivare förstås envar, för vilkens räkning sådan arbetstagare användes till arbete utan att mellan dem står någon tredje person, vilken såsom självständig företagare åtagit sig att ombesörja arbetets utförande.

Från lagens tillämpning undantagas dock följande arbetstagare, nämligen

- a) den som är anställd hos make, föräldrar eller adoptant, barn eller adoptivbarn; samt

- b) den som avlönas uteslutande genom andel i vinsten.

2 §.

Arbetstagare äge, sedan minst fyra månader förflutit från det han tillträtt anställning hos arbetsgivare, rätt till semester med en dag för varje månad anställningen varat. Är anställning att betrakta som bisyssla, berättigar densamma icke till semester.

Avbrott i anställningen må icke inverka på rätten till semester, såvida detta med hänsyn till omständigheterna kan anses vara oskäligt.

Rätt till semester föreligger endast för kalendermånad, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete minst aderton dagar. Utföres arbetet i arbetstagarens hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, skall vid beräkning av antalet arbetade dagar till grund läggas det utförda arbetets mängd.

Vid tillämpning av bestämmelserna i tredje stycket skall såsom tid, varunder arbetstagaren varit i arbete, jämväl räknas tid, varunder han åtnjutit semester eller varit oförmögen till arbete på grund av olycksfall i arbetet eller sådan yrkessjukdom, som omfattas av lagen den 14 juni 1929 om försäkring för vissa yrkessjukdomar, eller fullgjort i värnpliktslagen den 30 juni 1936 föreskriven repetitionsövning.

3 §.

Semester utgår per kalenderår.

Antalet semesterdagar bestämmes med hänsyn till arbetstagarens anställnings- och arbetsförhållanden under närmast föregående kalenderår. Överlåtelse av företag eller fartyg må icke inverka på arbetstagarens rätt till semester.

4 §.

Arbetsgivaren äge bestämma, när semester skall utgå. Därvid skall iakttagas, att semestern skall utgå i ett sammanhang under tiden 2 maj—30 september, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffats med arbetstagaren.

Vad sålunda föreskrivits i fråga om semesterns förläggning i ett sammanhang och under viss period av året skall icke gälla beträffande

a) arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande binäringar samt trädgårdsskötseln;

b) hembiträde i lanthushåll;

c) å fartyg anställd arbetstagare; samt

d) arbetstagare vid företag inom annat yrkesområde, där en förläggning av semestern till nämnda period av året skulle med hänsyn till arbetets säsongbetonade natur eller av andra omständigheter vara för arbetsgivaren uppenbart olämplig.

Semester för å fartyg anställd arbetstagare skall, såframt icke annat överenskommes mellan parterna eller föranledes av bestämmelserna i 8 §, utgå i någon av följande svenska hamnar, nämligen

a) den hamn där fartyget har sin hemort;

b) den hamn i vilken arbetstagaren anställts; eller

c) den hamn där fartygets resa slutar.

5 §.

Arbetsgivaren skall senast en vecka före semesterns början på lämpligt sätt underrätta arbetstagaren om tiden för semestern.

6 §.

I semestern inräknas icke söndagar men däremot andra helgdagar eller sedvanliga fridagar, då dessa infalla under semestern.

7 §.

Under semester skall lön utgå.

Arbetstagare, som är avlönad med tidlön, beräknad per vecka eller längre tidsenhet, äge uppbära den å semestern belöpande lönen. För övriga arbetstagare skall lönen för varje semesterdag utgå med belopp, motsvarande arbetstagarens genomsnittliga inkomst per dag, som arbete för arbetsgivarens räkning utförts under de månader av närmast föregående kalenderår, för vilka semesterrätt föreligger.

Arbetstagare, som är i arbetsgivarens kost men tillbringar semestern å annan ort, äge rätt till skälig ersättning för kosten. Ersättning för kost utgår jämväl för söndag, som infaller under semestern.

Vid beräkning av semesterlönen skall hänsyn icke tagas till lön, som är avsedd att utgöra ersättning för särskilda kostnader.

8 §.

Därest fartyg under ett kalenderår icke anlöper svensk hamn, må arbetsgivaren antingen under högst ett år uppskjuta utgivandet av semester till de å fartyget anställda eller i stället för semester utgiva ersättning med belopp, motsvarande vad arbetstagaren skulle hava uppburit i lön under semestern.

9 §.

Arbetstagare, som lämnar sin anställning eller entledigas därifrån, innan han åtnjutit honom enligt 2 § tillkommande semester, skall för varje semesterdag, vartill han är berättigad, erhålla ersättning enligt de i 7 § stadgade grunderna, därvid hänsyn jämväl skall tagas till inkomsten under de månader av löpande kalenderår, för vilka semesterrätt föreligger.

10 §.

Åsidosätter arbetsgivare vad honom enligt denna lag åligger, vare han pliktig gälda skäligt skadestånd.

11 §.

Mål, som avse tillämpningen av denna lag, upptagas och avgöras av allmän domstol; dock att mål beträffande arbetstagare, vilkas arbetsavtal regleras av kollektivavtal, skola anhängiggöras vid arbetsdomstolen.

Denna lag träder i kraft den _____, från vilken dag semesterrätt enligt 2 § kan förvärfvas.

Förslag
till

**Lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 29 juni 1912 (nr 206)
om arbetarskydd.**

Härigenom förordnas, att 5 § m) lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd, sådant detta lagrum lyder enligt lag den 12 juni 1931 (nr 288), skall upphöra att gälla.

Denna lag träder i kraft den _____.

Förslag
till

**Lag angående ändring i vissa delar av sjömanslagen
den 15 juni 1922 (nr 270).**

Härigenom förordnas, att 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 skola erhålla följande ändrade lydelse:

56 §.

Om arbetstiden å fartyg och om semester gäller vad därom är särskilt stadgat.

Å fartyg, — — — tåla uppskov.

Envar av — — — och helgdagar.

90 §.

Befälhavaren skall tillse, att ett exemplar av denna lag och av lagen den om semester finnes tillgängligt å fartyget. Åsidosätter han skyldighet, som nu sagts, straffes med böter, högst etthundra kronor.

Denna lag träder i kraft den

Bilaga C.

1. Förslag till konvention (nr 52) angående semester.

Internationella arbetsorganisationens generalkonferens, som av styrelsen för internationella arbetsbyrån sammankallats till Genève och där samlats den 4 juni 1936 till sitt tjugonde sammanträde, och beslutit antaga vissa förslag rörande semester, vilken fråga utgör den andra punkten på dagordningen för sammanträdet, samt beslutit, att dessa förslag skola taga form av ett förslag till internationell konvention,

antager denna, den tjugofjärde dagen i juni år ett tusen nio hundra trettio-sex efterföljande förslag till konvention, som skall benämnas »konvention angående semester, 1936»:

Artikel 1.

1. Denna konvention äger tillämpning å alla personer, som sysselsättas i följande företag eller anläggningar, vare sig dessa äro offentliga eller enskilda:

a) företag, i vilka föremål tillverkas, förändras, rengöras, repareras, utsmyckas, färdigställas, beredas till försäljning, förstöras eller rivs eller i vilka råämnen omgestaltas, härunder inbegripna företag för skeppsbyggeri samt företag för framställning, transformering eller överföring av elektricitet eller drivkraft av vad slag som helst;

b) företag, som uteslutande eller förnämligast ägna sig åt uppförande, återuppförande, underhåll, reparerande, förändrande eller rivning av: husbyggnader, järnvägar, spårvägar, flyghamnar, hamnar, dockor, vågbrytare, anläggningar till skydd mot vattendrag eller havet, kanaler, anläggningar för inre eller yttre sjöfart eller luftfart, vägar, tunnlar, broar, viadukter, kloaker, avlopp, brunnar, anläggningar för bevattning eller torrläggning, anläggningar för fjärrförbindelse, anläggningar för produktion eller distribution av elektricitet eller gas, rörledningar, anläggningar för distribution av vatten ävensom företag, som ägna sig åt liknande arbeten eller åt förberedelse- eller grundläggningsarbete för något av ovan angivna byggnadsverk;

c) företag för transport av personer eller gods på vägar, spår, inre vattenvägar eller genom luften, härunder inbegripet handhavande av gods i dockor, på kajer eller lastbryggor, i packhus eller flyghamnar;

d) gruvor, stenbrott och andra anläggningar för utvinnande av ämnen ur jorden;

e) handelsföretag, härunder inbegripna post- och fjärrförbindelsetjänst;

f) företag och förvaltningar, vilkas personal huvudsakligen sysselsättes med byråarbete;

g) tidningsföretag;

h) företag för behandling eller vård av sjuka, vanföra, fattiga eller sinnessjuka;

i) hotell, restauranger, pensionat, klubbar, kaféer och andra företag, vari förtäring tillhandahålles;

j) teatrar och nöjesföretag;

k) företag av blandad kommersiell och industriell karaktär, vilka icke fullständigt motsvara någon av de förut angivna kategorierna.

2. I varje land skall vederbörande myndighet, efter samråd med de förnämsta befintliga arbetsgivar- och arbetarorganisationerna, som saken kan

angå, uppdraga gränsen mellan ovan angivna företag och anläggningar samt sådana, som falla utom denna konventions tillämpningsområde.

3. I varje land må vederbörande myndighet från tillämpningen av denna konvention undantaga:

a) personer, som äro sysselsatta i företag eller anläggningar, vari endast sysselsättas medlemmar av arbetsgivarens familj;

b) personer, som äro sysselsatta i offentliga förvaltningar, vilkas tjänstgöringsvillkor berättiga till årlig semester av minst samma varaktighet, som föreskrives i denna konvention.

Artikel 2.

1. Varje person, å vilken denna konvention äger tillämpning, är efter ett års oavbruten tjänst berättigad till en årlig, betald ledighet (semester), omfattande minst sex arbetsdagar.

2. Personer under sexton år, lärlingar därunder inbegripna, äga efter ett års oavbruten tjänst rätt till årlig semester, omfattande minst tolv arbetsdagar.

3. I semestern skola icke inräknas:

a) offentliga fridagar eller fridagar på grund av sedvänja;

b) avbrott i arbetet på grund av sjukdom.

4. Den nationella lagstiftningen må under särskilda omständigheter medgiva semesterns uppdelning men endast beträffande sådan del av semestern, som överskrider den i denna artikel föreskrivna minimivaraktigheten.

5. Semesterns varaktighet bör på sätt, som fastställas i den nationella lagstiftningen, förlängas i förhållande till tjänstetiden.

Artikel 3.

Varje person, som uttager semester med stöd av artikel 2 i denna konvention, skall för hela semestertiden uppbära:

a) antingen sin vanliga avlöning, beräknad på sätt den nationella lagstiftningen stadgar, jämte kontant ersättning för löneförmåner in natura;

b) eller en genom kollektivavtal fastställd avlöning.

Artikel 4.

Varje överenskommelse om avstående från rätten till semester eller från uttagande av semester skall anses ogiltig.

Artikel 5.

Den nationella lagstiftningen må föreskriva, att person som åtager sig betalt arbete under sin semester, skall kunna berövas sin avlöning för hela semestertiden.

Artikel 6.

Varje person, som, innan han uttagit honom tillkommande semester, entledigats på grund av en omständighet, vilken är att tillskriva arbetsgivaren, skall för varje honom enligt denna konvention tillkommande semesterdag tillhandahållas det i artikel 3 stadgade lönebelopp.

Artikel 7.

För att underlätta tillämpningen av denna konvention bör varje arbetsgivare på sätt, som godkänts av vederbörande myndighet, i en liggare anteckna:

a) dagen, då de hos honom anställda trätt i tjänst samt varaktigheten av den semester, vartill var och en av dem är berättigad;

- b) de dagar, under vilka vars och ens semester uttagits;
- c) den avlöning var och en uppburit för sin semestertid.

Artikel 8.

Varje medlemsstat, som ratificerar denna konvention, skall till säkerställande av dess tillämpning anordna ett system av påföljder.

Artikel 9.

Intet i denna konvention skall rubba en lag, dom, sedvänja eller överenskommelse mellan arbetsgivare och arbetare, vilken tillförsäkrar förmånligare villkor än dem, som föreskrivas i konventionen.

Artikel 10.

De officiella ratifikationerna av denna konvention skola delgivas nationernas förbunds generalsekreterare och registreras av honom.

Artikel 11.

1. Denna konvention är bindande allenast för de medlemmar av internationella arbetsorganisationen, vilkas ratifikationer registrerats av generalsekreteraren.

2. Den träder i kraft tolv månader efter det två medlemmars ratifikationer registrerats av generalsekreteraren.

3. Därefter träder denna konvention i kraft för varje medlem tolv månader från den dag, då dess ratifikation registrerats.

Artikel 12.

Så snart ratifikationerna för två medlemmar av internationella arbetsorganisationen registrerats, skall nationernas förbunds generalsekreterare därom notificera alla medlemmarna av internationella arbetsorganisationen. Han skall likaledes notificera dem registreringen av ratifikationer, som senare delgivits honom av andra medlemmar av organisationen.

Artikel 13.

1. Varje medlem, som ratificerat denna konvention, kan, sedan tio år förflutit från den tidpunkt, då konventionen först trädde i kraft, uppsäga densamma genom en skrivelse, som delgives nationernas förbunds generalsekreterare och av honom registreras. Uppsägningen träder icke i kraft förrän ett år efter det den registrerats.

2. Varje medlem, som ratificerat denna konvention och icke inom ett år efter utgången av den i föregående moment nämnda tioårsperioden gör bruk av den i denna artikel stadgade uppsägningsrätten, skall vara bunden för en ny period av tio år och kan därefter, med iakttagande av de i denna artikel föreskrivna villkoren, uppsäga konventionen vid utgången av varje tioårsperiod.

Artikel 14.

Vid utgången av varje tidrymd av tio år, räknat från denna konventions ikraftträdande, skall internationella arbetsbyråns styrelse förelägga generalsekreteraren en redogörelse för konventionens tillämpning och taga under övervägande, huruvida det finnes anledning att på konferensens dagordning uppföra frågan om dess revision helt eller delvis.

Artikel 15.

1. I fall konferensen skulle antaga en ny konvention, innebärande revision helt eller delvis av förevarande konvention, och den nya konventionen icke föreskriver annat,

a) skall en medlems ratifikation av den nya, reviderade konventionen, för såvitt denna trätt i kraft, medföra omedelbar uppsägning av förevarande konvention, oberoende av vad i artikel 13 härövan stadgas;

b) skall från den dag, då den nya, reviderade konventionen träder i kraft, förevarande konvention icke längre kunna ratificeras av medlemmarna.

2. Förevarande konvention skall likväl förbli gällande till form och innehåll för de medlemmar, som ratificerat densamma och icke ratificerat den nya, reviderade konventionen.

Artikel 16.

De franska och engelska texterna till denna konvention skola båda äga vitsord.

2. Rekommendation (nr 47) angående semester.

Internationella arbetsorganisationens generalkonferens,

som av styrelsen för internationella arbetsbyrån sammankallats till Genève och där samlats den 4 juni 1936 till sitt tjugonde sammanträde och beslutit antaga vissa förslag angående semester, vilken fråga utgör andra punkten på dagordningen för sammanträdet, samt beslutit, att dessa förslag skola taga form av ett förslag till internationell konvention,

antager denna, den tjugofjärde dagen i juni år ett tusen nio hundra trettiosex efterföljande rekommendation, som skall benämnas »rekommendation angående semester, 1936»:

Konferensen,

som antagit ett förslag till konvention, vilken tillförsäkrar arbetstagarna årlig semester,

som anser, att semesterns ändamål är att bereda arbetstagarna tillfälle till vila, rekreation och utveckling av deras anlag,

som anser, att det antagna konventionsförslaget angiver de minimikrav, som varje semestersystem måste motsvara, och

som anser det vara önskvärt att mer i detalj behandla sätten för systemets tillämpning.

hemställer till varje medlemsstat att beakta efterföljande regler:

1. (1) Den för uppkomsten av rätt till semester fordrade oavbrutna utövningen av tjänsten bör icke påverkas av avbrott, som orsakas av sjukdom eller olyckshändelse, familjetilldragelser, militärtjänst, utövande av medborgerliga rättigheter, förändringen i ledningen av det företag, vari arbetstagaren är anställd, eller tidvis återkommande ofrivillig arbetslöshet, som icke överstrider viss angiven begränsning, allt för såvitt arbetstagaren återgår till sin tjänst.

(2) Beträffande anställning, där arbetet icke fortgår regelbundet hela året, bör villkoret om oavbruten tjänst anses fyllt, då arbetstagaren fullgjort arbete visst antal dagar under en bestämd tidrymd.

(3) Semester bör vara intjänad efter ett års arbete vare sig hos samma eller flera arbetsgivare. Varje regering bör vidtaga verk samma åtgärder till förebyggande, att de av semestern föranledda kostnaderna komma att drabba enbart den senaste arbetsgivaren.

2. Ehuru det kan vara lämpligt att i undantagsfall medgiva uppdelning eller överförande till ett följande år av semester, bör det tillses, att sådant

medgivande icke motverkar semesterns ändamål att möjliggöra för organismen att återhämta under årets lopp förlorade kropps- och själskrafter. I andra fall bör uppdelningen, utom under helt exceptionella förhållanden, begränsas till två perioder, av vilka den ena icke må understiga den föreskrivna minimitiden.

3. Det är önskvärt, att semesterns förlängning i förhållande till tjänstetiden börjar så tidigt som möjligt och inträder med regelbundna mellantider, så att ett visst minimum uppnås efter ett visst antal år, t. ex. tolv arbetsdagar efter sju års tjänst.

4. Det rättvisaste sättet för beräkning av lönen åt arbetstagare, som helt eller delvis avlönas efter avkastningen eller per styck, består i att beräkna den genomsnittliga arbetsförtjänsten under en någorlunda lång tidrymd, varigenom variationerna i avlöningen utjämnas.

5. Det är önskvärt, att medlemsstaterna måtte taga under övervägande, om ej, till underlättande under en period av fysisk utveckling av övergången från skollivet till det industriella livet, ett förmånligare system borde införas för unga personer och lärlingar under aderton år.

3. Förslag till konvention (nr 54) angående årlig semester för sjömän.

Generalkonferensen av nationernas förbunds internationella arbetsorganisation,

vilken av styrelsen för internationella arbetsbyrån sammankallats till Genève och där samlats den 6 oktober 1936 till sitt tjugoförsta sammanträde,

och beslutit antaga vissa förslag angående semester för sjömän, vilken fråga utgör femte punkten på dagordningen för sammanträdet,

samt bestämt, att dessa förslag skola taga form av ett förslag till internationell konvention,

antager denna, den tjugofjärde dagen i oktober år ett tusen nio hundra trettiosex efterföljande förslag till konvention, som skall benämnas »Semester-(sjöfarts-) konventionen, 1936»:

Artikel 1.

1. Denna konvention äger tillämpning å befälhavare, annat befäl och manskap samt radiotelegrafister i tjänst hos bolag för radiotelegrafi å sjögående fartyg i allmän eller enskild ägo, vilka äro registrerade inom territorier, för vilka denna konvention gäller, samt nyttjade i handelssjöfart för transport av last eller passagerare.

2. Den nationella lagstiftningen skall bestämma, när ett fartyg med hänsyn till tillämpningen av denna konvention skall anses såsom sjögående.

3. Konventionen äger icke tillämpning å:

a) personer anställda å fartyg, som nyttjas till fiske, valfångst eller liknande ändamål eller till därmed omedelbart förbunden verksamhet;

b) personer anställda å fartyg, vilkas besättning uteslutande består av medlemmar av redarens familj, sådant detta begrepp bestämts av den nationella lagstiftningen;

c) personer, som icke äro avlönade för sin tjänst eller endast uppbära nominell lön eller avlönas uteslutande med andel i vinsten;

d) personer, som arbeta uteslutande eller huvudsakligen för egen räkning;

- e) personer anställda å träfartyg med primitivt byggnadssätt, såsom »dhows» och »junks»;
- f) personer, vilkas åligganden uteslutande avse lasten ombord och vilka icke äro anställda vare sig hos redaren eller befälhavaren;
- g) stuveriarbetare, som åtfölja fartyget.

Artikel 2.

1. Varje person, å vilken denna konvention äger tillämpning, skall efter ett års sammanhängande tjänst hos samma företag vara berättigad till årlig semester, vars varaktighet skall vara:

a) för befälhavare, annat befäl och radiotelegrafister minst tolv arbetsdagar;

b) för andra medlemmar av besättningen minst nio arbetsdagar.

2. Vid bestämmande av tidpunkten för uppkomsten av rätt till semester skall följande beaktas:

a) tjänst, som förrättas utan att grunda sig på avtalet om anställning ombord skall inräknas i den sammanhängande tjänstetiden;

b) korta avbrott i tjänsten, vilka icke äro att tillskriva något den anställdes förhållande eller fel och sammanlagt icke översiga sex veckor, skola icke anses bryta sammanhanget av de tjänsteperioder, som föregå eller följa på nämnda uppehåll;

c) tjänstens sammanhang skall icke anses brutet genom förändring av företagsledningen eller äganderätten beträffande det eller de fartyg, där den anställda tjänstgjort.

3. I semestern må icke inräknas:

a) offentligt påbjudna eller sedvanliga helg- eller fridagar;

b) avbrott i tjänsten på grund av sjukdom;

c) fritid, vilken beviljats såsom ersättning för arbete till sjöss å dag för veckoledigheten eller å helg- eller fridag.

4. Genom den nationella lagstiftningen eller kollektivavtal må bestämmas de särskilda omständigheter, under vilka, i enlighet med vad därvid föreskrivits,

a) den i konventionen stadgade semestern må kunna uppdelas eller sammanläggas med en senare semesterperiod;

b) semestern i undantagsfall må, då tjänsten så kräver, ersättas med kontant betalning utgående med minst samma belopp som den ersättning varom stadgas i artikel 4.

Artikel 3.

1. Den årliga semestern skall beviljas inom det territorium, där fartyget är registrerat, och i någon av följande hamnar:

a) den hamn, som är fartygets hemort;

b) den hamn, i vilken den till semester berättigade blivit anställd, eller

c) den hamn, där fartygets resa slutar.

2. Efter överenskommelse må dock semester kunna givas i annan hamn.

3. Då rätt till semester inträtt, skall denna, efter överenskommelse, beviljas så snart tjänsten skäligen det medgiver.

Artikel 4.

1. Var och en, som enligt artikel 2 av denna konvention erhåller semester, skall för hela den tid, semestern varar, uppbära sin vanliga avlöning.

2. Avlöning, som utgår enligt 1 mom., skall innefatta skälig ersättning för kosthåll, beräknad på sätt, som bestämmes av den nationella lagstiftningen eller genom kollektivavtal.

Artikel 5.

Överenskommelse om uppgivande av rätt till semester eller om avstående från dess utnyttjande skall vara utan verkan.

Artikel 6.

Av den nationella lagstiftningen må föreskrivas, att person, som åtager sig betalt arbete under sin semester, skall gå förlustig rätten till ersättning under semestern.

Artikel 7.

Person som lämnar tjänsten eller entledigas, innan han uttagit honom tillkommande semester, skall för varje semesterdag till vilken han enligt denna konvention är berättigad, uppbära ersättning enligt artikel 4.

Artikel 8.

Varje medlemsstat som ratificerar denna konvention, skall, för att underlätta dess effektiva tillämpning, föreskriva skyldighet för arbetsgivarna att föra anteckningar rörande semester för de anställda.

Artikel 9.

Varje medlemsstat, som ratificerar denna konvention, bör genom ett system av straffpåföljder säkerställa dess tillämpning.

Artikel 10.

Intet i denna konvention skall verka ändring i någon lag, dom, sedvänja eller avtal mellan redare och sjömän, som tillförsäkrar förmånligare villkor än dem som stadgas i denna konvention.

Artikel 11.

1. Beträffande sådana territorier, som avses i artikel 35 i internationella arbetsorganisationens konstitution, skall varje medlemsstat, som ratificerar denna konvention, till sin ratifikation foga en förklaring med uppgift om

a) de territorier, å vilka den åtager sig att utan inskränkning tillämpa bestämmelserna i denna konvention;

b) de territorier, å vilka den åtager sig att tillämpa bestämmelserna i denna konvention med vissa inskränkningar, tillika med upplysning om innebörden av dessa inskränkningar;

c) de territorier, å vilka denna konvention icke är tillämplig och skälen härför;

d) de territorier, beträffande vilka den förbehåller sig att framdeles fatta beslut.

2. Åtaganden, som avses i punkt a) och b) i mom. 1 av denna artikel skola anses utgöra en integrerande del av ratifikationen och hava samma verkan.

3. Medlemsstat må genom senare förklaring helt eller delvis avstå från förbehåll, som gjorts i dess ursprungliga förklaring enligt punkt b), c) eller d) i mom. 1 av denna artikel.

Artikel 12.

De officiella ratifikationerna av denna konvention skola delgivas nationernas förbunds generalsekreterare och registreras av honom.

Artikel 13.

1. Denna konvention är bindande allenast för de medlemmar av internationella arbetsorganisationen, vilkas ratifikationer registrerats av generalsekreteraren.

2. Den träder i kraft sex månader efter det nationernas förbunds generalsekreterare registrerat ratifikationer för fem medlemmar av organisationen, vilka var för sig hava en handelsflotta med en sammanlagd dräktighet av minst 1 miljon ton.

3. Därefter träder denna konvention i kraft för varje medlem sex månader efter den dag, då dess ratifikation registrerats.

Artikel 14.

Så snart ratifikationer för fem sådana medlemmar, som nämnas i 2 mom. av artikel 13 blivit registrerade, skall nationernas förbunds generalsekreterare därom notificera alla medlemmarna av internationella arbetsorganisationen. Han skall likaledes notificera dem registreringen av ratifikationer, som senare delgivits honom av andra medlemmar av organisationen.

Artikel 15.

1. Varje medlem, som ratificerat denna konvention, kan, sedan tio år förflutit från den tidpunkt, då konventionen först trädde i kraft, uppsäga densamma genom skrivelse, som delgives nationernas förbunds generalsekreterare för registrering. Uppsägningen träder icke i kraft förrän ett år efter det den blivit registrerad.

2. Varje medlem, som ratificerat denna konvention och icke inom ett år efter utgången av den i föregående moment nämnda tioårsperioden gör bruk av den i denna artikel stadgade uppsägningsrätten, skall vara bunden för en ny period av tio år och kan därefter, med beaktande av de i denna artikel föreskrivna villkoren, uppsäga konventionen vid utgången av varje tioårsperiod.

Artikel 16.

Vid utgången av varje period av tio år, räknat från denna konventions ikraftträdande, skall internationella arbetsbyråns styrelse förelägga generalkonferensen en redogörelse för konventionens tillämpning och taga i övervägande, huruvida det finnes anledning att på konferensens dagordning uppföra frågan om dess revision, helt eller delvis.

Artikel 17.

1. Ifall konferensen skulle antaga en ny konvention, innebärande revision, helt eller delvis, av förevarande konvention, och den nya konventionen icke föreskriver annat,

a) skall en medlems ratifikation av den nya, reviderade konventionen, för såvitt denna trätt i kraft, medföra omedelbar uppsägning av förevarande konvention, oberoende av vad i artikel 15 härovan stadgas;

b) skall från den dag, då den nya, reviderade konventionen träder i kraft, förevarande konvention icke längre kunna ratificeras av medlemmarna.

2. Förevarande konvention skall likväl förbliva gällande till form och innehåll för de medlemmar, som ratificerat densamma och icke ratificera den nya, reviderade konventionen.

Artikel 18.

De franska och engelska texterna till denna konvention skola båda äga vitsord.

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd
den 20 april 1938.*

Närvarande:

justitierådet AFZELIUS,
regeringsrådet ASCHAN,
justitieråden FORSBERG,
 SANDSTRÖM.

Enligt lagrådet den 29 mars 1938 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet den 12 mars 1938, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1) lag om semester; samt

2) lag om ändring av 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270).

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av byråchefen i socialstyrelsen Ernst Bexelius.

Förslagen föranledde följande yttranden.

Förslaget till lag om semester.

Förslaget i allmänhet.

Lagrådet:

Att arbetstagare av skilda slag må komma i åtnjutande av skälig semester utgör förvisso ett allmänt erkänt önskemål, vars förverkligande framstår såsom en angelägenhet av stor vikt. Syftet med det remitterade förslaget röner därför i och för sig ingalunda någon gensaga. Med hänsyn till de oförnekliga svårigheter, vilka vid ett närmare inträngande i ämnet snart nog befinnas vara förbundna med frågans lösning efter större måttstock, är dock naturligt, att mycken tvekan röjes inför en så omfattande och till sina verkningar betydelsefull lagstiftningsåtgärd som den här föreslagna. Sålunda göres från många håll gällande, att utvecklingen bör, såsom hittills i huvudsak skett, vara överlämnad åt avtalsfriheten utan ingripande av en tvångslagstiftning. Vidare framhålles att, där en normering i lag anses oundgänglig, den bör strängt fasthålla vid semesternas ändamål att tjäna till återställande av krafter, som ansträngas i arbetet, samt att lagstiftningen därför bör genomföras under anpassning efter olikartade behov och utan att beträda det område, som måste vara de sociala lönestriderna förbehållet. Allvarliga invändningar och farhågor hava ock grundats därå, att ur allmänt ekonomisk synpunkt förslagets godkännande har konsekvenser, vilka, även om de endast styckevis kunnat

någorlunda klarläggas, dock med visshet måste beräknas äga högst betydande mått.

Vid lagförslagens bedömande träder i förgrunden spörsmålet om semester-tidens utsträckning. I bestämmelsen om ett allmänt och ovillkorligt minimum av tolv dagar eller i verkligheten två veckor ligger förslagens kärnpunkt, efter vilken är lämpat vad förslaget i övrigt innehåller rörande semesterförmåner. Lagrådet lämnar öppet huruvida förslaget härutinnan får anses ha träffat det rätta. För att fullt behärska de olika sidorna av detta ämne kräves i flera avseenden en särskild sakkunskap, och ytterst blir avgörandet en lämplighetsfråga. Emellertid bör erkännas att, därest efter allsidig prövning en semester-tid av nämnda längd anses böra godkännas, målet svårligen torde uppnås annorledes än genom en lagstiftning av väsentligen den typ förslaget företer. I huvudsak gäller samma omdöme åtskilliga andra förslagens bestämmelser, av vilka en av de mest betydelsefulla avser den s. k. kvalifikationstiden. Ej heller lärer kunna bestridas, att en lagstiftning av förslagens räckvidd måste, för att den icke beträffande stora grupper av arbetstagare skall lämna viktiga och oundvikligt framträdande spörsmål olösta, upptaga även åtskilliga bestämmelser rörande avlöningsförmåner under semestertiden. Emot det sätt, varpå detta skett i förslaget, synes, om dess utgångspunkter beaktas, icke kunna riktas någon mera vägande erinran.

Den vid detta lagstiftningsärendes behandling avgörande frågan lärer gälla huruvida den av förslaget anvisade lösningen ligger inom gränserna för det ekonomiskt möjliga eller tillräddliga. I detta ämne har lagrådet ansett sig icke kunna eller böra uttala något omdöme.

1 §.

Lagrådet:

För lagens tillämplighet i fråga om arbetstagare i statens eller i kommuns tjänst kommer enligt förevarande paragraf att vara avgörande, huruvida dylika arbetstagare äro underkastade »ämbetsmannansvar». Såsom förebild har här tjänat lagen den 11 september 1936 om förenings- och förhandlingsrätt, vilken använder sig av samma gränsdragning. Vid lagrådets granskning av det förslag, som låg till grund för denna lag, framhölls av tre ledamöter (jfr Nytt Juridiskt Arkiv avd. II årg. 1937 sid. 161), att ett dylikt lagstadgande, vilket icke kan hänvisa till en alltigenom klarlagd reglering av ifrågasvarande arbetstgares ställning i straffrättsligt avseende, knappast erbjöde den ledning, som vore önskvärd, och ej heller kunde anses utesluta vissa olägenheter med hänsyn till enhetlig rättstillämpning. Vad sålunda anmärktes synes i än högre grad äga berättigande, när en liknande bestämmelse möter i här föreliggande lagförslag. Enligt föreningsrättslagen skola samtliga där avsedda tvister handläggas och slutgiltigt avgöras av arbetsdomstolen, under det att mål rörande tillämpning av semesterlagen i vissa fall gå till arbetsdomstolen, i andra till allmän domstol. Motsatta tolkningar kunna då förekomma ej blott rörande tjänsteställningen i och för sig utan även i vad den får direkt betydelse för rättstvister av helt likartad beskaffenhet.

Över huvud har stadgandet i semesterlagen en större räckvidd än i föreningsrättslagen. Möjligen har egenskapen att vara »ämbetsman» i straffrättslig bemärkelse kunnat i viss mån utgöra ett användbart kriterium vid angivandet av gränserna för förenings- och förhandlingsrätten, men en därå grundad bestämning blir i en allmän lagstiftning om semester obestriddligen ganska konstlad. Att den även ur andra, rent praktiska synpunkter icke är oangriplig, har under utredningen påvisats från flera håll, bland annat, såvitt kommunerna angår, i beaktansvärda uttalanden från rikets båda största städer. Det i förslaget begagnade sättet för här ifrågavarande arbetstagares uppdelning i skilda grupper synes fördenskull böra om möjligt undvikas.

Förslag har framställts att beträffande stat och kommun låta lagens tillämplighet bestämmas på det sätt, att undantagna bleve de arbetstagare, för vilka eljest gälla särskilda föreskrifter rörande semester. Såvitt kommunerna angår, kan en lagregel av dylikt innehåll dock icke tillstyrkas, då därmed skulle — i varje fall efter orden — lämnas dem ett icke avsett medgivande att i obestämd utsträckning även till nackdel för arbetstagarna avvika från semesterlagens stadganden. Någon betänklighet av dylikt slag kan tydligen ej möta att i fråga om staten låta undantagsbestämmelsen erhålla den angivna innebörden. Fastmera synes riktigt, att de i förvaltningsrättslig ordning utfärdade semesterbestämmelserna för statsanställda hållas skilda från de privaträttsliga reglerna i semesterlagen, något som icke i allo torde bli fallet om skiljelinjen drages på sätt som skett i förslaget.

Enighet synes råda därom, att i den mån kommunala arbetstagare icke redan nu åtnjuta de förmåner, som innefattas i den föreslagna semesterlagen, de efter dess genomförande måste erhålla likställighet med dem, å vilka lagen skall äga tillämpning. Det torde då ligga närmast att låta lagen även i formen få gälla beträffande samtliga kommunala arbetstagare. Av den i ärendet föreliggande utredningen kan icke slutas, att en sådan förenkling skulle vara förenad med några praktiska svårigheter.

I enlighet med vad nu anförts synes åt lagens inledande stadgande kunna givas ungefär den avfattning, att lagen äger tillämpning å arbetstagare i allmän eller enskild tjänst med undantag av sådana arbetstagare hos staten, för vilka gälla särskilda föreskrifter rörande semester. I anslutning härtill skulle den sats, som i förslaget utgör andra stycket, kunna lyda så, att undantagen är ock arbetstagare, som är medlem av arbetsgivarens familj eller som avlönas uteslutande genom andel i vinst.

2 §.

Justitierådet Afzelius, regeringsrådet Aschan och justitierådet Forsberg:

Semesterlagens bestämmelser bliva, där annat ej uttryckligen anges, av tvingande natur och komma följaktligen att bryta avtal eller sedvänja, som innebär inskränkning i de arbetstagarens genom lagen tillförsäkrade förmåner. Denna lagens karaktär framgår av bestämmelsernas avfattning och har till yttermera visso understrukits genom ett särskilt stadgande i förvarande paragrafs senare stycke. Att å andra sidan lagen icke berör sådan

längre gående rätt eller förmån, som enligt avtal eller — i saknad av bestämmelse i avtal — på grund av sedvänja må tillkomma en arbetstagare, är ett i sig självt så naturligt förhållande att däråt icke behövt givas formligt uttryck i lagtexten.

I första stycket av 2 § lämnas en regel, vilken i ett särskilt avseende åt *sedvänja* vill förläna en vidsträcktare verkan än som följer av allmänna rättsgrundsatser. Enligt detta stadgande skall nämligen, när arbetstagarna inom viss yrkesgrupp i allmänhet åtnjuta längre semestertid än den efter lagen obligatoriska, samma förmån bliva, oberoende av avtal som annat innehåller, gällande för samtliga arbetstagare inom gruppen.

Inom privaträtten har *sedvänjan* betydelse däri, att den kan bliva normerande för ett rättsförhållande, vilket icke fått sin bestämning genom lagens regler eller kontrahenternas i avtalet uttryckta vilja. Har i ett tjänste- eller arbetsavtal bestämmelse icke blivit träffad om semestertiden, skulle därför med tillämpning av denna allmänt gällande grund för bedömandet tiden kunna komma att fastställas till den i orten för arbetstagare i likartad anställning brukliga. Men om avtalet inneburit, att semesterns tidslängd skall vara exempelvis tre veckor, skulle häremot icke kunna åberopas, att fyra veckor ostridigt utgjorde den i liknande fall vanliga tiden. Och efter tillkomsten av en lag, som härutinnan genomför en normering i och med fastställandet av en minimitid, skulle otvivelaktigt denna tid anses gälla, där ej av avtalet eller omständigheterna i övrigt tydligt framginge att en längre tid varit åsyftad. Den nuvarande uppfattningen av *sedvänjan* såsom rättsbildande faktor har alltså föga gemensamt med en lagregel, vilken fastslår att vad som är avtalat i de flesta fallen skall emot avtal lända till efterrättelse även i de övriga fallen, och näppeligen kan förslagets innebörd anses vara på träffande sätt kännetecknad såsom »skydd för bättre *sedvänja*».

Hur långt den praktiska verkan av en dylik regel kommer att sträcka sig, kan naturligtvis icke med säkerhet bedömas. Sannolikt kan den icke bliva särdeles betydande. För att ett avtal, som är i och för sig fullt lagenligt, skall kunna sättas ur kraft läser böra antagas, att beträffande en någorlunda omfattande yrkesgrupp av ensartad karaktär kan påvisas en fast utbildad, allmänt gängse uppfattning i fråga om semestertidens regelmässiga utsträckning. Med hänsyn till de många olika omständigheter, vilka enligt sakens natur och den föreslagna lagtextens uttryckliga anvisning måste komma i betraktande såsom tolkningsgrunder vid stadgandets tillämpning, torde dessa förutsättningar endast mera sällan komma att vara för handen. Även om utsikterna för bifall till en talan angående längre semester än den avtalade således ofta måste vara små, torde bestämmelsen dock lätteligen ge anledning till tvister och även eljest vara ägnad att på detta rättsområde införa en icke ringa oklarhet. Under det att en *sedvänja* i den vanliga meningen är föränderlig efter växlande tider och förhållanden, leder den här föreslagna regeln till att en semestertid, som en gång funnits äga stödet av *sedvänja*, blir allt framgent gällande såsom vore den lagfäst. Mindre riktigt synes vara att, sedan lagen

fastställt en minimitid, söka på dylikt sätt inskränka den eljest medgivna avtalsfriheten, vilken, denna bestämmelse förutan, torde i hög grad påverkas av den vid olika tidpunkter rådande uppfattningen om vad för särskilda yrkesgrupper skall anses utgöra skäligen semestertid.

Under hänvisning i övrigt till de skäl, vilka under utredningen anförts till stöd för den här uttalade uppfattningen, anse vi oss böra avstyrka, att i lagen får ingå ett stadgande i enlighet med första stycket.

Justitierådet Sandström:

En sådan bestämmelse som den i första stycket av förevarande paragraf föreslagna, avseende att låta inom viss yrkesgrupp allmänt gällande villkor för arbetsavtalet med kraft av lag vara reglerande för hela yrkesgruppen, måste erbjuda synnerligen stora svårigheter vid tillämpningen, och detta även om bestämmelsen, såsom här är fallet, är inskränkt till att gälla endast semesterns längd. I praktiken lär knappast på någon enda punkt tvekan utebliva angående de avgörande omständigheterna, då det gäller att fastställa huruvida inom en viss yrkesgrupp föreligger en sedvänja i fråga om semesterns längd, och om den skall vara bestämmande för en viss eller vissa arbetstagare. Det skall sålunda säkerligen i fråga om flertalet kontorsbefattningar — sådana torde i främsta rummet komma i betraktande — visa sig svårt nog redan att på ett nöjaktigt sätt begränsa omfattningen av en yrkesgrupp med vilken en jämförelse bör äga rum. I fråga om de kontorsanställda torde uppdelningen i yrkesgrupper icke följa samma jämförelsevis enkla linjer som i fråga om kroppsarbetarna, och med hänsyn till de oändligt skiftande förhållanden som kunna förekomma i olika företag eller grupper av företag och de olika synpunkter som kunna läggas på frågan lära ofta naturliga gränser saknas, därest man ej vill likställa alla befattningshavare av visst slag vid vilka företag det än må vara. Därest man lyckats avgränsa en viss yrkesgrupp, lär det åter visa sig att en semester av viss varaktighet vid olika företag på en ort — även ortsgrupperingen kan vara förenad med svårigheter — gjorts beroende av så växlande villkor i fråga om anställningstid, levnadsålder och andra omständigheter att frågan huruvida det existerar en sedvänja, åt vilken kan givas ett bestämt rättsligt innehåll, likaledes måste bli ytterst vanskelig att bedöma (jfr sakkunnigbetänkandet sid. 80—90). Detsamma måste bli fallet med frågan huruvida, där på en viss ort så är fallet, denna sedvänja absolut eller relativt har en sådan utbredning att den bör bli reglerande för yrkesgruppen. Den osäkerhet som sålunda måste råda i fråga om bedömandet av processmaterialet skall visserligen, såsom lagrådets övriga ledamöter påpekat, sannolikt medföra att stadgandet icke kommer att vinna någon större praktisk tillämpning, men det kan icke undgå att på ifrågavarande rättsområde införa en hög grad av ovisshet och oklarhet. Detta måste anses så mycket mera betänkligt som förslaget utgår från en dubbel domstolskompetens och det ingalunda kan anses uteslutet att stadgandet skall giva upphov till talrika rättegångar. Ur praktiska synpunkter måste sålunda starka skäl anses tala mot upptagandet i lagen av förevarande bestämmelse.

Från principiell ståndpunkt återigen är att beakta att bestämmelsen står i strid med förslagets grundläggande tanke att med förkastande av den s. k. kategoriklyvningen låta lagstiftningen utgöra en skyddslagstiftning som fastställer en för alla kategorier av arbetstagare gällande minimisemester. Föredragande departementschefen betonar i remissyttrandet att den i förslaget för alla kvalificerade arbetstagare stadgade lika semestertiden icke innebär någon nivellering eller likriktning i fråga om semesterförmånen. Med förslagets utgångspunkter kan det med skäl ifrågasättas om större anledning föreligger att införa en sådan nivellering och likriktning i det fall varom här är fråga och därigenom förhindra att inom den av den allmänna regeln givna ramen hänsyn tages exempelvis till olikheter i arbetsförhållanden och ekonomiska omständigheter. Det är också att befara att förevarande bestämmelse kommer att försvåra förverkligandet av önskemålet att genom frivilliga överenskommelser uppnå en utbyggnad av semesterrätten på den fastställda minimisemesterns grund. Då följderna av en utökning av semestern kan bli ett fastlåsande av semestertiden vid en en gång uppnådd tidslängd oavsett vilka omständigheter som sedan må kunna inträffa, skall arbetsgivaren eller hans organisation säkerligen i det längsta ställa sig avvisande mot utökningen.

Såsom enda skäl för bestämmelsen har anförts att man velat effektivt förhindra att den föreslagna lagstiftningen, såsom på tjänstemannahåll befarats, skulle medföra en försämring av för närvarande utgående bättre semesterförmåner än de i lagen fastslagna. Förutom att bestämmelsen i sina verkningar går betydligt längre än det angivna syftet, kan anmärkas att det skydd den avser att giva för bättre utgående semesterförmåner är icke blott föga behövt — i remissyttrandet räknas säkerligen med rätta med att försämring av utgående semesterförmåner torde komma i fråga endast i ett fåtal undantagsfall — utan även allt annat än effektivt. Skydd gives endast i de efter vad förut anförts sannolikt föga talrika fall då en sedvänja kan konstateras, och man torde snarast kunna utgå från att de fåtaliga fall då arbetsgivaren skall försöka minska semestern icke skola vara att finna i de kategorier där en sedvänja råder. Den fördel som i angivna hänseende står att vinna torde därför vara — om någon — så obetydlig, att det icke kan anses försvarligt att för dess skull i lagstiftningen införa en i sig själv osedvanlig bestämmelse, som ur praktiska och principiella synpunkter på sätt angivits måste väcka allvarliga betänkligheter.

Med stöd av det anförda hemställer jag att stadgandet i första stycket av förevarande paragraf måtte utgå.

Lagrådet:

I andra stycket av förevarande paragraf har uttryckligen angivits att, om annat ej stadgas, förslagets föreskrifter om semester såsom minimibestämmelser äro av tvingande natur. Stadgandet, som ej har direkt motsvarighet i de sakkunnigas förslag, innefattar tillika reglering av ett spörsmål, som av arbetsdomstolens ordförande närmare berörts i det av honom över nyssnämnda

förslag avgivna yttrandet, nämligen vad som skall gälla i det fall att semesteravtalet innehåller bestämmelser, som för arbetstagaren i vissa hänseenden äro sämre och i andra avseenden förmånligare än vad i lagen stadgas. I nämnda yttrande har uttalats, att endast två alternativ därvid syntes kunna ifrågakomma. Enligt det ena borde en allmän avvägning göras av avtalets bestämmelser om semester samt därefter bedömas, huruvida bestämmelserna, sedda såsom ett helt, för arbetstagaren medföra bättre eller sämre förmåner än denne skulle åtnjuta, därest i stället för avtalet lagens bestämmelser vunne tillämpning. I förra fallet borde avtalet och i senare fallet lagen lända till efter rättelse. Enligt det andra alternativet åter borde avtalet fränkännas all verkan och således lagens bestämmelser i allo gälla.

I förslaget har med avseende å detta spørsmål intetdera av nämnda alternativ funnits böra följas. I stället har stadgats, att därest emellan arbetsgivare och arbetstagare träffats avtal, som i något avseende innefattade mindre förmåner för arbetstagaren än i lagen stadgades, avtalet i sådan del skall vara ogillt. Detta innebär alltså, att i fall varom nu är fråga avtalet skall bestå såvitt angår de semesterförmåner, vilka för arbetstagaren äro bättre än lagen stadgar, men vara ogiltigt i fråga om bestämmelser, som för honom äro sämre, därvid i stället för de senare lagens bestämmelser skola gälla.

En lagregel av dylikt innehåll synes dock enligt lagrådets mening näppe-
ligen kunna godtagas. De i avtalet om semester ingående särskilda bestämmelserna måste nämligen anses stå i sådant beroende av varandra och utgöra så integrerande delar av avtalet i dess helhet, att det svårigen låter sig göra att, utan våld å allmänt gällande rättsgrundsatser, till förmån för den ena och motsvarande skada för den andra av de kontraherande parterna utbryta vissa bestämmelser ur avtalet och låta detta i övrigt bestå.

I likhet med arbetsdomstolens ordförande anser lagrådet annan lösning av frågan ej böra ske än enligt ettdera av de ovan angivna alternativen. Av dessa vill lagrådet tillstyrka det senare alternativet, eller alltså att avtalet i dess helhet skall vara ogiltigt, varav då följer att i stället för avtalet lagens bestämmelser i allo skola vinna tillämpning. Lagrådet hemställer, att stadgandet ändras i överensstämmelse med vad sålunda anförts.

3 §.

Lagrådet:

Speciella regler angående semesterlön för arbetstagare, som utför arbetet i sitt hem eller eljest under sådana förhållanden att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, förekomma i förslaget på tre olika ställen (3 §, 4 § 2 mom. och 8 § 2 mom.). Dessa bestämmelser synas med fördel kunna sammanföras under en gemensam paragraf, vilken lämp-
ligen kan erhålla plats mellan 8 och 9 §§ i förslaget.

I det av de sakkunniga avgivna förslaget hade stadgandet i tredje stycket av förevarande paragraf sin motsvarighet i en bestämmelse, att anställning, som vore att betrakta såsom bisyssla, icke berättigade till semester. I motiven

uttalades, att det icke torde vara vare sig möjligt eller lämpligt att i lagtexten närmare angiva vad som skulle anses såsom bisyssla, utan att detta finge bero på avgörande från fall till fall. Sedan i yttranden över nämnda förslag anmärkts, att det utan närmare precisering eller uttalande i motiven i åtskilliga fall kunde uppstå tveksamhet, huruvida en anställning skulle anses såsom bisyssla eller ej, har i det remitterade förslaget bestämmelsen utbytt mot uttrycket »anställning, som icke kan anses utgöra arbetstagarens huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla». Genom denna formulering torde dock bestämmelsen hava i viss mån erhållit annan innebörd än som avsågs i sakkunnigförslaget. Detta torde nämligen böra så förstås, att det avgörande skulle vara, huruvida det med anställningen förenade arbetet i och för sig med hänsyn till arbetets beskaffenhet och omfattning vore att betrakta såsom bisyssla, och således ej huruvida arbetstagaren samtidigt med anställningen hade annan sysselsättning, i förhållande till vilken den förra anställningen vore att anse såsom bisyssla. Enligt lagförslaget åter är meningen att även en anställning, som enligt förenämnda betraktelsesätt skulle anses såsom bisyssla, skall kunna berättiga till semester. Förutsättningen skall endast vara, att anställningen är att anse såsom arbetstagarens huvudsakliga sysselsättning. Föredragande departementschefen har sålunda i frågan framhållit, att den, som hos samma arbetsgivare hade en daglig arbetstid av några timmar men i övrigt icke utförde lönearbete, även behövde få tillfälle att årligen komma bort från den dagliga miljön under någon tid. Vidare har uttalats, att om däremot en person hade flera sysselsättningar, av vilka ingen kunde betecknas som den huvudsakliga, han icke kunde förvärva rätt till semester, huru önskvärt detta än i och för sig vore.

Mot den från sakkunnigförslaget avvikande ståndpunkt, som lagförslaget sålunda i nämnda fråga intager, synes främst kunna erinras, att huvudsyftet med förslagets semesterbestämmelser är att tillgodose en arbetstagares behov av vila och rekreation, men att för den, som endast utför arbete under några få av dagens timmar, svårligen kan sägas föreligga något behov av extra vilotid. Till jämförelse må hänvisas till den arbetsprestation, som enligt 4 § 2 mom. kräves för att arbetstagare med anställning, som där sägs, skall komma i åtnjutande av semesterlön. Det mindre följdriktiga i lagförslagets ståndpunkt framträder än mer, om man tar i betraktande, att arbetstagaren skall tillgodonjuta semester så länge han har sysselsättning hos blott en arbetsgivare, men att all semesterrätt skall upphöra i händelse han jämväl erhåller likvärdigt arbete å annat håll, oaktat måhända då ett verkligt behov av semester inträder. Och med avseende å en arbetsgivare, som anställt en person i arbete av den omfattning varom är fråga, måste det även anses såsom ett oegentligt förhållande att frågan om skyldigheten för honom att giva semester skall vara beroende av, huruvida arbetstagaren samtidigt förskaffar sig annat arbete eller ej.

På grund av vad sålunda anförts hemställles, att ifrågavarande stadgande utbytes mot en bestämmelse i överensstämmelse med vad sakkunnigförslaget innehåller. Ett förtydligande av bestämmelsens innebörd synes kunna ske där-

igenom att åt densamma gives den avfattning, att anställning, som med hänsyn till det därmed förenade arbetets beskaffenhet är att betrakta såsom bisyssla, icke berättigar till semester.

6 §.

Justitierådet Afzelius och regeringsrådet Aschan:

Då denna lagstiftning sannolikt kommer att vid åtskilliga företag nödvändiggöra införandet av gemensam semestertid, varunder arbetet helt nedlägges, synes angeläget att i lagen icke upptagas sådana bestämmelser, vilka äro ägnade att förhindra eller försvåra en dylik anordning. Företrådesvis komma härvid i betraktande de mindre företagen. Stadgandet i tredje stycket av förevarande paragraf torde från denna synpunkt kunna för arbetsgivaren medföra större olägenhet än som uppväges av fördel för det jämförelsevis begränsade antal arbetstagare varå stadgandet kan erhålla tillämpning. Det vill ock synas som skulle lagens verkningar i allmänhet kunna avvaktas, innan på denna punkt träffas ett avgörande, vilket måhända skall visa sig hava gått i en mindre lämplig riktning.

Av dessa skäl hemställa vi, att tredje stycket får utgå.

Justitieråden Forsberg och Sandström:

Bestämmelsen i tredje stycket av förevarande paragraf utgår från den helt säkert riktiga tanken att semestern icke kan vederbörligen fylla sin uppgift att utgöra rekreation och återhämtning, därest den måste uttagas under omständigheter som för arbetstagaren verka i samma riktning som en längre tids fortlöpande arbete och oberoende av arbetet kräva rekreation och återhämtning. Ur denna synpunkt kan det emellertid ej vara berättigat att hindra arbetsgivaren att förlägga semestern till militär tjänstgöring som i 4 § 1 mom. andra stycket sägs. Sådan tjänstgöring torde med avseende å krafternas återställande i regel icke vara underlägsen en semesterledighet, och med hänsyn till de förmåner arbetstagaren åtnjuter för sådan tjänstgöring i fråga om anställningens bestånd och beräkning av semester synes det naturligt att han får underkasta sig att under tiden för tjänstgöringen uttaga semester, om arbetsgivaren så påfordrar. Å andra sidan kan sättas i fråga huruvida icke ifrågavarande föreskrift bör utsträckas att avse jämväl vanlig sjukdom, därvid givetvis hänsyn kan tagas endast till sjukdom som föreligger då semestertiden fastställs. Till stöd för förslagets ståndpunkt har föredragande departementschefen anført att han utginge från att vid sådana företag, där samtliga arbetstagare erhålla semester på en gång, det ofta vore olämpligt för arbetsgivaren att bereda den, som varit sjuk vid tiden för utgivandet av semester till övriga arbetstagare, semester vid ett senare tillfälle och att han därför befarade att ett generellt förbud mot utgivande av semester under tid, då arbetstagaren är sjuk, kunde göra arbetsgivaren benägen att hellre avskeda arbetstagaren än att uppskjuta semestern till en senare tidpunkt. Häremot kan emellertid erinras att från det ifrågasatta förbudet kan göras undantag för det fall att arbetsgivaren, för att bereda arbetstagarna semester, för en tid helt eller delvis inställer en av honom bedriven rörelse och arbetstagaren normalt

under sådan driftinställelse skulle ha åtnjutit semester. Med detta torde böra likställas sådant fall då semestern skall utgå enligt en på förhand uppgjord plan, vilket mången gång torde innebära att särskilda åtgärder vidtagits för arbetets upprätthållande under semesterperioden. Undantag för dessa fall synes, oavsett den ifrågasatta utsträckningen av stadgandets räckvidd, påkallat även då arbetstagaren i samband med havandeskap avhåller sig från arbete eller är oförmögen till arbete på grund av olycksfall i arbetet eller yrkessjukdom. Om arbetsgivaren för att bereda arbetstagarna semester väljer utvägen att helt eller delvis inställa rörelsen eller om han kungjort en plan för semesterns förläggning, torde hans intresse i det förra fallet att fullständigt få likvidera samtliga semesteranspråk, som hänföra sig till den inställda rörelsen, och i det senare fallet att semesterplanen följes, böra gå före den enskilde arbetstagarens eventuellt motsatta intresse.

På grund av vad sålunda anförts hemställa vi att ifrågavarande stadgande omarbetas i överensstämmelse med vad som antytts.

10 §.

Lagrådet:

Enligt förevarande paragraf skall — bortsett från avtal om uppskov med semester — arbetsgivaren i stället för semester utgiva ersättning, där ej arbetstagaren gjort skriftlig ansökan om semester. Emellertid kan det tänkas att arbetstagaren gör sin ansökan så nära årets slut, att det i visst fall skulle vara omöjligt eller förbundet med oskäligen svårigheter att bereda honom semester. Jämväl i sådant fall synes arbetsgivaren böra kunna i stället för semester låta utgå ersättning. Även om domstolarna med ledning av allmänna rättsgrundsatser kunna komma till sådant resultat, synes dock lagtexten lämpligen böra innehålla en antydning i denna riktning, exempelvis på det sätt att såsom förutsättning för arbetsgivarens rätt att i stället för semester utgiva ersättning anges att ansökan om semester icke gjorts inom skälig tid.

13 §.

Lagrådet:

I förevarande paragraf lämnas icke någon särskild föreskrift om vem som skall äga rätt till skadestånd då arbetsgivare åsidosätter sina förpliktelser enligt lagen. Tydligt är alltid arbetstagaren skadeståndsberättigad, men därjämte kan, då semesterrätten får anses grundad på kollektivavtal, den arbets-
tagarorganisation som slutit avtalet äga anspråk på skadestånd.

Föredragande departementschefen synes, av hans yttrande till remissprotokollet att döma, utgå från att, när arbetsavtalet i någon del regleras av kollektivavtal, arbetstagsammanslutningen alltid, oberoende av huruvida semesterrätten grundar sig å sistnämnda slags avtal, skall vara skadeståndsberättigad. För denna uppfattning skulle ligga ett stöd däri, att i angivna fall arbetsdomstolen enligt 16 § skall vara behörig att upptaga skadeståndsmålet samt att enligt andra stycket i samma paragraf skall i fråga om anhängiggörande och utförande av talan vid arbetsdomstolen lända till efterrättelse

13 § i lagen om arbetsdomstol. Sistnämnda stadgande i förslaget föranleder emellertid i förevarande avseende icke till annat än att sammanslutningen skall äga föra talan för arbetstagaren, och denna processuella anordning kan icke utöva något inflytande på de materiellt-rättsliga förhållandena. Såvida särskilt stadgande icke införes i lagen, kan denna följaktligen icke erhålla sådan tolkning som förutsatts. Tillräckliga skäl synas dock icke kunna åberopas för att i detta avseende införa en annan ordning än den som enligt allmänna rättsregler kommer att gälla, och enligt lagrådets mening är därför i nu berörda avseende ändring i den föreslagna lagtexten icke påkallad.

I ett annat hänseende synes däremot en jämkning önskvärd. Enligt föredragande departementschefens yttrande till remissprotokollet bör, i enlighet med arbetsdomstolens praxis i likartade frågor vid tillämpningen av lagen om kollektivavtal, varje krav på lön enligt semesterlagen eller ersättning därför betraktas såsom en lönefordran och ej såsom ett skadeståndsanspråk. Så som första stycket i förevarande paragraf avfattats kan emellertid lätt den föreställningen uppstå, att stadgandet avser allt vad arbetsgivaren har att vid åsidosättande av sina förpliktelser enligt lagen utgiva, således jämväl dylik lönefordran, och att därför också denna skall anses utgöra skadestånd. För att förebygga sådan missuppfattning synes stadgandet lämpligen kunna formuleras t. ex. så, att om arbetsgivaren åsidosätter sina förpliktelser enligt lagen, han må dömas att, förutom lön vartill arbetstagaren på grund av lagen kan vara berättigad, utgiva ersättning för uppkommen skada.

16 §.

Lagrådet:

För att antyda att i många — måhända det stora flertalet — av de mål, som enligt förevarande paragraf skola upptagas av arbetsdomstolen, 13 § lagen om arbetsdomstol skall tillämpas oberoende av stadgandet i andra stycket torde till detta böra fogas ett tillägg av t. ex. följande lydelse: »ändock att målet ej är sådant som i sistnämnda lag sägs».

Övergångsbestämmelserna.

Lagrådet:

Enligt sista stycket i övergångsbestämmelserna skall 5 § m) lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd upphöra att gälla från och med den 1 juli 1938. Då emellertid den nya lagstiftningen icke medför någon rätt till semester under år 1938, läser nämnda lagrum böra äga giltighet intill 1938 års utgång.

Förslaget till lag om ändring av 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922.

Lagrådet lämnade detta förslag utan erinran.

Ur protokollet:

Wilhelm von Schuerin.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 22 april 1938.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, anmäler efter gemensam beredning med cheferna för övriga departement lagrådets den 20 april 1938 avgivna utlåtande över de den 12 mars 1938 till lagrådet remitterade förslagen till lag om semester och lag om ändring av 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270).

Efter redogörelse för utlåtandets innehåll anför departementschefen angående förslaget till lag om semester:

Beträffande bestämmelserna i 1 § har lagrådet framfört erinran mot att avgränsningen av de befattningshavare i statens och kommunernas tjänst, som skulle falla under lagen, skett i enlighet med bestämmelserna om vem som är underkastad ämbetsmannans ansvar. Lagrådet förordar, att lagen skall göras gällande å kommunernas samtliga arbetstagare samt att tillämpligheten beträffande statens arbetstagare bestämmas på det sätt, att undantagna bliva de arbetstagare, för vilka eljest gälla särskilda föreskrifter rörande semester.

Vad lagrådet sålunda förordat har jag ansett mig böra godtaga, varför 1 § omformulerats i enlighet med lagrådets hemställan.

Vid 2 § hava lagrådets samtliga ledamöter avstyrkt, att i lagen skulle intas bestämmelser angående skydd för bättre sedvänja i fråga om semesternas längd än vad i lagen eljest föreskrives. Tre av lagrådets ledamöter hava därvid anført, att sedvänja inom privaträtten hade en annan betydelse än i nu förevarande stadgande. Dessa ledamöter anse väl, att den praktiska verkan av den föreslagna regeln icke komme att bliva särdeles betydande, men framhålla, att bestämmelsen lätteligen kunde giva anledning till tvister och även eljest vara ägnad att på detta rättsområde införa en icke ringa oklarhet. Den fjärde lagrådsledamoten har starkare betonat vissa praktiska och principiella skäl, som enligt hans uppfattning talade mot lagfästandet av en dylik bestämmelse.

Såsom jag redan anført i remissprotokollet, böra de principiella skäl, som kunna tala mot lagfästandet av en regel om skydd för bättre sedvänja, icke få förhindra genomförandet av ett utav praktiska skäl motiverat skydd för bättre semesterförmåner. Vad beträffar de praktiska svårigheter, som kunna uppkomma vid lagfästandet av ifrågavarande bestämmelse, är det givet, att dessa icke få förbises. För den händelse man hade anledning att antaga, att ett

större antal rättstvister skulle uppkomma till följd av en bestämmelse om skydd för bättre sedvänja, borde även enligt min mening en föreskrift i sådan riktning icke genomföras. I likhet med tre av lagrådets ledamöter är jag emellertid av den uppfattningen, att de angivna förutsättningarna för lagstadgandets tillämpning endast mera sällan komma att vara för handen. Vid sådant förhållande torde man icke behöva befara, att stadgandet skall giva upphov till mera omfattande tvister. Jag har därför icke ansett mig böra vidtaga någon ändring i anledning av vad lagrådets ledamöter i denna fråga anfört.

Lagrådet har förordat, att bestämmelsen i 2 § andra stycket måtte utbytas mot en föreskrift om att ett avtal, som innefattar delvis bättre och delvis sämre förmåner för arbetstagaren än vad lagen stadgar, skulle fränkännas all verkan och lagens bestämmelser i allo gälla.

Vid bifall till vad lagrådet sålunda förordat skulle samtliga bestämmelser angående semester i ett avtal bliva ogiltiga, så snart avtalet i någon detalj gäve sämre förmåner än vad lagen stadgade. En arbetstagare skulle under sådant förhållande kunna gå miste om en väsentligt längre semestertid än vad som tillerkännes honom i lagen, endast därför att avtalet i en annan, mindre väsentlig punkt icke vore lika förmånligt som lagens stadgande. Jag vill framhålla, att — därest en bestämmelse i enlighet med vad som förordats i det remitterade förslaget kommer att inflyta i lagen — parterna på arbetsmarknaden komma att träffa avtal med full vetskap om att sådana bestämmelser i avtalet, som äro sämre än vad lagen medgiver, bliva ogiltiga, medan åter bättre förmåner i avtalet komma att äga giltighet. Detta förhållande kommer med säkerhet att medföra, att avtalen efter lagens genomförande icke komma att upptaga några bestämmelser, som innebära sämre förmåner än lagens. Några olägenheter av en bestämmelse i enlighet med den i remissprotokollet förordade behöva sålunda icke befaras. Då denna regel också måste sägas giva ett rättvisare resultat än den av lagrådet förordade, har jag icke heller på denna punkt ansett mig böra vidtaga någon ändring i det remitterade förslaget.

I enlighet med lagrådets hemställan hava de i 3 §, 4 § 2 mom. och 8 § 2 mom. intagna bestämmelserna angående rätt till semesterlön för arbetstagare, som utföra arbetet i sitt hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, sammanförts i en gemensam paragraf, vilken erhållit sin plats mellan 8 och 9 §§. De i 3 § andra och tredje styckena samt 8 § 3 mom. givna bestämmelserna böra i förekommande fall äga motsvarande tillämpning å nu förevarande arbetstagare. Särskild bestämmelse härom har införts i den nya paragrafen. 11 § i remissförslaget har undergått erforderlig jämkning.

Med anledning av att en ny paragraf införts i lagen hava därefter följande paragrafer erhållit ändrad numrering.

Lagrådet har vid 3 § vidare hemställt, att departementsförslagets föreskrift om att anställning, som icke kan anses utgöra arbetstagarens huvudsakliga sysselsättning och förvärvskälla, icke berättigar till semester måtte utbytas

mot en bestämmelse av i sak samma innebörd som det av de sakkunniga förordade stadgandet, att bisyssla icke berättigar till semester.

Vad lagrådet sålunda förordat kan jag icke tillstyrka. Såsom jag redan utvecklat i remissprotokollet, anser jag nämligen, att en arbetstagare, som, låt vara endast en kortare tid varje dag, utför arbete för arbetsgivarens räkning, bör vara berättigad till semester, för den händelse detta arbete utgör arbetstagarens huvudsakliga sysselsättning.

Två av lagrådets ledamöter hava vid 6 § förordat, att stadgandet i tredje stycket om förbud mot förläggande av semester under viss tid skall utgå. Lagrådets två övriga ledamöter hava däremot förordat en omläggning av ifrågasvarande bestämmelse i så måtto, att förbud icke borde givas mot förläggning av semestern till militärtjänstgöring, varjämte dessa ledamöter ifrågasatt, huruvida icke föreskriften borde utsträckas att avse jämväl vanlig sjukdom. Dessa ledamöter hava emellertid ansett, att ett generellt undantag från bestämmelsen borde föreskrivas för de fall, då arbetsgivaren antingen under semestern helt eller delvis inställer rörelsen eller i förväg kungjort en plan för semesterns förläggning.

Med hänsyn till de skäl, som anförts i remissprotokollet, anser jag fortfarande, att i lagen böra intagas bestämmelser angående förbud mot utgivande av semester under viss för arbetstagaren särskilt ofördelaktig tid. Jag har icke av vad lagrådets ledamöter anført blivit övertygad om att de förordade bestämmelserna böra jämkas. Särskilt vill jag därvid framhålla, att man torde böra undvika bestämmelser, som kunna föranleda arbetsgivarna att utgiva semester på en gång till samtliga vid företaget anställda arbetstagare.

Vid 10 § har lagrådet anført, att en bestämmelse i paragrafen syntes böra införas om att en förutsättning för arbetsgivarens rätt att i stället för semester till sjöman utgiva ersättning borde vara, att ansökan om semester icke gjorts inom skälig tid före årets utgång.

En bestämmelse av denna innebörd kan enligt min uppfattning giva anledning till tvister vid tillämpningen inom olika farter. Man torde även med skäl kunna förvänta, att förevarande fråga kommer att regleras i avtalen mellan parterna. Särskild föreskrift i enlighet med vad lagrådet antytt synes därför varken vara lämplig eller erforderlig.

Lagrådet har vid 13 § anført, att en arbetstagarorganisation icke enbart på grund av den i lagen givna bestämmelsen om att 13 § i lagen om arbetsdomstol skall tillämpas kan bliva skadestandsberättigad. Jag vill härtill endast anföra att, därest den av lagrådet intagna ståndpunkten är riktig, rätt till skadestånd för en arbetstagarorganisation i vart fall kan uppkomma vid en lämplig formulering av bestämmelserna i kollektivavtalet.

I enlighet med lagrådets hemställan hava vissa jämkningar vidtagits i formuleringarna av 13 § första stycket, 16 § andra stycket och övergångsbestämmelserna.

Föredraganden hemställer härefter, under framhållande av att proposition i ärendet jämlikt § 54 riksdagsordningen lär kunna avlätas utan hinder av

att den för propositioners avlämnande till riksdagen i allmänhet stadgade tiden gått till ända, att Kungl. Maj:t måtte genom proposition

dels, jämlikt § 87 regeringsformen, förelägga riksdagen till antagande förslag till lag om semester och lag om ändring av 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270),

dels ock inhämta riksdagens yttrande över förslagen till konventioner angående semester (nr 52) och angående årlig semester för sjömän (nr 54) samt över rekommendationen angående semester (nr 47).

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan, förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Nils-Sture Lindqvist.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
<i>Propositionen</i>	1
Förslag till lag om semester	2
Förslag till lag om ändring av 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270).....	6
<i>Utdrag av statsrådsprotokollet den 12 mars 1938</i>	7
Historik	7
Legostadgan och tidigare förslag till lagstiftning om arbetsavtal sid. 7.	
Arbetstidskommitténs förslag till lag om arbetarsemester sid. 8.	
1930 års riksdag sid. 9.	
Bestämmelser angående semester i arbetarskyddslagen sid. 9.	
1932—1937 års riksdagar sid. 10.	
Förslag till lag om arbetsavtal sid. 10.	
Förslag till konvention angående semester sid. 13.	
Förslag till konvention angående semester för sjömän sid. 16.	
Utländsk lagstiftning	18
Danmark sid. 18.	
1936 års semestersakkunniga	20
De sakkunnigas direktiv sid. 20.	
De sakkunnigas förslag sid. 22.	
Yttranden över de sakkunnigas förslag sid. 24.	
Departementsförslaget.....	26
Frågan om lagstiftning angående semester och om semesternas längd..	26
De sakkunniga sid. 26.	
Yttrandena sid. 32.	
I princip tillstyrkande yttranden sid. 32. — Yttranden utan bestämt ståndpunktstagande sid. 44. — Avstyrkande yttranden sid. 45.	
Departementschefen sid. 73.	
Frågan om kriminalisering eller andra tvångsåtgärder	79
De sakkunniga sid. 79.	
Yttrandena sid. 81.	
Departementschefen sid. 84.	
Lagstiftningens omfattning	86
De sakkunniga sid. 86.	
Yttrandena sid. 90.	
Departementschefen sid. 110.	
Frågan om kategoriklyvning.....	115
De sakkunniga sid. 115.	
Yttrandena sid. 119.	
Departementschefen sid. 122.	

	Sid.
De grundläggande förutsättningarna för rätt till semester	125
De sakkunniga sid. 125.	
Yttrandena sid. 134.	
Departementschefen sid. 154.	
Frågan om förlängning av semestern vid högre ålder m. m.	161
De sakkunniga sid. 161.	
Yttrandena sid. 162.	
Departementschefen sid. 163.	
Semesterns förläggning under året	164
De sakkunniga sid. 164.	
Yttrandena sid. 167.	
Departementschefen sid. 175.	
Semesterlönens beräkning	177
De sakkunniga sid. 177.	
Yttrandena sid. 180.	
Departementschefen sid. 188.	
Frågan om särskild preskriptionstid	191
De sakkunniga sid. 191.	
Yttrandena sid. 192.	
Departementschefen sid. 193.	
Behandlingen av mål angående semester	194
De sakkunniga sid. 194.	
Yttrandena sid. 197.	
Departementschefen sid. 203.	
Frågan om ratifikation av förslagen till konventioner angående se- mester	204
De sakkunniga sid. 204.	
Yttrandena sid. 204.	
Departementschefen sid. 207.	
Specialmotivering	207
Förslaget till lag om semester	207
Departementschefen sid. 208.	
1 §	208
De sakkunniga sid. 208.	
Yttrandena sid. 210.	
Departementschefen sid. 213.	
2 §	214
De sakkunniga sid. 214.	
Yttrandena sid. 215.	
Departementschefen sid. 216.	
3 §	217
De sakkunniga sid. 217.	
Yttrandena sid. 217.	
Departementschefen sid. 220.	

	Sid.
4 §	221
De sakkunniga sid. 221.	
Yttrandena sid. 223.	
Departementschefen sid. 225.	
5 §	226
6 §	226
De sakkunniga sid. 226.	
Yttrandena sid. 227.	
Departementschefen sid. 227.	
7 §	227
De sakkunniga sid. 227.	
Yttrandena sid. 227.	
Departementschefen sid. 228.	
8 §	228
9 §	228
10 §	229
Departementschefen sid. 229.	
11 §	229
12 §	229
13 §	230
De sakkunniga sid. 230.	
Yttrandena sid. 230.	
Departementschefen sid. 232.	
14 §	233
15 §	233
16 §	233
Departementschefen sid. 234.	
Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser	234
De sakkunniga sid. 234.	
Yttrandena sid. 235.	
Kollektivavtalens giltighetstid sid. 236.	
Departementschefen sid. 237.	
Förslaget till lag angående ändring i vissa delar av sjömanslagen..	238
Departementschefens hemställan	238
Bilaga A.....	239
Förslag till lag om semester	239
Förslag till lag om ändring av 56 och 90 §§ sjömanslagen den 15 juni	
1922 (nr 270)	243
Bilaga B.	
De sakkunnigas förslag	244
Förslag till lag om semester	244

Sid.

Förslag till lag om ändrad lydelse av 5 § lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd	246
Förslag till lag angående ändring i vissa delar av sjömanslagen den 15 juni 1922 (nr 270).....	246

Bilaga C.

1. Förslag till konvention (nr 52) angående semester	248
2. Rekommendation (nr 47) angående semester	251
3. Förslag till konvention (nr 54) angående årlig semester för sjömän	252
<i>Utdrag av lagrådsprotokollet den 20 april 1938</i>	<i>257</i>
<i>Utdrag av statsrådsprotokollet den 22 april 1938</i>	<i>268</i>
